

Evaluering av omsetningsordningen for melkekvoter

(foto: Oskar Puschmann)

Rapport fra parts sammensatt arbeidsgruppe

Mars 2007

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	3
1.1 Arbeidsgruppens sammensetning	3
1.2 Nærmere om mandatet	3
1.2.1 Bakgrunn for mandatet	3
1.2.2 Mandatet	4
1.2.3 Sentrale landbrukspolitiske mål	5
1.2.4. Mål med kvoteordningen for melk og omsetning av melkekvoter	7
1.2.5 Problemstillinger knyttet til mandatet	8
1.3 Tidligere utredninger	9
2 Kvoteordningen for melk	10
2.1 Om statistikken	10
2.2 Utvikling og status i kumelkproduksjonen	11
2.3 Strukturutvikling	18
2.3.1 Strukturutvikling i landbruket	18
2.3.2 Strukturutvikling i melkeproduksjonen	19
3 Historisk gjennomgang av omsetningsordningen for kumelkkvoter	23
3.1 Omsetningsrunden i 1997	24
3.2 Omsetningsrunden i 1998	28
3.3 Omsetningsrunden i 1999	30
3.4 Omsetningsrundene i 2000	32
3.5 Omsetningsrunden i 2001	34
3.6 Omsetningsrunden i 2002	36
3.7 Omsetningsrunden i 2003	38
3.8 Omsetningsrunden i 2004	41
3.9 Omsetningsrunden i 2005	43
3.10 Omsetningsrunden i 2006	45
3.11 Oppsummert	48
3.11.1 Salg av kvote på landsbasis	48
3.11.2 Salg av kvote i fylker	50
3.11.3 Kjøp av statlig omsatt kvote	52
3.11.4 Privat omsetning av kvoter	54
3.11.5 Hvem selger kvoten?	58
3.11.6 Faktorer som påvirker salg av kvote	61
3.11.7 Kvoteselgere og søknad om produksjonstilskudd – ku og geit	63
3.12 Noen konklusjoner	67
3.12.1 Merknader fra medlemmene fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag	69
4 Casestudier	70
4.1 Vest-Agder	71
4.1.1 Generelt	72
4.1.2 Produksjonsmiljø og gjennomsnittskvotene	78
4.1.3 Kommuneklasser	81
4.2 Oppland	83
4.2.1 Generelt	83
4.2.2 Produksjonsmiljø og gjennomsnittskvotene	90
4.2.3 Kommuneklasser	92
4.3 Sogn og Fjordane	95

4.3.1 Generelt	96
4.3.2 Produksjonsmiljø og gjennomsnittskvote	102
4.3.3 Kommuneklasser	104
4.4 Troms	106
4.4.1 Generelt	107
4.4.2 Produksjonsmiljø og gjennomsnittskvote	112
4.4.3 Kommuneklasser	115
4.5 Hele landet.....	117
4.5.1 Kommuneklasser	117
4.5.2 Produksjonsmiljø.....	119
4.6 Noen konklusjoner	119
5.0 Samfunnsøkonomiske og næringsøkonomiske konsekvenser av omsetning av melkekvoter.....	123
5.1 Samfunnsøkonomiske vurderinger av omsettbare kvoter	123
5.2 Næringsøkonomiske konsekvenser av omsettbare kvoter	126
5.2.1 Oppkjøp av kvote som produksjonsregulerende virkemiddel.....	126
5.2.2 Omfordeling av kvoter for å effektivisere produksjonen, uten behov for reduksjon i produksjonsvolumet	127
6.0 Arbeidsgruppens vurdering av omsetningsordningen.....	132
6.1 Merknader fra medlemmene fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag.....	137
7.0 Konklusjon.....	139
Referanser.....	140
Vedlegg 1 Geit.....	141
Vedlegg 2 Analyse av foretaksøkonomiske og samfunnsøkonomiske sider ved omsetning av kvoter, rapport NILF	162
Vedlegg 3 Forskrift om kvoteordningen for melk.....	200
Vedlegg 4 Statistikk samdrifter pr. 31.12.2006	211
Vedlegg 5 Strukturtabeller salg av melkekvote 1997-2006	213
Vedlegg 6 Kjøp og salg av kvoter i prosent 1997-2006	230
Vedlegg 7 Privat kjøp av kvote 2003-2006.....	232
Vedlegg 8 Soner for distriktstilskott for mjølk.....	233

1 Innledning

I St.prp. nr. 68 om Jordbruksoppkjøret 2006 – endringer i statsbudsjettet 2006, Vedlegg 1 Jordbruksforhandlingene 2006, Sluttprotokoll fra forhandlingsmøte 16. mai heter det i pkt. 4:

”Partene er enige om at det nedsettes en parts sammensatt arbeidsgruppe som gis i oppdrag innen 1. januar 2007 og foreta en evaluering og gjennomgang av ordningen med kjøp og salg av melkekvoter, etter nærmere gjennomgang av mandat.”

1.1 Arbeidsgruppens sammensetning

Arbeidsgruppen har bestått av to medlemmer fra hver av de faglige organisasjonene, to medlemmer fra Landbruks- og matdepartementet, et medlem fra Finansdepartementet og et medlem fra Statens landbruksforvaltning. Torgeir Gjølberg har ledet arbeidet i gruppen.

Følgende representanter har vært oppnevnt:

Torgeir Gjølberg	Landbruks- og matdepartementet, leder
Arne Vasaasen	Landbruks- og matdepartementet
Per Arne Skjeflo	Finansdepartementet
Tuva Stølen	Statens landbruksforvaltning
Åse Ingebjørg Homme	Norges Bondelag
Anders Huus	Norges Bondelag
Jorunn Haugland Støen	Norsk Bonde- og Småbrukarlag
Per-Anton Nesjan	Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Arbeidsgruppen har avholdt 6 møter i tidsrommet fra 12.10.2006 til 26.02.2007.

Statens landbruksforvaltning har vært sekretariat for arbeidsgruppen.

1.2 Nærmere om mandatet

1.2.1 Bakgrunn for mandatet

I jordbrukets Krav til ramme og fordeling ved jordbruksforhandlingene 2006 punkt 7.4 om Virkemidler i melkesektoren heter det blant annet:

”Strukturutviklingen i melkeproduksjonen går nå raskere enn hva som kan kalles moderat, jfr. Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000). Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig med strukturelle virkemidler som kan styre melkeproduksjonen, slik at vi unngår et stort frafall av produsenter. Forhandlingsutvalget mener videre det er viktig med virkemidler som sikrer melkeproduksjon i hele landet. Det må legges til rette for utviklingsmuligheter for enkeltpersonsforetaket.”

Pkt. 7.4.1.4 omtaler kjøp og salg av melkekvoter:

”Innføring av kvoter som omsettes privat har ført til stor aktivitet. Enkelte foretak har kunnet sikre seg en stor økning i kvoten i løpet av kort tid mens andre bruk ikke har hatt samme muligheten. Når det gjelder omsetningsregionene for geit og omsetningsområdet rundt Oslofjorden for kumelk, er det klart at det har skjedd en betydelig forflytning av kvoter over lengre avstander. 60 prosent av alle melkekvoter kan nå i løpet av kort tid flyttes, og det synes klart at melkekvoter flyttes fra marginale strøk til mer sentrale områder. Geitmelk har kun to omsetningsregioner og en stor grad av vilkårlig fordeling av ledige melkekvoter, kan i løpet av kort tid ha stor innvirkning for muligheten til å opprettholde nødvendig foredlingsanlegg.

... Melkeproduksjonen utgjør om lag halvparten av verdiskapinga og sysselsettinga i landbruket. Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at ordningen med kjøp og salg av melkekvoter fører til en økt kostnad i melkeproduksjonen. Samtidig gir ordningen mulighet for enkeltprodusentene til å utvide melkeproduksjonen utover det som var mulig under en ordning med rene forholdstall eller en ren statlig kjøp-salgsordning.

Ordningen med privat omsetning av melkekvoter har foregått i snart 4 år. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at omstillingstakten innenfor norsk mjølkeproduksjon nå er uforsvarlig høy. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår derfor at det nedsettes en partssammensatt arbeidsgruppe som gis i oppdrag å foreta en evaluering og gjennomgang av ordningen med kjøp og salg av melkekvoter.”

1.2.2 Mandatet

På bakgrunn av forslag til mandat fra jordbrukets forhandlingsutvalg og forslag til endringer fra Landbruks- og matdepartementet og Finansdepartementet, har arbeidsgruppen kommet fram til følgende mandat for arbeidet:

”Det foretas en gjennomgang/analyse av hvordan ordningen med kjøp og salg av melkekvoter har virket i forhold til sentrale landbrukspolitiske mål. Det skal spesielt legges vekt på:

- *Fordeling av kvoter mellom produsenter, bruksstørrelser og distrikter.*
- *Virkninger for økonomien i melkeproduksjonen, på kort og lang sikt.*
- *Samfunnsøkonomiske konsekvenser.*

Arbeidsgruppen skal på basis av gjennomgangen/analysen vurdere om det er behov for endringer av ordningen, med sikte på økt måloppnåelse.”

Arbeidsgruppen har tolket mandatet slik at det er hele ordningen med kjøp og salg av melkekvoter som skal evalueres fra innføringen i 1997 og fram til i dag.

Arbeidsgruppen har forstått det slik at både kumelk og geitmelk er omfattet av mandatet. Gruppen har imidlertid valgt å holde geitmelknæringen utenfor denne utredningen. Dette valget er gjort dels av tidsmessige årsaker, dels fordi det er store forskjeller i kumelk- og

geitmelknæringen både når det gjelder omfang og problemstillinger knyttet til produksjonen og omsetningen av kvoter.

Vedlagt utredningen følger imidlertid et kort sammendrag av utvikling og status i geitmelkproduksjonen med fokus på omsetning av kvoter (vedlegg 1). Hvis det skulle være aktuelt å foreta endringer i nåværende omsetningsordning, bør det foretas en særskilt vurdering av situasjonen og behovene i geitmelkproduksjonen. Det vises for øvrig til Statens landbruksforvaltning sin evaluering av kvoteordningen for melk i 2003. Med bakgrunn i denne utredningen ble det vedtatt flere endringer i omsetningen av geitmelkkvoter med virkning fra 2004.

Norsk Institutt for Landbruksøkonomisk Forskning (NILF) har vært bidragsyter til rapporten og har analysert foretaksøkonomiske og samfunnsøkonomiske konsekvenser av omsetningsordningen. NILFs bidrag følger som vedlegg (vedlegg 2), og resultater fra analysen er løpende inntatt i rapporten.

1.2.3 Sentrale landbrukspolitiske mål

Ordningen med kjøp og salg av kvoter skal vurderes opp mot sentrale landbrukspolitiske mål. Arbeidsgruppen har kommet frem til en felles forståelse av hva som menes med sentrale landbrukspolitiske mål med utgangspunkt i St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon og Soria Moria-erklæringen til nåværende flertallsregjering bestående av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Det heter følgende om landbruket i St.meld. nr. 19 (1999-2000):

”Et aktivt landbruk i hele landet, basert på en bærekraftig utnyttning av naturressursene, skal bidra til bosetting og sysselsetting i levende og livskraftige bygder, og er viktig for den langsiktige matforsyningen. Samtidig med verdiskapingen knyttet til vareproduksjonen, bidrar et aktivt landbruk til produksjon av en rekke miljøgoder som er viktige for befolkningen, og som må ivaretas både i et kortsiktig og et langsiktig perspektiv.

...Landbruket skal i tråd med samfunnets behov:

- produsere helsemessig trygg mat av høy kvalitet med bakgrunn i forbrukernes preferanser*
- produsere andre varer og tjenester med utgangspunkt i næringens samlede ressurser*
- produsere fellesgoder som livskraftige bygder, et bredt spekter av miljø- og kulturgoder, og en langsiktig matforsyning.”*

Om landbrukets bidrag til produksjon av fellesgoder sier St.meld. nr. 19 (1999-2000) blant annet at:

- Landbruket skal bidra til å opprettholde bosettingsgrunnlaget i distriktene. I dette ligger det at den geografiske produksjonsfordelingen skal videreføres.
- Matsikkerhet og langsiktig matforsyning skal sikres.
- Jordbruket skal dekke samfunnets behov for jordbruksrelaterte miljøgoder (kulturlandskap, kulturminner, biologisk mangfold og god plante- og dyrehelse). Et

aktivt jordbruk i hele landet som gir grunnlag for levende bygdesamfunn, er nødvendig for å forvalte miljøgodene.

Det heter videre at for at landbruket i framtiden skal kunne løse sine samfunnsoppgaver, må næringen framstå som attraktiv for de yrkesaktive, og som en næring ungdommen vil finne det interessant å velge. Det må derfor legges til rette for å øke inntektsmulighetene i næringen.

Ved Stortingets behandling av St.meld. nr. 19 (Innst. S. nr. 167 (1999-2000) Innstilling fra næringskomiteen om norsk landbruk og matproduksjon) la et flertall til grunn følgende inntektsmål for landbruket:

”For å sikre at landbruket skal kunne utføre de mangesidige samfunnsoppgavene som næringen er tildelt, mener et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, næringen må tilbys inntektsmuligheter og sosiale vilkår som sikrer rekrutteringen til yrket.

... Dette flertallet mener det må føres en aktiv landbrukspolitikk som sikrer aktive utøvere i jordbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper i samfunnet.”

Soria Moria-erklæringen sier følgende om landbruk:

”Landbruket spiller en viktig rolle for bosetting og sysselsetting i store deler av landet. Landbruket i Norge har flere funksjoner: produsere trygg mat og sikre matforsyningen og samtidig bidra til sysselsetting og bosetting over hele landet. Landbruket er mangfoldig og omfatter jordbruk, skogbruk, beitebruk og reindrift, og den er viktig også for næringer som reiseliv, kultur og næringsmiddelsindustri. Norsk matjord er en begrenset ressurs som det er et nasjonalt ansvar å ta vare på for våre etterkommere. Målet er å opprettholde et levende landbruk over hele landet.”

Følgende punkter fra erklæringen vil være relevante gitt arbeidsgruppens mandat:

- *”Sikre utøvere i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper.*
- *Videreføre markedsordningene. Samvirkets rolle som markedsregulator skal sikres.*
- *Sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet. Strukturprofilen må styrkes, kanaliseringspolitikken skal opprettholdes og driftstilskuddsordningen gis en klarere distriktsprofil. Virkemiddelbruken må stimulere til økt beiting med husdyr for å kunne opprettholde et åpent kulturlandskap.”*

Regjeringen har uttrykt at målet for landbrukspolitikken er å sikre en variert bruksstruktur samt å opprettholde et levende landbruk over hele landet. Basisen i landbruket vil være volumproduksjon, men det skal legges større vekt på ”familiejordbruket” og opprettholdelsen av antall bruk. Det er videre uttrykt at det er behov for stabilitet og forutsigbarhet i rammebetingelsene.

I St.prp. nr. 1 (2006-2007) For budsjettåret 2007 pkt. 1.2 uttrykker regjeringen hovedmålet for landbruks- og matpolitikken på følgende måte:

”Ein landbruks- og matpolitikk som held ved lag eit levande landbruk over heile landet. Politikken skal gi grunnlag for auka verdiskaping og livskvalitet basert på ei berekraftig forvaltning av landbruket og bygdene sine ressursar.”

Oppsummert kan sentrale landbrukspolitiske mål pr. 2006/2007 uttrykkes på følgende måte:

- Et aktivt landbruk i hele landet
- Opprettholdelse av landbrukets produksjon av fellesgoder
- Moderat strukturutvikling med en variert bruksstruktur over hele landet
- Styrking av familiejordbruket
- Sikre inntektsmuligheter og sosiale vilkår på linje med andre grupper
- Stabilitet og forutsigbarhet i rammebetingelsene
- Økt økologisk landbruksproduksjon
- Økt beiting med husdyr

1.2.4. Mål med kvoteordningen for melk og omsetning av melkekvoter

Det overordnede formålet med kvoteordningen for melk er nedfelt i forskrift 7. januar 2003 nr. 14 om kvoteordningen for melk § 1 der det heter at formålet med kvoteordningen for melk er å tilpasse melkeproduksjonen til avsetningsmulighetene i markedet (vedlegg 3). Ut over dette har kvoteordningen for melk blitt brukt som et landbrukspolitisk virkemiddel for å oppnå bestemte formål. Et eksempel på dette finner man i jordbruksoppgjøret 2006 der det ble bestemt at økologiske melkeprodusenter skulle prioriteres i førstkommende omsetningsrunde av melkekvoter. Et slikt tiltak er knyttet til den landbrukspolitiske målsetningen om å øke den økologiske produksjonen av landbruksvarer i Norge.

I St.meld. nr. 19 (1999-2000) pkt. 2.2.3 står det følgende om kvoteordningen for melk:

”Kvoteordningen for melk vil være det sentrale virkemidlet for å oppnå en tilpasning av produksjonsvolumet til avsetningsmulighetene.

...Det er klare stordriftsfordeler i melkeproduksjonen. Det er nødvendig med en moderat strukturutvikling for å sikre produsentene økonomiske vilkår som kan bidra til framtidig rekruttering til melkeproduksjon.”

I 1997 åpnet man for en administrert omsetning av melkekvoter. I St.prp. nr. 72 (1995-1996) Jordbruksoppgjøret 1996 – endring i Statsbudsjettet for 1996 med mer heter det at man ved å åpne for omsettbare kvoter ønsker å effektivisere melkesektoren, øke fleksibiliteten, bidra til stimulering av aktive produsenter samt ta i bruk ledig bås plass.

I St. meld. Nr. 19 (1999-2000) pkt. 5.2.4 heter det at utkjøp av melkekvote gjennom ordningen med kjøp og salg vil være hovedvirkemidlet for å redusere produksjonsvolumet. I samme punkt står det følgende:

”Departementet mener at kvoteordningen blir et sentralt virkemiddel for å nå målene for melkeproduksjonen. Skal kvoteordningen bestå, er det nødvendig å øke fleksibiliteten i ordningen ytterligere. Dette vil kunne gjøre det mer attraktivt for ungdom å gå inn i næringen, og bidra til en moderat strukturutvikling som er

nødvendig for at inntektene i produksjonen skal kunne holde tritt med kostnadsutviklingen.

Departementet mener at innføring av ordningen med kjøp og salg av kvoter i 1997 var et viktig tiltak for å bidra til en slik økt fleksibilitet. Interessen for kjøp av kvoter har ligget betydelig over mengde tilbudt for kjøp. Et viktig mål for ordningen har vært å sikre produsentene en mulighet for økt kapasitetsutnyttning av eksisterende bygningsmasse, og ordningen har bidratt i den retning. Videre har ordningen sikret en nødvendig reduksjon av det totale produksjonsvolum. Departementet legger til grunn at ordningen med kjøp og salg av kvoter skal videreføres.”

1.2.5 Problemstillinger knyttet til mandatet

Det skal i følge mandatet foretas en gjennomgang med en påfølgende analyse av hvordan ordningen med kjøp og salg har virket. Mandatet legger opp til en deskriptiv gjennomgang av ordningen hvor tallmateriale og statistikk presenteres og analyseres for trender. Ut i fra dette skal det sies noe om hvordan ordningen har fungert i forholdt til sentrale landbrukspolitiske mål.

Arbeidsgruppen mener det er flere problemstillinger knyttet til en slik analyse av årsak-virkning.

For det første er det flere elementer i selve kvoteordningen som vanskeliggjør en slik analyse. Dette knytter seg hovedsakelig til spørsmålet om hva som er alternativet til salg av kvote. Alternativene består i å opprettholde produksjonen, legge kvoten sovende, etablere samdrift, få beregnet felles kvote for ektefeller/samboere eller å selge eiendommen med kvote. På grunn av mulighetene for tilpasninger som ligger i kvoteordningen, vil det være flere elementer enn omsetningsordningen som bidrar til blant annet strukturutvikling, geografisk forflytting av produksjonen og utnyttede driftsbygninger. Det er således vanskelig å vite hvilke virkninger som kan tilskrives ordningen med kjøp og salg av kvoter og hvilke som kan tilskrives andre elementer i ordningen.

En hypotese knyttet til salg av kvote er at denne muligheten øker avgangstakten blant melkeprodusenter og fører til flere utnyttede driftsbygninger. Det er vanskelig å bekrefte eller avkrefte en slik hypotese på grunn av alternativene som eksisterer, for eksempel muligheten for å legge kvoten sovende eller å etablere samdrift. Å tallfeste hvor mange selgere av kvote som uten salgsmuligheten ville lagt kvoten sovende eller alternativt etablert samdrift, er ikke mulig. Det finnes videre begrenset med statistikk som forteller hva kvoteselgerne foretar seg i ettertid av salget, dvs. om selgerne fortsetter med annen landbruksproduksjon hvor driftsbygningen blir utnyttet eller om produksjonen nedlegges i sin helhet.

For det andre vil endringene i kvoteordningen for melk, og da spesielt endringer i omsetningsordningen, vanskeliggjøre en årsak-virkning analyse. Kvoteordningen har med bakgrunn i endringer vedtatt av partene i jordbruksoppgjøret, forandret seg over tid, ofte årlig. Det at omsetningsordningen ikke har vært statisk, vanskeliggjør en helhetlig analyse av hvordan ordningen har virket.

Til sist vil det være elementer i landbrukspolitikken og i de generelle rammevilkårene, f.eks arbeidsmarkedet, som vil påvirke melkesektoren. Det er en generell strukturutvikling i landbruket som går mot færre bruk og større enheter. Dette vil også være tilfellet innenfor melkeproduksjonen. Det vil være vanskelig å isolere disse virkningene i analysen.

1.3 Tidligere utredninger

Med bakgrunn i et ønske om å øke fleksibiliteten i kvoteordningen ble det i 1995 nedsatt en partsammensatt arbeidsgruppe som utredet ulike ordninger for å omfordele melkekvoter. Fri omsetning, leie og administrativ omfordeling av kvoter var tre forslag som ble vurdert. Arbeidsgruppen konkluderte med at et system med administrativ omsetning av kvoter var det beste alternativet. Argumentet som veide tyngst for de konklusjoner arbeidsgruppen gjorde, var ønsket om å kunne styre prisen på kvoter til omfordeling.

På bakgrunn av utredningen fra 1995 utredet en partsammensatt arbeidsgruppe i 1996 et system for kjøp- og salg av kvoter. På bakgrunn av disse to utredningene ble det i jordbruksoppgjøret 1996 bestemt at man skulle innføre en administrert omfordeling av kvoter.

I St.meld. nr. 19 (1999-2000) fremgikk det at departementet ville utrede en ordning med mulighet for leie av kvoter. Argumentet var at utleie av kvoter for mange ville være enklere enn å selge og at en slik ordning dermed ville øke muligheten for omfordeling. Med bakgrunn i dette ble det nedsatt en arbeidsgruppe som utredet leie av kvoter som et tillegg til kjøps- og salgsordningen. I arbeidsgruppens innstilling av 22.11.2000 heter det at kvoteleie ikke er funnet å være et hensiktsmessig virkemiddel i forhold til Stortingets mål.

Staten foreslo i sitt tilbud til jordbruksforhandlingene 2001 en ordning med direkte kjøp og salg av melkekvoter mellom produsenter kombinert med en statlig oppkjøpsordning. Dette førte til en utredning av en partsammensatt arbeidsgruppe, avgitt i mars 2002, hvor mandatet var å utrede en ordning med kjøp og salg av melkekvoter direkte mellom produsenter. I 2003 innførte man privat omsetning på 30 % av solgt kvote.

2 Kvoteordningen for melk

Regulering av melkeproduksjonen har eksistert siden innføringen av bonusordningen i 1977, via toprisordningen som kom i 1983, før omleggingen til kvoteordningen i 1997. Formålet med regulering av melkeproduksjonen har vært å tilpasse melkeproduksjonen til avsetningsmulighetene i markedet.

Ulike tiltak og mekanismer har vært benyttet for å regulere melkeproduksjonen som er den mest regulerte delen av landbrukssektoren i Norge. Toprisordningen som ble innført i 1983 var et middel for å få bukt med overproduksjonen som hadde preget melkesektoren i lang tid. Andre tiltak som ble iverksatt for å redusere overproduksjonen var bruken av negative forholdstall, omstillingsbidrag og inndragning av solgt kvote.

Kvoteordningen for melk har virket i henhold til formålet om å tilpasse produksjonen til avsetningsmulighetene i markedet. Det er i dag god balanse mellom produksjon og avsetning, og en forholdsvis stabil produksjon av melk. I følge publikasjonen *Utsyn over norsk landbruk (2006, s.25)* er utsiktene for melkesektoren likevel ikke utpregede lyse for årene som kommer ettersom forbruket av konsummilk er stadig fallende. De pågående WTO-forhandlingene kan også få betydning for melkeproduksjonen. Man er i dagens forhandlinger enige om å fjerne alle former for eksportsubsidier innen utgangen av 2013, og ved enighet om ny avtale vil dette kunne redusere mulighetene for eksport av ost fra Norge.

2.1 Om statistikken

Før statistikk for melkesektoren presenteres, er det nødvendig å kort kommentere hvilket tallmateriale som ligger til grunn i statistikken og hva som skjuler seg bak de ulike kategoriene.

På det overordnede plan er det viktig å presisere at tall knyttet til melkeprodusenter, kvoter og leveranser av flere grunner ikke er statiske tall, men tall som kan fluktuere fra dag til dag. Mye av dette skyldes det man omtaler som sovende kvoter, dvs. kvoter som det ikke blir levert melk på. På landbrukseiendommer som har hatt sammenhengende leveranse i to år før avvikling av melkeproduksjonen, kan produksjonen gjenopptas når som helst i løpet av en periode på ti år uten at eiendommen mister kvoten.

Når det i statistikken refereres til antall produsenter og kvoter er dette, hvis ikke annet er nevnt, produsenter som leverer melk og kvoter det leveres melk på. Inaktive kvoter er således ikke inkludert. Generell statistikk vil normalt være fremskaffet i forbindelse med kvoteberegningene som blir utført i januar hvert år. Statistikk knyttet til kjøp og salg av kvoter vil normalt produseres i etterkant av en omsetningsrunde. Ettersom melkeprodusenter kan legge ned/gjenoppta produksjonen løpende, vil tall presentert for samme år kunne variere noe.

Fra og med 2004 ble begrepet *driftsenhet* byttet ut med *jordbruksbedrift* (Resultatkontroll for gjennomføring av landbrukspolitikken, 2006, s.8). Denne endringen var en følge av regelendringene for å være tilskuddsberettiget. De nye reglene gjør det ikke like enkelt å

presentere driftsenheter på samme måte som før. Dette skyldes at samme ”gårdsbruk”, ”gårdbruker” i tradisjonell tankegang kan inngå med produksjon på flere tilskuddsøknader ved at virksomheten er organisert i, eller eieren deltar i, flere foretak.

Når det gjelder melkesektoren, har samdrifter i en del år nå skapt presentasjonsproblemer ved at en samdrift er en *jordbruksbedrift*. Forekomsten av samdrifter påvirker dermed statistikken ettersom samdrifter regnes som en produsent. Når det i statistikken refereres til produsent eller melkeprodusent vil dette altså være en *jordbruksbedrift*.

Antall produsenter blir på grunn av dette lavere enn antall aktive kvoter. Noe av strukturutviklingen man kan lese ut i fra tabellene som presenteres i rapporten, f. eks nedgangen i antall produsenter og økningen i gjennomsnittskvoten, vil kunne tilskrives en økning i antall samdrifter.

Noe av statistikken er statistikk som foreligger fra en tid tilbake og som dermed ikke er ny statistikk fremskaffet i forbindelse med utarbeidelse av rapporten. Mye av tallmaterialet har det imidlertid vært nødvendig å fremskaffe på nytt. Dette fører til at noen tall kun foreligger i avrundet form, mens noe tallmateriale er mer spesifikt. Det gjør også at ny og gammel statistikk kan variere noe.¹

Så langt det lar seg gjøre er statistikk fra 2006 tatt med i rapporten. Ettersom store deler av rapporten ble skrevet i siste halvdel av 2006, er dette tallmaterialet imidlertid noe begrenset.

2.2 Utvikling og status i kumelkproduksjonen

Pr. januar 2006 var det 15 175 aktive melkeprodusenter i Norge.² Disse disponerte en kvote på 1577,3 mill. liter. Det ble produsert 1500,7 mill. liter melk i 2006, noe som tilsvarte en kvoteoppfylling på 95,1 %. Det ble levert ca. 18 mill. liter melk ut over kvote. Melk produsert ut over kvote blir ilagt en overproduksjonsavgift på 3,10 kr pr. liter. Pr. januar 2007 var det 14 164 kumelkprodusenter i Norge.

I 2006 var 1,7 % av kumelkproduksjonen i Norge økologisk, noe som er økning i løpet av de siste fem årene på 72 %. Ca. 54 % av den innveide økologiske melken ble i 2006 benyttet til økologisk merkede produkter.

Nedgangen i leveranser fra 1983 til 2006 er på 19,3 % og har vært nødvendig for å oppnå balanse i melkemarkedet. Melkeproduksjonen pr. år har kun i liten grad endret seg siden 2001 da melkeproduksjonen hadde blitt redusert gjennom flere år, blant annet ved hjelp av en ekstraordinær salgsrunde i 2000 der 1208 produsenter solgte kvoten og all kvote ble inndratt av staten. Antall melkeprodusenter er imidlertid redusert med ca. 5 000 siden 2001, og gjennomsnittsproduksjonen har økt med 31,5 % i samme periode.

¹ F. eks vil antall kvoteselgere i 2005 pr. november 2005 kunne være forskjellig fra kvoteselgere registrert i databasen pr. februar 2006. Dette kan skyldes at søknader om salg av kvote blir innvilget på et senere tidspunkt enn normalt. Et eksempel på dette kan være en salgssak som blir innvilget av Klagenemnda for kvoteordningen for melk.

² Samdrifter teller som en produsent.

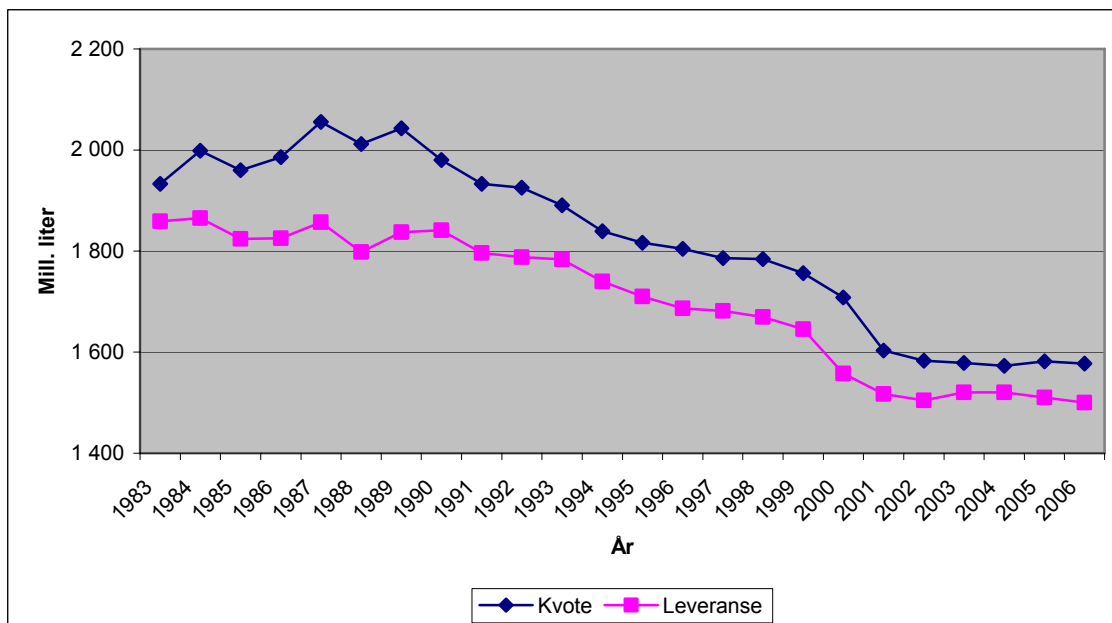
Antall produsenter er redusert med over 50 % siden innføringen av topriorordningen i 1983. Den totale aktive landskvoten er i samme tidsrom redusert med 18,4 %. Noe av årsaken til reduksjonen i antall produsenter er som nevnt samdrifter. Etablering av samdrifter har først og fremst skutt fart etter 1995. Økt fleksibilitet i kvoteordningen i form av kjøps- og salgsordningen og sammenslåing av kvoter, er også medvirkende. Nedgangen kan også til dels forklares med den generelle strukturutviklingen landbruket har hatt de siste par tiårene og faktorer som da spiller inn er blant annet inntektsutviklingen i landbruket, investerings- og lønnsomhetskrav, endrede krav til ferie og fritid, generasjonsskifter, arbeidsmarkedet og rammevilkårene i landbruket generelt. De samme variablene forklarer hvorfor landskvoten ikke har sunket med like mye som antall produsenter.

Tabellen under viser at økningen i gjennomsnittskvotepå årlig har vært størst i perioden etter år 2000. Etablering av samdrifter vil påvirke gjennomsnittskvoten ved at en samdriftskvotepå inngår i statistikken som en kvote.

Tabell 1. Antall produsenter, kvote og leveranse

År	Antall produsenter	%-vis nedgang produsenter	Kvotepå (mill. liter)	Gj.snittskvotepå (liter)	%-vis endring gj.snittskvotepå	Leveransepå (mill. liter)	Gj.snittskvotepå leveransepå (liter)
1983	33 521	-	1 933,0	57 665	-	1 859,0	55 458
1984	33 185	1,0	1 999,0	60 238	4,5	1 865,1	56 203
1985	32 496	2,1	1 960,3	60 324	0,1	1 823,8	56 124
1986	31 566	2,9	1 985,8	62 909	4,3	1 825,1	57 819
1987	30 431	3,6	2 055,6	67 550	7,4	1 857,0	61 023
1988	29 309	3,7	2 011,8	68 641	1,6	1 798,4	61 360
1989	28 307	3,4	2 043,3	72 184	5,2	1 837,5	64 913
1990	28 151	0,6	1 980,2	70 342	-2,6	1 840,9	65 394
1991	27 756	1,4	1 932,9	69 639	-1,0	1 796,2	64 714
1992	27 495	0,9	1 925,3	70 024	0,6	1 788,1	65 034
1993	26 727	2,8	1 890,7	70 741	1,0	1 783,8	66 741
1994	26 342	1,4	1 839,2	69 820	-1,3	1 739,7	66 043
1995	25 800	2,1	1 816,6	70 411	0,8	1 709,9	66 275
1996	25 430	1,4	1 804,7	70 967	0,8	1 686,4	66 315
1997	25 058	1,5	1 786,2	71 283	0,4	1 681,5	67 104
1998	24 391	2,7	1 784,0	73 142	2,6	1 669,8	68 460
1999	23 064	5,4	1 756,4	76 153	4,1	1 645,4	71 341
2000	22 239	3,6	1 708,4	76 820	0,9	1 557,6	70 039
2001	20 177	9,3	1 603,0	79 447	9,2	1 516,8	75 175
2002	18 913	6,3	1 582,9	83 694	5,3	1 504,2	79 533
2003	17 601	6,9	1 578,5	89 682	7,2	1 520,4	86 381
2004	16 697	5,1	1 572,8	94 197	5,0	1 520,5	91 064
2005	15 900	4,8	1 581,8	99 484	5,6	1 510,3	94 989
2006	15 175	4,6	1 577,3	103 941	4,5	1 500,7	98 893

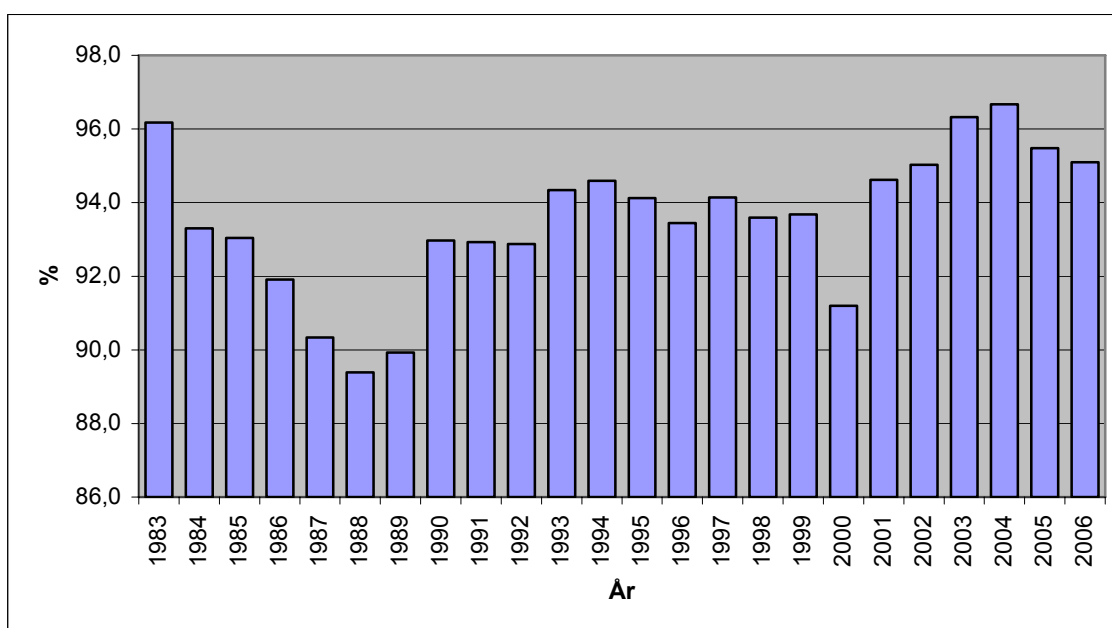
Figur 1 illustrer nedgangen i kvotepå og leveransepå for perioden etter innføringen av topriorordningen. Man ser at gapet mellom kvotepå og leveransepå har minsket med årene, noe som tyder på en bedre kapasitetsutnyttelse i melkeproduksjonen.

Figur 1. Kvote og leveranse 1983-2006

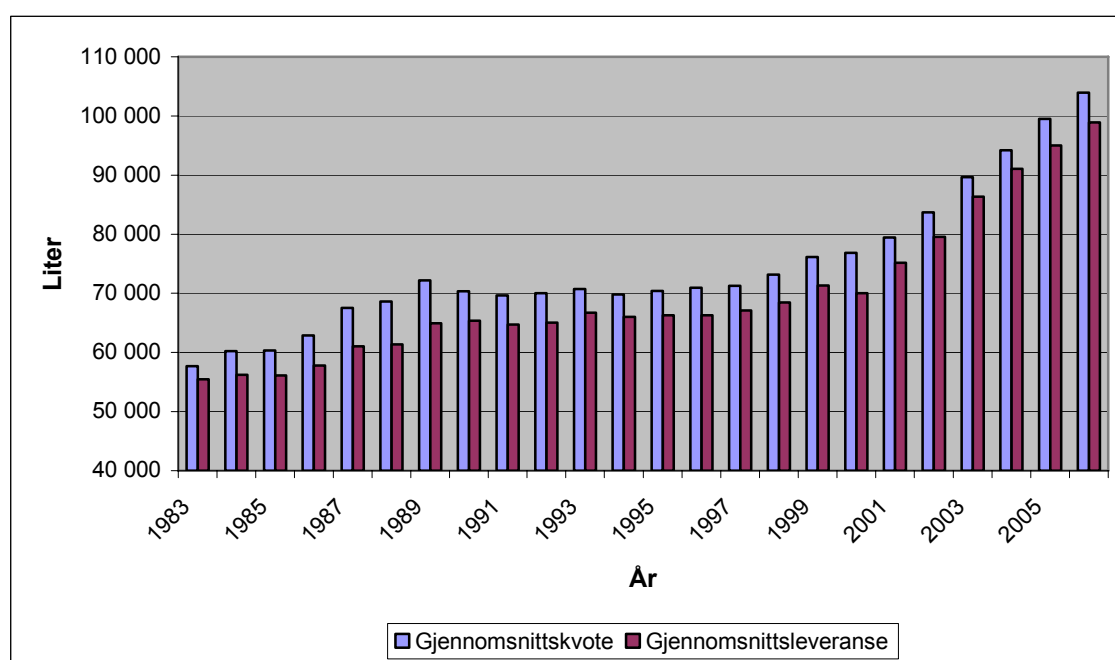
Den bedre kapasitetsutnyttelsen er illustrert enda tydeligere i figur 2 der man ser at kapasitetsutnyttelsen har økt fra et bunnivå i 1989 på 89 % til en kvoteoppfyllelse på 95 % i 2006. Årsaken til den lave kvoteoppfyllelsen i år 2000 skyldes at de produsentene som solgte kvoten i den ekstraordinære salgsrunden måtte slutte å produsere pr. 1. mars. Leveransen i 2000 var derfor uforholdsmessig lav sammenlignet med kvoten ved begynnelsen av året.

Kvoteoppfyllelsen har vært noe fallende siden 2004. Dette kan skyldes innføringen av privat omsetning av kvoter. Produsenter har kunnet kjøpe mye kvote, og det vil kunne ta tid å tilpasse produksjonen til den økte kvoten. Generelle faktorer som påvirker oppfyllelsen av kvote kan for eksempel være endringer i regelverket, fleksibilitet i ordningen samt bruk av forholdstall.

Figur 2. Kvoteoppfyllelse 1983-2006

Gjennomsnittsproduksjonen pr. produsent var i 2006 på 98 893 liter mot 55 458 liter i 1983. Dette gir en økning på 78 %. Man kan lese av figur 3 at økningen i gjennomsnittskvoten til melkeprodusentene har vært ekstra stor i perioden etter innføringen av omsetningsordningen i 1997 og spesielt fra og med 2001 da den bevisste nedskaleringen av melkeproduksjonen, dvs. inndragning av solgt kvote og bruk av negative forholdstall, opphørte. Økningen i gjennomsnittskvoten fra 1997 og fram til 2006 har vært på 46 %. I perioden 1997-2000 var gjennomsnittøkningen pr. år på ca. 2 %, mens den i årene etter 2000 i snitt har vært på ca. 6 %, jf. tabell 1. Økt etablering av samdrifter, vil være noe av årsaken til veksten.

Figur 3. Gjennomsnittskvote og gjennomsnittsløst 1983-2006

Når det gjelder melkeytelsen per årsku økte denne jevnt fra 2564 liter i 1959 til 5787 liter rundt 1990 (Utsyn over norsk landbruk, 2006, s.54). Fra 1990 hadde man en periode på 10 år hvor avdråttene var noenlunde konstant. Årsaken til dette var at landbrukspolitikken og utformingen av tilskuddssystemet gjorde at dyrematerialet ikke ble fullt utnyttet. Fra 2002 og fram til i dag har det vært en ny økning i ytelsen som i 2005 var på 6181 liter pr. ku. Økningen i ytelse kan skyldes at noen produsenter har økt kvotene gjennom kjøp eller etablert samdrift og som derfor finner det lønnsomt å tilpasse seg med større utnyttelse av kuens produksjonskapasitet. Melkerobotenes inntog vil også ha hatt betydning på melkeytelsen og nyttes ofte i samdriftssammenheng. Den første melkeroboten ble tatt i bruk i Norge i år 2000, og i 2006 er det 160 produsenter som har investert i denne teknologien.

I løpet av de siste ti årene har i snitt 160 melkeprodusenter lagt kvoten sovende hvert år. Dette er kvoter som fortsatt er sovende i 2006.³ Dette tallet falt fra 274 kvoter i 1996 til 136 kvoter i 1997 da det ble tillatt å selge kvoter. Pr. oktober 2006 var det totalt 1600 sovende kvoter i

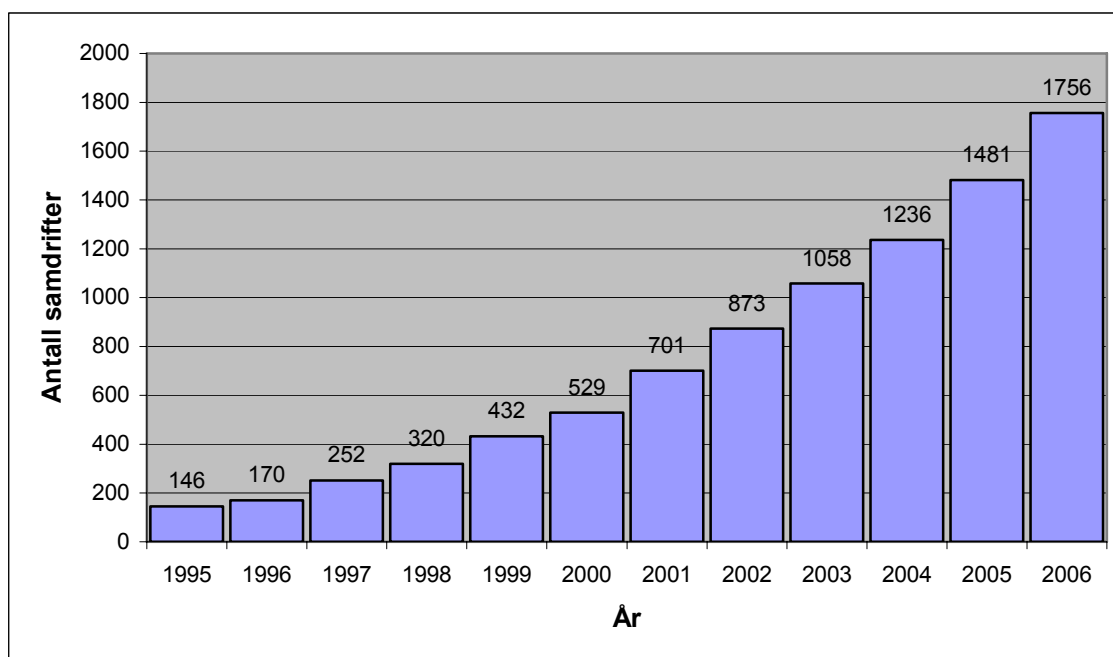
³ I tillegg til dette vil det være produsenter som har lagt kvoten sovende, men hvor denne pr. i dag igjen er aktiv.

kvotesystemet, noe som representerer en inaktiv kvotemengde på ca. 78,6 mill. liter.⁴ Denne mengden utgjør omtrent 5 % av registrert kvote i Norge.

Mens noen produsenter legger kvoten sovende, er det andre som aktiverer kvoten. I 2005 ble det aktivert 63 kvoter tilsvarende en kvotemengde på ca. 4 millioner liter, mens det i 2006 var 51 produsenter som gjenopptok produksjonen på en kvote på til sammen ca. 3,4 millioner liter. Kvoter som ble aktivert i samdrift er ikke inkludert i disse tallene. Det vil være begrenset hvor mange kvoter som aktiveres i samdrift ettersom det stilles krav til leveranse ved deltakelse i samdrift.⁵

Antall jordbruksbedrifter med melkeproduksjon er redusert med i overkant av 40 % i perioden 1995 til 2006. I samme periode har antall samdrifter i melkeproduksjonen blitt mangedoblet fra 146 stk. i 1995 til 1756 ved utgangen av 2006. Isolerer man for etablering av samdrifter, vil nedgangen i antall produsenter være på ca. 33 % siden 1995.

Grafen under viser at veksten i antall samdrifter øker betydelig fra år til år. Fra 2005 til 2006 var økningen på 275 samdrifter.

Figur 4. Antall samdrifter⁶

Det er etter dagens regelverk ikke lov å etablere samdrifter med flere enn 5 deltakere, og samdrifter har et kvotetak på 750 000 liter melk. Det ble i jordbruksoppgjøret i 2004 vedtatt å fjerne aktivitetskravet til deltakere i samdrift. Det finnes ikke statistikk på hvor mange passive deltakere som inngår i samdrift.

⁴ Disse tallene inkluderer ikke kvoter lagt sovende i 2006.

⁵ Det stilles etter dagens regelverk krav om to års sammenhengende leveranse i løpet av de siste tre årene før etablering av samdrift. Dispensasjon kan innvilges i særlige tilfeller.

⁶ Når på året statistikk for samdrifter er hentet ut, vil kunne variere noe fra år til år.

Samdrifter i melkeproduksjon har hatt høyere satser for driftstilskudd enn enkeltprodusenter av samme størrelse. Ved jordbruksoppgjøret i 2004 ble det bestemt at tilskuddssatsene for samdrifter i melkeproduksjon over tid skal harmoniseres med tilskuddssatsene for andre typer foretak, og for samdrifter som søkte godkjenning etter 1. juli 2004 er det ikke egne tilskuddssatser.

Ved utgangen av 2006 var det 1756 samdrifter i melkeproduksjonen i Norge. Antall kvoter som inngår i samdrift er 4065, noe som gir et gjennomsnitt på 2,3 deltakere pr. samdrift. 80 % av samdriftene består av 2 deltakere.

Tabell 2. Kvote i samdrift fordelt på antall medlemmer (tall pr. 31.12.2006)⁷

	2	3	4	5	6	7	8	Sum
Antall samdrifter	1405	226	75	33	9	6	2	1756
Antall kvoter	2810	678	300	165	54	42	16	4065

Tallet på antall deltakere i samdrift er i kontinuerlig endring. Det er likevel viktig å være klar over at antall kvoter i samdrift pr. i dag er i overkant av 4000, mens tallet som inngår i statistikken under antall produsenter, dvs. jordbruksbedrifter, kun er omtrent 1750. Antall kvoter det produseres på er på grunn av dette i overkant av 17 000.

Tabell 3 viser at 23,4 % av landets aktive kvotemasse inngår i samdrifter. Tilsvarende tall for antall kvoter i samdrift er 23,6 %. Antall kvoter i samdrift er beregnet ut i fra antall kvoter det produseres på, ikke antall jordbruksbedrifter. Gjennomsnittskvoten til deltakere i samdrift er ved årsskiftet 2006/2007 på ca. 91 000 liter pr. deltaker. Samdrifter disponerer i gjennomsnitt en kvote på ca. 210 000 liter.

I Oppland fylke inngår 36,6 % av totalkvoten i samdrift, og omtrent 40 % av fylkets melkeprodusenter er etablert i samdrift. Dette er den desidert største andelen på landsbasis. Andelen er også høy i Nord-Trøndelag og Vestfold hvor hhv. 28,1 % og 27,9 % av den aktive kvotemassen inngår i samdrift. I Troms fylke er det kun 10 samdrifter, tilsvarende 5,5 % av totalkvoten i fylket.

⁷ Se vedlegg 4 for detaljert statistikk på samdrifter.

Tabell 3. Samdrifter (tall pr. 31.12.2006)

Fylke	Antall samdrifter	Kvoteliter i samdrift (i %)	Kvoter i samdrift (i %)
Østfold	18	17,7	14,8
Akershus	12	13,0	12,2
Hedmark	78	21,6	20,6
Oppland	370	36,6	37,8
Buskerud	27	21,0	17,7
Vestfold	11	27,9	25,0
Telemark	15	16,5	16,8
Aust-Agder	11	14,5	14,1
Vest-Agder	42	20,7	19,7
Rogaland	296	26,6	26,2
Hordaland	114	23,3	22,9
Sogn og Fjordane	137	19,9	19,4
Møre og Romsdal	163	22,5	22,6
Sør- Trøndelag	140	19,1	20,0
Nord- Trøndelag	216	28,1	29,1
Nordland	86	14,3	15,2
Troms	10	5,5	5,4
Finnmark	10	12,8	12,5
Landet	1 756	23,4	23,6

Tabell 4 gir en oversikt over den fylkesvise fordelingen av antall produsenter og kvoter. Det er store forskjeller i andel produsenter og kvote fra fylke til fylke. De 3 største melkeproduksjonsfylkene Rogaland, Nord-Trøndelag og Oppland har 40 % av landets melkekvoter. Inkluderes også Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag, har disse 5 fylkene 60 % av kvotene i landet.

Gjennomsnittskvoten pr. melkeprodusent varierer også fra fylke til fylke og er størst i Oslofjordregionen med fylkene Vestfold, Østfold, Oslo og Akershus. Vestfold har den høyeste gjennomsnittskvoten på 168 136 liter. På landsbasis er det Sogn og Fjordane som har den laveste gjennomsnittskvoten på 75 503 liter. Blant de 5 fylkene som disponerer størstedelen av landets kvoter, er det Oppland som har lavest gjennomsnittskvote, mens Rogaland har den høyeste gjennomsnittskvoten. Forekomsten av samdrifter i fylkene vil påvirke gjennomsnittskvoten.

Tabell 4. Fylkesvis oversikt over produsenter og kvote for 2006

	Antall produsenter (i %)	Total kvote (i %)	Gj. snitts kvote (liter)
Østfold	1,5	2,2	150 378
Akershus	1,4	1,8	139 502
Oslo	0,0	0,0	159 533
Hedmark	5,3	5,7	111 033
Oppland	11,9	11,1	96 432
Buskerud	2,5	2,3	94 485
Vestfold	0,6	1,0	168 136
Telemark	1,2	1,0	80 376
Aust-Agder	1,0	0,9	92 919
Vest-Agder	2,7	2,2	84 792
Rogaland	14,7	18,0	126 828
Hordaland	6,6	5,3	84 004
Sogn og Fjordane	9,8	7,1	75 503
Møre og Romsdal	10,0	9,9	103 721
Sør- Trøndelag	9,9	9,9	104 095
Nord- Trøndelag	9,9	11,1	116 713
Nordland	7,5	7,0	96 922
Troms	2,4	2,4	103 317
Finnmark	1,2	1,2	111 343
Landet	100,0	100,0	103 941

2.3 Strukturutvikling

2.3.1 Strukturutvikling i landbruket

Antall jordbruksbedrifter har gått ned fra 99 400 til 53 200 i perioden 1989 til 2005. Dette tilsvarer en nedgang på 46 % og en gjennomsnittlig årlig nedgang på 2888 bruk. Fra 1999 til 2005 ble antall jordbruksbedrifter redusert med 24 % og en stadig større andel har over 200 dekar jord. Fra og med 1999 har det også vært en reduksjon i antallet jordbruksbedrifter med mellom 200 og 300 dekar (Innst.S. nr. 236 (2005-2006) Innstilling fra næringskomiteen om jordbruksoppgjøret 2006 – endringer i statsbudsjettet for 2006).

Arealet på jordbruksbedriftene som går ut av drift overtas i hovedsak av andre jordbruksbedrifter ved salg eller utleie. Det gjennomsnittlige jordbruksarealet på de brukene som er i drift blir derfor stadig større, og gjennomsnittlig antall dekar pr. jordbruksbedrift på landsbasis har økt fra 100 dekar i 1989 til 195 dekar i 2004. Leid areal har økt med 50 % i perioden 1979-2005 og utgjorde ca 4 mill. dekar, tilsvarende 38 % av arealet, i 2005 (Ibid).

Det har vært strukturendringer i alle produksjoner de senere årene. For korn har f.eks. gjennomsnittsarealet pr. jordbruksbedrift økt fra 153 dekar i 1999 til 192 dekar i 2005. Gjennomsnittlig antall verpehøner pr. bruk har økt fra omtrent 780 til 1300 i samme periode. I 2005 var gjennomsnittlig besetningsstørrelse 46 for jordbruksbedrifter med purker, en økning på 40 % siden 1999 (Ibid). Strukturutviklingen i jordbruket kjennetegnes også av at antall

jordbruksbedrifter med husdyr har gått kraftig ned. Trenden er at produksjonen konsentreres om færre jordbruksbedrifter, uten at det samlede produksjonsvolumet går ned (Utsyn over norsk landbruk, 2006, s.59).

Mye av spesialiseringen og økningen i størrelse innenfor både husdyrhold og planteproduksjon kan tilskrives teknologisk utvikling og økonomisk tilpasning. Restriksjoner som konsesjonsgrenser og produksjonskvoter gjør at myndighetene kan holde en viss kontroll over strukturendringene, men konsesjonsgrensene har økt med jevne mellomrom siden tidlig på 90-tallet og fleksibiliteten i kvoteordningen likeledes.

Ifølge Budsjettnemnda for jordbruket (2006) har Vestlandet hatt svakest produksjonsutvikling for de fleste produksjoner de siste årene. Vestlandet har også størst reduksjon i arbeidsforbruk og er den eneste landsdelen med en viss reduksjon i både totalareal og areal av eng/beite. I perioden 1989-1999 var reduksjonen i antall jordbruksbedrifter relativt sett størst på Østlandet og i Nord-Norge. Fra 1999 til 2005 har den årlige prosentvise reduksjonen relativt sett vært størst i Nord-Norge og på Vestlandet.

2.3.2 Strukturutvikling i melkeproduksjonen

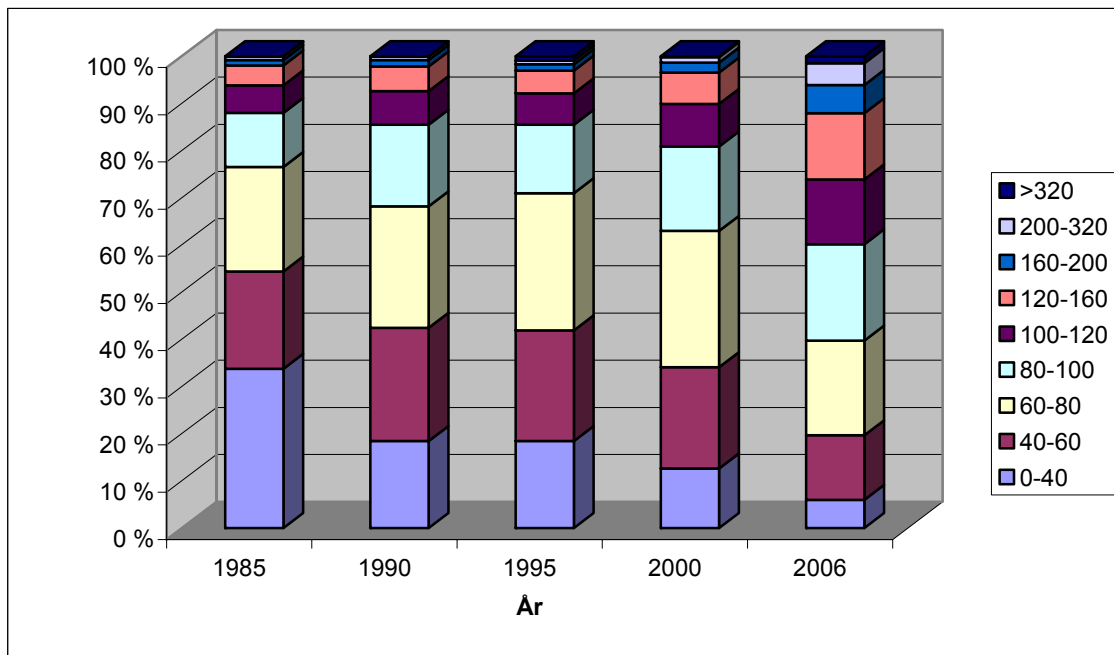
Strukturen i melkesektoren har også endret seg med årene, og trenden er som i resten av landbruket at antall produsenter minsker relativt sett mer enn volumet. Dette fører til at gjennomsnittskvoten og antall kyr pr. bruk stadig øker. Det er i hovedsak samdrifter og ordningen med kjøp og salg av kvoter som legger til rette for strukturutviklingen i melkeproduksjonen. I tillegg kommer eventuell bruk av forholdstall.

Tabell 5 og figur 5 viser tydelig at andelen store kvoter har økt de siste par tiårene. I forhold til rundt innføringen av kvoteordningen, har man nå fått en jevnere kvotestruktur med både små og store kvoter og et tyngdepunkt i intervallet 60 000 til 100 000 liter. I 1985 var det flest små kvoter, og den største prosentandelen av melkeprodusentene hadde en kvote på under 40 000 liter. I 2006 er det kun 6 % av kvotene som er mindre enn 40 000 liter.

Figur 5 illustrerer at den største strukturendringen har funnet sted mellom år 2000 og 2006 hvor økningen i store kvoter er merkbar. Det har tidligere blitt kommentert årsaker til at man har hatt en økning i gjennomsnittskvoten. Disse forklaringene vil også ha hatt innflytelse på strukturutviklingen i kvotestørrelsene.

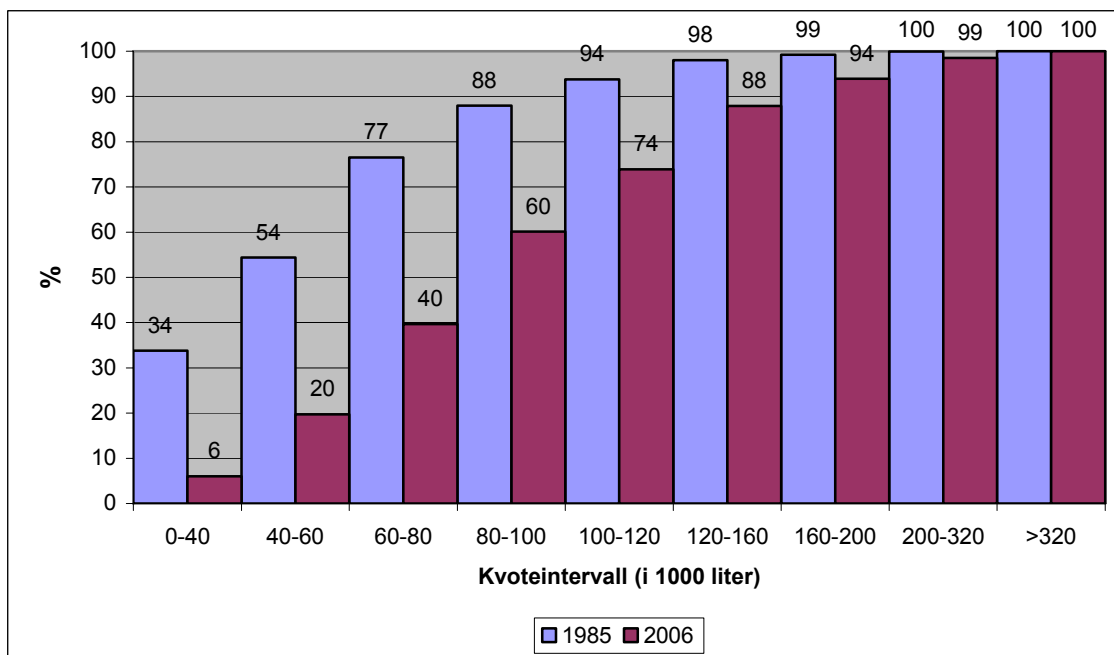
Tabell 5. Prosentvis fordeling av antall produsenter for gitte kvoteintervaller

Kvote i 1000 liter	1985	1990	1995	2000	2006
0-40	33,8	18,4	18,6	12,6	6,0
40-60	20,6	24,0	23,6	21,5	13,7
60-80	22,1	25,7	29,3	28,9	20,0
80-100	11,5	17,3	14,6	17,9	20,4
100-120	5,8	7,1	6,7	9,0	13,8
120-160	4,2	5,2	4,8	6,6	14,0
160-200	1,2	1,4	1,4	2,1	6,0
200-320	0,7	0,7	0,7	1,2	4,6
>320	0,1	0,1	1,0	0,2	1,5

Figur 5. Prosentvis fordeling av antall produsenter for gitte kvoteintervaller

Figur 6 viser en kumulativ oversikt over strukturen i kvoter. Man kan se at det har vært store endringer i kvotestørrelsene i perioden siden 1985 og at antall små kvoter er vesentlig mindre i dag enn det som var tilfellet for 20 år siden. Mens 77 % av kvotene var under 80 000 liter i 1985 er dette tallet redusert til 40 % i 2006.

Figur 6. Kumulativ oversikt over strukturinndeling kvoter 1985 og 2006

Ved årsskiftet 2005/2006 var det til sammen 36 380 jordbruksbedrifter med husdyr i Norge, 1733 færre enn året før. Tallet på melkekyr gikk ned med 6200 til 266 100 i 2006 (Statistisk sentralbyrå, 2006).

Samtidig med en nedgang i antall besetninger, øker den gjennomsnittlige besetningsstørrelsen (Ibid). Et bruk med melkekyr hadde i gjennomsnitt 12,8 melkekyr i 1995, mens gjennomsnittet pr. januar 2006 lå på 17,6 kyr. Siden 1995 har tallet på melkekyr dermed blitt redusert med 18 %, mens det var ca. 40 % færre melkeprodusenter i 2006 sammenlignet med i 1995.

Regionalt varierte den gjennomsnittlige besetningsstørrelsen i 2005 fra 13,6 kyr i Agder/Telemark til 17,9 kyr i Trøndelag (Totalkalkylen for jordbruket, 2006, s.55).

Tabell 6 viser struktursammensetningen av melkeprodusenter fra 1979 til 2005. Antall besetninger er redusert mest i de minste størrelsesgruppene, spesielt i besetningsstørrelse 1-9 kyr. Fra 1979 til 1989 avtok også antall store besetninger, mens antall besetninger med 10 til 20 melkekyr økte. Fra 1989 til 1999 var det en økning for alle størrelsesgrupper med over 15 melkekyr. I 1999 hadde 15,1 % av melkeprodusentene over 20 melkekyr, mens i 2005 utgjorde denne størrelsesgruppen 26,4 %.

Tabell 6. Antall produsenter med melkeku etter besetningsstørrelse 1979-2005

Besetnings- størrelse	1979*		1989		1999		2005	
	Antall prod.	%	Antall prod.	%	Antall prod.	%	Antall prod.	%
1-9	23 147	59,5	11 610	39,8	6 047	26,7	2 750	17,3
10-14	7 980	20,5	9 711	33,3	7 979	35,2	4 597	29,0
15-19	4 223	10,9	5 085	17,4	5 201	23,0	4 321	27,2
20-29	2 692	6,9	2 208	7,6	2 834	12,5	3 127	19,7
30-50	762	2,0	476	1,6	537	2,4	868	5,5
>50	102	0,3	53	0,2	61	0,3	199	1,3
Antall prod.	38 906	100	29 143	100	22 659	100	15 862	100
Melkekyr	372 288		340 469		312 948		264 642	
Melkekyr pr. prod	9,6		11,7		13,8		16,7	

* Tallene inkluderer også eventuelle ammekyr

Kilde: Resultatkontroll for gjennomføringen av landbrukspolitikken, 2006

Strukturutviklingen i melkesektoren i Norge er påvirket av flere faktorer, og mange av drivkreftene i strukturendringsprosessene har virket, og virker, i hver sin retning. NILFs rapport oppsummerer noen av faktorene som virker inn (Vedlegg 2, s. 181-183).

Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk er et sentralt resultatmål i jordbruksforhandlingene. Vederlaget forteller hva en gård gir i vederlag både til eget og leid arbeid, samt avkastning av egenkapital i gårdsdriften. Inntektsvirkningene av jordbruksfradraget inngår ikke i vederlaget. Utviklingen i vederlaget for ulike bruksstørrelser kan vise om det er mer lønnsomt å være stor i dag enn det det var tidligere og kan således være en av forklaringsvariablene på strukturutviklingen i melkeproduksjonen.

Tabellen under gir vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk i produksjon av kumelk og storfeslakt, gruppert etter antall årskyr. Tallene er hentet fra driftsgranskingsmaterialet til NILF. Vederlaget gir en indikasjon på lønnsomheten i driften til bruk med ulikt antall kyr.

Tabell 7. Utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital, kr per årsverk, 2000-2005

Antall kyr	<12		12-18		18-28		>28	
År	Vederlag til arb. og EK, kr pr. årsverk	% av vederlag i år 2000	Vederlag til arb. og EK, kr pr. årsverk	% av vederlag i år 2000	Vederlag til arb. og EK, kr pr. årsverk	% av vederlag i år 2000	Vederlag til arb. og EK, kr pr. årsverk	% av vederlag i år 2000
2000	115 400	100	136 800	100	148 400	100	153 600	100
2001	93 900	81	120 600	88	147 200	99	162 100	106
2002	113 100	98	133 200	97	162 000	109	191 300	125
2003	90 700	79	126 900	93	154 000	104	179 200	117
2004	132 300	115	158 800	116	189 000	127	188 300	123
2005	129 000	112	164 000	120	198 100	133	226 700	148

Tabellen viser at det er brukene med mer enn 28 kyr som gjennomgående er de mest lønnsomme. Alle bruksstørelsene har hatt en oppgang i vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk mellom 2000 og 2005. For produsenter med mindre enn 12 kyr har økningen mellom 2000 og 2005 vært på 12 %, i klassen 12-18 kyr har økningen vært på 20 %, og bruk med mellom 18 og 28 kyr og mer enn 28 kyr har hatt en økning på hhv. 33 % og 48 %.

Tallene illustrerer at utviklingen i lønnsomheten i melkeproduksjonen, målt som vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk, har vært mindre gunstig for små melkeprodusenter enn for store produsenter.

3 Historisk gjennomgang av omsetningsordningen for kumelkkvoter

Gjennom behandling av jordbruksoppgjøret 1996 vedtok Stortinget at det skulle innføres et omfordelingssystem for melkekvoter gjennom administrert kjøp og salg. Man ville åpne for at melkeprodusenter som ønsket det kunne innløse sin melkekvote mot godtgjørelse og videre at innløste melkekvoter skulle tilbys øvrige melkeprodusenter.

Solgte melkekvoter har enten blitt inndratt av staten, eller har blitt solgt ut igjen til melkebønder som har villet kjøpe mer kvote. Oppkjøpene av kvote finansieres over jordbruksavtalen. Det har vært behov for å redusere produksjonen av melk på grunn av synkende forbruk av drikkemelk samt stagnasjon i ostesalget. Kvoteinndragningene har bidratt til å redusere melkeleveransene og har vært med på å forbedre balansen i markedet for meierivarer vesentlig. Det har blitt inndratt ca. 175 millioner liter kumelkkvote i perioden 1998-2001.

Ordningsen med omsetning av melkekvoter har blitt en etablert del av kvoteordningen for melk. Ordningen har imidlertid endret seg en god del siden innføringen i 1997 med ulike variasjoner fra år til år. Ved en evaluering av ordningen er det viktig å kjenne til hvordan ordningen har fungert i de forskjellige årene ettersom endringene vil ha innvirket på de variasjonene man har opplevd i kjøp og salg.

I dette kapitlet vil ordningen bli presentert kronologisk med utgangspunkt i ordningen slik den var ved innføringen i 1997. Endringene blir presentert i det året de ble gjort gjeldende, ikke det året vedtaket om endring forelå. For hvert år vil statistikk for kjøp og salg bli presentert.

Følgende tabell gir en oversikt over de viktigste endringene i ordningen for perioden 1997-2006:

Tabell 8. Endringer i omsetningsordningen

	Tillatt privat omsetning	Geografisk avgrensing	Inndragning kvote	Pris per liter	Kvotetak (liter)**
1997	-	Regioner	-	<100 000 l: kr 5,50 100 000 - 200 000 l: kr 2,75*	130 000
1998	-	Kommuner	45 %	<100 000 l: kr 5,50 100 000 - 200 000 l: kr 2,75*	130 000
1999	-	-	100 %	<100 000 l: kr 5,50 100 000 - 200 000 l: kr 2,75*	130 000
2000ekstr.	-	-	100 %	<100 000 l: kr 7,50 100 000 - 200 000 l: kr 4,75*	130 000
2000	-	-	100 %	<100 000 l: kr 5,50 100 000 - 2 00 000 l: kr 2,75*	130 000
2001	-	Fylker	36 %	<100 000 l: kr 5,50 100 000 - 200 000 l: kr 2,75*	170 000
2002	-	Fylker	-	<100 000 l: kr 4,50 100 000 - 200 000 l: kr 2,25*	225 000
2003	30 %	Fylker	-	Kr 3,50	250 000
2004	30 %	Fylker	-	Kr 3,50	250 000
2005	60 %	Fylker	-	Kr 3,50	375 000
2006	60 %	Fylker	-	Kr 3,50	400 000

* Ingen kompensasjon for kvoteliter over 200 000

** Det ble i 2002 innført kvotetak for samdrifter. Kvoteket var på 500 000 liter i 2002 og ble økt til 750 000 liter i 2003.

3.1 Omsetningsrunden i 1997

Da ordningen med omsetning av melkekvoter ble innført, var det ikke anledning til å selge kvote på det private markedet. All omsetning skulle foregå via staten og det var ikke anledning til å selge kun deler av kvoten. For å forhindre en geografisk forskyvning av kvoter, ble det bestemt at salget skulle foregå innenfor nærmere avgrensede geografiske områder. I tilfeller av tilbudsoverskudd ble det bestemt at overskytende mengde av kvote skulle legges ut for salg i samme region ved neste runde med kjøp og salg. Det var ikke anledning til å søke om kvote til nyetablering.

1. Sone 1 i areal og kulturlandskapstillegget og sone 3 med unntak av de kommunene i Rogaland som hører til denne sonen. (Fylkene Østfold, Vestfold og Akershus og flatbygdene i Oppland, Hedmark, Buskerud og Telemark).
2. Resten av Oppland, Hedmark og Buskerud (de områdene som er i sone 5) og kommunene Oppdal, Rennebu, Midtre Gauldal, Røros, Holtålen, Selbu og Tydal i Sør-Trøndelag og Meråker i Nord-Trøndelag.
3. Resten av Telemark sammen med Agderfylkene og kommunene Eigersund, Lund og Sokndal i Rogaland.
4. Kommunene Sandnes, Stavanger, Hå, Klepp, Time, Sola, Randaberg, Strand, Bjerkreim og Gjesdal i Rogaland.
5. De delene av Rogaland som er i sone 5, med unntak av kommunen Eigersund, Lund og Sokndal og fylkene Hordaland, Sogn og Fjordane (sone 5) og alle kommunene i Møre og Romsdal sør for kommunene Aukra, Midsund, Vestnes og Rauma.
6. Kommunene Aukra, Midsund, Vestnes og Rauma og alle kommunene nord for disse i Møre og Romsdal samt kommunene Agdenes, Snillfjord, Hitra, Frøya og Hemne fra Sør-Trøndelag.
7. Sone 4 (Flatbygdene i Trøndelag) og Nord-Trøndelag med unntak av Meråker.
8. Nordland og Troms unntatt kommunene Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen.
9. Kommunene Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen i Troms og hele Finnmark.

Figur 7. Omsetning av kvoter innenfor regioner

Prisen på kvote som staten betalte var tredelt. For kvoteliter opp til 100 000 liter var prisen 5,50 kr pr. liter. Fra 100 000 – 200 000 liter var prisen 2,75 kr pr. liter. For kvoteliter over 200 000 fikk man ingen kompensasjon. Produsentenes pris ved kjøp av kvote var 5,50 kr pr. liter.

Innmeldingsfristen for kjøp og salg var 15. april. For å kvalifisere for salg var det krav om 24 måneders sammenhengende leveranse ved salg av kvote med opphold ikke før 1. januar i salgsåret. Selgere av kvote mistet retten til å produsere fra 1. juli 1997, mens kjøpere fikk nytte halvparten av kjøpt kvote fra 1. juli og halvparten fra 1. januar 1998.

Salgbar kvote skilte seg fra den enkeltes fastsatte kvote ved at salgbar kvote var et gjennomsnitt av leveransene de siste fem årene. Ved salg frasa man seg likevel hele kvoten.

Minste innmeldingskvantum ved kjøp i 1997 var 1000 liter, mens maksimum innmeldingskvantum var 20 % av kvoten. Kjøpere under 35 år samt eiere som hadde overtatt en landbrukseiendom i løpet av de siste fire årene, hadde anledning til å melde inn ønske om kjøp tilsvarende 30 % av kvoten. Innmeldingskvantumet til den enkelte produsent var videre begrenset av arealtilgang og kvotetak. Kvotetaket var i 1997 på 130 000 liter.

Ved fordeling av kvote foretok staten en lik deling av kvote mellom alle kjøpere begrenset oppad til 1000 liter. All overskytende kvote ble deretter fordelt etter en prosentvis lik avkortning.

Tabellene om kjøp og salg av kvoter krever innledningsvis en forklaring. Kolonnen *Til omfordeling* tilsvarer *Solgt kvantum* redigert for *Tilbakeholdt kvantum*. Solgt kvantum er salgbar kvote, mens tilbakeholdt kvantum er den mengden staten har holdt tilbake i en omsetningsrunde for å redusere produksjonen av melk. Mengde til omfordeling tilsvarer ikke alltid nøyaktig solgt kvantum minus tilbakeholdt kvantum ettersom mengde til omfordeling kan inneholde ikke omsatt kvote fra foregående år. Ikke omsatt kvote fra året før, med unntak av tilbakeholdt kvantum, omfatter kvote ikke omsatt på grunn av manglende betaling. Prinsippet om at ikke betalt kvotekjøp fra året før blir videreført til neste omsetningsrunde,

ble først innført i omsetningsrunden i 2003. Mengde til omfordeling utgjør kun statlig kvote til salg og vil i årene med privat omsetning hovedsakelig utgjøre differansen mellom salgskvantum og mengden som blir omsatt privat. *Til omfordeling* og *Innvilget kvotekjøp* kan variere noe, dette også hovedsakelig på grunn av ikke betalte kvotekjøp.

Antall produsenter i tabellen gir en oversikt over aktive melkeprodusenter. Som nevnt i kapittel 2 regnes samdrifter som en produsent i statistikken og gjør at antall produsenter blir lavere enn antall kvoter det produseres på. Totalkvote er summen av alle aktive kvoter. En kvote defineres som aktiv hvis det har vært leveranse på kvoten året før. Antall selgere gir en oversikt over antall godkjente salg hvert år. Det samme gjelder antall kjøpere som er godkjente kjøp. Det vil hvert år være kjøpere av kvote som ikke betaler kvotekjøpet. Det reelle antall kvotekjøpere vil derfor være noe lavere enn antall godkjente kjøp.

Det vil i noen tilfeller være avvik mellom antall selgere og tilhørende salgskvantum i tabellene kjøp og salg av kvote og strukturtabellene for salg. Dette skriver seg til når statistikken er hentet ut, jf. avsnitt 2.1.

Oslo er inntatt i statistikken, men vil ikke bli kommentert i gjennomgangen. Det var kun tre aktive melkeprodusenter i Oslo i 1997 og disse melkeprodusentene var fortsatt aktive ved utgangen av 2006. Det har ikke vært kjøp av kvote i Oslo.

2,6 % av landets melkeprodusenter ønsket å selge kvoten ved første anledning i 1997, noe som utgjorde 648 melkeprodusenter. Det ble omsatt flest kvoter i Møre og Romsdal, hvor 109 melkeprodusenter fikk innvilget salg av kvote. Den prosentvise avgangen av melkeprodusenter i Møre og Romsdal var på 4,1 %, mens den var høyere i fylkene Telemark, Aust-Agder og Østfold med henholdsvis 6,5 %, 5,9 % og 4,4 %. Den prosentvise avgangen var minst i Nord-Trøndelag. 1,8 % av totalkvoten i landet ble solgt, og Telemark og Aust-Agder solgte prosentvis mest kvote. Den prosentvise avgangen i antall produsenter er mindre enn avgangen målt pr. liter, noe som viser at det er relativt små kvoter som selges.

34 % av de aktive melkeprodusentene i 1997 ønsket å kjøpe kvote. Interessen var størst i Østfold, Nordland og Sør-Trøndelag. 11 704 kvotekjøpere i 1997 fikk innvilget 31 % av ønsket kvotekjøp.⁸ Det at samdrifter inngår som en produsent/et foretak i statistikken, mens det kun er enkeltprodusenter som kan kjøpe kvote, gjør at den prosentvise interessen for kvotekjøp alltid vil være noe overestimert. Dette gjelder også den prosentvise avgangen av produsenter som følge av salg av kvote.

⁸ Ønsket kvotekjøp gir et unøyaktig bilde av den reelle etterspørselen etter kvote på grunn av reglene knyttet til salg av statlig kvote. Ut over mengden på 1000 liter (1500 liter fra og med 2003) som gitt tilstrekkelige liter til omfordeling blir innvilget alle godkjente kjøpere, blir resterende mengde fordelt ut i fra en prosentsats som beregnes ut i fra hvor mye kvote den enkelte kjøper har meldt inn. Med andre ord vil man få innvilget mer kvote jo større innmeldingskvantumet er. Gitt en antagelse om et relativt stort etterspørseloverskudd etter kvote, vil mange produsenter melde inn et større ønske om kjøp av kvote enn det de i utgangspunktet er interessert i. Risikoen forbundet med å få innvilget mer kvote enn det man ønsker, reduseres ved at man kan unnlate å betale for innvilget kvotekjøp og på den måte avstå fra kjøpet.

Tabell 9. Kjøp og salg av kvoter 1997 – fylkesoversikt

	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
Østfold	428	40 347 758	19	4,4	1 229 100	3,0
Akershus	429	39 463 689	18	4,2	1 088 800	2,8
Oslo	3	432 917	-	-	-	-
Hedmark	1 323	103 138 249	27	2,0	1 325 800	1,3
Oppland	2 897	191 068 762	55	1,9	2 428 500	1,3
Buskerud	668	42 006 038	10	1,5	319 468	0,8
Vestfold	204	19 522 457	6	2,9	377 800	1,9
Telemark	384	19 981 735	25	6,5	1 138 000	5,7
Aust-Agder	307	17 192 255	18	5,9	647 600	3,8
Vest-Agder	751	43 038 389	16	2,1	602 237	1,4
Rogaland	3 514	310 678 715	70	2,0	4 687 100	1,5
Hordaland	1 748	100 427 868	39	2,2	1 680 795	1,7
Sogn og Fjordane	2 371	131 872 394	73	3,1	2 460 718	1,9
Møre og Romsdal	2 641	183 906 557	109	4,1	5 566 778	3,0
Sør-Trøndelag	2 475	181 481 015	74	3,0	3 965 900	2,2
Nord-Trøndelag	2 398	193 174 388	26	1,1	1 349 536	0,7
Nordland	1 850	126 836 643	37	2,0	1 872 400	1,5
Troms	615	46 279 680	21	3,4	1 222 500	2,6
Finmark	257	23 234 779	5	1,9	293 200	1,3
Landet	25 263	1 814 084 288	648	2,6	32 256 232	1,8

	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Tilbakeholdt kvantum	Til omfordeling	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
Østfold	201	47,0	0	1 229 100	790 100	62,0
Akershus	185	43,1	0	1 088 800	718 900	58,5
Oslo	-	-	-	-	-	-
Hedmark	709	53,6	0	1 325 800	1 611 800	18,2
Oppland	1 383	47,7	0	2 428 500	2 554 300	15,2
Buskerud	322	48,2	0	299 500	644 000	45,2
Vestfold	105	51,5	0	377 800	398 600	57,9
Telemark	177	46,1	0	1 138 000	508 200	61,6
Aust-Agder	121	39,4	0	647 600	362 300	70,1
Vest-Agder	362	48,2	0	573 400	1 109 300	64,4
Rogaland	1 603	45,6	0	4 687 100	4 788 100	29,7
Hordaland	792	45,3	0	1 543 600	2 022 500	39,7
Sogn og Fjordane	1 041	43,9	0	2 478 000	2 683 300	25,3
Møre og Romsdal	1 092	41,3	0	5 547 800	4 116 400	61,9
Sør-Trøndelag	1 198	48,4	0	3 965 900	2 478 300	26,6
Nord-Trøndelag	1 184	49,4	0	1 236 500	2 383 200	5,3
Nordland	977	52,8	0	1 872 400	2 419 500	21,3
Troms	184	29,9	0	1 222 500	452 600	58,7
Finmark	68	26,5	0	293 200	292 200	60,9
Landet	11 704	46,3	0	31 955 500	30 333 600	31,0

Strukturtabellen nedenfor gir en oversikt over hvor store kvoter som ble solgt og hvor mange produsenter som solgte kvoter i gitte kvoteintervaller. Tabellen indikerer om det er småskalaprodusenter eller storskalaprodusenter som ønsker å avvikle melkeproduksjonen. Detaljerte strukturtabeller for salg av kvoter fra 1997-2006 finnes i vedlegg 5.

Minstekvoten i kumelkproduksjonen er 30 000 liter. I 1997 hadde man imidlertid som nevnt kun anledning til å selge et gjennomsnitt av leveransene innenfor kvote de siste fem årene. Salgskvantumet til enkeltprodusenter kunne dermed være på mindre enn minstekvoten, derav intervallet 0 - 30 000 liter.

Av tabellen ser vi at gjennomsnittlig solgt kvote ved den første omsetningsrunden var på 49 969 liter. Det ble solgt flest kvoter i størrelsesorden 40 000 – 60 000 liter. 70 % av de solgte kvotene var på under 60 000 liter og hele 23 % på under 30 000 liter.

Tabell 10. Strukturtabell salg av kvoter 1997 - landsoversikt

Kvote i 1000 liter	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs- kvantum	Kvantum (i %)	Selgere (kumulativ %)
0-30	147	22,9	3 419 407	10,7	22,9
30-40	124	19,3	4 362 725	13,6	42,3
40-60	180	28,1	8 840 786	27,6	70,4
60-80	121	18,9	8 384 451	26,2	89,2
80-100	42	6,6	3 723 860	11,6	95,8
100-130	18	2,8	1 984 802	6,2	98,6
130-160	8	1,2	1 135 593	3,5	99,8
160-200	1	0,2	178 820	0,6	100,0
> 200	0	0,0	0	0,0	100,0
Sum	641	100,0	32 030 444	100,0	100,0
Gj.snitt			49 969		

3.2 Omsetningsrunden i 1998

Den mest markante endringen i omsetningsordningen i 1998 var at kjøp og salg av kvoter skulle skje innenfor kommuner. Man mente at den regionsvise inndelingen i omsetningssystemet førte til for stor geografisk forskyvning av kvoter. Ved tilbudsoverskudd i enkelte kommuner kunne kvotene likevel fordeles innenfor de allerede etablerte regionene fra 1997.

I 1998 ble omsetningsordningen tatt i bruk som et virkemiddel for å komme til livs overproduksjonen av melk. Det ble bestemt at ca. 50 % av omsatt kvote skulle inndras av staten det året. Beregningen av hvor mye kvote som ble holdt tilbake i den enkelte kommune fulgte et system hvor inndragningen skjedde i forhold til hvor stor total kvote som fantes i kommunen, og ikke ut fra omfanget av frigjort mengde som følge av kvotesalg. Kvote ble inndratt ved at den samlede tilbakeholdte kvotemengden i landet ble fordelt mellom kommunene slik at den utgjorde en lik prosent av den totale kvotemengden i alle kommuner der det ble solgt kvote. Beregninger viser at denne inndragningen ble ca. 1,8 % av hver enkelt kommunes kvote.

I enkelte kommuner utgjorde den frigjorte mengden ved salg mindre enn 1,8 % av kommunens totale kvote. Dette medførte at kun 45 % av omsatt kvote ble inndratt.

Innmeldingsfristen for kjøp og salg ble i 1998 endret til 1. august med krav om leveranse fram til 15. april i salgsåret. Kjøp og salg hadde virkning fra årsskiftet.

Andelen produsenter som ønsket å selge kvoten sin i 1998 økte til 4,4 % og utgjorde en nedgang på 1068 melkeprodusenter. Dette representerte en økning i antall selgere på 65 % i forhold til året før. Det er ingen endringer i ordningen som skulle tilsi en slik økning. En forklaring ligger i at salg av kvote er en viktig beslutning og at det derfor var en viss treghet fra man fikk muligheten til å selge kvote til beslutningen om å selge ble tatt.

Også i 1998 ble det omsatt flest kvoter i Møre og Romsdal hvor 177 melkeprodusenter fikk innvilget salg av kvote. Den prosentvise avgangen av melkeprodusenter i Møre og Romsdal var på 7,1 % dette året, mens den var høyest i Akershus med en nedgang på 7,4 %. Den prosentvise avgangen var minst Nord-Trøndelag og Oppland med hhv. 2,3 % og 2,6 %. Det ble solgt mest kvote i Telemark hvor 6,1 % av kvoten ble solgt, og i Akershus hvor 6,0 % ble solgt.

Det var mindre interesse for kjøp i 1998 enn i 1997. 34 % av aktive melkeprodusenter i 1998 fikk godkjent kjøp av kvote. Interessen var igjen størst i Østfold, Nordland og Sør-Trøndelag. De 8371 kvotekjøperne fikk innvilget 31 % av ønsket kvotekjøp.

Tabell 11. Kjøp og salg av kvoter 1998 – fylkesoversikt

	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
Østfold	402	39 200 000	27	6,7	1 970 376	5,0
Akershus	407	38 500 000	30	7,4	2 292 072	6,0
Oslo	2	400 000	-	-	-	-
Hedmark	1 285	102 100 000	59	4,6	2 829 990	2,8
Oppland	2 811	188 400 000	72	2,6	3 482 241	1,8
Buskerud	646	41 700 000	32	5,0	1 803 632	4,3
Vestfold	195	19 100 000	10	5,1	658 317	3,4
Telemark	355	18 800 000	26	7,3	1 151 858	6,1
Aust-Agder	285	16 500 000	19	6,7	843 893	5,1
Vest-Agder	729	42 800 000	49	6,7	2 122 169	5,0
Rogaland	3 326	301 000 000	151	4,5	10 799 849	3,6
Hordaland	1 784	105 200 000	74	4,1	3 340 352	3,2
Sogn og Fjordane	2 279	129 800 000	83	3,6	3 152 434	2,4
Møre og Romsdal	2 497	179 000 000	177	7,1	9 647 907	5,4
Sør-Trøndelag	2 384	177 700 000	96	4,0	5 360 532	3,0
Nord-Trøndelag	2 358	192 300 000	55	2,3	2 920 709	1,5
Nordland	1 783	124 700 000	66	3,7	3 125 335	2,5
Troms	594	45 300 000	32	5,4	1 763 840	3,9
Finnmark	248	22 800 000	10	4,0	698 529	3,1
Landet	24 370	1 785 300 000	1 068	4,4	57 964 035	3,2

	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
Østfold	159	39,6	1 970 376	585 198	1 385 178	62,0
Akershus	132	32,4	2 292 072	504 772	1 787 300	58,5
Oslo	-	-	-	-	-	-
Hedmark	473	36,8	2 817 136	1 635 854	1 194 136	18,2
Oppland	971	34,5	3 448 031	2 352 659	1 129 582	15,2
Buskerud	203	31,4	1 803 632	505 005	1 298 627	45,2
Vestfold	68	34,9	658 317	240 392	417 925	57,9
Telemark	133	37,5	1 151 858	285 230	866 628	61,6
Aust-Agder	96	33,7	804 936	177 617	666 276	70,1
Vest-Agder	222	30,5	2 201 317	683 329	1 438 840	64,4
Rogaland	1 145	34,4	10 313 690	5 257 972	5 541 877	29,7
Hordaland	540	30,3	3 888 612	1 483 922	1 856 430	39,7
Sogn og Fjordane	728	31,9	3 221 291	2 044 728	1 107 706	25,3
Møre og Romsdal	863	34,6	9 807 108	2 949 605	6 698 302	61,9
Sør-Trøndelag	909	38,1	5 360 532	2 496 165	2 864 367	26,6
Nord-Trøndelag	826	35,0	2 889 810	2 307 629	613 080	5,3
Nordland	704	39,5	3 125 335	1 511 720	1 613 615	21,3
Troms	145	24,4	1 763 840	632 913	1 130 927	58,7
Finnmark	54	21,8	698 529	319 623	378 906	60,9
Landet	8 371	34,3	58 216 422	25 974 333	31 989 702	31,0

Av tabell 12 ser man at gjennomsnittlig solgt kvote har økt siden 1997 og nå er på 54 306 liter. Ut i fra observasjonen om at det selges mest små kvoter, er det naturlig at gjennomsnittlig størrelse på solgt kvote øker fra år til år. Det var som i 1997 fortsatt flest kvotesalg i størrelsesorden 40 000 – 60 000 liter.

Tabell 12. Strukturtabell salg av kvoter 1998 - landsoversikt

Kvotestørrelse i 1000 liter	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Selgere (kumulativ %)
0-30	212	19,8	4 909 100	8,4	19,8
30-40	179	16,7	6 343 200	10,9	36,5
40-60	299	27,9	14 793 100	25,4	64,4
60-80	229	21,4	15 894 600	27,3	85,7
80-100	84	7,8	7 553 400	13,0	93,6
100-130	47	4,4	5 229 900	9,0	97,9
130-160	14	1,3	1 967 400	3,4	99,3
160-200	7	0,7	1 088 800	1,9	99,9
> 200	1	0,1	292 500	0,5	100,0
Sum	1 072	100,0	58 216 000	100,0	100,0
Gj.snitt			54 306		

3.3 Omsetningsrunden i 1999

I 1999 var det ingen endringer i reglene knyttet til omsetningsordningen. På grunn av fortsatt overproduksjon ble det bestemt at all solgt kvote skulle inndras av staten.

Av tabellen ser vi at oppslutningen om salg er på 2,6 %, samme nivå som i 1997. 602 melkeprodusenter solgte kvoten sin, noe som tilsvarte en nedgang i totalkvoten på 1,9 %. Nedgangen i totalkvote var størst i Akershus, Aust-Agder og Telemark. Rogaland solgte flest kvoter, etterfulgt av Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag. Den prosentvise avgangen var desidert høyest i Akershus med 7,9 %, mens antall melkeprodusenter i Telemark og Aust-Agder ble redusert med 6,0 %. Den prosentvise avgangen av melkeprodusenter var minst i Møre og Romsdal, Hordaland og Oppland, med henholdsvis 1,7 %, 2,0 % og 2,0 %.

Tabell 13. Salg av melkekvoter 1999 – fylkesoversikt

	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
Østfold	375	38 514 008	18	4,8	1 153 408	3,0
Akershus	378	37 478 124	30	7,9	1 929 346	5,1
Oslo	3	449 386	-	-	-	-
Hedmark	1 218	100 466 193	33	2,7	2 018 444	2,0
Oppland	2 711	187 844 609	53	2,0	2 633 678	1,4
Buskerud	612	40 704 079	21	3,4	1 073 683	2,6
Vestfold	186	19 201 450	8	4,3	636 968	3,3
Telemark	331	18 553 188	20	6,0	811 849	4,4
Aust-Agder	267	16 283 616	16	6,0	790 804	4,9
Vest-Agder	679	41 836 922	29	4,3	1 284 386	3,1
Rogaland	3 158	295 451 295	73	2,3	4 894 804	1,7
Hordaland	1 681	103 156 688	34	2,0	1 457 717	1,4
Sogn og Fjordane	2 180	127 980 379	53	2,4	2 061 886	1,6
Møre og Romsdal	2 303	174 303 332	39	1,7	2 262 164	1,3
Sør-Trøndelag	2 278	175 747 691	57	2,5	3 240 514	1,8
Nord-Trøndelag	2 292	191 628 777	55	2,4	3 578 009	1,9
Nordland	1 710	122 980 782	36	2,1	1 884 216	1,5
Troms	556	44 051 965	15	2,7	693 624	1,6
Finnmark	238	22 328 386	12	5,0	820 760	3,7
Landet	23 156	1 758 960 870	602	2,6	33 226 260	1,9

Tabell 14. Strukturtabell salg av melkekvoter 1999 – landsoversikt

Kvote i 1000 liter	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Selgere (kumulativ %)
0-30	116	19,5	2 802 897	8,5	19,5
30-40	110	18,5	3 894 263	11,8	38,0
40-60	136	22,9	6 904 992	21,0	60,8
60-80	133	22,4	9 240 786	28,1	83,2
80-100	68	11,4	6 084 802	18,5	94,6
100-130	20	3,4	2 231 249	6,8	98,0
130-160	10	1,7	1 389 097	4,2	99,7
160-200	1	0,2	165 734	0,5	99,8
> 200	1	0,2	219 831	0,7	100,0
Sum	595	100,0	32 933 651	100,0	100,0
Gj.snitt			55 351		

3.4 Omsetningsrundene i 2000

Prognoser som ble fremlagt mot slutten av 1999 viste at det uten redusert kumelkproduksjon i 2000 trolig ville bli et overskudd på ca. 90 mill. liter i markedet. Det ble med bakgrunn i dette bestemt at man skulle redusere kumelkkvoten med 80 mill. liter i 2000. For å oppnå dette gjennomførte man en ekstraordinær salgsrunde i 2000 hvor staten skulle trekke inn all omsatt kvote. Innmeldingsfrist i den ekstraordinære salgsrunden var 15. januar og salget hadde virkning alt fra 1. mars samme år. Prisen pr. liter ble høynet med 2 kroner for at oppslutningen om salgsrunden skulle bli stor. Prisen for kvoteliter opp til 100 000 liter ble dermed 7,50 kr pr. liter og for de neste 100 000 literne 4,75 kr. Det ble som vanlig ikke kompensert for salgskvantum over 200 000 liter.

1208 melkeprodusenter fikk godkjent ekstraordinært salg av melkekvote. Dette utgjorde et salg av over 72 mill. liter kvote, 4,2 % av totalkvoten og en nedgang i antall melkeprodusenter på 5,4 %. Til sammenligning var det 602 melkeprodusenter som fikk godkjent salg av ca. 33 mill. liter kvote i 1999. Oppslutningen om salg ble med andre ord nesten doblet fra forrige kjøps- og salgsrunde. Likevel var oppslutningen ikke mye høyere enn i 1998 da 1 068 produsenter solgte kvoten til en vesentlig lavere pris.

Det var flest melkeprodusenter i Rogaland som benyttet seg av den ekstraordinære salgsrunden, noe som førte til en nedgang i antall produsenter på 5,1 % i fylket. Den prosentvise nedgangen i antall produsenter var spesielt høy i Akershus og Østfold, hhv. 9,8 % og 8,5 %. Den prosentvise oppslutningen om salg i den ekstraordinære salgsrunden var minst i Oppland og Sogn og Fjordane. Nedgangen i totalkvoten var høyest i Akershus hvor 8,1 % av kvoten ble solgt og i Østfold hvor 6,4 % av kvoten ble solgt.

Tabell 15. Salg av kvoter ekstraordinær salgsrunde 2000 - fylkesoversikt

	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
Østfold	353	37 007 558	30	8,5	2 380 564	6,4
Akershus	347	35 321 602	34	9,8	2 843 567	8,1
Oslo	3	449 386	-	-	-	-
Hedmark	1 175	97 521 600	62	5,3	4 268 399	4,4
Oppland	2 616	183 199 027	84	3,2	4 578 210	2,5
Buskerud	587	39 213 581	39	6,6	2 079 054	5,3
Vestfold	178	18 653 477	12	6,7	980 581	5,3
Telemark	304	17 411 800	18	5,9	709 124	4,1
Aust-Agder	247	15 332 729	18	7,3	714 382	4,7
Vest-Agder	634	39 679 160	47	7,4	2 361 019	6,0
Rogaland	3 042	289 180 808	154	5,1	10 362 517	3,6
Hordaland	1 633	100 843 288	98	6,0	4 898 773	4,9
Sogn og Fjordane	2 091	124 248 704	101	4,8	4 245 003	3,4
Møre og Romsdal	2 228	170 310 839	132	5,9	7 932 295	4,7
Sør-Trøndelag	2 189	170 534 728	123	5,6	7 750 422	4,5
Nord-Trøndelag	2 198	185 255 361	118	5,4	7 675 371	4,1
Nordland	1 657	120 097 722	97	5,9	5 669 343	4,7
Troms	532	42 894 531	31	5,8	2 175 532	5,1
Finmark	225	21 292 352	10	4,4	815 122	3,8
Landet	22 239	1 708 448 253	1 208	5,4	72 439 278	4,2

Tabell 16. Strukturtabell salg av kvoter ekstraordinær salgsrunde 2000 – landsoversikt

Kvote i 1000 liter	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs- kvantum	Kvantum (i %)	Selgere (kumulativ %)
0-30	137	11,3	3 427 537	4,7	11,3
30-40	161	13,3	5 668 968	7,8	24,6
40-60	365	30,2	18 328 938	25,3	54,8
60-80	346	28,6	23 804 758	32,8	83,5
80-100	109	9,0	9 683 245	13,4	92,5
100-130	63	5,2	7 030 123	9,7	97,7
130-160	20	1,7	2 836 936	3,9	99,3
160-200	6	0,5	1 099 858	1,5	99,8
> 200	2	0,2	615 586	0,8	100,0
Sum	1209	100,0	72 495 949	100,0	100,0
Gj.snitt			59 964		

Også i den ordinære omsetningsrunden i 2000 trakk staten inn all solgt kvote. For å selge kvoten i denne runden var det krav om 24 måneders leveranse fram til 1. august året før innmelding av salget.

Andelen produsenter som ønsket å selge kvoten i den ordinære salgsrunden høsten 2000 var på det laveste nivået siden innføringen av ordningen i 1997. Årsaken til dette må kunne antas å skyldes den ekstraordinære salgsrunden tidligere samme år hvor man fikk en høyere pris ved salg.

430 produsenter solgte kvoten i den ordinære salgsrunden, noe som tilsvarte en nedgang i antall produsenter på 2,0 %. Det ble solgt flest kvoter i Sør-Trøndelag hvor 57 kvoter ble solgt, men prosentvis var nedgangen i antall produsenter for første gang størst i Vestfold hvor 4,8 % av kvotene ble solgt. Det var også Vestfold som fikk størst reduksjon i totalkvoten. Avgangen av melkeprodusenter var stor også i Troms og Finnmark med en nedgang på hhv. 4,8 % og 4,2 %. Rogaland som solgte 154 kvoter i den ekstraordinære runden, solgte kun 34 kvoter i den ordinære runden. Den prosentvise avgangen var minst i Oppland hvor kun 0,8 % av produsentene solgte kvoten.

Tabell 17. Salg av kvoter ordinær salgsrunde 2000 – fylkesoversikt

	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
Østfold	322	34 006 446	8	2,5	527 449	1,6
Akershus	313	31 922 246	9	2,9	629 140	2,0
Oslo	3	449 386	-	-	-	-
Hedmark	1 114	92 256 690	22	2,0	1 135 739	1,2
Oppland	2 514	177 007 313	21	0,8	1 082 905	0,6
Buskerud	549	36 792 403	7	1,3	268 784	0,7
Vestfold	165	17 320 989	8	4,8	638 973	3,7
Telemark	287	16 473 626	4	1,4	217 298	1,3
Aust-Agder	230	14 464 435	7	3,0	241 650	1,7
Vest-Agder	586	36 799 828	13	2,2	499 551	1,4
Rogaland	2 878	275 951 026	34	1,2	2 208 005	0,8
Hordaland	1 532	94 540 352	37	2,4	1 580 415	1,7
Sogn og Fjordane	1 982	118 175 508	46	2,3	1 910 939	1,6
Møre og Romsdal	2 099	160 467 995	43	2,0	2 285 130	1,4
Sør-Trøndelag	2 072	161 048 598	57	2,8	3 332 425	2,1
Nord-Trøndelag	2 069	175 764 535	38	1,8	2 428 924	1,4
Nordland	1 557	113 019 666	43	2,8	2 218 287	2,0
Troms	496	39 844 359	24	4,8	1 440 815	3,6
Finnmark	216	20 320 551	9	4,2	643 232	3,2
Landet	20 984	1 616 625 952	430	2,0	23 289 661	1,4

Tabell 18. Strukturtabell salg av kvoter ordinær salgsrunde 2000 – landsoversikt

Kvote i 1000 liter	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Selgere (kumulativ %)
0-30	69	15,9	1 700 221	7,2	15,9
30-40	73	16,8	2 593 890	10,9	32,6
40-60	135	31,0	6 629 537	28,0	63,7
60-80	102	23,4	7 176 503	30,3	87,1
80-100	35	8,0	3 031 209	12,8	95,2
100-130	15	3,4	1 666 410	7,0	98,6
130-160	4	0,9	559 972	2,4	99,5
160-200	2	0,5	337 363	1,4	100,0
> 200	0	0,0	0	0,0	100,0
Sum	435	100,0	23 695 105	100,0	100,0
Gj.snitt			54 472		

3.5 Omsetningsrunden i 2001

På grunn av erfaringene knyttet til omsetning av kvoter på kommunebasis i 1998, ble man enige om at omsetning av kvoter skulle skje innenfor fylkesgrensene. Ettersom 2001 var første året siden 1998 hvor staten ikke trakk inn all omsatt kvote, ble dette det første året hvor omsetning innenfor fylker ble gjort gjeldende.

Innmeldingsfrist for salg av kvote var 1. august og innmeldingsfrist for kjøp av kvote 1. oktober. Leveransekravet forble uendret. Kvoteetaket ble hevet til 170 000 liter i 2001.

Det ble bestemt at man skulle trekke inn ca. 36 % av all omsatt kvote i denne omsetningsrunden. Siden 2001 har ikke omsetningsordningen blitt benyttet som en produksjonsregulerende mekanisme. Staten har med andre ord videresolgt all omsatt kvote i perioden 2001-2006.

Interessen for salg økte igjen i 2001 etter lav oppslutning i den ordinære salgsrunden i 2000. 911 melkeprodusenter solgte kvoten i 2001, noe som representerte en avgang på 4,5 %. Antall selgere var størst i Møre og Romsdal hvor 114 produsenter solgte kvoten. Dette representerte en nedgang i antall produsenter på 5,6 %. Den prosentvise nedgangen i Vestfold var på 11,5 % og utgjorde den største nedgangen i antall produsenter i noe fylke siden innføringen av ordningen. Akershus opplevde også en stor nedgang på 10,1 %. Den prosentvise avgangen var på kun 1,0 % i Finnmark. Det ble solgt prosentvis mest kvote i Vestfold, Akershus og Buskerud.

Interessen for kjøp var stor i 2001 sammenlignet med kjøpsrunden i 1998. 44,2 % av melkeprodusentene fikk godkjent kjøp av kvote i 2001, mot 34 % i både 1997 og 1998. Interessen for kjøp var størst i Nordland, Oppland og i Nord- og Sør-Trøndelag. De 8911 kvotekjøperne i 2001 fikk innvilget 29,1 % av ønsket kvotekjøp.

Tabell 19. Kjøp og salg av kvoter 2001 - fylkesoversikt

	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
Østfold	310	33 667 868	20	6,5	1 255 509	3,7
Akershus	297	31 486 650	30	10,1	2 290 601	7,3
Oslo	3	449 386	-	-	-	-
Hedmark	1 073	92 065 697	55	5,1	3 576 111	3,9
Oppland	2 410	177 090 032	79	3,3	4 603 048	2,6
Buskerud	528	36 721 963	35	6,6	2 174 792	5,9
Vestfold	156	16 810 463	18	11,5	1 490 825	8,9
Telemark	275	16 278 797	15	5,5	680 505	4,2
Aust-Agder	220	14 194 123	16	7,3	735 889	5,2
Vest-Agder	570	36 408 255	35	6,1	1 938 258	5,3
Rogaland	2 795	276 602 274	91	3,3	6 632 292	2,4
Hordaland	1 461	93 161 524	70	4,8	3 637 814	3,9
Sogn og Fjordane	1 907	116 912 494	61	3,2	2 489 846	2,1
Møre og Romsdal	2 040	158 781 644	114	5,6	7 012 509	4,4
Sør-Trøndelag	1 983	157 929 872	94	4,7	6 116 030	3,9
Nord-Trøndelag	1 992	175 333 109	71	3,6	4 678 331	2,7
Nordland	1 482	111 602 515	73	4,9	4 170 076	3,7
Troms	468	38 341 934	32	6,8	1 815 104	4,7
Finnmark	207	19 801 541	2	1,0	157 137	0,8
Landet	20 177	1 603 640 141	911	4,5	55 454 677	3,5

	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
Østfold	133	42,9	1 255 509	420 011	835 498	38,0
Akershus	111	37,4	2 290 601	392 800	1 897 801	100,0
Oslo	-	-	-	-	-	-
Hedmark	462	43,1	3 576 111	1 148 531	2 427 580	34,5
Oppland	1 320	54,8	4 603 048	2 209 220	2 393 828	14,6
Buskerud	234	44,3	2 174 792	458 111	1 716 681	61,3
Vestfold	51	32,7	1 490 825	209 713	1 281 112	100,0
Telemark	88	32,0	680 505	203 080	477 425	50,8
Aust-Agder	82	37,3	735 889	177 073	558 816	58,6
Vest-Agder	252	44,2	1 938 258	454 197	1 484 061	47,1
Rogaland	1 151	41,2	6 632 292	3 450 647	3 181 645	16,8
Hordaland	500	34,2	3 637 814	1 162 201	2 475 613	45,4
Sogn og Fjordane	620	32,5	2 489 846	1 458 498	1 031 348	16,5
Møre og Romsdal	875	42,9	7 012 509	1 980 820	5 031 689	47,1
Sør-Trøndelag	968	48,8	6 116 030	1 970 194	4 145 836	29,4
Nord-Trøndelag	974	48,9	4 678 331	2 187 302	2 491 029	17,4
Nordland	825	55,7	4 170 076	1 392 255	2 777 821	24,2
Troms	198	42,3	1 815 104	478 320	1 336 784	54,9
Finnmark	67	32,4	157 137	157 137	0	0,0
Landet	8 911	44,2	55 454 677	19 910 110	35 544 567	29,1

Tabell 20. Strukturtabell salg av kvoter 2001 – landsoversikt

Kvote i 1000 liter	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Selgere (kumulativ %)
0-30	96	10,8	2 385 226	4,4	10,8
30-40	126	14,1	4 519 558	8,3	24,9
40-60	254	28,5	12 801 944	23,6	53,4
60-80	248	27,8	17 274 489	31,8	81,2
80-100	94	10,5	8 272 189	15,2	91,7
100-130	58	6,5	6 436 237	11,8	98,2
130-160	10	1,1	1 436 841	2,6	99,3
160-200	3	0,3	511 609	0,9	99,7
> 200	3	0,3	713 137	1,3	100,0
Sum	892	100,0	54 351 230	100,0	100,0
Gj.snitt			60 932		

3.6 Omsetningsrunden i 2002

Nytt dette året var at man for første gang opplevde tilbudsoverskudd av kvote i et fylke, nærmere bestemt Akershus.

Prisen på kvote ble endret i 2002, men man fortsatte med den tredelte inndelingen. For kvotelitre opp til 100 000 liter var ny pris 4,50 kr pr. liter, en nedgang på 1 kr. Fra 100 000 – 200 000 liter var prisen 2,25 pr. liter, en nedgang på 50 øre. Man fikk fortsatt ingen kompensasjon for kvotelitre over 200 000. Kvotetaket økte til 225 000 liter.

Den prosentvise oppslutningen om salg sank fra 4,5 % i 2001 til 3,1 % i 2002. Noe av denne nedgangen kan skyldes endringen i pris på kvote. 585 salg av kvote ble godkjent, og med ingen inndragning av kvote utgjorde det en omsetning av 2,3 % av totalkvoten i landet. Også i denne runden var det flest selgere av kvote i Møre og Romsdal hvor 94 melkeprodusenter valgte å selge. Dette utgjorde 5,0 % av aktive produsenter i fylket. Prosentvis størst avgang opplevde Vestfold, Akershus og Møre og Romsdal med hhv. 6,7 %, 5,8 % og 5,0 %. Den prosentvise avgangen var lavest i Oppland og Finnmark. Det ble solgt prosentvis mest kvote i Buskerud, Akershus og Vestfold.

Interessen for kjøp av kvote var høy også i 2002 hvor 42,2 % av alle aktive melkeprodusenter fikk innvilget kjøp av kvote. Til sammen utgjorde dette 7963 melkeprodusenter som fikk innvilget 29 % av ønsket kjøpsmengde. Interessen for kjøp var størst i Nordland og Nord-Trøndelag hvor over halvparten av produsentene kjøpte kvote.

Tabell 21. Kjøp og salg av kvoter 2002 - fylkesoversikt

	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
Østfold	281	32 924 377	11	3,9	928 546	2,8
Akershus	260	28 631 209	15	5,8	1 352 964	4,7
Oslo	3	473 859	-	-	-	-
Hedmark	1 000	90 463 992	32	3,2	2 128 312	2,4
Oppland	2 255	176 022 791	34	1,5	1 858 358	1,1
Buskerud	490	15 042 646	20	4,1	969 558	6,4
Vestfold	135	16 415 520	9	6,7	722 966	4,4
Telemark	251	15 881 687	6	2,4	223 334	1,4
Aust-Agder	198	13 819 372	6	3,0	273 654	2,0
Vest-Agder	523	35 803 630	20	3,8	949 244	2,7
Rogaland	2 733	280 418 938	57	2,1	3 844 645	1,4
Hordaland	1 285	85 546 978	56	4,4	2 595 552	3,0
Sogn og Fjordane	1 816	115 532 749	52	2,9	2 238 033	1,9
Møre og Romsdal	1 893	156 775 227	94	5,0	5 916 831	3,8
Sør-Trøndelag	1 849	155 533 978	49	2,7	2 698 898	1,7
Nord-Trøndelag	1 876	173 390 723	66	3,5	4 650 580	2,7
Nordland	1 384	110 240 391	40	2,9	2 258 925	2,0
Troms	435	37 894 135	14	3,2	662 670	1,7
Finnmark	204	19 661 530	4	2,0	300 850	1,5
Landet	18 871	1 478 436 113	585	3,1	34 573 920	2,3

	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
Østfold	100	35,6	928 546	0	928 542	57,0
Akershus	59	22,7	1 352 964	0	815 918	100,0
Oslo	-	-	-	-	-	-
Hedmark	391	39,1	2 128 312	0	2 202 416	38,3
Oppland	1 077	47,8	1 858 358	0	1 858 682	12,7
Buskerud	158	32,2	969 558	0	1 032 177	53,1
Vestfold	44	32,6	722 966	0	722 983	99,5
Telemark	67	26,7	223 334	0	223 336	30,4
Aust-Agder	75	37,9	273 654	0	273 640	27,9
Vest-Agder	241	46,1	949 244	0	917 595	26,9
Rogaland	1 242	45,4	3 844 645	0	3 845 353	16,1
Hordaland	412	32,1	2 595 552	0	2 595 795	52,8
Sogn og Fjordane	627	34,5	2 238 033	0	2 183 884	31,9
Møre og Romsdal	795	42,0	5 916 831	0	5 942 210	61,7
Sør-Trøndelag	748	40,5	2 698 898	0	2 698 767	22,7
Nord-Trøndelag	942	50,2	4 650 580	0	4 650 065	30,5
Nordland	734	53,0	2 258 925	0	2 259 100	19,9
Troms	150	34,5	662 670	0	662 711	34,3
Finnmark	101	49,5	300 850		300 794	18,9
Landet	7 963	42,2	34 573 920	0	34 113 968	29,0

Tabell 22. Strukturtabell salg av kvoter 2002 - fylkesoversikt

Kvote i 1000 liter	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Selgere (kumulativ %)
0-30	77	13,1	1 836 004	5,3	13,1
30-40	65	11,1	2 309 190	6,7	24,2
40-60	181	30,9	8 957 483	25,9	55,1
60-80	161	27,5	11 179 166	32,3	82,6
80-100	52	8,9	4 544 407	13,1	91,5
100-130	43	7,3	4 773 875	13,8	98,8
130-160	5	0,9	691 290	2,0	99,7
160-200	2	0,3	358 880	1,0	100,0
> 200	0	0,0	0	0,0	100,0
Sum	586	100,0	34 650 295	100,0	100,0
Gj.snitt			59 130		

3.7 Omsetningsrunden i 2003

I 2003 åpnet man for privat omsetning av kvoter. 2003 representerer således et skift i omsetningsordningen for kumelkkvoter. Privat salg av kvote kunne i likhet med statlig omsatt kvote kun omsettes innenfor fylkesgrensene. Videre var man nødt til å selge 30 % av kvoten privat. Ved salg av kvote uten en tilhørende privat kjøper, trakk staten inn kvote overskytende 70 % uten kompensasjon. Fra og med 2003 solgte man hele kvoten, ikke et gjennomsnitt av leveranser som tidligere. Ny pris for alle kvoteliter var 3,50 kr.

I 2003 fikk man endringer i reglene for innmelding og fordeling av kvote mellom kjøpere. Minste innmeldingskvantum ble økt til 1500 liter og maksimum innmeldingskvantum var 30 % for alle kjøpere. Innmeldingskvantum var ikke lenger begrenset av arealtilgang eller kvotetaket til den enkelte produsent, men man fikk ikke innvilget statlig kjøp utover kvotetaket. Kvote taket ble for øvrig økt til 250 000 liter i 2003. Privat kjøp av kvote var ikke begrenset av kvotetaket, men den mengden som oversteg kvotetaket ville ikke inngå i beregning av kvoten. Lik deling av kvote mellom kjøpere ble økt til en mengde på 1500 liter. All overskytende kvote ble deretter fordelt etter en prosentvis lik avkortning som før.

Som et resultat av tilbudsoverskuddet i Akershus i 2002 ble kvoteforskriften endret slik at det ved tilbudsoverskudd i et fylke ble åpnet for nyetablering i melkeproduksjonen i gjeldende fylke ved neste omsetningsrunde. Fem produsenter i Akershus søkte om kvote til nyetablering i kjøps- og salgsrunden 2003, hvorav fire ble innvilget. Det ble til sammen innvilget en kvote på 536 700 liter, jf. tilbudsoverskuddet på 537 046 fra 2002.

Åpningen for privat salg av kvote førte ikke til økt salg av melkekvote i 2003. Derimot sank oppslutningen om salg fra 3,1 % i 2002 til 2,5 % i 2003. Avhengig av størrelsen på kvoten til salg og prisen på det private markedet, førte ikke innføringen av privat salg av kvote nødvendigvis til en økt salgssum på kvote i 2003 i forhold til i 2002. En annen mulig forklaring på det lave salget er at 30 % av kvoten *måtte* selges privat. Selgere av kvote måtte derfor nødvendigvis finne en privat kjøper av kvote, hvis ikke ble 30 % av kvoten inndratt uten kompensasjon. Omformidlingskanalene *Melkebørsen* og *Melkekvote* var etablerte i 2003, men disse har økt sin omsetning betydelig siden da.

Totalt 452 melkeprodusenter solgte kvoten sin i 2003, tilsvarende en mengde på 1,8 % av totalkvoten i landet. Det ble solgt flest kvoter i Sør-Trøndelag, men prosentvis størst nedgang så man i Aust-Agder og Troms hvor henholdsvis 6,8 % og 6,5 % av kvotene ble solgt. Den prosentvise avgangen var lavest i Finnmark med 1,5 % og Vest-Agder med 1,6 %. Det ble omsatt prosentvis mest kvote i Aust-Agder, Østfold og Vestfold.

42,1 % av landets melkeprodusenter kjøpte kvote i 2003, noe som tilsvarte 7459 produsenter som igjen fikk innvilget 13,3 % av ønsket kjøpsmengde. Innvilget statlig kvotekjøp i forhold til ønsket kvotekjøp sank betraktelig ved innføring av privat kjøp ettersom den statlige andelen kvote til omsetning sank med ca. 30 %. Man kunne i tillegg melde inn høyere kjøpsønske enn tidligere. Interessen for kjøp var størst i Troms, Nord-Trøndelag og Nordland hvor over halvparten av melkeprodusentene kjøpte kvote.

Tabell 23. Kjøp og salg av kvoter 2003 – fylkesoversikt

	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
Østfold	267	33 190 813	12	4,5	1 064 951	3,2
Akershus	244	30 029 138	7	2,9	504 509	1,7
Oslo	3	478 598	-	-	-	-
Hedmark	950	90 119 615	26	2,7	1 801 014	2,0
Oppland	2 160	175 494 925	50	2,3	2 931 908	1,7
Buskerud	460	36 513 882	11	2,4	916 639	2,5
Vestfold	121	16 358 997	4	3,3	505 857	3,1
Telemark	243	15 996 974	10	4,1	385 074	2,4
Aust-Agder	191	13 927 465	13	6,8	670 289	4,8
Vest-Agder	494	35 655 763	8	1,6	432 630	1,2
Rogaland	2 624	284 432 422	40	1,5	2 732 513	1,0
Hordaland	1 203	85 712 335	32	2,7	1 683 186	2,0
Sogn og Fjordane	1 727	115 550 363	34	2,0	1 718 536	1,5
Møre og Romsdal	1 772	157 702 565	49	2,8	2 941 227	1,9
Sør-Trøndelag	1 776	156 991 777	53	3,0	3 524 671	2,2
Nord-Trøndelag	1 760	175 291 944	41	2,3	3 261 524	1,9
Nordland	1 320	110 520 512	45	3,4	2 574 886	2,3
Troms	216	38 007 031	14	6,5	993 737	2,6
Finnmark	197	19 669 437	3	1,5	216 870	1,1
Landet	17 728	1 591 644 556	452	2,5	28 860 021	1,8

	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling*	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
Østfold	84	31,5	864 368	0	852 890	44,6
Akershus	53	21,7	420 418	0	420 442	50,1
Oslo	-	-	-	-	-	-
Hedmark	357	37,6	1 299 964	0	1 300 097	18,3
Oppland	1 009	46,7	2 065 483	0	2 064 644	10,7
Buskerud	131	28,5	711 961	0	712 048	29,4
Vestfold	42	34,7	368 644	0	368 668	44,3
Telemark	46	18,9	350 365	0	350 398	44,4
Aust-Agder	66	34,6	469 216	0	469 188	36,3
Vest-Agder	200	40,5	354 280	0	354 449	8,7
Rogaland	1 277	48,7	2 102 999	0	2 104 099	6,0
Hordaland	316	26,3	1 253 392	0	1 253 260	24,5
Sogn og Fjordane	530	30,7	1 187 258	0	1 187 096	14,2
Møre og Romsdal	707	39,9	2 140 478	0	2 140 699	15,9
Sør-Trøndelag	702	39,5	2 682 194	0	2 681 995	17,6
Nord-Trøndelag	1 005	57,1	2 293 414	0	2 293 999	9,5
Nordland	710	53,8	2 004 509	0	2 004 185	12,8
Troms	145	67,1	699 721	0	699 609	23,4
Finnmark	79	40,1	151 809	0	151 830	7,3
Landet	7 459	42,1	21 420 473	0	21 409 596	13,3

* Kvote til nyetablering ikke inkludert

Tabell 24. Strukturtabell salg av kvoter 2003 - landsoversikt

Kvote i 1000 liter	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs- kvantum	Kvantum (i %)	Selgere (kumulativ %)
0-30	0	0,0	0	0,0	0,0
30-40	94	20,8	3 191 116	10,6	20,8
40-60	116	25,7	5 916 478	19,7	46,5
60-80	138	30,5	9 592 645	31,9	77,0
80-100	60	13,3	5 278 692	17,6	90,3
100-130	30	6,6	3 286 397	10,9	96,9
130-160	5	1,1	714 152	2,4	98,0
160-200	5	1,1	884 238	2,9	99,1
> 200	4	0,9	1 174 786	3,9	100,0
Sum	452	100,0	30 038 504	100,0	100,0
Gj.snitt			66 457		

3.8 Omsetningsrunden i 2004

I 2004 var det ingen endringer i omsetningsordningen fra foregående år.

Antall kvoteselgere sank ytterligere i 2004. Avgangen i melkeprodusenter var på 1,9 %, et antall på 321 produsenter. Omsatt mengde utgjorde på landsbasis 1,4 % av totalkvoten. Flest selgere var det i Sør-Trøndelag hvor 2,3 % solgte, dvs. 39 melkeprodusenter. Prosentvis størst salg var det i Vestfold, Buskerud og Troms med hhv. 4,3 %, 3,9 % og 3,8 %. Lavest oppslutning om salg var det i Akershus med 0,9 % og Sogn og Fjordane med 1,0 %. Det ble omsatt prosentvis mest kvote i Troms, Buskerud og Vestfold.

Interessen for kjøp av kvote nådde en ny høyde i 2004 da 46,4 % av landets melkeprodusenter fikk innvilget statlig kjøp av kvote. Til sammen utgjorde dette 7877 melkeprodusenter som fikk innvilget 8 % av ønsket kjøpsmengde. Interessen for kjøp var størst i Vestfold, Nord-Trøndelag og Nordland hvor opp mot 60 % av produsentene fikk innvilget kjøp av kvote fra staten.

Tabell 25. Kjøp og salg av kvoter 2004 - fylkesoversikt

	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
Østfold	252	32 507 060	5	2,0	596 186	1,8
Akershus	233	30 016 929	2	0,9	203 115	0,7
Oslo	3	478 598	-	-	-	-
Hedmark	903	89 517 704	22	2,4	1 552 818	1,7
Oppland	2 038	174 823 837	36	1,8	1 964 801	1,1
Buskerud	432	36 118 059	17	3,9	1 097 207	3,0
Vestfold	116	16 149 124	5	4,3	573 399	3,6
Telemark	216	15 293 149	5	2,3	274 493	1,8
Aust-Agder	174	13 801 494	3	1,7	158 446	1,1
Vest-Agder	468	35 140 677	7	1,5	429 390	1,2
Rogaland	2 498	283 687 109	29	1,2	2 629 391	0,9
Hordaland	1 149	85 338 778	34	3,0	2 079 428	2,4
Sogn og Fjordane	1 646	114 371 155	17	1,0	817 104	0,7
Møre og Romsdal	1 686	157 174 649	33	2,0	2 066 433	1,3
Sør-Trøndelag	1 677	156 115 447	39	2,3	2 722 614	1,7
Nord-Trøndelag	1 661	174 333 180	28	1,7	1 888 503	1,1
Nordland	1 245	110 134 003	21	1,7	1 545 406	1,4
Troms	398	37 549 880	15	3,8	1 258 890	3,4
Finnmark	190	19 598 326	3	1,6	238 237	1,2
Landet	16 985	1 582 149 158	321	1,9	22 095 861	1,4

	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket i (%)
Østfold	109	43,3	466 243	0	466 273	13,4
Akershus	86	36,9	170 162	0	170 279	6,8
Oslo	-	-	-	-	-	-
Hedmark	421	46,6	1 149 310	0	1 149 691	10,7
Oppland	1 004	49,3	1 493 629	0	1 493 952	7,2
Buskerud	136	31,5	821 373	0	821 391	27,3
Vestfold	69	59,5	296 331	0	296 319	12,9
Telemark	61	28,2	210 206	0	210 170	16,5
Aust-Agder	74	42,5	145 410	0	145 375	8,6
Vest-Agder	204	43,6	257 829	0	257 856	5,6
Rogaland	1 313	52,6	1 948 523	0	1 948 492	5,2
Hordaland	324	28,2	1 507 790	0	1 507 665	23,6
Sogn og Fjordane	521	31,7	629 134	0	629 368	6,5
Møre og Romsdal	762	45,2	1 541 093	0	1 541 205	8,2
Sør-Trøndelag	805	48,0	2 012 154	0	2 011 282	9,8
Nord-Trøndelag	989	59,5	1 453 605	0	1 453 830	5,7
Nordland	741	59,5	1 163 102	0	1 162 795	6,4
Troms	164	41,2	915 011	0	915 002	23,7
Finnmark	94	49,5	170 565		170 606	6,5
Landet	7 877	46,4	16 351 470	0	16 351 551	8,5

Tabell 26. Strukturtabell salg av kvoter 2004 – landsoversikt

Kvote i 1000 liter	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs- kvantum	Kvantum (i %)	Selgere (kumulativ %)
30-40	68	21,3	2 286 638	10,5	21,3
40-60	81	25,4	4 186 343	19,2	46,7
60-80	76	23,8	5 355 770	24,5	70,5
80-100	53	16,6	4 768 849	21,8	87,1
100-130	26	8,2	2 883 550	13,2	95,3
130-160	13	4,1	1 888 902	8,6	99,4
160-200	1	0,3	192 898	0,9	99,7
> 200	1	0,3	282 284	1,3	100,0
Sum	319	100,0	21 845 234	100,0	100,0
Gj.snitt			68 480		

3.9 Omsetningsrunden i 2005

Fylkene Akershus, Vestfold, Østfold og Oslo ble fra og med 2005 slått sammen til en omsetningsregion slik at kjøp og salg av kvoter kunne foregå på tvers av disse fylkesgrensene. Kvotetaket ble igjen økt og var i 2005 på 375 000 liter.

Man kunne fra og med 2005 selge inntil 60 % av kvoten på det private markedet. Privat salg ble gjort valgfritt slik at man kunne selge hele kvoten til staten hvis ønskelig.

Oppslutningen om salg av kvote økte betraktelig i 2005, noe som i stor grad må antas å være et resultat av økning i tillatt privat salg. 808 melkeprodusenter solgte kvoten i 2005 mot 321 foregående år. Salget førte til en prosentvis nedgang i antall melkeprodusenter på 5,0 %. Med unntak av den ekstraordinære salgsrunden i 2000 hvor 5,4 % solgte kvoten, er dette den største nedgangen i melkeprodusenter som følge av salg siden innføring av ordningen med omsettelige kvoter.

Det var flest selgere i Rogaland hvor 138 kvoter ble solgt, tilsvarende 5,7 % av antall produsenter i fylket. Prosentvis ble det solgt desidert mest i Aust-Agder hvor 10,2 % solgte kvoten. Det var også stor avgang i Østfold hvor 6,5 % solgte kvoten. Lavest oppslutning om salg denne runden var det i Sogn og Fjordane og Troms med henholdsvis 2,8 % og 3,2 %. På landsbasis ble det omsatt 3,7 % av totalkvoten. Lavest prosentvis salg av kvote var det i Sogn og Fjordane, Troms og Finnmark.

Interessen for kjøp av kvote økte ytterligere i 2005 hvor antall kvotekjøpere for første gang utgjorde over halvparten av landets kumelkprodusenter. Det ble innvilget til sammen 9044 kvotekjøp i 2005. Kun i 1997 var antall kvotekjøpere målt i absolutte tall høyere enn i 2005. Interessen for kjøp var størst i Vestfold, Nord-Trøndelag og Rogaland. Hele 76,2 % av melkeprodusentene i Vestfold kjøpte kvote fra staten i 2005.

Tabell 27. Kjøp og salg av kumelkkvoter 2005 - fylkesoversikt

	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
Østfold	246	33 504 753	16	6,5	1 348 769	4,0
Akershus	226	29 864 658	13	5,8	1 771 639	5,9
Oslo	3	478 598	-	-	-	-
Hedmark	861	89 654 379	46	5,3	3 696 520	4,1
Oppland	1 936	175 356 915	74	3,8	4 881 768	2,8
Buskerud	406	35 921 909	23	5,7	1 396 180	3,9
Vestfold	105	15 991 300	6	5,7	679 960	4,3
Telemark	199	14 957 739	8	4,0	534 836	3,6
Aust-Agder	166	13 802 963	17	10,2	920 387	6,7
Vest-Agder	453	35 185 273	28	6,2	1 651 393	4,7
Rogaland	2 415	283 723 246	138	5,7	11 341 092	4,0
Hordaland	1 079	84 994 328	51	4,7	2 755 479	3,2
Sogn og Fjordane	1 582	113 477 254	44	2,8	2 461 054	2,2
Møre og Romsdal	1 625	157 290 385	84	5,2	6 073 223	3,9
Sør-Trøndelag	1 604	155 847 681	87	5,4	6 415 804	4,1
Nord-Trøndelag	1 602	174 742 171	90	5,6	7 082 097	4,1
Nordland	1 208	110 157 729	63	5,2	4 378 744	4,0
Troms	379	37 396 405	12	3,2	934 797	2,5
Finmark	185	19 516 328	8	4,3	513 554	2,6
Landet	16 280	1 581 864 014	808	5,0	58 837 296	3,7

	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
Østfold	152	61,8	539 506	0	744 796	12,8
Akershus	111	49,1	708 657	0	505 197	13,2
Oslo	-	-	-	-	-	-
Hedmark	467	54,2	1 420 607	0	1 495 138	11,1
Oppland	1 124	58,1	1 953 937	0	1 994 551	8,6
Buskerud	164	40,4	558 849	0	572 105	14,6
Vestfold	80	76,2	271 984	0	395 177	12,8
Telemark	75	37,7	213 935	0	213 868	13,1
Aust-Agder	88	53,0	368 156	0	369 978	17,2
Vest-Agder	247	54,5	662 435	0	732 301	13,2
Rogaland	1 544	63,9	4 570 475	0	4 611 770	10,5
Hordaland	328	30,4	1 164 008	0	1 188 453	17,9
Sogn og Fjordane	618	39,1	984 550	0	997 445	9,0
Møre og Romsdal	898	55,3	2 364 782	0	2 450 329	10,7
Sør-Trøndelag	943	58,8	2 566 881	0	2 634 302	10,3
Nord-Trøndelag	1 162	72,5	2 852 456	0	2 904 647	9,5
Nordland	765	63,3	1 751 509	0	1 813 573	9,5
Troms	177	46,7	373 969	0	387 552	7,8
Finmark	101	54,6	205 422	0	212 663	7,4
Landet	9 044	55,6	23 532 118	0	24 223 845	10,5

Tabell 28. Strukturtabell salg av kvoter 2005 – landsoversikt

Kvote i 1000 liter	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs- kvantum	Kvantum (i %)	Selgere (kumulativ %)
30-40	116	14,4	3 955 733	6,7	14,4
40-60	193	23,9	9 631 152	16,4	38,2
60-80	233	28,8	16 188 092	27,5	67,1
80-100	135	16,7	11 930 859	20,3	83,8
100-130	83	10,3	9 204 926	15,6	94,1
130-160	30	3,7	4 275 310	7,3	97,8
160-200	11	1,4	1 873 554	3,2	99,1
> 200	7	0,9	1 777 670	3,0	100,0
Sum	808	100,0	58 837 296	100,0	100,0
Gj.snitt			72 818		

3.10 Omsetningsrunden i 2006

I 2006 kunne melkeprodusentene selge 60 % av kvoten sin på det private markedet innenfor sitt fylke/omsetningsregion. Det ble i jordbruksoppgjøret 2006 vedtatt at prosentandelen som kan selges privat reduseres til 50 % fra og med 2007.

Innmeldingsfristen for salg av kvote var 1. august, mens innmeldingsfristen for kjøp var 1. oktober. I tråd med at kvoteåret for kumelk endres fra å følge kalenderåret til å gjelde fra 1. mars hvert år, endres også innmeldingsfristene for kjøp og salg av kvote. Fra og med 2007 vil frist for innmelding av salg av kvote være 1. oktober og frist for innmelding av kjøp 1. desember. I 2006 hadde salg virkning fra årsskiftet, mens det fra og med 2007 vil ha virkning ved nytt kvoteår, dvs. fra 1. mars hvert år.

Minste innmeldingskvantum ved kjøp av kvote er 1500 liter, mens øvre grense er 30 % av kvote. Det er ingen begrensninger knyttet til arealtilgang og kvotetak, men man vil ikke få innvilget statlig kvotekjøp som gjør at kvoten til den enkelte produsent overstiger kvotetaket. Kvotetaket pr. 2006 er på 400 000 liter for enkeltprodusenter og 750 000 liter for samdrifter. Ved salg må man selge hele kvoten, og salgbar kvote er ikke avhengig av gjennomsnittlig produksjonskvantum. For å kvalifisere for salg heter det i kvoteforskriften at det må ha vært to års sammenhengende leveranse innenfor kvote i løpet av de siste tre årene før fristen for innmelding av kvotesalget. For kvoteselgere i 2006 innebar dette at de måtte ha 24 måneders sammenhengende leveranse fram til opphør av melkeproduksjonen, hvor opphør ikke kunne ha skjedd før 1. august 2005.

Prisen på kvote er 3,50 kr pr. liter. Fra og med 2006 skal det svares merverdiavgift på både privat og statlig omsatt kvote.

Ved fordeling av kvote foretar staten en lik deling av kvote mellom alle kjøpere begrenset oppad til 1500 liter. All overskytende kvote blir deretter fordelt etter en prosentvis lik avkortning, med utgangspunkt i innmeldt kjøpskvantum.

Det ble i jordbruksoppgjøret 2006 bestemt at melkeproduksjonen i Finnmark samt økologisk melkeproduksjon skulle prioriteres spesielt i omsetningsrunden høsten 2006. For Finnmark innebar dette at statlig kvotemengde til salgs i fylket i 2006 ble økt med 1 million liter.

Økologiske melkeprodusenter ble tilgodesett ved at 10 % av statlig omsatt kvote ble øremerket økologisk melkeproduksjon. Mens fordeling av kvote i Finnmark fulgte ordinære regler for salg av kvote fra staten, måtte økologiske melkeprodusenter kunne dokumentere at melken vil bli levert til meieri som omsetter melken som økologisk vare. 170 melkeprodusenter fikk kjøpe økologisk kvote. Omsetning av kvote til økologiske melkeprodusenter vil kunne foregå på tvers av fylker/omsetningsregion. Alle fylker/omsetningsregionen med unntak av Finnmark, bidro prosentvis likt til særordningene i 2006.⁹

På grunn av økt etterspørsel etter økologisk melk, ble avtalepartene i jordbruksoppkjøret enige om å selge 2 millioner liter kvote til økologiske melkeprodusenter i en ekstraordinær kjøpsrunde med innmeldingsfrist 1. februar 2007. 194 produsenter fikk tilbud om å kjøpe økologisk kvote i denne runden.

Tabell 29 viser at 646 produsenter solgte kvoten i 2006 og at dette utgjorde 4,3 % av melkeprodusentene. Interessen for salg var dermed stor, men ikke like stor som året før. Det er grunn til å anta at en av årsakene til det relativt store salget er at mengden kvoteliter som kan omsettes på det private markedet reduseres fra og med 2007.

Også i 2006 ble det solgt prosentvis flest kvoter i Aust-Agder hvor 6 % av produsentene bestemte seg for å selge. Det ble også solgt relativt mye kvote i Akershus og Buskerud med hhv. 5,8 og 5,7 %. Fylkene med lavest nedgang i antall produsenter som følge av salg av kvote var Finnmark, Hedmark og Vestfold.

Interessen for kjøp økte ytterligere i 2006, og hele 57,2 % av produsentene ønsket å kjøpe statlig kvote. Dette tilsvarer 8555 produsenter.

Tabell 29. Kjøp og salg av kvoter 2006 (eksklusiv økologisk kvote) – fylkesoversikt

	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
Østfold	230	34 438 779	10	4,3	930 376	2,7
Akershus	208	28 996 844	12	5,8	1 062 930	3,7
Oslo	3		-	-	-	-
Hedmark	795	89 682 452	24	3,0	2 033 976	2,3
Oppland	1 785	175 165 065	58	3,2	3 691 181	2,1
Buskerud	367	35 774 319	21	5,7	1 469 443	4,1
Vestfold	97	16 247 973	3	3,1	319 256	2,0
Telemark	188	14 951 321	6	3,2	250 030	1,7
Aust-Agder	150	13 813 086	9	6,0	653 339	4,7
Vest-Agder	405	35 093 458	17	4,2	912 088	2,6
Rogaland	2 195	283 853 820	88	4,0	6 315 992	2,2
Hordaland	988	84 683 957	51	5,2	3 092 385	3,7
Sogn og Fjordane	1 475	112 802 434	57	3,9	3 245 946	2,9
Møre og Romsdal	1 483	157 477 870	72	4,9	5 161 458	3,3
Sør-Trøndelag	1 462	156 059 508	63	4,3	4 260 092	2,7
Nord-Trøndelag	1 469	175 109 740	77	5,2	5 990 112	3,4
Nordland	1 129	111 222 624	59	5,2	4 314 373	3,9
Troms	360	37 145 771	14	3,9	1 311 217	3,5
Finnmark	171	19 662 723	5	2,9	369 239	1,9
Landet	14 960	1 582 181 744	646	4,3	45 383 433	2,9

⁹ Prosentatsen blir beregnet ut i fra fylkets/omsetningsregionens kvote av landets totalkvote.

	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling*	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
Østfold	141	61,3	308 570	0	363 285	16,1
Akershus	104	50,0	392 623	0	254 663	28,1
Oslo	-	-	-	-	-	-
Hedmark	479	60,3	714 533	0	714 668	14,2
Oppland	1 091	61,1	1 221 289	0	1 220 829	15,2
Buskerud	139	37,9	542 899	0	542 922	40,9
Vestfold	67	69,1	97 705	0	180 681	10,5
Telemark	52	27,7	75 102	0	75 088	19,8
Aust-Agder	68	45,3	240 213	0	240 139	34,5
Vest-Agder	225	55,6	318 118	0	318 150	16,8
Rogaland	1 491	67,9	2 106 141	0	2 106 783	13,1
Hordaland	289	29,3	1 241 661	0	1 241 877	47,0
Sogn og Fjordane	589	39,9	1 174 362	0	1 174 707	29,5
Møre og Romsdal	808	54,5	1 841 858	0	1 841 464	22,7
Sør-Trøndelag	908	62,1	1 501 483	0	1 502 598	16,1
Nord-Trøndelag	1 091	74,3	2 138 716	0	2 137 547	18,9
Nordland	705	62,4	1 575 320	0	1 575 341	22,9
Troms	169	46,9	470 666	0	470 454	25,6
Finnmark	139	81,3	1 154 619		1 154 586	8,7
Landet	8 555	57,2	17 115 878	0	17 115 782	19,0

* Kvote øremerket Finnmark og økologisk produksjon er trukket ut av kvote til omfordeling

I 1997 var gjennomsnittlig størrelse på solgt kvote i underkant av 50 000 liter. I 2006 var gjennomsnittsstørrelsen på solgt kvote i overkant av 70 000 liter. Mens det i 1997 ble solgt flest kvoter mellom 40 000 og 60 000 liter, 28,1 %, har hovedtyngden av kvoter som selges forflyttet seg til intervallet 60 000 - 80 000 liter i løpet av tiårsperioden.

Tabell 30. Strukturtabell salg av kvoter 2006 - landsoversikt

Kvote i 1000 liter	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Selgere (kumulativ %)
30-40	73	11,3	2 453 436	5,4	11,3
40-60	154	23,8	7 640 438	16,8	35,1
60-80	204	31,6	13 924 874	30,7	66,7
80-100	132	20,4	11 320 207	24,9	87,2
100-130	60	9,3	6 504 372	14,3	96,4
130-160	12	1,9	1 618 629	3,6	98,3
160-200	9	1,4	1 478 489	3,3	99,7
> 200	2	0,3	442 988	1,0	100,0
Sum	646	100,0	45 383 433	100,0	100,0
Gj.snitt			70 253		

3.11 Oppsummert

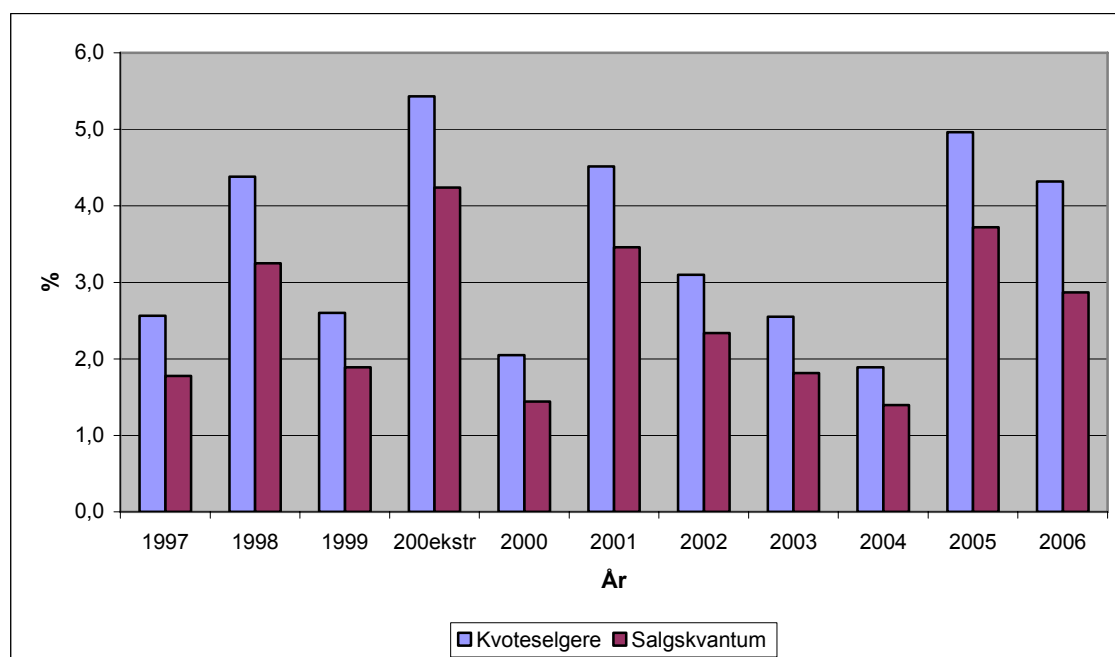
3.11.1 Salg av kvote på landsbasis

Tabell 31 gir en oversikt over antall kvotesalg og salgskvantum for landet siden innføringen av omsetningsordningen. Totalt har 7679 melkeprodusenter solgt kvoten siden muligheten åpnet seg i 1997.

Det har vært variasjoner i interessen for salg og det har verken vært en nedadgående eller oppadgående trend, noe figur 8 illustrerer. Det var en tydelig nedadgående trend fra 2001 til 2004, men interessen for salg har igjen vært høy i 2005 og 2006. Den prosentvise avgangen av produsenter pr. omsetningsrunde har vært på 3,5 %, mens tilsvarende tall for kvotemengde er 2,6 %.

Tabell 31. Salg av kvote 1997-2006

År	Selgere		Salgskvantum	
	Antall	%	Liter	%
1997	648	2,6	32 256 232	1,8
1998	1 068	4,4	57 964 035	3,2
1999	602	2,6	33 226 260	1,9
200ekstr	1 208	5,4	72 439 278	4,2
2000	430	2,0	23 289 661	1,4
2001	911	4,5	55 454 677	3,5
2002	585	3,1	34 573 920	2,3
2003	452	2,5	28 860 021	1,8
2004	321	1,9	22 095 861	1,4
2005	808	5,0	58 837 296	3,7
2006	646	4,3	45 383 433	2,9

Figur 8. Salg av kvote 1997-2006

Det vil være elementer i omsetningsordningen og i rammevilkårene for øvrig som kan forklare noe av variasjonene i salg.

En mulig forklaring på det lave salget i 1997 kan være at ordningen var ny. Ettersom det før 1997 ikke hadde vært mulig å selge, var dette noe mange ikke hadde tatt stilling til, og de benyttet seg derfor av anledningen først i 1998. Det kan også tenkes at man hadde en forventning om at prisen ville stige etter første omsetningsrunde.

I et notat fra NILF om salg av melkekvote spekulerer Fløtre (2000) i om salget i 1999 er såpass lavt fordi det var overproduksjon på det tidspunktet og at potensielle kvoteselgere ut i fra dette forventet en økning i pris.

Det høye salget i den ekstraordinære runden i 2000 er naturlig gitt prisøkningen på 2 kr pr. liter. I den ordinære salgsrunden i 2000 var opplutningen om salg lav, noe som kan skyldes at mange av dem som hadde planlagt å selge høsten 2000, i stedet solgte i den ekstraordinære runden tidligere på året.

Det ble i jordbruksoppgjøret 2001 bestemt at prisen på kvote skulle reduseres fra og med 2002. Dette kan forklare noe av den over gjennomsnittlige opplutningen om salg i 2001.

Antall selgere sank fra 2001 til 2002, men opplutningen var likevel relativt høy. Det ble i jordbruksoppgjøret 2002 bestemt at prisen på kvote skulle endres til kr 3,50 for alle kvoteliter i 2003, noe som var en nedgang på 1 kr literen for kvoteliter under 100 000, og en oppgang for kvoteliter mellom 100 000 og 200 000 liter på kr 1,25. Ettersom gjennomsnittskvoten solgt i 2002 var 66 457 liter, kan prisendringen forklare noe av opplutningen om salg i 2002. Ved salg av kvote i 2002, ville man med gjennomsnittlig solgt kvote blitt kompensert kr 299 057. Tilsvarende beløp i 2003, med en privat pris på kvote på kr 6,56 ville vært kr 270 347.¹⁰ Det var videre slik at man måtte selge 30 % av kvoten sin privat i 2003, og dette kan ha gjort at noen vurderte det enklest å selge i 2002.

Det var kun 452 produsenter som solgte kvoten i 2003, kanskje ikke overraskende gitt regnestykket over. Det kan i tillegg tenkes at det var vanskelig å finne private kjøpere til kvoten, og at den økte bruken av de private melkebørsene har lettet dette arbeidet.

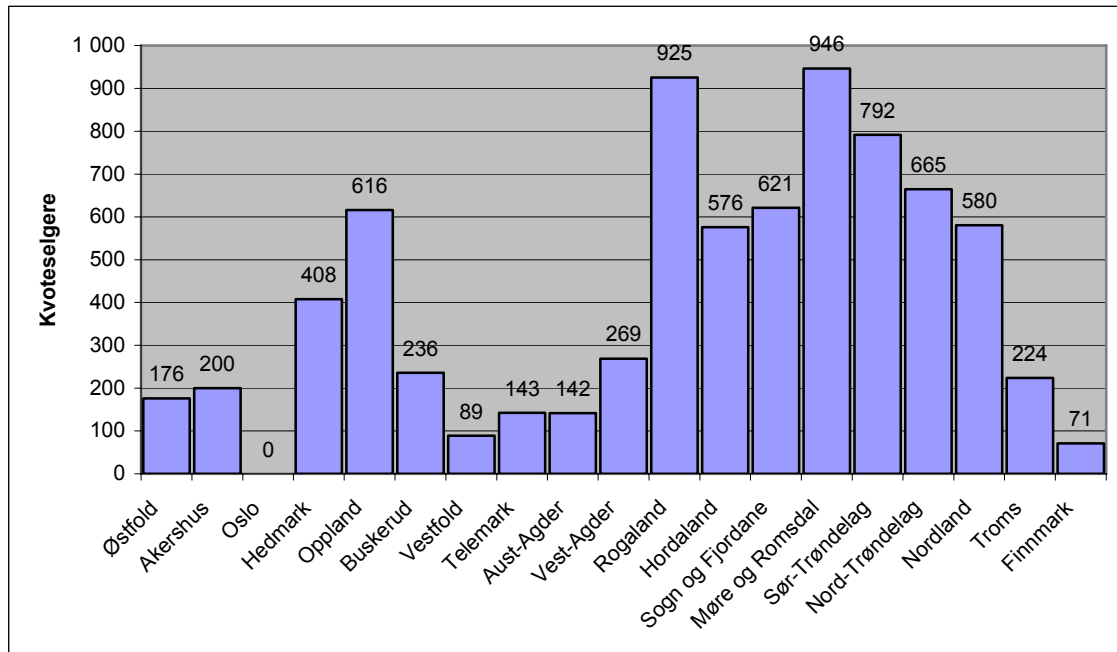
Interessen for salg var på det laveste nivået i 2004 da kun 1,9 % av produsentene valgte å selge kvoten. Det var ingen endringer i omsetningsordningen i 2004, men det ble vedtatt i jordbruksoppgjøret 2004 at det fra og med 2005 skulle åpnes for salg av 60 % av kvoten på det private markedet. Ettersom prisen på privat kvote er vesentlig høyere enn prisen man får ved salg til staten, vil denne endringen antageligvis kunne forklare den lave interessen for salg i 2004. Så mange som 5,0 % valgte å selge kvoten i 2005, noe som i stor grad kan skyldes at mange av dem som planla å selge kvoten i 2004 ventet til 2005 da de kunne selge mer kvote privat og dermed oppnå en høyere pris.

Det samme fenomenet kan etter all sannsynlighet forklare det høye salget i 2006. Det ble i jordbruksoppgjøret 2006 vedtatt at andelen kvote som kan selges privat reduseres til 50 % fra og med 2007. Ettersom dette, for de fleste, vil føre til en redusert pris for 10 % av kvoteliterne, valgte nok mange som planla å selge kvoten i 2007 å fremskynde salget til 2006.

¹⁰ 6,56 kr er gjennomsnittsprisen på Melkebørsens omsetning av 1,5 millioner liter kvote i 2003.

3.11.2 Salg av kvote i fylker

Det fremgår av figur 9 at det er Møre og Romsdal som har hatt størst absolutt nedgang i antall produsenter med 946 solgte kvoter. Rogaland har solgt nest mest kvoter med et tall på 925, deretter følger Sør-Trøndelag med 792 solgte kvoter.

Figur 9. Kvoteseilgere 1997-2006

Mye av differansen i absolutte tall vil naturligvis være et resultat av variasjoner mellom fylkene når det gjelder antall produsenter og strukturfordelingen av kvoter. I vedlegg 6 følger en oversikt over prosentvis nedgang i kvoter og kvoteliter for alle fylker i perioden 1997-2006.

Tabell 32 viser årlig prosentvis nedgang for tre perioder. Det har ikke vært økt salg av kvoter etter innføringen av privat omsetning i 2003. Det har i årene med privat salg av kvote i snitt vært omtrent lik omsetning som i årene med kun statlig omsetning. Interessen for salg har imidlertid vært høyere i 2005 og 2006 enn i 2003 og 2004, med en avgang på hhv. 5,0 % og 4,3 %. Tallet fra 2006 vil sannsynligvis være influert av at tillatt privat salg reduseres i 2007 og at dermed flere enn normalt solgte i 2006. Det er grunn til å anta at oppslutningen om salg i 2007 på grunn av dette vil være lavere enn det man kan forvente som et resultat av prisnedgangen.

Tabell 32. Prosentvis nedgang i antall produsenter som følge av salg av kvote og årlig prosentvis salgskvantum¹¹

Fylke	1997-2002		2003-2006		1997-2006	
	Selgere i %	Mengde i %	Selgere i %	Mengde i %	Selgere i %	Mengde i %
Østfold	5,3	3,6	4,2	2,9	4,9	3,4
Akershus	6,9	5,1	3,8	3,0	5,7	4,3
Oslo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hedmark	3,5	2,5	3,4	2,5	3,4	2,5
Oppland	2,2	1,6	2,7	1,9	2,4	1,7
Buskerud	4,1	3,2	4,3	3,4	4,2	3,3
Vestfold	6,1	4,5	3,9	3,0	5,3	3,9
Telemark	4,9	3,8	3,2	2,4	4,3	3,3
Aust-Agder	5,5	3,8	6,2	4,3	5,7	4,0
Vest-Agder	4,6	3,5	3,3	2,4	4,1	3,1
Rogaland	2,9	2,1	3,1	2,0	2,9	2,1
Hordaland	3,8	2,9	3,9	2,8	3,8	2,9
Sogn og Fjordane	3,2	2,1	2,4	1,8	2,9	2,0
Møre og Romsdal	4,5	3,4	3,7	2,6	4,2	3,1
Sør-Trøndelag	3,6	2,7	3,7	2,7	3,6	2,7
Nord-Trøndelag	2,8	2,1	3,7	2,6	3,1	2,3
Nordland	3,5	2,6	3,8	2,9	3,6	2,7
Troms	4,6	3,3	4,3	3,0	4,5	3,2
Finnmark	3,1	2,4	2,6	1,7	2,9	2,1
Landet	3,5	2,6	3,4	2,4	3,5	2,5

Det er Akershus og Aust-Agder som i snitt har hatt størst prosentvis salg av kvoter siden 1997. Disse to fylkene har hatt en årlig prosentvis nedgang i antall produsenter på 5,7 %. Det ble solgt prosentvis flest kvoter i Akershus i 2001 og i den ekstraordinære runden i 2000 da det begge årene var en nedgang på 9,8 %, og minst kvoter i 2004 hvor kun 0,9 % av melkeprodusentene solgte. I Aust-Agder solgte 10,2 % av aktive melkeprodusenter kvoten i 2005, mens i 2004 var tilsvarende tall 1,7 %.

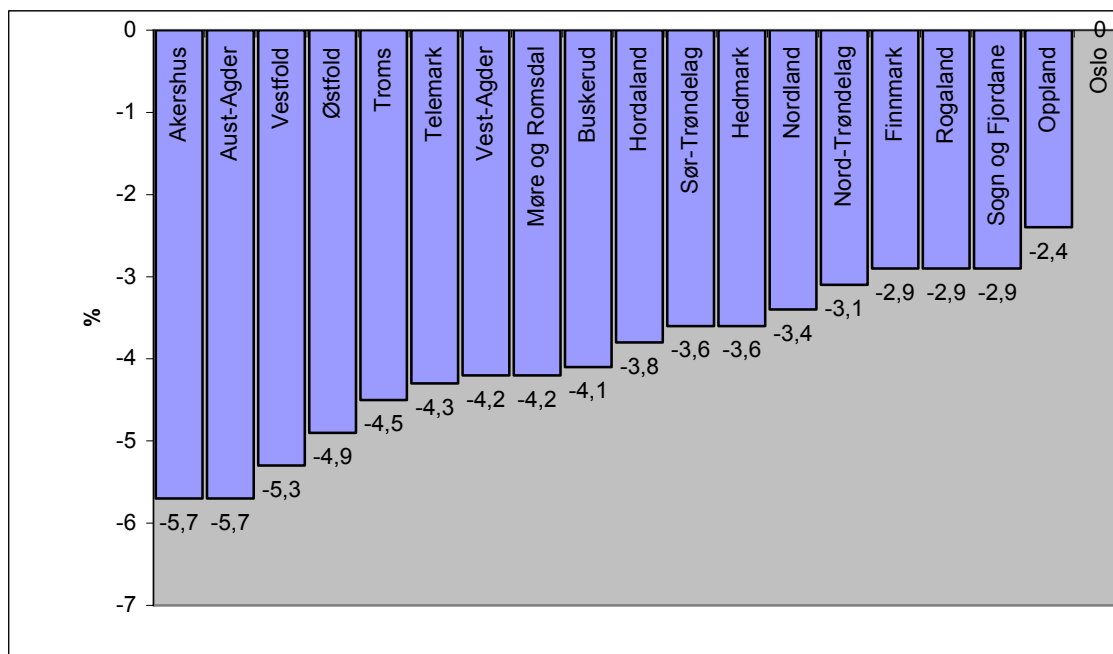
Som figur 10 illustrerer har det også vært en stor avgang av produsenter i fylkene Vestfold og Østfold. Det er nærliggende å tro at fylkenes nærhet til arbeidsmarkedet i Oslo-området er hovedårsaken til dette.

De fylkene som skiller seg ut med en høy andel av kvoteselgere er små melkeproduksjonsfylker. I 2006 huser Akershus 1,4 % av landets melkeprodusenter, 1,0 % produserer i Aust-Agder, og Vestfold og Østfold har hhv. 0,6 % og 1,5 % av produsentene.

Fylkene som har hatt gjennomsnittlig lavest prosentvis avgang per år på grunn av salg av kvote er Finnmark, Rogaland, Sogn og Fjordane og Oppland hvor avgangen i snitt har vært på under 3 %. Det kan være ulike faktorer som kan forklare den lave avgangen i disse fylkene. I Finnmark kan mangel på alternativt arbeid være en faktor. Forklaringen i Rogaland, Sogn og Fjordane og Oppland kan være at fylkene er store melkeproduksjonsfylker med sterke produksjonsmiljøer.

¹¹ Årlig oversikt finnes i vedlegg 6

Møre og Romsdal som har hatt den største nedgangen i antall produsenter som følge av salg, har hatt en årlig prosentvis nedgang på 4,2 %, ikke mye høyere enn landssnittet.

Figur 10. Årlig prosentvis nedgang i antall produsenter som følge av salg av kvote 1997-2006

3.11.3 Kjøp av statlig omsatt kvote

Som tabellen under viser har interessen for kjøp av statlig kvote økt fra et bunnivå i 1998 der 34,3 % av melkeprodusentene ønsket å kjøpe, til et nivå i 2006 der 57,2 % fikk innvilget kvotekjøp.

Interessen for kjøp av kvote kan gi en indikasjon på om det er optimisme i næringen. I 1999 var det overproduksjon av melk og en viss pessimisme og usikkerhet rådet i næringen. I 2002 økte prisen på kvote, noe som kan forklare nedgangen i interesse det året. Prisen på statlig kvote sank derimot ytterligere i 2003, noe som ikke gjenspeiler seg i interessen det året. I 2005 kjøpte over halvparten av produsentene kvote, en utvikling som gjentok seg også i 2006. Det at prosentvis flere produsenter kjøper kvote i dag indikerer at salgsordningen har virket dit hen at flere av de produsentene som er igjen ønsker å satse.

Tabell 33. Kjøp av kvote 1997-2006

	Andel statlig omsetning	Antall kjøp**	Kjøpere (i %)**	Gj.snittlig mengde kjøpt (liter)
1997	100 %	11 704	46,3	2591
1998	100 %	8 371	34,3	3821
1999	-	-	-	-
2000ekstr.	-	-	-	-
2000	-	-	-	-
2001	100 %	8 911	44,2	3989
2002	100 %	7 963	42,2	4284
2003	70%	7 459	42,1	2870
2004	70%	7 877	46,4	2076
2005	40%*	9 044	55,6	2678
2006	40%*	8 555	57,2	2001
	-	69 884	-	3027

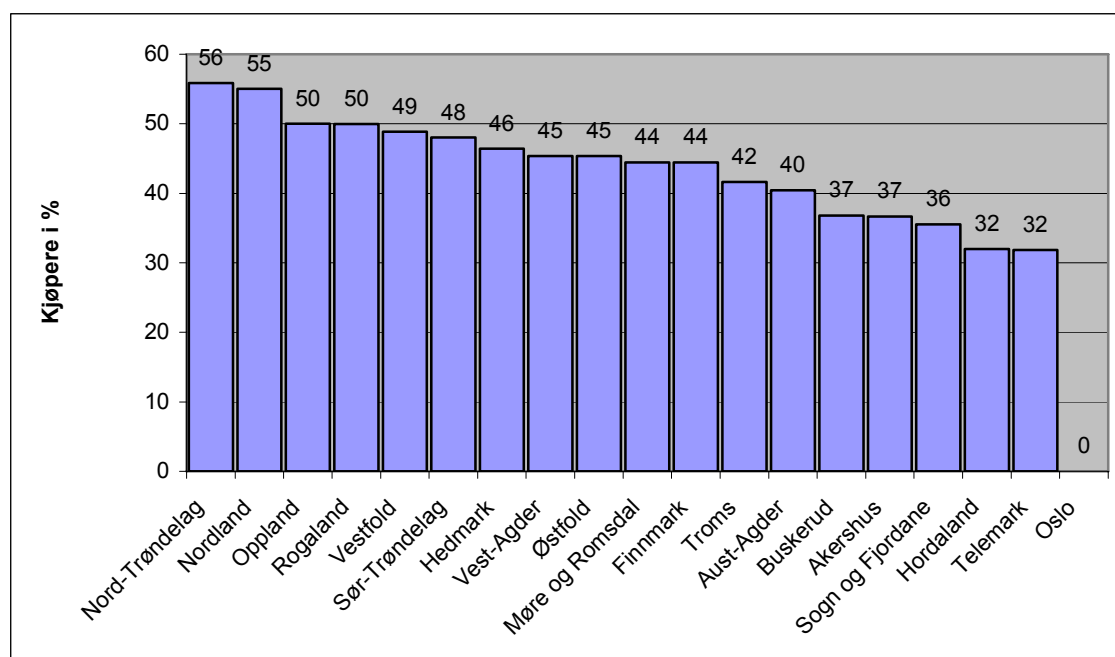
* Minimum andel salg til staten

** Antall godkjente kjøp

*** Kjøpere i prosent av antall melkeprodusenter (samdrifter er en produsent)

Figur 11 viser årlig prosentvis innvilget kvotekjøp for de årene det har vært kvotekjøp siden 1997. Prosenten er beregnet ut i fra antall produsenter og viser hvor stor interessen i snitt er for kjøp i de ulike fylker. Interessen har i snitt vært størst i fylkene Nord-Trøndelag, Nordland, Oppland, Rogaland og Vestfold som for uten om Vestfold alle er store melkeproduksjonsfylker. Den store interessen for kjøp i Vestfold kan henge sammen med den svært høye gjennomsnittskvoten som i 2006 var på 168 136 liter. Store kvoter og gunstige klimatiske forhold kan være forklaringsvariabler for den store interessen for kjøp i Vestfold.

Det er i Telemark og Hordaland at interessen har vært lavest for kvotekjøp. Begge fylkene har små kvoter og Telemark er i tillegg et lite melkeproduksjonsfylke. Alt i alt kan det virke som om variablene *andel melkeprodusenter* og *gjennomsnittskvote* kan forklare noe av variasjonene i kjøpsinteressen i de ulike fylkene, jf. tabell 4.

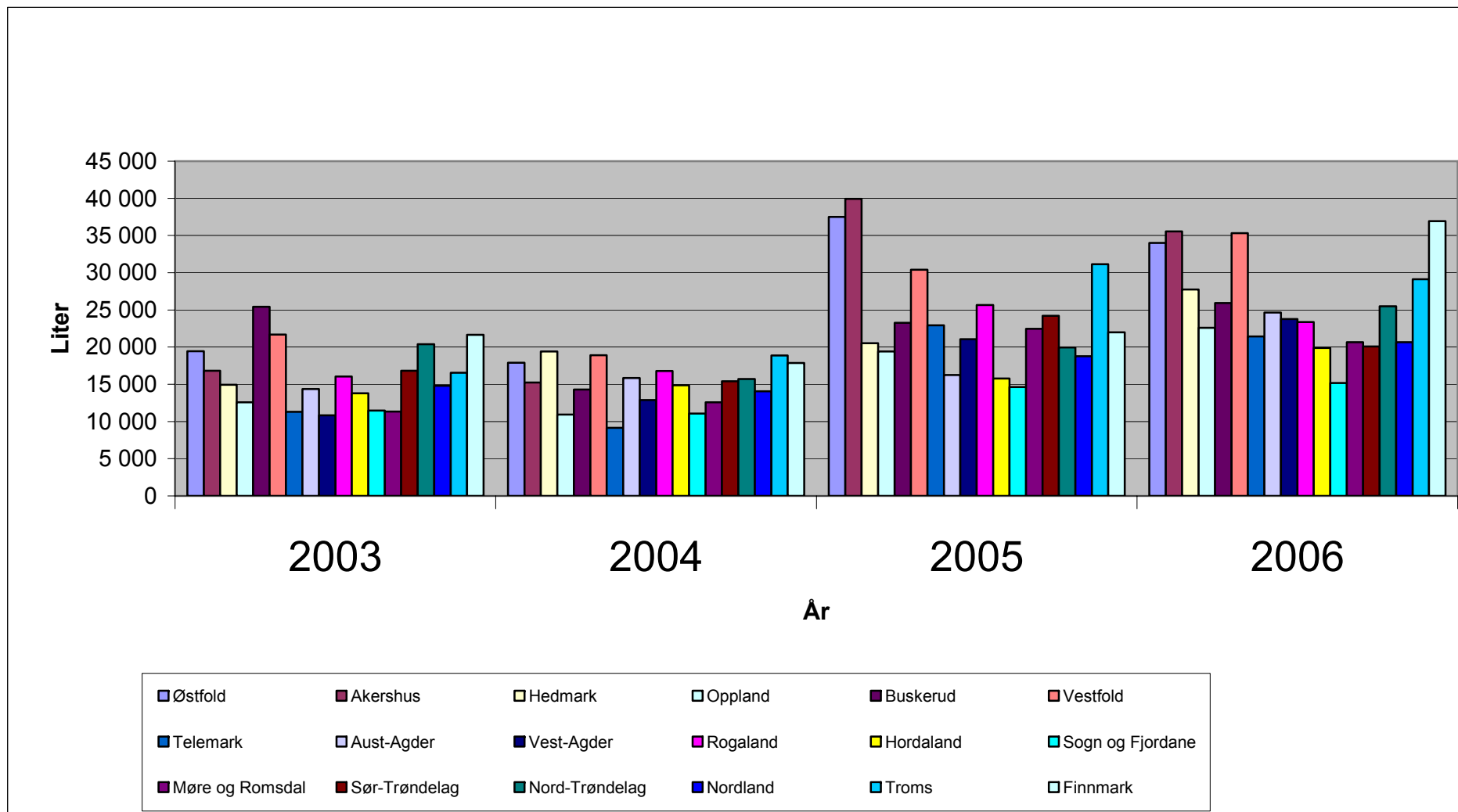

Figur 11. Årlig prosentvis innvilget statlig kvotekjøp 1997-2006

3.11.4 Privat omsetning av kvoter

Hvor mye kvote som omsettes privat i de forskjellige fylker, avhenger nødvendigvis av hvor mye kvote som selges. Det viser seg at kvoteselgerne stort sett omsetter tillatt privat salg av kvote på det private markedet. Det vil si at det i hvert fylke i 2003 og 2004 ble omsatt ca. 30 % av solgt kvotemengde privat, mens det i 2005 og 2006 ble omsatt privat ca. 60 % av solgt kvotemengde.

Hvor mange liter hver produsent kjøper, vil imidlertid variere noe fra fylke til fylke. Figur 12 på neste side illustrerer dette. Mengde liter per kjøp var størst i Buskerud og Vestfold i 2003. I 2004 var det ingen fylker som skilte seg spesielt ut. I 2005 var det i Østfold og Akershus at det ble kjøpt mest per produsent. I 2006 fikk de selskap av Vestfold og Finnmark.

Figur 12. Gjennomsnittlig størrelse privat kvotekjøp 2003-2006 (se vedlegg 7 for statistikk på privat salg av kvote)

Tabell 34 viser at det totalt har vært 3889 kjøp av privat kvote siden 2003. Interessen for kjøp av privat kvote hadde en topp i 2005, og må ses i sammenheng med det store salget som var det året. Generelt følger interessen for kjøp av privat kvote oppslutningen om salg. Økningen fra 2,7 % i 2004 til 10 % i 2005 er likevel større enn det som kan forklares ved det økte salget.

Gjennomsnittlig kjøpt mengde i perioden med privat kjøp har vært i overkant av 20 000 liter. Økningen siden 2003 og fram til i dag er på nærmere 50 %. Spranget mellom 2004 og 2005 viser at mye av dette skyldes den økte mengden privat kvote til salgs.

Tabell 34. Privat omsetning av kvote

	Andel privat omsetning*	Antall kjøp	Kjøpere i %**	Gj.snittlig mengde kjøpt (liter)
2003	30 %	601	3,4	14 943
2004	30 %	452	2,7	14 648
2005	60 %	1 624	10,0	21 661
2006	60 %	1 212	8,1	22 302
	-	3 889	-	20 008

* Maksimal andel tillatt å selge privat

**Kjøpere i prosent av antall melkeprodusenter (samdrifter er en produsent)

Tabell 35 viser gjennomsnittspris fra Melkebørsen og Melkekvote, to private omsetningskanaler, som til sammen i 2006 omsatte 24 % av all privat solgt kvote. Tilsvarende tall var 31 % i 2004 og 23 % i 2003. Gjennomsnittsprisen på privat kvote har økt fra 7,43 kr per liter i 2004 til 7,58 kr i 2006. Mengden kvote som kunne selges privat økte i 2005. Dette, sammen med effekten av lavt salg i 2004, gjorde at mengde kvote til salgs på det private markedet økte kraftig i 2005. Prisen på kvote steg likevel og indikerer at etterspørselen etter privat kvote var høy.

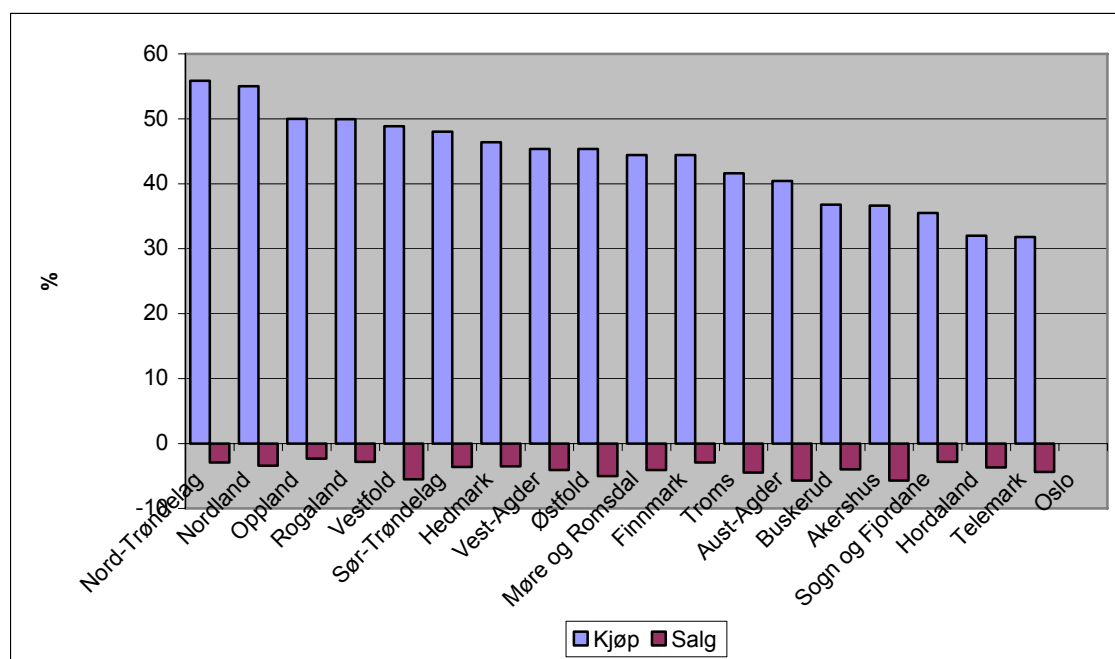
I 2004 var det høyest pris på kvoteliter i Nord-Trøndelag der prisen var 9,27 kr. Lavest kvotepris var det i omsetningsregionen der prisen lå på 3,7 kr. I 2005 ble kvote omsatt dyrest i Finnmark, til en pris på 9,48 kr per liter, og billigst i Hordaland, til en pris på 4,23 kr per liter. Prisen i omsetningsregionen steg til over 7 kr per liter i 2005. Høyeste gjennomsnittspris registrert i 2006 var 9,26 kr per liter i Oppland fylke. Prisen var over 9 kr literen i 2006 også i Rogaland, Nord-Trøndelag og Nordland. Bunnoteringen var igjen i Hordaland.

Tabell 35. Privat omsetning av kvote 2004 -2006

Fylke/ omsetningsregion	2004			2005			2006		
	Gj.snittlig pris (Kr/liter)	Mengde i utvalget (1000 liter)	Mengde privat (1000 liter)	Gj.snittlig pris (Kr/liter)	Mengde i utvalget (1000 liter)	Mengde privat (1000 liter)	Gj.snittlig pris (Kr/liter)	Mengde i utvalget (1000 liter)	Mengde privat (1000 liter)
Omsetningsregionen	3,70	25,1	409,8	7,09	501,4	2280,2	7,45	266,7	1387,5
Hedmark	5,92	94,4	465,8	7,15	628,7	2180,3	8,53	309,0	1220,4
Oppland	8,37	133,6	589,4	8,23	683,7	2927,8	9,26	344,8	2214,4
Buskerud	4,85	133,8	329,0	5,12	364,3	837,3	5,04	223,9	881,6
Telemark	5,00	13,3	82,3	6,00	123,9	320,9	6,15	38,7	150,0
Aust-Agder	-	-	47,5	-	-	552,2	6,00	49,3	392,0
Vest-Agder	6,50	34,3	128,8	8,18	181,1	989,0	8,70	70,8	546,6
Rogaland	9,05	111,4	788,8	8,38	450,3	6770,6	9,00	188,4	3789,3
Hordaland	5,24	154,4	623,8	4,23	660,2	1591,5	4,46	828,0	1747,9
Sogn og Fjordane	7,01	87,7	243,8	6,89	590,4	1476,5	6,42	663,0	1910,2
Møre og Romsdal	6,84	137,6	617,1	7,88	507,5	3600,8	7,24	709,5	3096,1
Sør-Trøndelag	7,75	354,1	816,8	7,83	935,9	3848,9	8,59	868,5	2549,5
Nord-Trøndelag	9,27	305,7	565,1	8,47	1287,9	4229,6	9,20	1102,8	3593,7
Nordland	8,76	273,5	463,5	9,01	796,0	2627,2	9,14	462,0	2588,6
Troms	6,47	241,5	377,7	7,76	149,0	560,8	8,49	373,7	786,7
Finnmark	7,00	17,7	71,5	9,48	150,4	308,1	-	-	221,5
Landet	7,43	2118,2	6620,9	7,54	8010,7	35101,9	7,58	6499,0	27076,2

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket, Melkebørs og Melkekvoter

Figur 13 sammenstiller årlig prosentvis salg av kvote og kjøp av statlig kvote. En naturlig antagelse er at etterspørselen etter statlig omsatt kvote gjenspeiler etterspørselen etter privat kvote i et fylke. Vi ser at etterspørsel etter kvote er høy i fylkene Nord-Trøndelag, Nordland, Oppland og Rogaland. Disse fire fylkene er også blant de fylkene som har lavest årlig prosentvis avgang. Dette er med på å forklare den høye prisdannelsen på kvote i disse fylkene, jf. tabellen over.

Figur 13. Årlig prosentvis oppslutning om kjøp og salg 1997-2006

Totalt har melkeprodusentene betalt ca. 969 millioner kroner for statlig kvotekjøp siden 1997. Pr. kvotekjøp gir dette en sum på ca. 13 900 kr. Ca. 578 millioner kroner har gått til investering i kvote på det private markedet.¹² Med antall kvotekjøp lydende 3889, gir dette en kjøpssum per kvotekjøp på 148 616 kr.

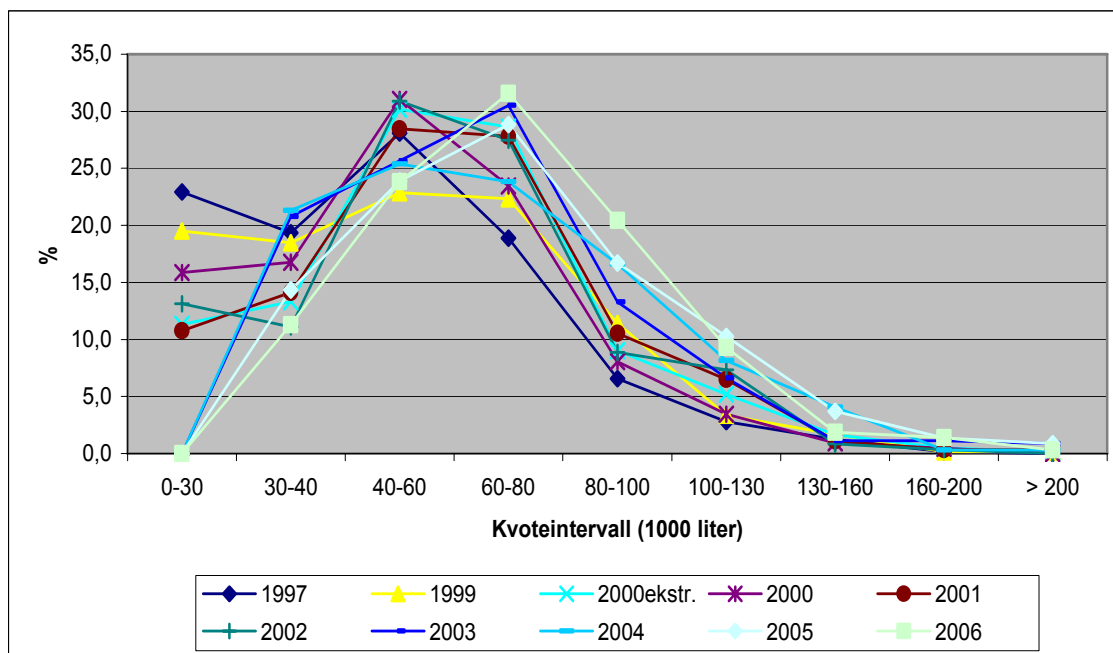
Det vil være flere faktorer som påvirker prisene i kvotemarkedet. De viktigste er melkeprisen, prisen på variable kostnader og alternativverdien på de faktorene som nyttes i melkeproduksjonen og som kunne ha vært nytt til annen verdiskaping. Forventninger knyttet til disse variablene samt posisjonering, vil også være av betydning.

NILF skriver i vedlagte rapport (vedlegg 2, s. 185) at variable kostnader på kort sikt vanligvis er lavere enn på mellomlang og lang sikt da flere av kostnadene er variable. Maksimal pris en produsent kan betale for kvote på kort sikt vil derfor være høyere enn maksimal pris på mellomlang og lang sikt. På grunn av dette kan enkelte produsenter komme til å betale mer for kvote enn det som er "forsvarlig" på mellomlang og lang sikt. Markedsimperfeksjoner samt at det i noen tilfeller legges til grunn andre vurderinger enn lønnsomhetsbetraktninger ved kjøp av kvote, kan føre til at noen produsenter betaler mer for kvote enn det som i utgangspunktet er lønnsomt.

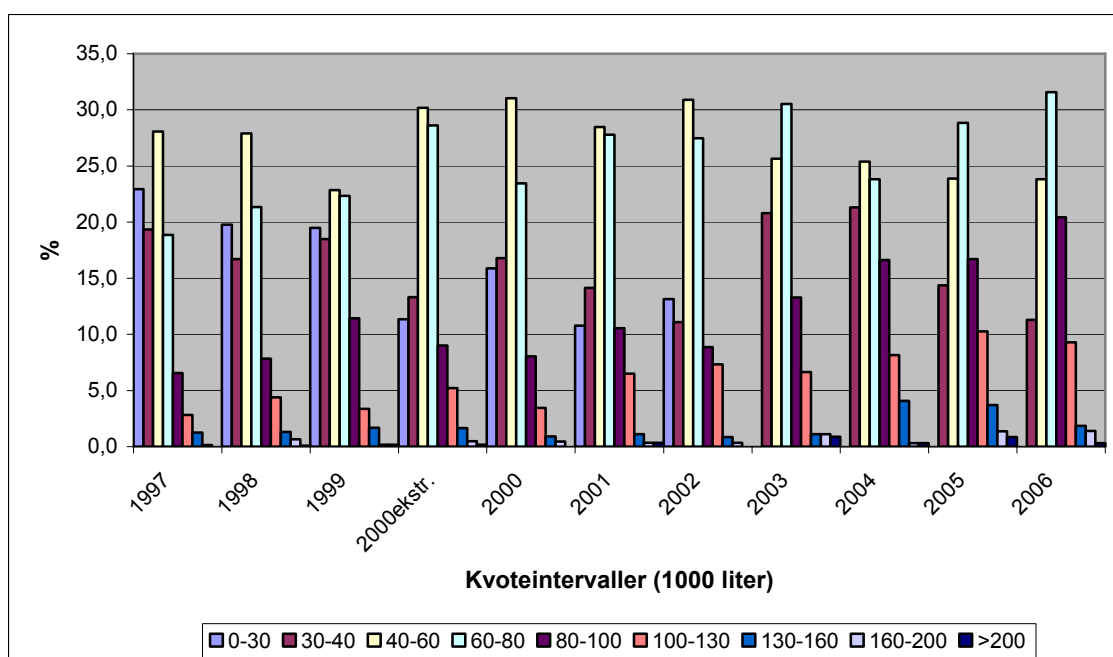
3.11.5 Hvem selger kvoten?

Figur 14 og 15 nedenfor viser at tyngdepunktet i størrelsen på solgte kvoter har flyttet seg fra intervallet 40 000 – 60 000 liter til 60 000 – 80 000 liter i løpet av perioden med kjøp og salg. Figur 15 illustrer også at det fra 1997 til 1999 ble solgt flere kvoter i intervallet 0-30 enn i intervallet 30-40. Fra og med 2003 solgte man hele kvoten, ikke et gjennomsnitt av leveranser som tidligere, og det er derfor ingen salg av kvoter i denne størrelsesorden etter 2003.

¹² Regnestykket tar utgangspunkt i gjennomsnittsprisen i tabell 35. Gjennomsnittsprisen for 2003 er satt til 6,56 kr pr. liter og er basert på Melkebørsen sin omsetning på 1,5 millioner liter kvote i 2003.

Figur 14. Prosentvis salg i ulike kvoteintervall 1997-2006

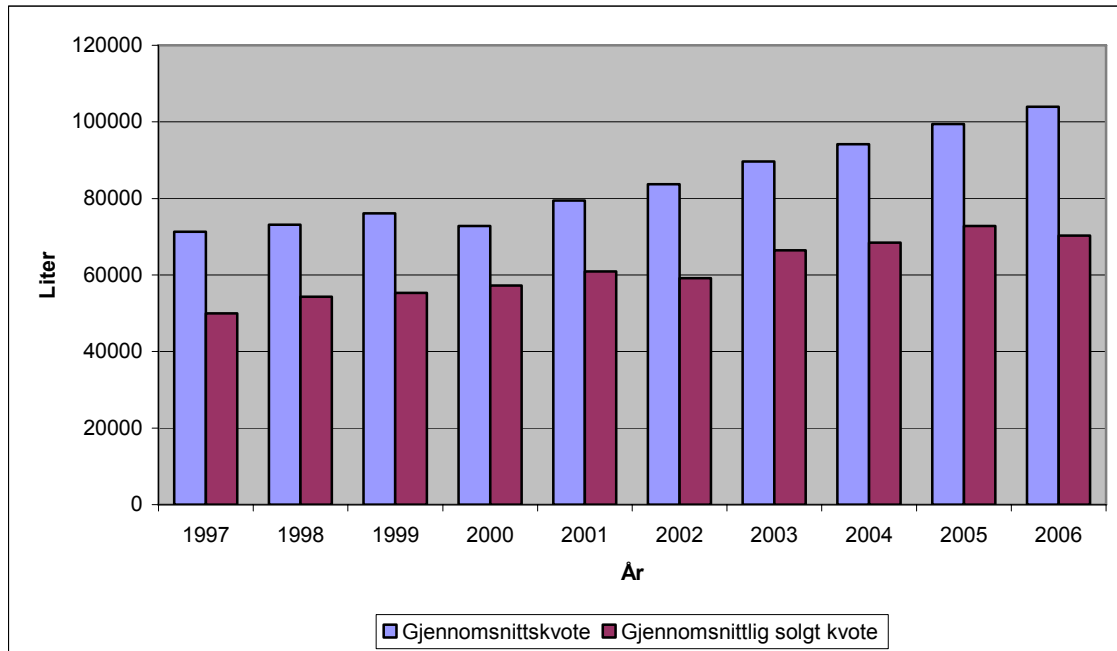

Figur 15. Struktur salg av kvoter 1997-2006

Figur 16 illustrer at størrelsen på kvotene som selges gradvis øker fra år til år. Hovedårsaken til dette er at gjennomsnittskvoten også øker, som vist i figuren. Økningen i gjennomsnittskvote fra 1997 til 2006 er på 46 %, mens økningen i gjennomsnittlig solgt kvote er på 41 %. Disse tallene viser at kvotene som selges i 2006 relativt sett er litt mindre enn i 1997. En årsak til dette kan være at produsenter med liten kvote ikke har økt sin kvote gjennom kjøp med tanke på avvikling av produksjonen på sikt. En annen forklaring er igjen samdriftsetableringer.

Mens gjennomsnittlig solgt kvote i 1997 var på 46 969 liter, var den i 2006 på 70 253 liter. Det høyeste gjennomsnittet var i 2005 på 72 818 liter.

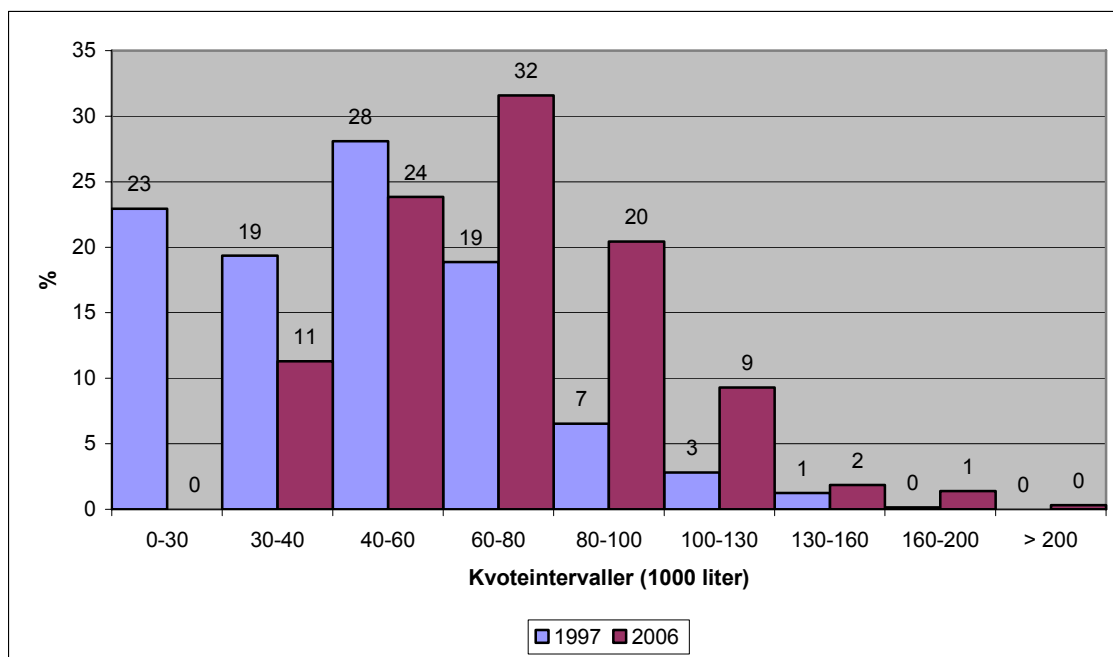
Figuren viser at det ikke er noe klart skift i utviklingen i gjennomsnittlig solgt kvote eller gjennomsnittskvoten etter innføringen av privat omsetning i 2003.

Figur16. Gjennomsnittskvote og gjennomsnittlig solgt kvote 1997-2006

Figur 17 sammenstiller strukturen i salg av kvoter i 1997 med strukturen i salg av kvoter i 2006. I 1997 var 42,3 % av alle solgte kvoter mindre enn 40 000 liter. Til sammenligning var antall kvoter under 40 000 liter i 1995 18,6 %. I 2006 var 11,3 % av alle solgte kvoter under 40 000 liter, mens antall kvoter under 40 000 liter i 2006 er 6 %. Ut i fra dette kan man si at det ble solgt relativt sett flere kvoter under 40 000 liter i 2006, men at forskjellen ikke er veldig stor.

I forhold til antall produsenter i de forskjellige kvoteintervallene, ble det i 2006 solgt relativt sett flere kvoter under 80 000 liter enn kvoter over 100 000. I intervallet 80 000 – 100 000 liter tilsvarte prosentvis antall kvoteselgere prosentvis antall produsenter.

Figur 17. Prosentvis salg av kvoter for ulike kvotointervaller 1997 og 2006

En analyse av strukturen i salg av kvoter i perioden fra 1997 viser at det er små kvoter som selges. Gitt stordriftsfordeler i melkeproduksjonen, er dette ikke en unaturlig utvikling da enhetskostnadene i produksjonen reduseres jo større enheter man får. Produksjon på større kvoter er dermed mer lønnsomt og lønnsomhetsvurderinger vil i mange tilfeller være avgjørende i en vurdering av om kvoten skal selges.

Pris på kvote var i perioden 1997-2002 innrettet slik at man fikk høyest pris for kvoteliter under 100 000, mindre kompensasjon for kvoteliter mellom 100 000 – 200 000 og ingen kompensasjon fra liter over 200 000. Dette vil antageligvis ha vært med på å øke salget av kvoter på under 100 000 liter, men kan likevel ikke forklare den variasjonen man har i salg av kvoter under 100 000 liter.

3.11.6 Faktorer som påvirker salg av kvote

Pris på kvote er ikke den eneste faktoren som har betydning for salg av kvote. Faktorer som lønnsomhet i produksjonen, investeringer i bygningsmasse, teknologisk utvikling, arbeidsmarkedet og generasjonsskifter vil påvirke beslutningen om salg.

I følge økonomisk teori vil kvoter bli solgt av produsenter med høye marginalkostnader og kjøpt av produsenter med lave marginalkostnader. Gitt et effektivt fungerende kvotemarked, vil da kvote allokteres til de mest effektive produsentene. Blant annet tilskuddssystemet gjør imidlertid at kvotemarkedet ikke fungerer optimalt, og lønnsomhet i produksjonen vil derfor være en viktig forklaringsvariabel på hvem som kjøper og selger kvote. Fremstillingen av vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk i kapittel 2 viste at vederlaget er størst på store bruk. NILFs marginalbetraktninger ved kjøp av kvote ved store og små bruk (vedlegg 2, kap. 2) viser også at betalingsvilligheten for kjøp av kvote i mange tilfeller er større på store bruk. Det er gjennomgående små kvoter som selges, noe som stemmer overens med dette bildet.

Rapporten til NILF viser likevel at det i noen tilfeller ikke vil være de store brukene som har størst betalingsvillighet ved kjøp av kvote. Analysen er usikker grunnet valg av forutsetninger, men viser at tilskuddsinnretningen i melkeproduksjonen vil kunne påvirke lønnsomhet betraktelig og i noen tilfeller utjevne gevinstene ved stordriftsfordeler.

Fløtre (2000) har beregnet verdien av kvote som differansen mellom driftsresultat på en eiendom med melkeproduksjon og driftsresultat på samme eiendom uten melkeproduksjon. Differansen utgjør verdien av å produsere melk på bruket i ett bestemt år. Denne verdien blir over en tidsperiode diskontert ned til nåverdi (man setter en utrangeringsverdi på kvoten i år n) og delt på antall liter i kvoten. Beregningene til Fløtre bygger på tallmateriale fra 1999. Konklusjonen til Fløtre er at verdien som kvoten representerte i 1999 var lavere enn salgsverdien. Ut i fra dette burde flere ha solgt kvoten i 1999 enn det som var tilfellet. Tre årsaker blir nevnt som mulig forklaring på at få solgte kvoten i 1999: alternativverdiene i modellen ble satt for høyt, institusjonelle forhold påvirker produsentenes vilje til å selge kvote og produsentene legger vekt på annet enn økonomiske faktorer når de vurderer salg av kvote.

Det at noen legger vekt på annet enn økonomiske faktorer når de vurderer salg av kvote knytter seg til at det er visse forhold ved kvote som gjør det til et særegent gode. På mange eiendommer har det vært drevet med melkeproduksjon gjennom generasjoner, og det er knyttet en viss affeksjonsverdi til det å drive med melkeproduksjon. Salg av kvote er derfor en vanskelig beslutning for mange, spesielt ettersom det i praksis innebærer en fraskrivelse av retten til å drive melkeproduksjon. Salg av kvote vil i tillegg innebære en forringelse av en eiendoms verdi ettersom kvoten er en verdi som ligger i selve eiendommen.

Faktorene som influerer på beslutningen om å selge vil nødvendigvis variere fra sted til sted og fra eiendom til eiendom. Ved generasjonsskifte på eiendommer er det naturlig at det foretas en vurdering av om kvoten skal selges eller om produksjonen skal videreføres. Lønnsomheten i produksjonen vil da være viktig. Ferie og fritid er faktorer som står sterkere blant befolkningen i dag enn det tilfellet var tidligere, og den yngre generasjonen stiller strengere krav til ferie og fritid enn sine foreldre. Ettersom melkeproduksjon er et tidkrevende yrke, vil kravene til ferie og fritid ha betydning ved generasjonsskifter.

Vedlikehold og reinvestering i driftsbygning vil påvirke en vurdering rundt salg versus videre produksjon. Dette gjelder ikke bare ved generasjonsskifter, men vil være noe alle melkeprodusenter må ta løpende stilling til. Det er bestemt at all storfedrift skal foregå i løsdriftsfjøs fra 2024, og det var fra 1. januar 2004 ikke lenger tillatt å bygge bås fjøs. Mange melkeprodusenter står derfor over viktige valg i årene som kommer; bygge nytt eller bygge om. Begge deler vil være kostnadskrevende og vil stille strenge krav til lønnsomhet. Kostnadene knyttet til ombygging vil til en viss grad være relatert til kvotestørrelse, gitt at kapasiteten i driftsbygningen er fullt utnyttet. Likevel er det naturlig å anta at man må ha en viss kvotestørrelse for å rettferdiggjøre investeringer i driftsbygning. Det er en økende tendens til at samdrifter bygger nye løsdriftsfjøs, noe som eksemplifiserer dette.

Teknologiske fremskritt i melkeproduksjonen som melkerobot, melkestall, fôringsautomater, rundballeensilering osv. er også faktorer som virker i retning av større kvoter. Større bruk er bedre egnet til å utnytte teknologiske fremskritt, og det kreves i mange tilfeller store kvoter for at investeringer i ny teknologi skal lønne seg.

Innovasjon Norge forvalter fylkesvise BU-midler knyttet til tilskudd og/eller rentestøtte for lån til investeringer i nybygg og ombygging av driftsbygninger i tradisjonelt landbruk, samt produksjonsutstyr av varig karakter i tilknytning til disse bygningene (Innovasjon Norge).

Innovasjon Norge opplyser at det ikke finnes sentralt bestemte retningslinjer for hvor mye kvote man må ha for å få støtte/lån til investeringer i driftsbygning. Retningslinjer for dette blir utviklet i regionale partnerskap bestående av blant annet Innovasjon Norges distriktskontor, Fylkesmannen, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Det er likevel ikke til å komme utenom at nye og strengere krav til driftsbygninger vil føre til at produsenter med små kvoter ikke ser det lønnsomt å investere i videre drift. Kravet om at alle må ha løsdriftsfjøs innen 2024 vil også påvirke hvem som får investeringsstøtte.

Situasjonen i arbeidsmarkedet vil influere avgangen av melkeprodusenter. Selv om arbeidsmarkedet i de enkelte fylker og kommuner varierer, vil den generelle utviklingen i arbeidsmarkedet i Norge kunne si noe om trender i melkesektoren på landsbasis.

Norge har vært innen i en oppgangskonjunktur i tre år, og den registrerte arbeidsledigheten har gått ned siden årsskiftet 2003/2004 (Aetat, 2006). Veksten i sysselsetting i Norge i 2006 er den største på 10 år, og det er stor optimisme blant bedriftene i forhold til sysselsetting ett år fram i tid. Førrige høykonjunktur i norsk økonomi var fra 1992-1998. Selv om nedgangskonjunktoren startet i 1998, var aktivitetsnivået i økonomien fortsatt høyt en periode, og først i siste halvår av 2002 gikk norsk økonomi igjen inn i en lavkonjunkturfase.

Den industrielle sektoren er ofte den mest nærliggende for melkeprodusenter å ta jobb i, med mindre han eller hun har en eller annen form for spesialkompetanse. Det fremgår av Aetats rapport om arbeidsmarkedet i 2006 at mangelen på arbeidskraft er særlig stor for yrkesgrupper innen bygg og anlegg og i industrien. Aktiviteten innenfor industrien, herunder oljerelatert industri og verftsindustri, er nå høy og sysselsettingen øker. Dette kan være med på å øke avgangstakten blant melkeprodusenter.

Rekrutteringsproblemene per 2006 er likevel vesentlig mindre nå enn i førrige høykonjunktur på grunn av økt arbeidsinnvandring. Et resultat er at lønninger og priser i Norge stiger mindre enn det ellers ville gjort. Arbeidsinnvandring kan også medføre at det blir mer krevende å skaffe seg jobb for ufaglært arbeidskraft og andre grupper som ikke har de kvalifikasjonene og egenskapene arbeidsgivere primært ønsker seg.

3.11.7 Kvoteselgere og søknad om produksjonstilskudd – ku og geit

Dette kapittelet omtaler selgere av både ku- og geitmelkkvoter.

Ettersom det ved salg av kvote skjer en overføring av kapital mellom aktive melkeprodusenter og melkeprodusenter som går ut av næringen, er det interessant å se på hva kvoteselgerne foretar seg i etterkant av salget. Etter innføringen av privat omsettelige kvoter har denne overføringen økt i beløpsstørrelse. Det er også av interesse å få en indikasjon på om kvoteselgerne fortsetter med annen landbruksproduksjon og dermed utnytter de ressurser som finnes på landbrukseiendommene der det tidligere har vært melkeproduksjon. Dette vil også være relevant i forhold til en vurdering av størrelsen på kostnader knyttet til tidlig utrangerte fjøs (Vedlegg 2, s. 179-180).

Det vil være umulig uten en omfattende spørreundersøkelse å kartlegge hva hver enkelt kvoteselger siden 1997 har brukt inntekten ved salg av kvote på. Det er imidlertid mulig å undersøke om kvoteselgerne har fortsatt med landbruksproduksjon.

En måte å undersøke dette på er å sammenstille data for salg av kvote med søknad om produksjonstilskudd. En slik sammenligning vil gi et vist inntrykk av hvor mange av kvoteselgerne som har fortsatt med landbruksproduksjon etter å ha lagt ned melkeproduksjonen.

Følgende inndeling er gjort for å gjøre framstillingen enkel og for å skille mellom ordningen når det kun var offentlig omsetning av kvoter (1997-2002) og ordningen med tillatt privat omsetning av kvoter (2003-2005):

1. Kvoteselgere i perioden 1997-2005 og søknad om produksjonstilskudd pr. 1.1.2006.
2. Kvoteselgere i perioden 1997-2002 og søknad om produksjonstilskudd 1.1.2003.
3. Kvoteselgere i perioden 2003-2005 og søknad om produksjonstilskudd 1.1.2006.

Tabellen nedenfor viser hvor mange kvoteselgere som har søkt om produksjonstilskudd på de nærmere angitte datoene. Det er som nevnt innledningsvis ikke skilt på om selger har solgt ku- eller geitmelkkvotet. En kvoteselger vil kunne ha søkt på flere produksjonstilskudd. Det fremgår av tabell 36 at det i perioden 1997-2005 var 7346 kvoteselgere, av disse er 271 selgere av geitmelkkvotet. 3199, dvs. 43,5 % av selgerne, søkte om produksjonstilskudd pr. 1.1.2006. Blant de som solgte kvoten i perioden 1997-2002 var det 50,2 % som søkte om produksjonstilskudd 1.1.2003, mens det for kvoteselgerne i perioden 2003-2005 var 62,3 % som søkte om produksjonstilskudd pr. 1.1.2006.

Tabell 36. Antall kvoteselgere og søknad om produksjonstilskudd (PT)

Periode	Kvoteselgere	Søkere til PT	Søkere til PT (i %)
1. 1997-2005	7 346	3 199 (pr. 1.1.06)	43,5
2. 1997-2002	5 702	2 865 (pr. 1.1.03)	50,2
3. 2003-2005	1 643	1 023 (pr. 1.1.06)	62,3

Tallene viser at jo lengre periode man måler, jo lavere blir prosenten av søkere på produksjonstilskudd. Dette indikerer et vist frafall over tid, og at sjansen for at ”nye” kvoteselgere søker om produksjonstilskudd er høyere enn for kvoteselgerne som solgte for en tid tilbake. Det vil eksempelvis være kvoteselgere som søker om produksjonstilskudd til storfe pr. 1. januar året etter kvotesalget, da disse vil kunne ha storfe på eiendommen pr. denne dato.

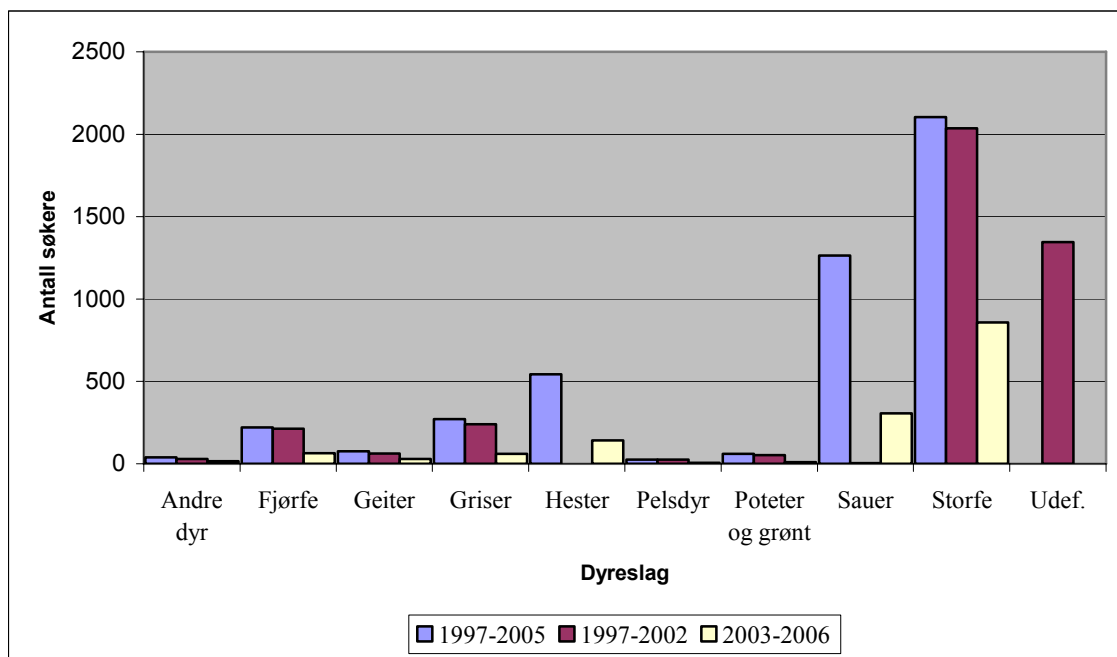
Neste tabell gir en prosentvis oversikt over hva kvoteselgerne søker om produksjonstilskudd for. Ikke uventet er det mest vanlig å søke om tilskudd til storfe. Dette er naturlig siden driftsapparatet er bygd opp for storfe. 2105 av kvoteselgerne i perioden 1997-2005 søkte om produksjonstilskudd til storfe pr. 1.1.2006. Dette utgjør ca. 30 % av alle kvoteselgerne og 65 % av de selgerne som har søkt om produksjonstilskudd.

Noen av kvoteselgerne legger imidlertid om til, eller viderefører, annen landbruksproduksjon. Det fremgår av tabellen at det da er mest vanlig å søke om tilskudd for å drive med sau.

Tabell 37. Hva kvoteselgerne søker produksjonstilskudd for (i %)¹³

Periode	Andre dyr	Fjørfe	Geiter	Griser	Hester	Pelsdyr	Poteter og grønt	Sauer	Storfe	Udef.
1997-2005	1,2	6,9	2,3	8,5	17,0	0,8	1,9	39,5	65,8	-
1997-2002	1,0	7,4	2,2	8,4	-	0,9	1,8	0,1	71,1	47,0
2003-2006	1,6	6,3	2,8	5,9	13,8	0,6	1,0	30,0	83,8	-

Figur 18 viser de tre utvalgte periodene, hvor mange kvoteselgere som har søkt om produksjonstilskudd, og hvilke dyreslag det er søkt på. For de tre periodene er det storfe som dominerer.

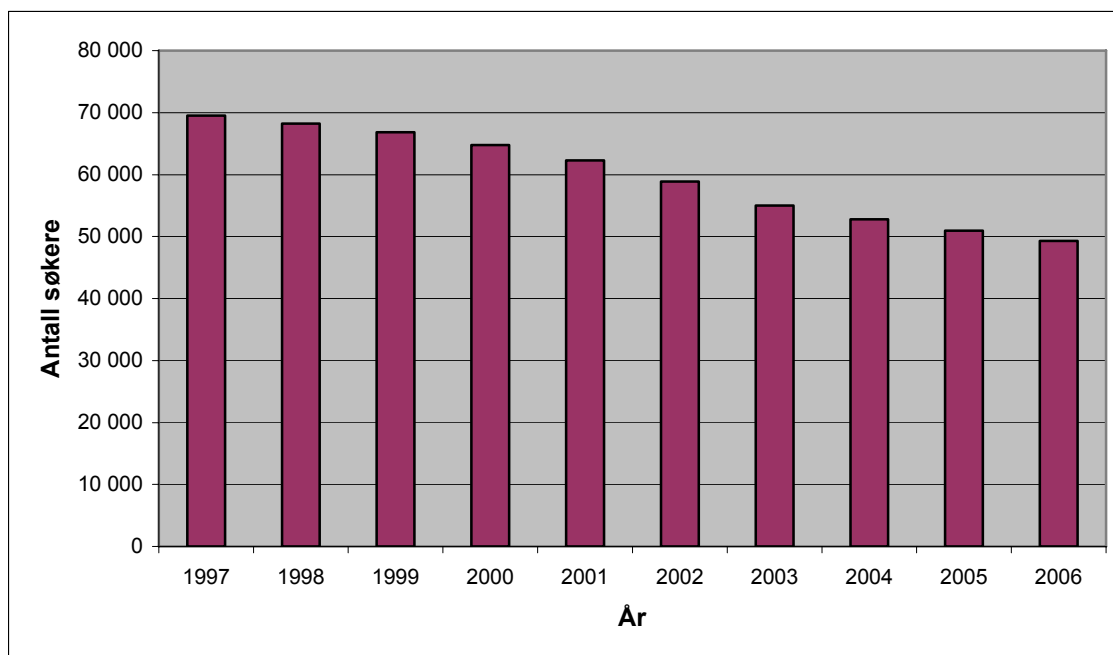

Figur 18. Hva søker kvoteselgerne produksjonstilskudd for?

Antall søkere om produksjonstilskudd har gått ned i perioden fra 1997- 2006. Figur 19 viser at nedgangen i antall søkere om produksjonstilskudd i perioden 1997 til 2006 har vært på i overkant av 20 000 foretak, fra 69 534 i 1997 til 49 309 pr. 31.7.2006.

¹³ En kvoteselger kan ha søkt om flere produksjonstilskudd.

På grunn av endring av koder i søknadsskjema for produksjonstilskudd mellom 2003 og 2006, vil det være noen forskjeller i kategoriseringen mellom periode 1 og 3 og periode 2. Det som for periode 2 (1997-2002) er registrert som *udefinert* vil i all hovedsak fordele seg på hest og sau.

Figur 19. Utviklingen i antall foretak som har søkt om produksjonstilskudd i perioden 1996-2006

Tabell 38 sammenligner nedgangen i søkere til produksjonstilskudd med tall for nedgang i melkesektoren (ku). Kvotesalget de forskjellige årene skriver seg til året før for å gjøre disse mest mulig sammenlignbare med de øvrige tallene i tabellen. På grunn av dette er kvotesalget i 2006 ikke inkludert. I 2000 var det to omsetningsrunder, og dette gjenspeiler seg i den store reduksjonen i antall kumelkprodusenter i 2001 i kolonnen *Kvotesalg*. Raden *Total nedgang* viser nedgangen fra 1997.

Tabell 38. Prosentvis endring i antall søkere om produksjonstilskudd sammenlignet med utvikling i melkesektoren (ku)

	Søkere til PT*	Kvotesalg**	Melkeprodusenter***	Antall kvoter****
1998	-1,9	-2,6	-2,7	-2,3
1999	-2,0	-4,4	-5,4	-4,8
2000	-3,1	-2,6	-3,6	-3,0
2001	-3,8	-7,4	-9,3	-8,0
2002	-5,4	-4,5	-6,3	-4,9
2003	-6,6	-3,1	-6,9	-5,3
2004	-4,1	-2,5	-5,1	-3,5
2005	-3,5	-1,9	-4,8	-2,6
2006	-3,2	-5,0	-4,6	-2,1
Total endring	-29,1	-28,1	-39,4	-31,2

* Søkere om produksjonstilskudd pr. 31.07

** Med utgangspunkt i antall melkeprodusenter på salgstidspunktet

*** Antall melkeprodusenter tilsvarende antall jordbruksbedrifter, jf. regler for å søke om produksjonstilskudd

**** Antall kvoter er antall kvoter det produseres melk på, i motsetning til antall melkeprodusenter der samdrifter inngår som en produsent. Det er lagt til grunn et snitt på 2,3 deltakere pr. samdrift.

Nedgangen i antall søkere til produksjonstilskudd pr. år fra 1997 og fram til og med 2001 lå på rundt 2-4 %, men steg så i 2002 og 2003 til hhv. 5,4 % og 6,6 %. Fra 2004 og fram til 2006 er nedgangen tilbake på nivået før 2002. En av årsakene til den til dels store nedgangen i 2002 og 2003 skyldtes at det sommeren 2002 skjedde en omlegging av regelverket som omfattet hvem som kunne søke om produksjonstilskudd. Regelverket ble endret fra at det var personer som kunne søke om produksjonstilskudd til at det var foretaket som skulle søke. Videre var det et krav at det kun var foretak som var registrert i merverdiavgiftsmanntallet som var

søkerberettiget. Denne omleggingen førte til at mange personer som drev veldig små produksjoner falt utenfor.

I snitt har nedgangen i antall søkere til produksjonstilskudd i perioden vært på 3,7 % pr. år. Til sammenligning har nedgangen i antall kumelkprodusenter pr. år som følge av salg av kvote vært på omtrent 3,8 % (eksklusivt salg i 2006). Det er interessant å merke seg at nedgangen i søkere til produksjonstilskudd i perioden 1997-2006 er redusert med ca. 29 %.¹⁴ Antall kumelkprodusenter har i samme periode blitt redusert med ca. 28 % gjennom salg av kvote. Tallene viser at nedgangen i antall søkere til produksjonstilskudd ligger på samme nivå som nedgangen i antall kumelkprodusenter som følge av salg av kvote.

Tabell 38 viser at nedgangen i antall melkeprodusenter siden 1997 har vært på 39 %. Isolerer man for etablering av samdrifter slik det er gjort i kolonnen *Antall kvoter*, ser en imidlertid at reduksjonen er på 31 %. Forskjellen mellom nedgang i antall melkeprodusenter ved salg av kvote og nedgangen i antall produsenter totalt justert for samdrifter, vil i all hovedsak skyldes bevegelse i den sovende kvotemassen.

3.12 Noen konklusjoner

Interessen for salg av kvote har vært varierende siden innføringen av ordningen i 1997, og det kan ikke påvises økt interesse for salg etter innføring av privat omsettbare kvoter. I snitt har nedgangen i antall produsenter som følge av salg vært lik for perioden med og uten salg av privat kvote.

Det har vært en økning i antall selgere etter at det ble tillatt å selge 60 % av kvoten på det private markedet. Ettersom prisene man oppnår på det private markedet gjennomgående har vært høyere enn den prisen avtalepartene har fastsatt ved salg til staten, er det naturlig at interessen for salg øker jo større andel av kvoten man kan selge privat. Det er imidlertid også andre faktorer som kan forklare noe av økningen i antall selgere de siste par årene. Det lave salget i 2004 indikerer at man fikk en dobbel effekt i 2005 som følge av endringen i tillatt privat salg. Den positive utviklingen i arbeidsmarkedet, spesielt de siste par årene, kan også ha virket inn på det høye kvotesalget i 2005 og 2006.

Nedgangen i antall melkeprodusenter som følge av omsetningsordningen har vært på samme nivå som nedgangen i antall søkere til produksjonstilskudd. Selv om man skal være forsiktig med å sammenligne disse tallene, hovedsakelig på grunn av endringer i regelverket for søknad om produksjonstilskudd, mener arbeidsgruppen at sammenligningen illustrerer at avgangstakten i melkeproduksjonen ikke skiller seg signifikant fra resten av næringen. Omsetningsordningen har på den måten tilrettelagt for en strukturutvikling innad i kvoteordningen som tilsvarer den for næringen som helhet.

Reduksjonen i antall melkeprodusenter innenfor omsetningsordningen har vært på ca. 30 % (inkludert omsetningsrunden i 2006), mens den totale nedgangen i antall produsenter fra 1997 til 2006 er på 39 %. Nedgangen som ikke skyldes salg av kvoter vil i all hovedsak skyldes etablering av samdrifter (justert for samdrifter er nedgangen på 31 %) og sovende kvoter. Noe av denne nedgangen kan ikke regnes som en reell nedgang i antall produsenter da sovende kvoter kan aktiveres og samdrifter ofte består av flere aktive melkeprodusenter. Til

¹⁴ 20 % av nedgangen i antall søkere om produksjonstilskudd skyldes kvotesalg.

sammenligning var nedgangen i antall melkeprodusenter i tiåret før innføringen av omsettelige kvoter på ca. 20 %.

Man ser av gjennomgangen at det er en sammenheng mellom pris på kvote og interessen for salg. Dette er tydeligst illustrert ved den ekstraordinære salgsrunden i 2000 da et rekordstort antall produsenter solgte kvoten. Man kan også se at produsentene tilpasser seg endringer i omsetningsordningen som vil influere på kvoteprisen, for eksempel endringer i tillat privat salg. Kvote er likevel et særegent gode og selv om pris har betydning for salg av kvote, er det mange momenter som spiller inn på beslutningen om å selge.

På fylkesnivå er det de store melkeproduksjonsfylkene som har lavest avgang i produsenter som følge av kjøp og salg. Akershus og Aust-Agder er de fylkene som kommer dårligst ut. I Akershus sitt tilfelle vil avgangen i produsenter kunne ha betydning for volumet i melkeproduksjonen i fylket ved at Akershus er innlemmet i omsetningsregionen som inkluderer Oslo, Vestfold og Østfold.

I de fylkene hvor avgangen av antall produsenter som følge av salg av kvote er lav, er interessen for kjøp av kvote gjennomgående høy. På det private markedet fører dette til høy prisdannelse på kvote. Pris på privat omsatt kvote har så langt vært høyere enn statlig omsatt kvote, og vil for de produsentene som kjøper kvote føre til en økt kostnad i melkeproduksjonen. Det må likevel antas at det stort sett ligger rasjonelle lønnsomhetsvurderinger til grunn ved kjøp av privat kvote og at prisdannelsen på kvote gjenspeiler betalingsevnen.

Arbeidsgruppen mener privat omsetning av kvoter øker muligheten for at enkeltbruk i melkesektoren får økte produksjonsmuligheter. Den store økningen i antall samdrifter illustrerer at mange enkeltprodusenter synes det er vanskelig å drive videre alene. Mye av motivasjonen til å etablere samdrift vil være ønske om ordnet fritid og ferie, men lønnsomhetsvurderinger spiller antageligvis også en viktig rolle. Også når det gjelder behov for nybygg som følge av stadig strengere krav til driftsbygninger og omlegging til løsdriftsfjøs, er samdriftsløsningen av mange vurdert som en gunstig løsning. Omsetning av kvoter utgjør således et alternativ til å gå inn i samdrift, og privat omsettelig kvote gjør at enkeltprodusenter kan øke kvoten sin betraktelig mer enn det som er tilfellet med kun statlig omsetning. På den måten kan også enkeltprodusenter tilrettelegge for bruk av ny teknologi i produksjonen (Vedlegg 2, s. 182).

Hvor mye som kan omsettes privat vil influere på utviklingsmulighetene til enkeltprodusenter. Det ble i snitt kjøpt en kvotemengde på ca. 15 000 liter i de årene det var mulig å selge 30 % av kvoten privat, mens snittet pr. privat kvotekjøper ved 60 % privat salg ligger på over 21 000 liter. Det er i tillegg færre produsenter som kjøper privat kvote enn det er produsenter som kjøper statlig kvote. Dette illustrerer at privat omsetning av kvoter er med på å påvirke strukturutviklingen i melkesektoren og vil være noe av forklaringen på hvorfor kvotestrukturen har endret seg mest i perioden 2000-2006, jf. figur 5.

Interessen for kjøp av statlig kvote har økt siden innføringen av omsetningsordningen, og de siste par årene har over halvparten av melkeprodusentene kjøpt kvote. Prisen på kvote har vært uendret siden 2003 og kan dermed ikke forklare den økte kjøpsinteressen i 2005 og 2006. Forklaringer på økningen i interessen for kjøp kan være optimisme og økt investeringslyst i næringen, utsiling av produsenter som ikke ønsker å satse videre samt kontinuitet i omsetningsordningen.

Gjennomgangen av omsetningsordningen viser at det på tross av strukturen i virkemiddelbruken er en overvekt av små kvoter som selges. Dette bidrar til en strukturutvikling der kvotene i landet generelt blir større. Stordriftsfordeler i produksjonen og kravet til lønnsomhet vil være en av forklaringene på at det er små kvoter som selges. Det kan og skyldes at strukturen i virkemiddelbruken ikke kompenserer fullt ut for smådriftsulempene. Prismekanismen var i mange år innrettet slik at man fikk størst kompensasjon for de første 100 000 kvoteliterne man solgte til staten, men dette kan ikke forklare variasjoner i salg av kvoter under 100 000 liter. Innføring av en pris for alle kvoteliter førte heller ikke til en sterk økning i salg av store kvoter.

Det er flere forhold som har ført til en strukturutvikling i retning av større kvoter, og det er således vanskelig å tilskrive hvilke endringer som skyldes kjøp og salg av kvote og hvilke som skyldes etablering av samdrifter og endringer i de generelle rammevilkårene for produksjonen. Arbeidsgruppens flertall, med unntak av representantene fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag, mener etablering av samdrifter de senere årene har vært en vel så viktig faktor for strukturutviklingen i melkesektoren som ordningen med omsetning av kvoter, og at omsetningsordningen fungerer som et alternativ til det å etablere samdrift.

Det samme flertallet mener gjennomgangen av omsetningsordningen for kumelkkvoter har vist at omsetningsordningen som tiltenkt har bidratt til å øke fleksibiliteten i kvoteordningen for melk og tilrettelagt for strukturutvikling i næringen.

3.12.1 Merknader fra medlemmene fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Det er flere forhold som har ført og fører til strukturendringer i melkeproduksjonen i betydningen av at melkeproduksjonen drives i færre driftsbygninger. Denne strukturendringen er ikke lik endringene i bruksstrukturen.

Svekkelse av rammevilkårene, særlig for de minste brukene, presser fram enten nedlegging av disse brukene eller salg av kvoten med mulighet, i hvert fall i noen år, å videreføre drifta med mindre arbeidskrevende produksjon.

Etablering av samdrift er et samarbeid der selvstendige bruk driver melkeproduksjon i samme driftsbygning. Rammevilkårene vil være avgjørende for hvor lenge dette vil være situasjonen. Gode rammebetingelser vil gi grunnlag for å videreføre samarbeidet med reell samdrift, dvs. der alle brukere er aktivt med i drifta. Svekkede rammebetingelser vil presse ut noen av deltakerne og dermed presse fram at også samdrifter blir drevet som enkeltbruk, dvs. av en bruker.

Kjøps- og salgsordningen er den sterkeste strukturdriveren, og er konstruert for å flytte produksjon til større enkeltbruk. Denne ordningen vil ikke tjene som alternativ eller motvekt mot etablering av samdrifter, men vil komme som et tillegg, noe som ikke er ønskelig. NBS har ikke som mål å bygge opp gigantbruk, men vil i stedet sette inn tiltak for å opprettholde bruksstrukturen best mulig.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener gjennomgangen av omsetningsordningen for kumelkkvoter har vist at omsetningsordningen har gitt en sentralisering av kvoter på stadig færre bruk, som ikke er framtidsrettet i forhold til å nå regjeringens mål om å opprettholde landbruket, med en variert bruksstruktur, over hele landet.

4 Casestudier

Arbeidet med å evaluere omsetningsordningen vil nødvendigvis inkludere en vurdering av hvordan den geografiske begrensningen ved omsetning av kvoter har virket. Ettersom det i dag er fylket som utgjør rammene for kjøp og salg, er det fylkesinndelingen som vil bli vurdert.

Det har blitt uttrykt bekymring for at den fylkesvise inndelingen man har i dag fører til en for stor geografisk forflytning av kvoter, der noen kommuner mister store deler av produksjonen. Privat omsetning av kvoter innebærer i prinsippet at en større andel kvote kan forflytte seg innenfor fylker. Med statlig omsetning av kvote er fordelingen mellom kjøpere relativt jevn, avhengig av størrelse på kvoter og kjøpsønske. På den andre siden kan man tenke seg at muligheten for å selge kvote privat gjør at man selger til produsenter i samme område og at kvote derfor forflytter seg mindre enn tilfellet med kun statlig omsetning.

Arbeidsgruppen har fremsatt tre hypoteser om hvordan kvote forflytter seg innad i fylker. Den første hypotesen er at kommuner med et sterkt produksjonsmiljø tiltrekker seg mer kvote gjennom omsetningsordningen enn andre kommuner. Den andre hypotesen er at det er en sammenheng mellom høy gjennomsnittskvotestørrelse og høy netto økning i kvote.

I tillegg til å vurdere forflytning av kvote mellom kommuner ut i fra produksjonsmiljø og gjennomsnittskvotestørrelse, vil endringer som følge av kjøp og salg evalueres på kommuneklassenivå. Hypotese tre bygger således på at arbeidsmarkedet påvirker forflytning av kvote. Statistisk sentralbyrå benytter en inndeling i syv kommuneklasser bygd på Standard for kommuneklassifisering 1994, Norges offisielle statistikk. Målsettingen med inndelingen er å dekke behovet for en allmenn kommunegruppering og inndelingen vil være nyttig for å identifisere trender innad i, og på tvers av, fylker i forflytninger av kvote. Inndeling i kommuneklasser følger ikke geografiske områder, men klassifiserer kommuner etter type næringsliv og sentralitet:

Kommuneklasse	
1	Primærnæringskommuner
2	Blandede landbruks- og industrikommuner
3	Industrikommuner
4	Mindre sentrale blendede tjenesteytings- og industrikommuner
5	Sentrale blendede tjenesteytings- og industrikommuner
6	Mindre sentrale tjenesteytingskommuner
7	Sentrale tjenesteytingskommuner

Figur 20. Kommuneklasser

Hypotesene blir ikke testet statistisk, men vil bli brukt som utgangspunkt for vurdering.

Norge er inndelt i soner for distriktstilskudd gjennom forskrift av 1. september 1999 nr. 965 om tilskott til mjølkeproduksjon (se vedlegg 7). Melkeprodusentene får utbetalt en viss sum per liter melk levert, avhengig av hvilken sone de befinner seg i. Hvilken sone en kommune er i, kan ha innflytelse på kjøp og salg av kvote og vil derfor bli presentert innledningsvis for hvert fylke. Satsen for de ulike sonene er følgende:

Soner:	Øre per liter:
A	0
B	8
C	23
D	32
E	42
F	55
G	80
H	101
I	159
J	168

Figur 21. Sats i soner for distriktstilskudd

Arbeidsgruppen har begrenset studiet av forflytning av kvote til fire fylker, ett fra hver landsdel; Vest-Agder, Oppland, Sogn og Fjordane og Troms. Forhåpentligvis vil funnene fra disse fylkene kunne si noe om trendene på landsbasis. Det er likevel viktig å være klar over usikkerheten knyttet til å generalisere resultatene gitt det begrensede utvalget.

Fylkesmennene i de fire fylkene ble bedt om å kommentere tallmaterialet og har bidratt med nyttig lokalkunnskap om de forskjellige kommunene. Kommentarer fra fylkesmennene er inntatt i analysen.

Perioden som vurderes løper fra 2001 til 2006 da det var først i 2001 at den fylkesvise inndelingen ved omsetning av kvoter fikk effekt. 2001 skiller seg fra de øvrige årene ved at det ble holdt tilbake ca. 36 % av solgt kvote det året. I 2001 og 2002 solgte man, som tidligere omtalt, ikke hele kvoten, men et gjennomsnitt av siste fem års leveranser. Nedgangen i kvote som følge av salg vil i disse to årene derfor i realiteten være noe større enn endring i salgssum som kun vil inkludere salgbar kvote. Privat omsetning av kvote ble innført i 2003 og man kunne da selge 30 % privat. I 2005 og 2006 kunne 60 % av kvoten selges privat.

4.1 Vest-Agder

Vest-Agder er landets sørligste fylke og består av 15 kommuner. Fylket strekker seg over et område på 7281 kvadratkilometer. 90 % av de 162 000 innbyggerne bor i kystkommuner.

Fylket er lite i melkeproduksjonssammenheng og huser kun 2,7 % av landets melkeprodusenter som til sammen disponerer 2,2 % av landets totalkvote.

Gjennomsnittskvoten i 2006 er på 84 792 liter og ligger under landsgjennomsnittet på 103 941 liter. Vest-Agder har hatt en årlig nedgang i antall produsenter som følge av salg siden 2001

på 3,8 % og et årlig salg av kvote på 2,9 %. Landsgjennomsnittet er i samme periode på henholdsvis 3,5 % og 2,6 %.

Følgende soneinndeling gjelder for Vest-Agder:

”Sone C: Hele Vest-Agder utenom de områder som er nevnt under sone D og E.

Sone D: *Av Hægebostad, Åseral, Kvinesdal kommunar: alle bruka nord for rv. 42 over 300 m.o.h. etter attestasjon frå fylket.*

Av Sirdal kommune: alle bruka nord for rv. 42 over 300 m.o.h. som ikkje er nemnd under sone E etter attestasjon frå kommunen.

Sone E: *Av Sirdal kommune: Øvre Sirdal. ”*

4.1.1 Generelt

Tabell 39 viser antall produsenter og kvote på kommunenivå for basisåret 2001. Farsund er den største kommunen når det gjelder antall produsenter og kvote, etterfulgt av Marnardal, Audnedal, Lindesnes og Kvinesdal. Produksjonen er godt spredt ut i fylket, med unntak av Søgne og Kristiansand, hvor det kun er få produsenter.

Tabell 39. Antall produsenter og kvote i Vest-Agder 2001

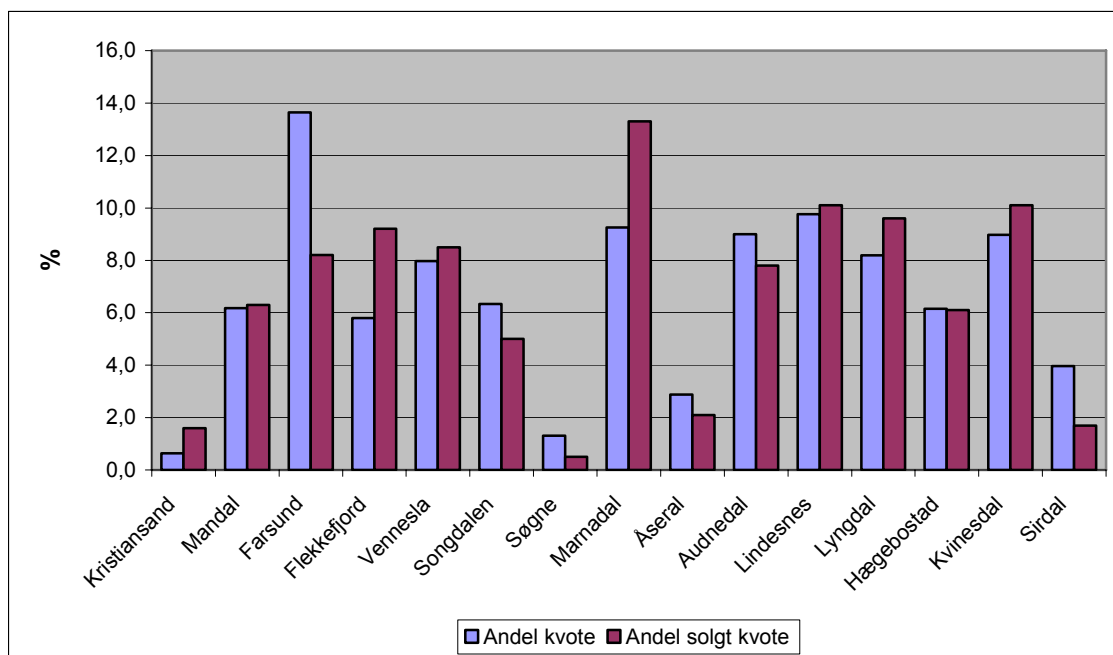
Kommune klasse	Kommune	Antall prod. 2001	Andel prod. 2001	Total kvote 2001	Andel kvote 2001
1	Marnadal	52	9,3	3 336 450	9,3
1	Åseral	20	3,6	1 036 894	2,9
1	Sirdal	25	4,5	1 428 510	4,0
2	Audnedal	52	9,3	3 242 555	9,0
2	Hægebostad	43	7,7	2 218 275	6,2
3	Flekkefjord	38	6,8	2 089 497	5,8
3	Vennesla	39	7,0	2 875 594	8,0
3	Lindesnes	52	9,3	3 521 080	9,8
3	Kvinesdal	53	9,5	3 237 084	9,0
4	Farsund	57	10,2	4 919 388	13,6
4	Lyngdal	47	8,4	2 955 271	8,2
5	Mandal	41	7,3	2 225 277	6,2
5	Songdalen	28	5,0	2 282 810	6,3
5	Søgne	8	1,4	469 773	1,3
7	Kristiansand	5	0,9	227 232	0,6
	Vest-Agder	560	100,0	36 065 690	100,0

Tabell 40 og figur 22 og 23 viser statistikk for kjøp og salg i perioden 2001- 2006. Det er ingen kommuner som skiller seg vesentlig ut når det gjelder salg av kvote og kjøp av statlig kvote på den måte at prosentvis antall selgere varierer vesentlig fra kommunens andel av produksjonen i 2001, jf. tabell 39. Tabell 40 viser at Farsund og Sirdal har solgt relativt lite kvote i perioden i forhold til andelen kvote i 2001, mens Marnardal har solgt relativt mye kvote.

Tabell 40. Antall selgere og solgt kvote 2001-2006

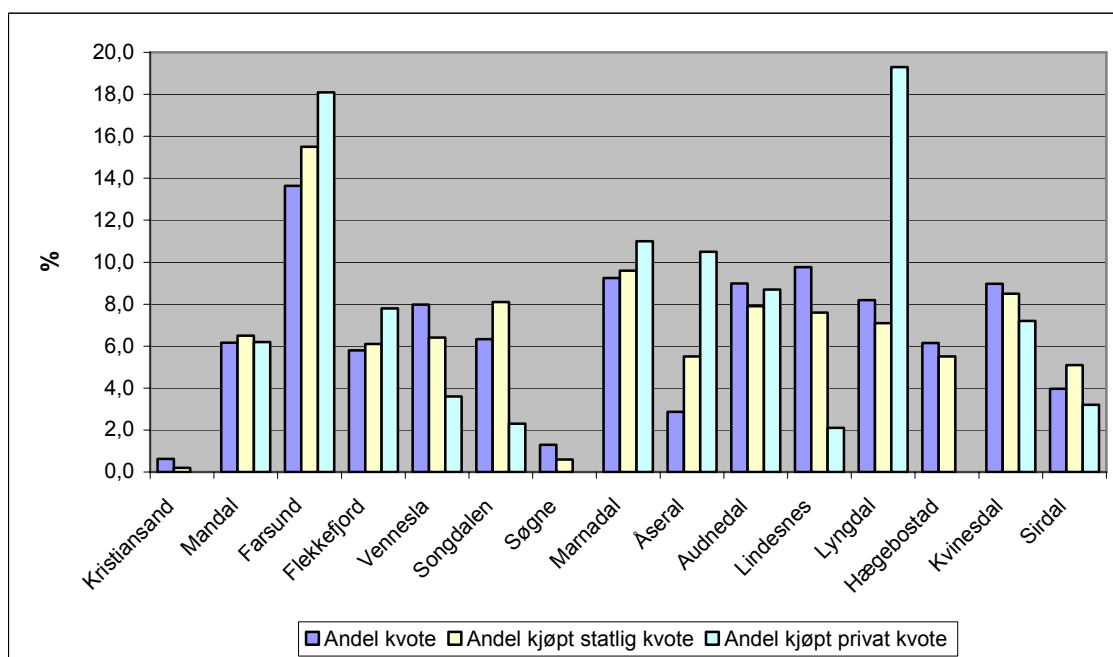
Kommune klasse	Kommune	Antall selgere	Andel selgere*	Solgt kvote	Andel solgt kvote*
1	Marnadal	14	12,3	830 169	13,3
1	Åseral	2	1,8	133 905	2,1
1	Sirdal	2	1,8	104 497	1,7
2	Audnedal	10	8,8	486 119	7,8
2	Hægebostad	8	7,0	378 416	6,1
3	Flekkefjord	11	9,6	572 478	9,2
3	Vennesla	8	7,0	530 912	8,5
3	Lindesnes	11	9,6	632 730	10,1
3	Kvinesdal	14	12,3	631 135	10,1
4	Farsund	8	7,0	511 710	8,2
4	Lyngdal	9	7,9	601 512	9,6
5	Mandal	8	7,0	395 458	6,3
5	Songdalen	6	5,3	314 826	5,0
5	Søgne	1	0,9	29 989	0,5
7	Kristiansand	2	1,8	100 625	1,6
	Vest-Agder	114	100,0	6 254 481	100,0

*Andel selgere/solgt kvote ut i fra totalt antall selgere/mengde solgt kvote i fylket

Figur 22. Andel solgt kvote i 2001-2006 sammenlignet med andel kvote i 2001

Når det gjelder kjøp av privat kvote, er det større variasjoner fra kommune til kommune, jf. figur 23. Åseral disponerte 2,9 % av kvoten i Vest-Agder i 2001, og 3,6 % av produsentene. I forhold til de andre kommunene, har Åseral solgt 2,1 % kvote, kjøpt 5,5 % av statlig omsatt kvote og 10,5 % av privat omsatt kvote. Dette har ført til at kvoten i Åseral har gått opp. Gjennomsnittlig størrelse på kjøpt privat kvote i Åseral er imidlertid relativ lav, i underkant av 12 000 liter. Til sammenligning utgjør gjennomsnittlig kjøpt kvote på det private markedet i Marnadal ca. 25 000 liter. Tabellen viser at Lyngdal har kjøpt en stor andel av den private kvoten til salgs i fylket.

Figur 23. Andel kjøpt statlig og privat kvote i 2001-2006 sammenlignet med andel kvote i 2001

Tabell 41 viser den prosentvise tilveksten/nedgangen i kvote på kommunenivå, med kommuner rangert etter kommuneklasse. Tallene viser at privat omsetning av kvoter fra og med 2003 ikke har hatt den effekten at utslagene i nedgang/tilvekst er større i perioden etter 2003.

Kristiansand hadde en stor nedgang i kvote i 2005 på 33,2 %. Den store prosentvise nedgangen skyldes at en produsent av totalt fire produsenter solgte kvoten, mens kun en kjøpte statlig kvote. Kristiansand er for øvrig den kommunen som har opplevd størst prosentvis endring per år. Flekkefjord derimot hadde en sterk tilbakegang i 2001 da kvoten gikk ned med 11,4 %. Seks av 38 produsenter solgte kvote dette året, et tall som er vesentlig høyere enn de andre årene. 15 produsenter ønsket å kjøpe kvote i Flekkefjord i 2001, men med kun statlig omsettelig kvote, ble all kvote solgt i kommunen fordelt ut på kjøpere i hele fylket.

Tabell 41. Prosentvis endring i kvote som følge av kjøp/salg av kvote fra 2001-2006

Kommune klasse	Kommune	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Arlig %-vis endring
1	Marnadal	-1,2	-4,2	2,1	-0,3	-2,6	-1,7	-1,3
1	Åseral	7,7	4,2	1,8	-1,9	7,4	3,4	3,8
1	Sirdal	1,0	3,6	1,3	0,7	0,5	3,4	1,7
2	Audnedal	0,3	1,9	-0,2	-1,4	0,1	-1,4	-0,1
2	Hægebostad	-1,4	-3,8	1,3	0,8	-0,8	-3,6	-1,2
3	Flekkefjord	-11,4	2,4	-0,3	-3,0	2,1	1,4	-1,5
3	Vennesla	-1,0	-2,2	-1,6	-1,6	-2,4	0,9	-1,3
3	Lindesnes	-7,7	-0,6	0,8	1,3	-3,3	0,9	-1,4
3	Kvinesdal	0,0	-3,9	-1,2	0,7	0,4	-1,3	-0,9
4	Farsund	1,4	0,9	-0,6	1,4	5,3	0,0	1,4
4	Lyngdal	-3,3	2,1	0,6	-1,3	2,3	0,6	0,2
5	Mandal	-0,8	2,5	0,7	0,6	-4,2	0,2	-0,2
5	Songdalen	1,8	2,8	-1,9	0,9	-0,2	-1,4	0,3
5	Søgne	1,4	-5,0	0,4	0,0	0,9	0,3	-0,3
7	Kristiansand	0,5	0,6	0,0	-12,4	-33,2	1,0	-7,2

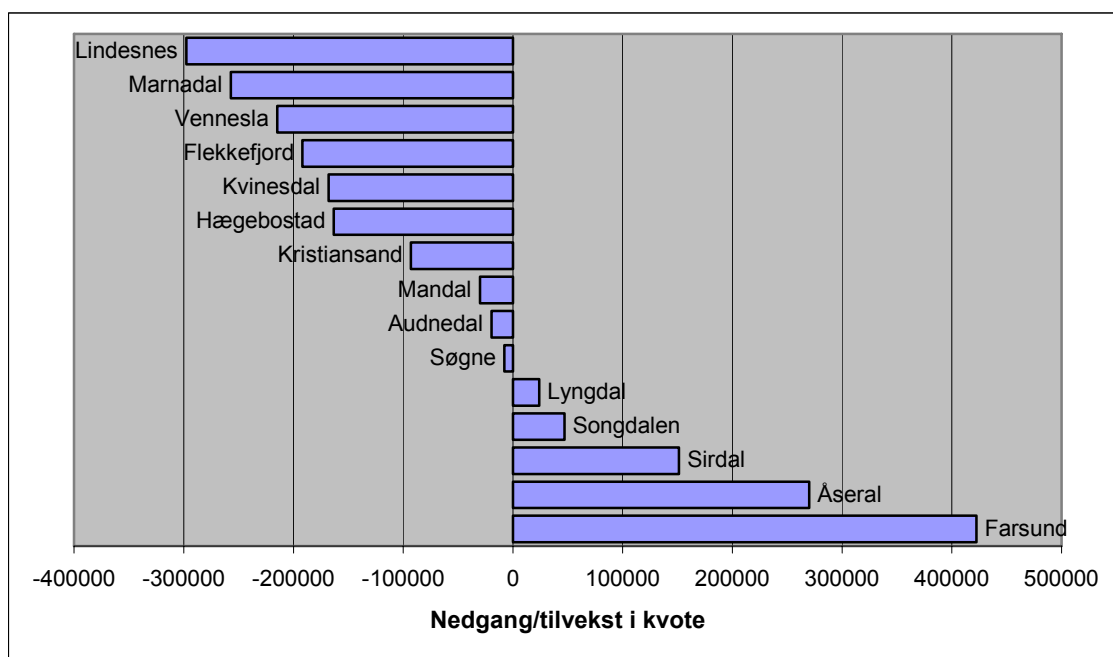
I tabellen nedenfor er kommunene sortert etter henholdsvis endring i kvote i absolutte tall og prosentvis endring i kvote. Med begge sorteringsmåtene er det kommunene Farsund, Åseral og Sirdal som har hatt størst økning i kvote som følge av omsetningsordningen fra 2001. Det er verdt å merke seg at Sirdal kun har kjøpt 56 950 liter privat kvote i perioden. Kristiansand havner ikke så langt ned på listen over nedgang i absolutte tall, men den prosentvise endringen i kvote er mye større enn i de øvrige kommunene.

Tabell 42. Total endring i kvote som følge av kjøp/salg av kvote 2001-2006, sortert etter hhv. endring i kvote og prosentvis endring i kvote

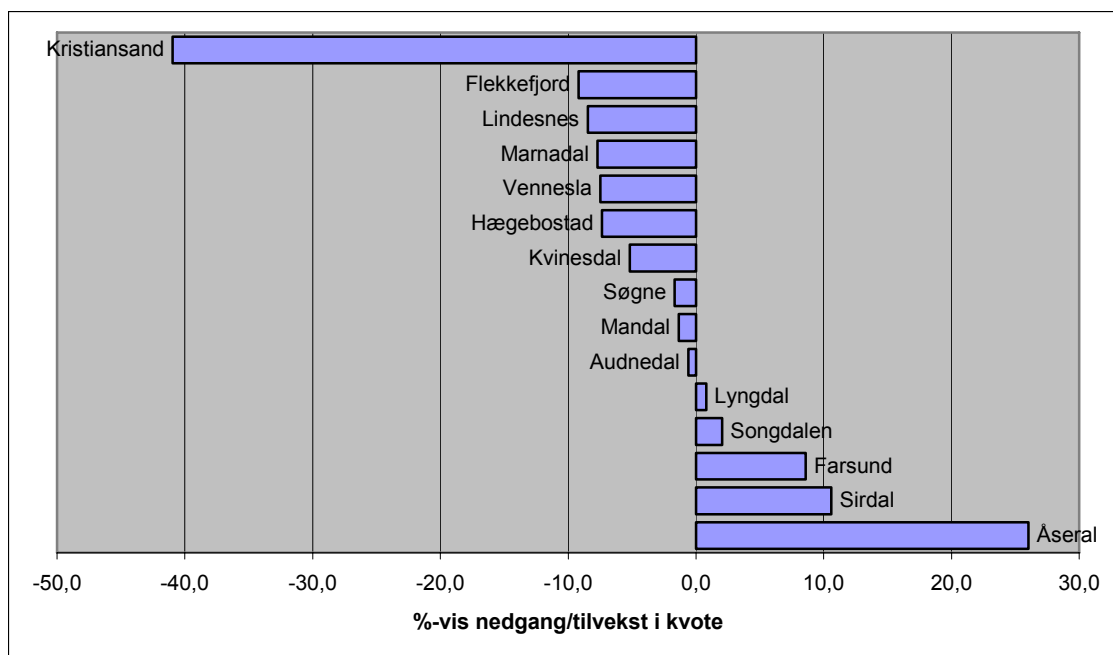
Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
4	Farsund	422 343	8,6
1	Åseral	269 887	26,0
1	Sirdal	151 348	10,6
5	Songdalen	46 827	2,1
4	Lyngdal	24 043	0,8
5	Søgne	-7 895	-1,7
2	Audnedal	-19 590	-0,6
5	Mandal	-30 138	-1,4
7	Kristiansand	-93 093	-41,0
2	Hægebostad	-163 409	-7,4
3	Kvinesdal	-167 937	-5,2
3	Flekkefjord	-191 865	-9,2
3	Vennesla	-214 850	-7,5
1	Marnadal	-257 124	-7,7
3	Lindesnes	-297 692	-8,5

Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
1	Åseral	269 887	26,0
1	Sirdal	151 348	10,6
4	Farsund	422 343	8,6
5	Songdalen	46 827	2,1
4	Lyngdal	24 043	0,8
2	Audnedal	-19 590	-0,6
5	Mandal	-30 138	-1,4
5	Søgne	-7 895	-1,7
3	Kvinesdal	-167 937	-5,2
2	Hægebostad	-163 409	-7,4
3	Vennesla	-214 850	-7,5
1	Marnadal	-257 124	-7,7
3	Lindesnes	-297 692	-8,5
3	Flekkefjord	-191 865	-9,2
7	Kristiansand	-93 093	-41,0

Figur 24 og 25 viser at Farsund, Åseral, Sirdal Songdalen og Lyngdal har hatt en tilvekst i kvote som følge av kjøp og salg siden 2001, mens øvrige kommuner har hatt en nedgang i kvote.

Figur 24. Endring i kvote som følge av kjøp/salg av kvote 2001-2006

Figur 25. Prosentvis endring i kvote som følge av kjøp/salg av kvote 2001-2006

Tabell 43 rangerer kommunene etter deres relative størrelse i melkeproduksjonssammenheng, for henholdsvis 2001 og 2006. For å isolere virkningene av kjøp og salg, er kvote for 2006 kvote for 2001 justert for endringer som følge av kjøp og salg. På den måten isolerer man for endringer i kvote som følge bruk av forholdstall og sovende kvoter.

Tabellen viser tydelig at det ikke har vært store endringer i kommunenes relative betydning og at fordelingen av melkeproduksjonen innad i Vest-Agder har vært forholdsvis stabil. Det kan virke som om området rundt Farsund har blitt noe styrket som følge av kjøp og salg.

Det vil være naturlig at utslagene er relativt små ettersom produksjonen er spredt forholdsvis jevnt over mange kommuner. En økning i kvote på 26 % i Åseral, øker kun Åserals totale andel av kvote fra 2,9 % til 3,7 %. Dette henger sammen med at Åseral i utgangspunktet har en relativt liten kvote.

Lindesnes, som har vært en av kommunene med størst nedgang i kvote som følge av kjøp og salg, se figur 24, er fortsatt en av de største melkeproduksjonskommunene.

Tabell 43. Kommunenes kvoteandel i 2001 og 2006

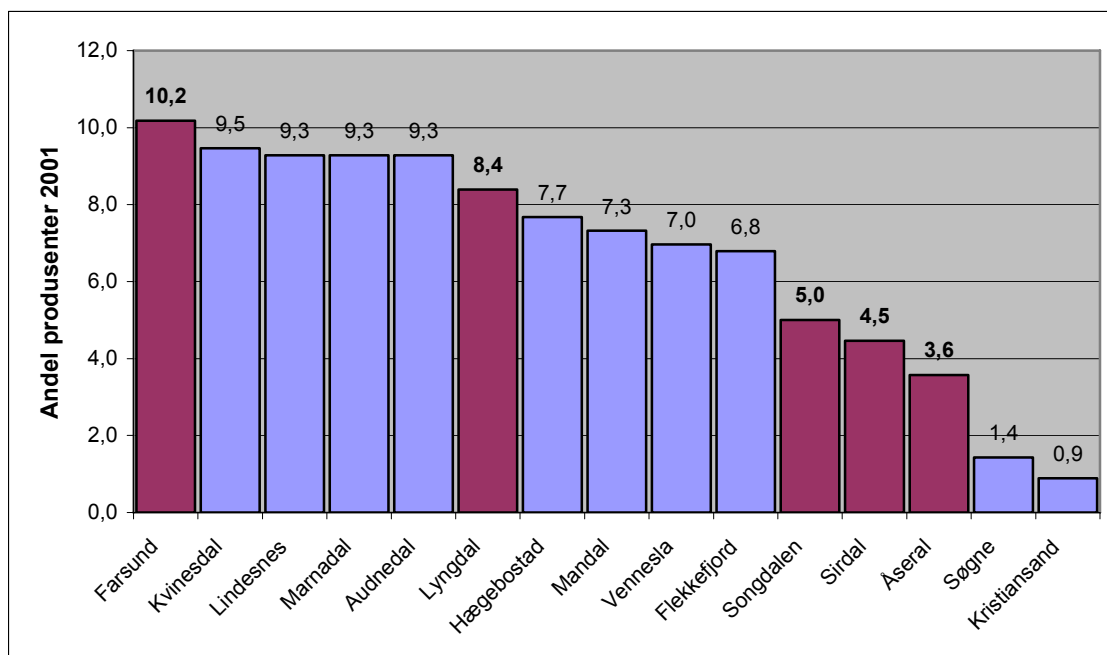
Kommune klasse	Kommune	Andel kvote 2001	Kommune klasse	Kommune	Andel kvote 2006*
4	Farsund	13,6	4	Farsund	15,0
3	Lindesnes	9,8	3	Lindesnes	9,1
1	Marnadal	9,3	2	Audnedal	9,1
2	Audnedal	9,0	1	Marnadal	8,7
3	Kvinesdal	9,0	3	Kvinesdal	8,6
4	Lyngdal	8,2	4	Lyngdal	8,4
3	Vennesla	8,0	3	Vennesla	7,5
5	Songdalen	6,3	5	Songdalen	6,6
5	Mandal	6,2	5	Mandal	6,2
2	Hægebostad	6,2	2	Hægebostad	5,8
3	Flekkefjord	5,8	3	Flekkefjord	5,3
1	Sirdal	4,0	1	Sirdal	4,4
1	Åseral	2,9	1	Åseral	3,7
5	Søgne	1,3	5	Søgne	1,3
7	Kristiansand	0,6	7	Kristiansand	0,4

* Andel kvote 2006 er kvote i 2001 justert for kjøp og salg av kvote

4.1.2 Produksjonsmiljø og gjennomsnittskvote

For enkelthets skyld er det antatt at et godt produksjonsmiljø kan uttrykkes i form av kommunenes andel av produsenter. Hvor mange produsenter som finnes i et område har mye å si for utvekslingen av kunnskap og erfaring og gir økte muligheter for samarbeid mellom produsenter og dermed bedre konkurransekraft. Å sammenstille produksjonsmiljø med statistikk på antall produsenter i en kommune tar ikke hensyn til melkebrukenes lokalitet innad i kommunen. Det kan derfor tenkes at det i noen kommuner hvor andelen av produsenter er lav, finnes klynger med gode produksjonsmiljøer.

En kommunes andel av produsenter i 2001 gir uttrykk for om det var et sterkt produksjonsmiljø i kommunen i 2001. Kommuner som har hatt en netto økning i kvote som følge av kjøp og salg er fremhevet med uthevet skrift/farge.

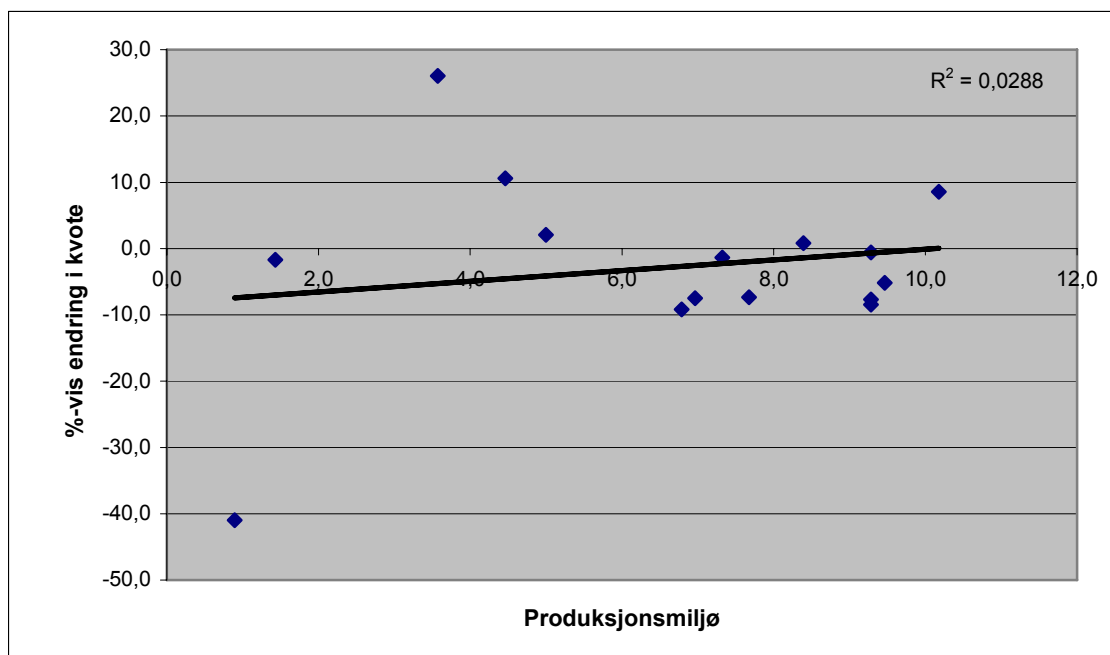
Figur 26. Produksjonsmiljø i 2001

Kommunene Farsund, Songdalen, Sirdal, Åseral og Lyngdal er de kommunene som har en netto økning i kvote som følge av kjøp og salg. Farsund har økt mest i kvoteliter, 387 888 liter, mens Åseral har hatt størst prosentvis vekst, 23,3 %. Farsund og til dels Lyngdal var store melkeproduksjonskommuner i Vest-Agder i 2001 og støtter således opp om hypotesen om at områder/kommuner der det i utgangspunktet er et stort produksjonsmiljø, vil trekke til seg kvote gjennom kjøp. Kristiansand, som er den minste melkeproduksjonskommunen i Vest-Agder, er også den kommunen som har hatt størst prosentvis nedgang som følge av kjøp og salg.

Songdalen, Sirdal og Åseral har derimot ikke store produksjonsmiljøer. Noe av årsaken til at Songdalen kommer godt ut kan imidlertid skyldes et godt og tett melkeproduksjonsmiljø i det som før var Finsland kommune. Sirdal disponerte 4 % av totalkvoten i 2001 og Åseral 2,9 %. I tillegg til Farsund, er det disse to kommunene som har fått tilført mest kvote. Spesielt Åseral utmerker seg med en vekst på 26 % og en tilførsel i kvote på 269 887 liter.

Totalt sett støtter ikke statistikken fra Vest-Agder opp om hypotesen om at store melkeproduksjonskommuner tiltrekker seg mest kvote gjennom omsetningsordningen. Figur 27 illustrerer dette. Figuren sammenstiller produksjonsmiljøet i 2001 med den prosentvise endringen i kvote som følge av kjøp og salg i perioden 2001-2006. Det er en svak helning på den lineære kurven, men den R-kvadrerte verdien er kun på 0,0288 og indikerer at trendlinjen ikke er en god tilpasning til dataene.¹⁵

¹⁵ Den R-kvadrerte verdien er et tall på 0-1 som viser hvor nært de beregnede verdiene for trendlinjen er de virkelige dataene. En trendlinje er mest pålitelig når den R-kvadrerte verdien er nær 1.

Figur 27. Sammenheng mellom produksjonsmiljø i 2001 og endring i kvote som følge av kjøp og salg 2001-2006

Tabellen under viser kommunenes gjennomsnittskvote for 2001 og 2006.

Gjennomsnittskvoten for 2006 er den reelle gjennomsnittskvoten, dvs. at den er beregnet ut i fra totalkvoten i kommunen i 2006. Ettersom antall produsenter vil være påvirket av etablering av samdrifter, vil det vanskelig la seg gjøre å kun se på hvordan kjøp og salg har påvirket gjennomsnittskvoten. Endring i gjennomsnittskvoten vil for utenom kjøp og salg blant annet være påvirket av samdriftsetableringer og størrelsen på solgte kvoter.

Det fremgår av tabellen at Vennesla har hatt den største økningen i gjennomsnittskvote siden 2001 med en økning på 52 %. Gjennomsnittskvoten i Kristiansand har knapt økt.

Tabell 44. Kommunenes gjennomsnittskvote 2001 og 2006

Kommune klasse	Kommune	Gj.snitts kvote 2001	Gj.snitts kvote 2006*	Økning (i %)
4	Farsund	86 305	118 127	36,9
5	Songdalen	81 529	108 333	32,9
3	Vennesla	73 733	112 065	52,0
3	Lindesnes	67 713	89 283	31,9
1	Marnadal	64 163	81 915	27,7
4	Lyngdal	62 878	76 127	21,1
2	Audnedal	62 357	84 515	35,5
3	Kvinesdal	61 077	75 951	24,4
5	Søgne	58 722	68 396	16,5
1	Sirdal	57 140	72 134	26,2
3	Flekkefjord	54 987	80 855	47,0
5	Mandal	54 275	80 534	48,4
1	Åseral	51 845	76 127	46,8
2	Hægebostad	51 588	70 925	37,5
7	Kristiansand	45 446	45 671	0,5

*Den reelle gjennomsnittskvoten i 2006. Faktorer utenfor omsetningsordningen, som etablering av samdrifter, vil også påvirke utviklingen i gjennomsnittskvoten

Antagelsen om at kvote flytter seg til de kommunene hvor det er store kvoter og at omsetningsordningen således vil favorisere disse kommunene, stemmer ikke ensidig for tilfellet Vest-Agder. Farsund og Songdalen var de kommunene som hadde størst gjennomsnittskvotet i 2001. Begge kommunene har økt kvoten siden da, i Farsunds tilfelle betraktelig. Sirdal og Åseral er igjen med på å "forstyrre" bildet, da disse hadde lav gjennomsnittskvotet i 2001, men har hatt en sterk økning i kvoten som følge av omsetning.

Ut i fra tallmaterialet presentert for Vest-Agder er det ikke mulig å hevde at kommunenes gjennomsnittskvotet og produksjonsmiljø i basisåret totalt sett har hatt betydning for forflytning av kvoter innad i fylket.

Det er imidlertid interessant å merke seg at deler av Sirdal kommune ligger i sone D og E for distriktstilskudd, og at deler av Åseral ligger i sone D. Brukene i sone D og E får en merpris pr. liter melk produsert og dette kan øke investeringen i kvote sin lønnsomhet. Deler av Kvinesdal og Hægebostad ligger også i sone D, men i disse kommunene har investeringslysten i kvote derimot vært liten.

Fylkesmannen i Vest-Agder opplyser at Sirdal og Åseral gir betydelig støtte til kvotekjøp. Mange kommuner gir støtte til kvotekjøp og det vil være en forklaringsvariabel på hvorfor det kjøpes mye kvote i noen kommuner.

4.1.3 Kommuneklasse

Tabell 45 viser endring i kvote gjennom kjøp og salg for perioden 2001 til 2006, sortert etter kommuneklasse. Den illustrerer at det er ikke er en entydig trend innenfor kommuneklasse 1 og 5. Derimot har alle kommunene i klasse 2 og 3 hatt en nedgang i kvote, mens kommuneklasse 4 har opplevd en økning.

Tabell 45. Total endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006

Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
1	Marnardal	-257 124	-7,7
1	Åseral	269 887	26,0
1	Sirdal	151 348	10,6
2	Audnedal	-19 590	-0,6
2	Hægebostad	-163 409	-7,4
3	Flekkefjord	-191 865	-9,2
3	Vennesla	-214 850	-7,5
3	Lindesnes	-297 692	-8,5
3	Kvinesdal	-167 937	-5,2
4	Farsund	422 343	8,6
4	Lyngdal	24 043	0,8
5	Mandal	-30 138	-1,4
5	Songdalen	46 827	2,1
5	Søgne	-7 895	-1,7
7	Kristiansand	-93 093	-41,0

Tabell 46 viser endring i melkekvoter som følge av omsetningen av kvoter fra 2001 til 2006. Klasse 1, 4 og 5 har hatt en årlig prosentvis økning i kvote, men denne er på under 1 % i alle

klassene. Av kommunene i kommuneklasse 1 er det Åseral og Sirdal som trekker opp snittet, mens Marnardal har hatt en prosentvis årlig nedgang på 1,3 % og en total nedgang siden 2001 på 7,7 %. Nabokommunene Lyngdal og Farsund utgjør kommuneklasse 4, og Farsund har økt årlig med 1,4 % og Lyngdal med 0,2 %. Dette gir en årlig prosentvis økning på 0,9 % for denne kommuneklassen. Ingen av kommuneklassene har hatt en gjennomgående positiv eller negativ trend siden 2001.

Tabell 46. Prosentvis endring i kvote for kommuneklasser som følge av kjøp/salg 2001-2006

Kommune Klasse	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Årlig %-vis endring
1	1,0	-0,6	1,8	-0,3	0,3	0,7	0,5
2	-0,4	-0,4	0,4	-0,5	-0,3	-2,3	-0,6
3	-4,6	-1,5	-0,6	-0,3	-1,1	0,4	-1,3
4	-0,4	1,3	-0,1	0,4	4,2	0,3	0,9
5	0,6	2,0	-0,5	0,7	-2,0	-0,5	0,0
6	-	-	-	-	-	-	-
7	0,5	0,6	0,0	-12,4	-33,2	1,0	-7,2

Tabell 47 viser kommuneklassenes endring i kvote og hvordan kommuneklassenes andel av kvote har forandret seg som følge av kjøp og salg. Kvote for 2006 er som tidligere kvote for 2001 justert for endring i kjøp og salg.

Kristiansand kommune har hatt en sterk reduksjon i kvote. Likevel har deres andel av melkeproduksjonen i Vest-Agder kun endret seg marginalt som følge av Kristiansands relativt beskjedne kvoteandel i utgangspunktet. Ser man vekk fra kommuneklasse 7 er det kommuneklasse 3, den med størst andel av produksjonen, som har opplevd den største endringen i kvote med en nedgang på 7,4 %. Kommuneklasse 3 sin andel av kvote har sunket fra 32,5 % til 30,5 %.

Tabell 47. Total endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006

Kommune klasse	Antall prod. 2001	Total kvote 2001	Endring kvote 2001-2006	Endring kvote 2001-2006 (i %)	Andel kvote 2001 (i %)	Andel kvote 2006 (i %)*
1	97	5 801 854	164 111	2,8	16,1	16,8
2	95	5 460 830	-182 999	-3,4	15,1	14,9
3	182	11 723 255	-872 344	-7,4	32,5	30,5
4	104	7 874 659	446 386	5,7	21,8	23,4
5	77	4 977 860	8 794	0,2	13,8	14,0
6	-	-	-	-	-	-
7	5	227 232	-93 093	-41,0	0,6	0,4

* Andel kvote 2006 er kvote i 2001 justert for kjøp og salg av kvote

I forhold til i mange andre fylker, er det liten forskjell mellom kommunene i Vest-Agder når det gjelder arbeidsmarkedet. Fylket er lite rent geografisk og på grunn av utbredt hyttebygging i fjellet er det normalt gode arbeidsmarkeder innen fornuftig reiseavstand, også når konjunktorene er svakere enn det de er pr. dags dato. Fylkesmannen i Vest-Agder opplyser at arbeidsmarkedet i Vest-Agder for tiden er svært godt.

Ut i fra tallmaterialet kan det konkluderes med at kjøp og salg av kvoter i Vest-Agder ikke har hatt vesentlig innflytelse på fordelingen av melkekvoter i fylket og at kvoter ikke har forflyttet seg radikalt siden 2001.

4.2 Oppland

Oppland representerer Midt- og Øst-Norge og består av 26 kommuner.

11,9 % av Norges melkeprodusenter produserer melk i Oppland, noe som gjør fylket til det nest største melkeproduksjonsfylket i Norge. Disse melkeprodusentene disponerer 11,1 % av totalkvoten i landet. Gjennomsnittskvoten i 2006 er på 96 432 liter. Oppland er det fylket der det har blitt solgt i snitt minst kvoter siden innføringen av omsetningsordningen. Siden 2001 har den årlige avgangen i antall produsenter som følge av salg vært på 2,6 % og den årlige solgte kvotemengden på 1,9 %. Årsaken til det lave salget i Oppland kan skyldes det sterke produksjonsmiljøet samt en viss mangel på alternative sysselsettingsmuligheter.

Soneinndelingen i Oppland er svært detaljert og det vil derfor ikke være hensiktsmessig å gjengi den her.

4.2.1 Generelt

Tabell 48 viser antall produsenter og kvote på kommunenivå for basisåret 2001. Som i Vest-Agder er det melkeproduksjon i hele Oppland, og alle kommunene er godt representert med melkeproduksjon. Kommunenes kvoteandel varierer fra 0,8 % i Jevnaker til 9,4 % i Gausdal. Gausdal er den største melkeproduksjonskommunen både når det gjelder antall produsenter og kvoteandel. Andre store melkeproduksjonskommuner er Lesja, Gjøvik og Ringebu. Selv om

Jevnaker og Søndre Land har en liten andel av kvoten i Oppland, har de henholdsvis 16 og 22 melkeprodusenter.

Tabell 48. Antall produsenter og kvote i Oppland i 2001

Kommune klasse	Kommune	Antall prod. 2001	Andel prod. 2001	Total kvote 2001	Andel kvote 2001
1	Dovre	89	3,8	7 647 902	4,4
1	Lesja	130	5,5	11 123 575	6,3
1	Vågå	138	5,8	9 869 420	5,6
1	Sør-Fron	73	3,1	6 159 943	3,5
1	Sør-Aurdal	57	2,4	3 233 746	1,8
1	Etnedal	52	2,2	3 090 480	1,8
1	Nord-Aurdal	103	4,3	5 905 063	3,4
1	Vestre Slidre	112	4,7	6 662 162	3,8
1	Øystre Slidre	109	4,6	6 746 346	3,8
1	Vang	77	3,2	4 416 024	2,5
2	Skjåk	102	4,3	6 410 145	3,7
2	Lom	119	5,0	7 469 394	4,3
2	Ringebu	134	5,7	10 350 790	5,9
2	Gausdal	197	8,3	16 516 754	9,4
3	Nord-Fron	114	4,8	8 778 690	5,0
3	Vestre Toten	76	3,2	8 029 880	4,6
4	Sel	92	3,9	6 069 918	3,5
4	Øyer	92	3,9	6 482 931	3,7
5	Gjøvik	137	5,8	10 987 626	6,3
5	Østre Toten	74	3,1	7 430 372	4,2
5	Jevnaker	16	0,7	1 469 874	0,8
5	Gran	58	2,4	4 663 941	2,7
5	Søndre Land	22	0,9	1 735 627	1,0
5	Nordre Land	104	4,4	6 766 273	3,9
7	Lillehammer	62	2,6	5 322 821	3,0
7	Lunner	31	1,3	2 190 636	1,2
	Oppland	2 370	100,0	175 530 333	100,0

Tabell 49 viser statistikk for salg av kvote i perioden 2001-2006 og må sammenlignes med kommunenes andel av produsenter og kvote i 2001.

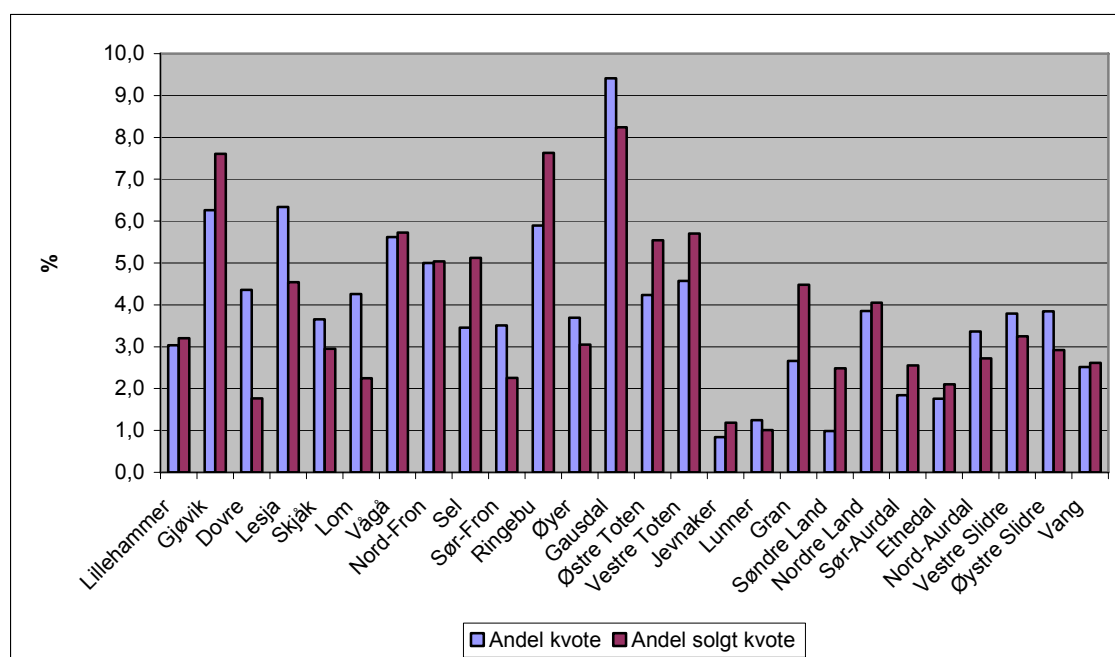
Det er ingen store utslag i statistikken, men små utslag kan på grunn av den store spredningen i produksjonen likevel slå dramatisk ut for noen kommuner. For eksempel utgjør Søndre Lands avgang av produsenter 2,5 % av fylkets totale avgang, mens kommunen hadde 0,9 % av produsentene i 2001. Relativt sett har dermed Søndre Land hatt flere selgere enn det antall produsenter skulle tilsi, men tallene virker likevel ikke særlig dramatiske. Når man vet at Søndre Land hadde 16 produsenter i 2001 og at 8 av disse har solgt kvoten i perioden, er det likevel klart at produsentmiljøet i kommunen er sterkt svekket.

Tabell 49. Antall selgere og solgt kvote 2001-2006

Kommune klasse	Kommune	Antall selgere	Andel selgere*	Solgt kvote	Andel solgt Kvote*
1	Dovre	6	1,9	344 655	1,8
1	Lesja	13	4,0	886 424	4,5
1	Vågå	19	5,9	1 116 546	5,7
1	Sør-Fron	5	1,5	439 288	2,3
1	Sør-Aurdal	10	3,1	498 693	2,6
1	Etnedal	10	3,1	410 440	2,1
1	Nord-Aurdal	11	3,4	531 396	2,7
1	Vestre Slidre	12	3,7	634 289	3,3
1	Øystre Slidre	10	3,1	569 493	2,9
1	Vang	10	3,1	509 418	2,6
2	Skjåk	11	3,4	575 733	3,0
2	Lom	8	2,5	438 196	2,2
2	Ringebu	18	5,6	1 488 016	7,6
2	Gausdal	28	8,6	1 608 653	8,2
3	Nord-Fron	16	4,9	983 345	5,0
3	Vestre Toten	14	4,3	1 112 312	5,7
4	Sel	18	5,6	998 913	5,1
4	Øyer	12	3,7	595 553	3,1
5	Gjøvik	26	8,0	1 484 500	7,6
5	Østre Toten	13	4,0	1 081 565	5,5
5	Jevnaker	4	1,2	231 057	1,2
5	Gran	13	4,0	873 778	4,5
5	Søndre Land	8	2,5	485 218	2,5
5	Nordre Land	15	4,6	791 014	4,1
7	Lillehammer	10	3,1	625 397	3,2
7	Lunner	4	1,2	196 641	1,0
	Oppland	324	100,0	19 510 533	100,0

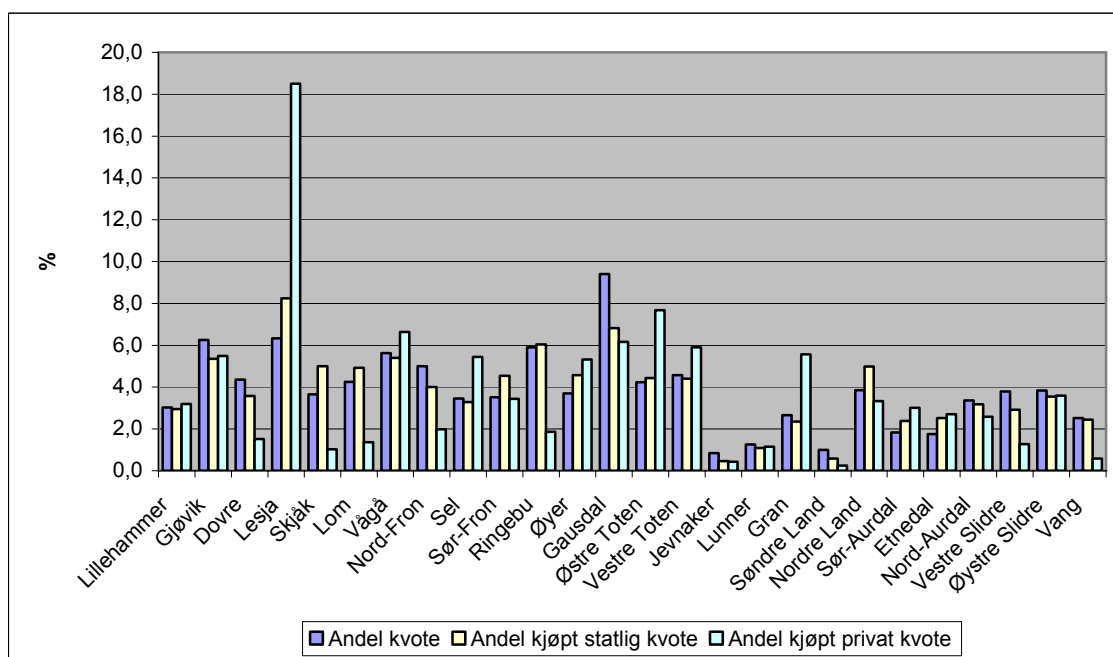
*Andel selgere/solgt kvote ut i fra totalt antall selgere/mengde solgt kvote i fylket

Figuren under sammenstiller kommunenes kvoteandel i 2001 med andel solgt kvote for perioden 2001-2006.

Figur 28. Andel solgt kvote i 2001-2006 sammenlignet med andel kvote i 2001

Det har i hele perioden med omsetning vært stor interesse for kjøp av statlig kvote i Oppland, noe som gjør at statlig omsatt kvote spres relativt jevnt ut over fylket. Når det gjelder kjøp av privat kvote, er det større variasjoner fra kommune til kommune. Lesja, som disponerte 6,3 % av kvoten i 2001, skiller seg spesielt ut og har kjøpt 18,5 % av privat omsatt kvote siden 2001. Lesja har ikke solgt tilsvarende mye kvote, noe som kan tyde på at Lesja har tiltrukket seg privat kvote fra andre kommuner. Gjennomsnittstørrelsen på kjøpt privat kvote i Lesja er 29 845 liter, mens den for fylket er 20 343 liter. Det ble til og med 2005 ytt kommunal støtte til kvotekjøp i Lesja.

Figur 29. Andel kjøpt statlig og privat kvote i 2001-2006 sammenlignet med andel kvote i 2001

Tabell 50 viser prosentvis endring i kvote som følge av kjøp og salg på kommunenivå, med kommuner rangert etter kommuneklasse. Den årlige prosentvise økningen i kvote har vært størst i primærnæringskommunen Lesja med 1,7 %. Søndre Land, som er definert som en sentral blandet tjenesteytings- og industrikommune, har hatt en mye sterkere årlig prosentvis nedgang enn de andre kommunene. Endringene er for mange av kommunene spesielt stor i 2001, noe som må skyldes inndragningen av kvote det året.

Tabell 50. Prosentvis endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006

Kommune klasse	Kommune	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Årlig %-vis endring
1	Dovre	0,2	0,0	0,4	0,0	1,1	0,0	0,3
1	Lesja	1,3	0,7	0,9	0,9	5,1	1,3	1,7
1	Vågå	-1,6	-0,6	0,6	-0,5	-0,6	1,6	-0,2
1	Sør-Fron	0,6	1,2	1,9	0,3	1,6	-1,3	0,7
1	Sør-Aurdal	0,0	1,2	0,4	1,9	-0,2	-4,8	-0,2
1	Etnedal	1,1	0,6	0,3	-0,9	2,3	-2,2	0,2
1	Nord-Aurdal	-0,6	-0,5	0,5	-0,3	-0,4	0,9	-0,1
1	Vestre Slidre	1,3	-0,2	-2,3	-2,6	-0,3	0,4	-0,6
1	Øystre Slidre	1,2	0,8	-1,4	1,6	-1,9	0,4	0,1
1	Vang	-0,9	-0,4	-3,9	1,1	-1,9	1,2	-0,8
2	Skjåk	0,6	1,7	0,0	0,7	-0,9	-1,8	0,1
2	Lom	-0,8	0,2	-0,3	1,1	1,2	0,7	0,4
2	Ringebu	-2,9	0,5	1,1	-0,2	-5,8	0,2	-1,2
2	Gausdal	0,9	-0,5	0,2	0,2	-1,9	-1,8	-0,5
3	Nord-Fron	-2,2	-0,1	-1,6	0,6	-1,5	-0,2	-0,8
3	Vestre Toten	-5,5	0,9	-2,0	-0,6	3,3	0,9	-0,5
4	Sel	-2,5	1,0	-0,8	0,6	-0,5	-2,7	-0,8
4	Øyer	0,0	0,6	0,6	0,6	1,4	0,6	0,6
5	Gjøvik	-3,3	-0,3	1,2	-0,4	-0,6	-1,8	-0,9
5	Østre Toten	-3,5	-0,9	-1,1	0,7	0,5	2,8	-0,2
5	Jevnaker	-11,2	0,9	-3,7	0,4	3,6	0,4	-1,6
5	Gran	-1,7	-0,1	0,8	-2,2	0,1	-2,3	-0,9
5	Søndre Land	-14,2	-2,9	2,1	-3,8	-2,9	-4,1	-4,3
5	Nordre Land	-1,5	-1,2	1,3	-1,0	0,5	1,3	-0,1
7	Lillehammer	-0,9	-2,0	-1,1	0,8	1,0	0,3	-0,3
7	Lunner	-5,5	0,9	0,9	-1,7	3,0	2,4	0,0

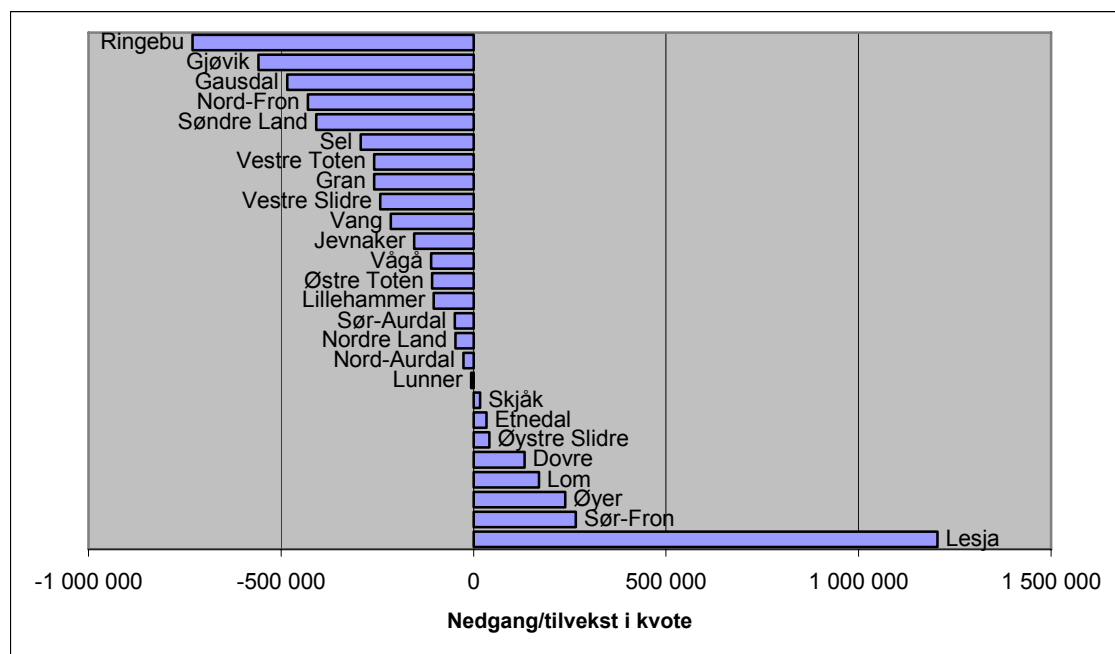
I tabell 51 på neste side er kommunene sortert etter henholdsvis endring i kvote i absolutte tall og prosentvis endring i kvote, med utgangspunkt i basisåret 2001. Det fremgår at det er 8 av 26 kommuner som har hatt en økning i kvote som følge av omsetningsordningen. Med begge sorteringsmåtene er det kommunene Lesja, Sør-Fron og Øyer som har hatt størst økning i kvote. Lesja er i en klasse for seg med en økning i kvote på nesten 11 %, tilsvarende en kvotemengde på ca. 1,2 millioner liter. Mens Lesja har kjøpt mer privat kvote enn statlig, har både Sør-Fron og Øyer kjøpt mer statlig enn privat omsatt kvote. Ser man bort i fra Lesja, er økningen i kvote hos de øvrige kommunene relativt beskjeden. Av de kommunene som har hatt en økning i kvote, har Lesja, Øystre Slidre og Lom kommune ytt støtte til kvotekjøp.

Ringebu har opplevd den største nedgangen i absolutte tall, mens Søndre Land har hatt den største prosentvise nedgangen på 23,5 %.

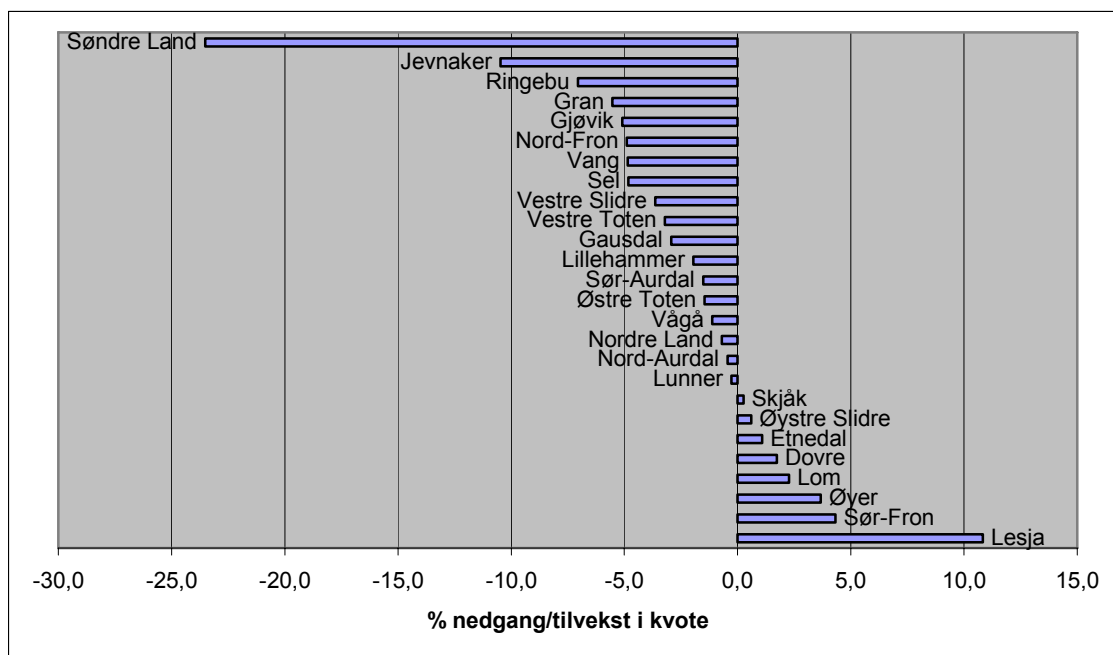
Tabell 51. Total endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006 sortert etter henholdsvis endring i kvote og prosentvis endring i kvote

Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
1	Lesja	1 204 799	10,8
1	Sør-Fron	265 740	4,3
4	Øyer	238 191	3,7
2	Lom	169 485	2,3
1	Dovre	132 347	1,7
1	Øystre Slidre	40 812	0,6
1	Etnedal	33 420	1,1
2	Skjåk	17 197	0,3
7	Lunner	-6 075	-0,3
1	Nord-Aurdal	-26 073	-0,4
5	Nordre Land	-46 882	-0,7
1	Sør-Aurdal	-48 919	-1,5
7	Lillehammer	-103 745	-1,9
5	Østre Toten	-108 029	-1,5
1	Vågå	-110 488	-1,1
5	Jevnaker	-153 989	-10,5
1	Vang	-214 489	-4,9
1	Vestre Slidre	-242 345	-3,6
5	Gran	-257 760	-5,5
3	Vestre Toten	-258 457	-3,2
4	Sel	-292 865	-4,8
5	Søndre Land	-408 081	-23,5
3	Nord-Fron	-429 966	-4,9
2	Gausdal	-484 009	-2,9
5	Gjøvik	-558 995	-5,1
2	Ringebu	-729 922	-7,1

Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
1	Lesja	1 204 799	10,8
1	Sør-Fron	265 740	4,3
4	Øyer	238 191	3,7
2	Lom	169 485	2,3
1	Dovre	132 347	1,7
1	Etnedal	33 420	1,1
1	Øystre Slidre	40 812	0,6
2	Skjåk	17 197	0,3
7	Lunner	-6 075	-0,3
1	Nord-Aurdal	-26 073	-0,4
5	Nordre Land	-46 882	-0,7
1	Vågå	-110 488	-1,1
5	Østre Toten	-108 029	-1,5
1	Sør-Aurdal	-48 919	-1,5
7	Lillehammer	-103 745	-1,9
2	Gausdal	-484 009	-2,9
3	Vestre Toten	-258 457	-3,2
1	Vestre Slidre	-242 345	-3,6
4	Sel	-292 865	-4,8
1	Vang	-214 489	-4,9
3	Nord-Fron	-429 966	-4,9
5	Gjøvik	-558 995	-5,1
5	Gran	-257 760	-5,5
2	Ringebu	-729 922	-7,1
5	Jevnaker	-153 989	-10,5
5	Søndre Land	-408 081	-23,5

Figur 30. Endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006

Figur 31. Prosentvis endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006

Tabell 52 rangerer kommunene etter deres relative størrelse i melkeproduksjonssammenheng, for henholdsvis 2001 og 2006. Kvote for 2001 er kvote for 2006 justert for endringer som følge av kjøp og salg for å isolere effekten av omsetningsordningen.

Tabellen viser at fordelingen av melkeproduksjonen i Oppland ikke har blitt sterkt endret som følge av kjøp og salg fra 2001 til 2006. Tabellen viser tydelig at det ikke har vært store endringer i kommunenes relative betydning og at strukturen i melkeproduksjonen innad i Oppland har vært forholdsvis stabil. Utslagene vil som nevnt tidligere bli små ettersom produksjonen er spredt forholdsvis jevnt over mange kommuner. Lesjas økning i kvote på 10,8 % har økt kommunens andel av kvote fra 6,3 % til 7,1 %.

Tabell 52. Kommunenes kvoteandel 2001 og 2006

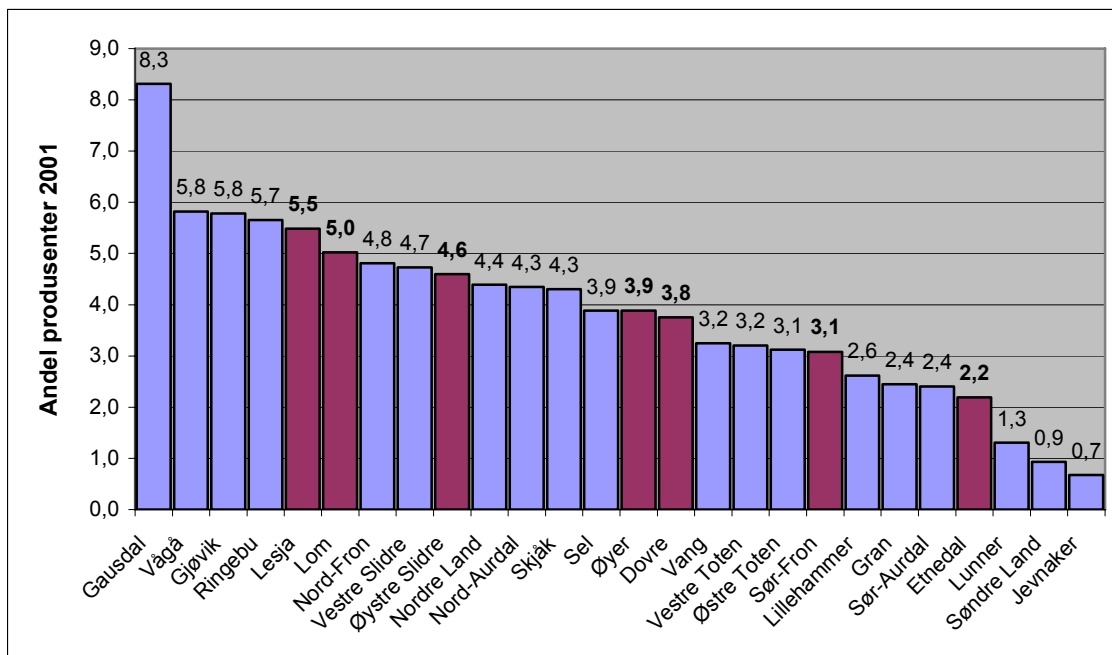
Kommune klasse	Kommune	Andel kvote 2001	Kommune klasse	Kommune	Andel kvote 2006*
2	Gausdal	9,4	2	Gausdal	9,3
1	Lesja	6,3	1	Lesja	7,1
5	Gjøvik	6,3	5	Gjøvik	6,0
2	Ringebu	5,9	1	Vågå	5,6
1	Vågå	5,6	2	Ringebu	5,6
3	Nord-Fron	5,0	3	Nord-Fron	4,8
3	Vestre Toten	4,6	1	Dovre	4,5
1	Dovre	4,4	3	Vestre Toten	4,5
2	Lom	4,3	2	Lom	4,4
5	Østre Toten	4,2	5	Østre Toten	4,2
5	Nordre Land	3,9	1	Øystre Slidre	3,9
1	Øystre Slidre	3,8	4	Øyer	3,9
1	Vestre Slidre	3,8	5	Nordre Land	3,9
4	Øyer	3,7	2	Skjåk	3,7
2	Skjåk	3,7	1	Sør-Fron	3,7
1	Sør-Fron	3,5	1	Vestre Slidre	3,7
4	Sel	3,5	1	Nord-Aurdal	3,4
1	Nord-Aurdal	3,4	4	Sel	3,3
7	Lillehammer	3,0	7	Lillehammer	3,0
5	Gran	2,7	5	Gran	2,5
1	Vang	2,5	1	Vang	2,4
1	Sør-Aurdal	1,8	1	Sør-Aurdal	1,8
1	Etnedal	1,8	1	Etnedal	1,8
7	Lunner	1,2	7	Lunner	1,3
5	Søndre Land	1,0	5	Søndre Land	0,8
5	Jevnaker	0,8	5	Jevnaker	0,8

* Andel kvote 2006 er kvote i 2001 justert for kjøp og salg av kvote

4.2.2 Produksjonsmiljø og gjennomsnittskvote

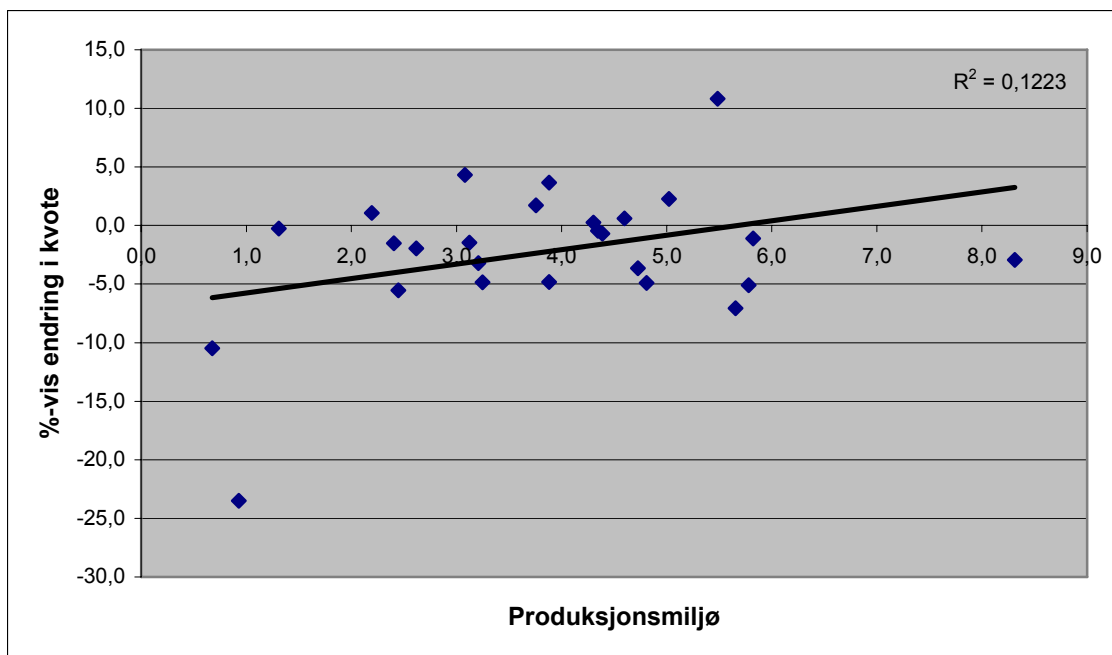
Lesja, Sør-Fron, Øyer, Lom, Dovre, Øystre Slidre, Etnedal og Skjåk er de kommunene som har hatt en økning i kvote. Av disse har Lesja og Lom store produksjonsmiljøer relativt sett i fylket, Etnedal har pr. definisjon et lite produksjonsmiljø, mens de øvrige kommunene befinner seg midt på treet. Gausdal som har det største produksjonsmiljøet i Oppland, har hatt en prosentvis nedgang i kvote på 2,9 % og er en av de kommunene som har solgt mest kvote i absolutte tall.

Søndre Land og Jevnaker er de kommunene som har den minste andelen av produsenter i Oppland. Det er også disse kommunene som har opplevd sterkeste prosentvis reduksjon i kvote.

Figur 32. Produksjonsmiljø i 2001

Heller ikke i Oppland er den en entydig tendens til at større melkeproduksjonskommuner tiltrekker seg mer kvote. Kommunene Gausdal og Etnedal eksemplifiserer dette. Figuren under viser koblingen mellom produksjonsmiljø og endring i kvote. Trendlinjen viser en svak positiv endring i kvote ved større produksjonsmiljøer, men R-kvadratet har en lav verdi også for Oppland.

Figur 33. Sammenheng mellom produksjonsmiljø i 2001 og endring i kvote 2001-2006

Tabellen under viser kommunenes gjennomsnittskvote for 2001 og 2006. Gjennomsnittskvoten for 2006 er den reelle gjennomsnittskvoten. Skjåk har hatt den største økningen i gjennomsnittskvoten siden 2001 med en økning på 51 %, mens gjennomsnittskvoten i Jevnaker kun har økt med 8 %.

Tabell 53. Kommunenes gjennomsnittskvote 2001 og 2006

Kommune klasse	Kommune	Gj.snitts kvote 2001	Gj.snitts kvote 2006*	Økning (%)
3	Vestre Toten	105 656	140 038	32,5
5	Østre Toten	100 410	149 984	49,4
5	Jevnaker	91 867	99 760	8,6
1	Dovre	85 931	109 384	27,3
7	Lillehammer	85 852	117 037	36,3
1	Lesja	85 566	118 305	38,3
1	Sør-Fron	84 383	112 707	33,6
2	Gausdal	83 841	114 093	36,1
5	Gran	80 413	103 811	29,1
5	Gjøvik	80 202	104 464	30,3
5	Søndre Land	78 892	101 888	29,1
2	Ringebu	77 245	98 094	27,0
3	Nord-Fron	77 006	101 304	31,6
1	Vågå	71 518	93 514	30,8
7	Lunner	70 666	93 452	32,2
4	Øyer	70 467	101 570	44,1
4	Sel	65 977	99 097	50,2
5	Nordre Land	65 060	83 101	27,7
2	Skjåk	62 845	95 070	51,3
2	Lom	62 768	79 983	27,4
1	Øystre Slidre	61 893	78 195	26,3
1	Vestre Slidre	59 484	76 624	28,8
1	Etnedal	59 432	76 015	27,9
1	Vang	57 351	66 320	15,6
1	Nord-Aurdal	57 331	72 603	26,6
1	Sør-Aurdal	56 732	71 528	26,1

*Den reelle gjennomsnittskvoten i 2006. Faktorer utenfor omsetningsordningen, som etablering av samdrifter, vil også påvirke utviklingen i gjennomsnittskvoten

Ingen av de tre kommunene med størst gjennomsnittskvote i 2001 har økt kvoten gjennom omsetning. Jevnaker, som hadde tredje størst gjennomsnittskvote i 2001, er tvert om den kommunen som har solgt prosentvis mest. Lesja hadde sjette størst gjennomsnittskvote, mens Etnedal, som ikke har et stort melkeproduksjonsmiljø, heller ikke har stor gjennomsnittskvote. Antagelsen om at kvote flytter seg til de kommunene med stor gjennomsnittskvote, stemmer ikke i Oppland sitt tilfelle.

4.2.3 Kommuneklasser

Som det fremgår av tabell 54 har Oppland fylke en overvekt av primærnæringskommuner. Noen av kommunene i kommuneklasse 1 har hatt en nedgang i kvote, mens andre kommuner har opplevd en økning. Lesja har hatt den største økningen, mens Vang har hatt den største nedgangen. Heller ikke i kommuneklasse 2 og 4 er det en entydig trend, mens alle

kommunene i kommuneklasse 3, 5 og 7 har hatt en nedgang i kvote som følge av omsetning. Det er trolig at det er i disse kommunene det er et bra arbeidsmarked i Oppland.

Tabell 54. Total endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006

Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
1	Dovre	132 347	1,7
1	Lesja	1 204 799	10,8
1	Vågå	-110 488	-1,1
1	Sør-Fron	265 740	4,3
1	Sør-Aurdal	-48 919	-1,5
1	Etnedal	33 420	1,1
1	Nord-Aurdal	-26 073	-0,4
1	Vestre Slidre	-242 345	-3,6
1	Øystre Slidre	40 812	0,6
1	Vang	-214 489	-4,9
2	Skjåk	17 197	0,3
2	Lom	169 485	2,3
2	Ringebu	-729 922	-7,1
2	Gausdal	-484 009	-2,9
3	Nord-Fron	-429 966	-4,9
3	Vestre Toten	-258 457	-3,2
4	Sel	-292 865	-4,8
4	Øyer	238 191	3,7
5	Gjøvik	-558 995	-5,1
5	Østre Toten	-108 029	-1,5
5	Jevnaker	-153 989	-10,5
5	Gran	-257 760	-5,5
5	Søndre Land	-408 081	-23,5
5	Nordre Land	-46 882	-0,7
7	Lillehammer	-103 745	-1,9
7	Lunner	-6 075	-0,3

Som det fremgår av tabell 55 er det kun kommuneklasse 1 som har hatt en årlig prosentvis økning i kvote siden 2001. Økningen er relativ beskjeden og i gjennomsnitt 0,3 % pr. år. For utenom i 2003, har kommuneklasse 1 hatt en økning i kvote alle årene. Blant de andre kommuneklassene er det kommuneklasse 3 og 5 som hatt størst årlig prosentvis nedgang. Kommuneklasse 3 har imidlertid hatt en økning i kvote siden 2004. Også kommuneklasse 7, som har hatt en årlig prosentvis nedgang på 0,2 %, har fått en økning i kvote fra og med 2004.

Tabell 55. Prosentvis endring i kvote for kommuneklasser som følge av kjøp/salg 2001-2006

Kommune klasse	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Årlig %-vis endring
1	0,3	0,2	-0,1	0,1	0,8	0,2	0,3
2	-0,4	0,2	0,3	0,3	-2,1	-0,9	-0,4
3	-3,8	0,4	-1,8	0,0	0,8	0,3	-0,7
4	-1,2	0,8	-0,1	0,6	0,5	-1,0	-0,1
5	-3,7	-0,7	0,5	-0,7	0,0	-0,2	-0,8
6	-	-	-	-	-	-	-
7	-2,2	-1,2	-0,6	0,1	1,6	0,9	-0,2

Den totale endringen i kvote for de ulike kommuneklassene kan ikke sies å være dramatisk. Kommuneklasse 5 har hatt den største nedgangen på 4,6 %, mens økningen i kommuneklasse 1 kun er på 1,6 %.

Fordelingen av melkeproduksjonen i Oppland vurdert ut i fra kommuneklassene har kun endret seg marginalt som følge av kjøp og salg siden 2001. Den største endringen er i klasse 1, som har økt sin andel av totalkvoten fra 36,9 % i 2001 til 38,1 % i 2006. Noe av årsaken til at endringene i kommuneklassene blir små i Oppland sitt tilfelle, er at endringene innad i kommuneklassene trekker i motsatt retning og dermed utjevner hverandre.

Tabell 56. Total endring i kvote for kommuneklasser som følge av kjøp/salg av kvote 2001-2006

Kommune klasse	Antall prod. 2001	Total kvote 2001	Endring kvote 2001-2006	Endring kvote 2001-2006 (%)	Andel kvote 2001 (i %)	Andel kvote 2006 (i %)*
1	940	64 854 661	1 034 804	1,6	36,9	38,1
2	552	40 747 083	-1 027 249	-2,5	23,2	22,9
3	190	16 808 570	-688 423	-4,1	9,6	9,3
4	184	12 552 849	-54 674	-0,4	7,2	7,2
5	411	33 053 713	-1 533 736	-4,6	18,8	18,2
6	-	-	-	-	-	0
7	93	7 513 457	-109 820	-1,5	4,3	4,3

* Andel kvote 2006 er kvote i 2001 justert for kjøp og salg av kvote

4.3 Sogn og Fjordane

Sogn og Fjordane representerer vestlandsfylkene. Fylket har 106 488 innbyggere spredt ut over 18 622 kvadratkilometer.

Sogn og Fjordane er ett av de større melkeproduksjonsfylkene i Norge og 9,8 % av melkeprodusentene holder til i fylket. Disse disponerer imidlertid kun 7,1 % av totalkvoten i Norge og gjør at gjennomsnittskvoten i Sogn og Fjordane er den laveste i landet på 75 503 liter. Sammenlignet med resten av landet er salget av melkekvoter lavt i Sogn og Fjordane. Den årlige avgangen i antall melkeprodusenter som følge av salg har i perioden 2001 til 2006 vært på 2,6 % og solgt mengde på 1,9 %.

Alle kommunene i Sogn og Fjordane ligger i sone D for distriktstilskudd for melk.

4.3.1 Generelt

Sammenlignet med Vest-Agder og Oppland, skiller Sogn og Fjordane seg ut ved at noen kommuner har en relativt stor andel av melkeproduksjonen. Dette gjelder spesielt Gloppen og Stryn hvor henholdsvis 10,5 % og 10,2 % av melkeprodusentene holder til og produserer på en kvote på henholdsvis 12,2 % og 10,7 %. Andre store melkeproduksjonskommuner er Jølster, Naustdal og Gaular. Sogn og Fjordane har også kommuner med en svært beskjeden andel av melkeproduksjonen som Leikanger med kun 2 produsenter og Solund, Aurland, og Balestrand med henholdsvis 5, 6, og 9 produsenter.

Tabell 57. Antall produsenter og kvote i Sogn og Fjordane 2001

Kommune klasse	Kommune	Antall prod. 2001	Andel prod. 2001	Total kvote 2001	Andel kvote 2001
1	Solund	5	0,3	239 381	0,2
1	Balestrand	9	0,5	488 817	0,4
1	Lærdal	20	1,1	1 209 405	1,0
1	Jølster	137	7,3	9 868 634	8,5
1	Naustdal	101	5,3	6 275 648	5,4
1	Bremanger	46	2,4	1 971 173	1,7
1	Vågsøy	18	1,0	874 643	0,8
1	Selje	29	1,5	1 569 611	1,3
1	Gloppen	199	10,5	14 211 774	12,2
2	Gulen	81	4,3	4 659 375	4,0
2	Vik	87	4,6	5 273 493	4,5
2	Askvoll	89	4,7	5 288 059	4,5
2	Fjaler	99	5,2	5 503 974	4,7
2	Gaular	129	6,8	7 954 481	6,8
2	Hornindal	60	3,2	3 675 530	3,2
2	Stryn	192	10,2	12 477 406	10,7
3	Hyllestad	55	2,9	2 769 587	2,4
3	Høyanger	55	2,9	3 281 999	2,8
4	Flora	65	3,4	3 255 790	2,8
4	Leikanger	2	0,1	61 951	0,1
4	Sogndal	71	3,8	4 218 891	3,6
4	Aurland	6	0,3	363 556	0,3
4	Luster	116	6,1	7 076 603	6,1
4	Eid	112	5,9	7 266 769	6,2
6	Førde	106	5,6	6 444 952	5,5
	Sogn og Fjordane	1889	100,0	116 281 502	100,0

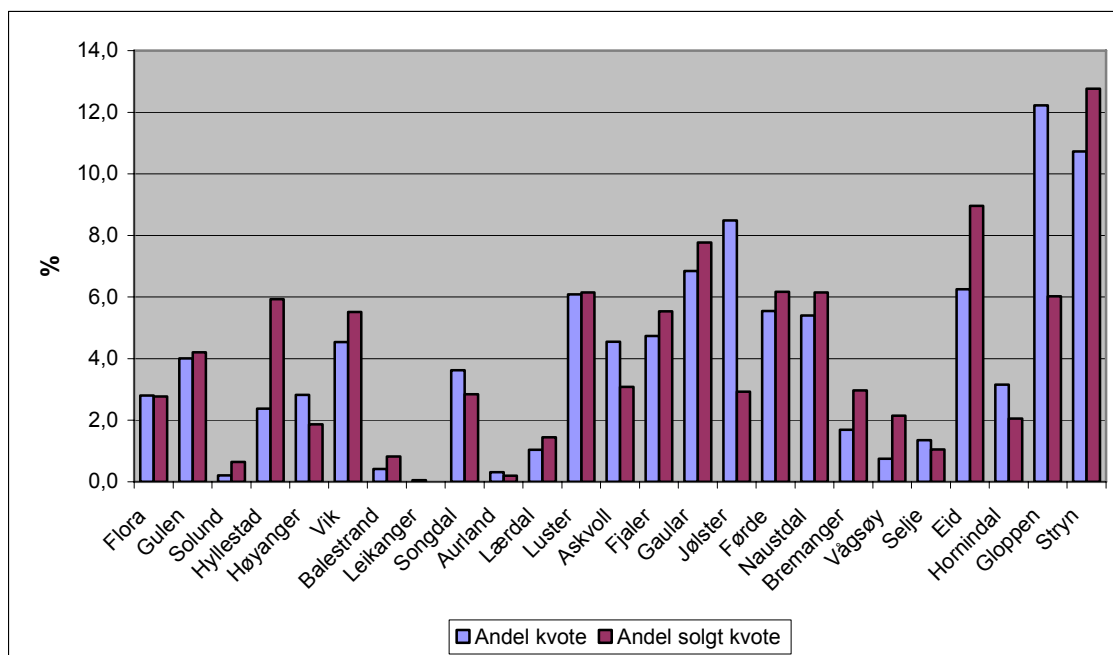
Som det fremgår av tabell 58 har Leikanger beholdt sine 2 produsenter, mens de andre kommunene med få produsenter har opplevd en avgang i produsenter. Blant de store melkeproduksjonskommunene har Gloppen og Jølster solgt relativt få kvoter, mens Stryn, Naustdal og Gaular har hatt en avgang i kvote som er høyere enn hva andelen av kvote skulle tilsi.

Tabell 58. Antall selgere og solgt kvote 2001-2006

Kommune klasse	Kommune	Antall selgere	Andel selgere*	Solgt kvote	Andel solgt Kvote*
1	Solund	2	0,8	82 600	0,6
1	Balestrand	2	0,8	105 827	0,8
1	Lærdal	3	1,1	186 167	1,4
1	Jølster	6	2,3	378 474	2,9
1	Naustdal	15	5,7	794 222	6,1
1	Bremanger	12	4,5	383 933	3,0
1	Vågsøy	5	1,9	277 264	2,1
1	Selje	3	1,1	135 257	1,0
1	Gloppen	16	6,1	778 049	6,0
2	Gulen	12	4,5	543 885	4,2
2	Vik	12	4,5	713 077	5,5
2	Askvoll	10	3,8	398 129	3,1
2	Fjaler	13	4,9	714 948	5,5
2	Gaular	18	6,8	1 003 402	7,8
2	Hornindal	6	2,3	266 072	2,1
2	Stryn	33	12,5	1 648 519	12,8
3	Hyllestad	14	5,3	766 440	5,9
3	Høyanger	6	2,3	242 036	1,9
4	Flora	10	3,8	357 877	2,8
4	Leikanger	0	0,0	0	0,0
4	Sogndal	8	3,0	367 522	2,8
4	Aurland	1	0,4	25 430	0,2
4	Luster	17	6,4	794 110	6,1
4	Eid	24	9,1	1 158 259	9,0
6	Førde	16	6,1	796 552	6,2
	Sogn og Fjordane	264	100,0	12 918 051	100,0

*Andel selgere/solgt kvote ut i fra totalt antall selgere/mengde solgt kvote i fylket

Figur 34 på neste side viser tydelig at Gloppen og Jølster har solgt relativt lite kvote i perioden 2001-2006 i forhold til andel kvote i 2001.

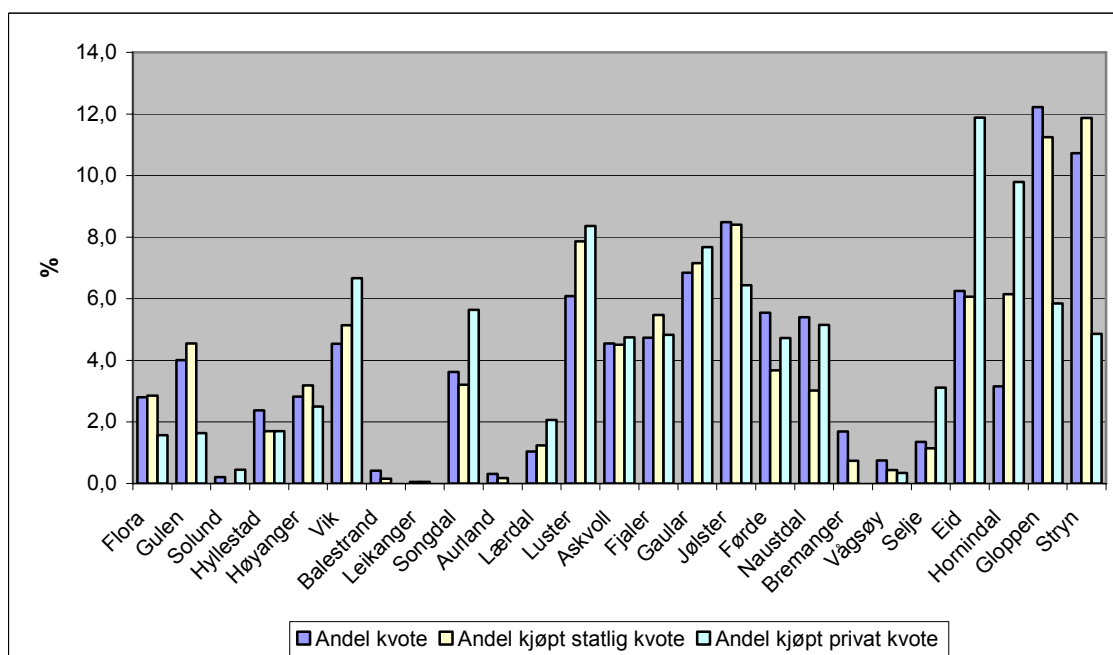

Figur 34. Andel solgt kvote i 2001 sammenlignet med andel kvote i 2001

Ingen i Solund kommune har i perioden 2001-2006 kjøpt statlig omsatt kvote, mens 1 produsent har kjøpt privat kvote. Ellers har produsenter i flere av de kommunene med en liten andel av produksjonen kjøpt privat kvote. Verken Gloppen eller Stryn har kjøpt mye privat kvote, men interessen for kjøp av statlig kvote har vært stor.

Eid kommune, som i 2001 hadde 6,5 % av totalkvoten i Sogn og Fjordane, har fått tilført 11,9 % av den privat omsatt kvoten. Av tabellen over fremgår det at Eid også har solgt mye kvote. Dette indikerer at den solgte kvoten kan ha blitt omsatt lokalt. Gloppen som har solgt lite, har også kjøpt lite privat.

10 av kommunene i Sogn og Fjordane yter en eller annen form for støtte til kvotekjøp.

Figur 35. Andel kjøpt statlig og privat kvote i 2001-2006 sammenlignet med andel kvote i 2001

Tabell 59 viser at de små melkeproduksjonskommunene som Solund og Balestrand får store prosentvise endringer i kvote ved salg og kjøp av kvote. Vågsøy hadde en stor prosentvis nedgang i 2006, 21,3 %, da 3 av 14 produsenter solgte kvoten og kun 2 kjøpte. Vågsøy har for øvrig den største prosentvise nedgangen per år som følge av kjøp og salg på 5,0 %. Utslagene i de kommunene som har hatt en økning i kvote er mindre, Hornindal har hatt den største årlige oppgangen på 2,4 %.

Tabell 59. Prosentvis nedgang/tilvekst i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006

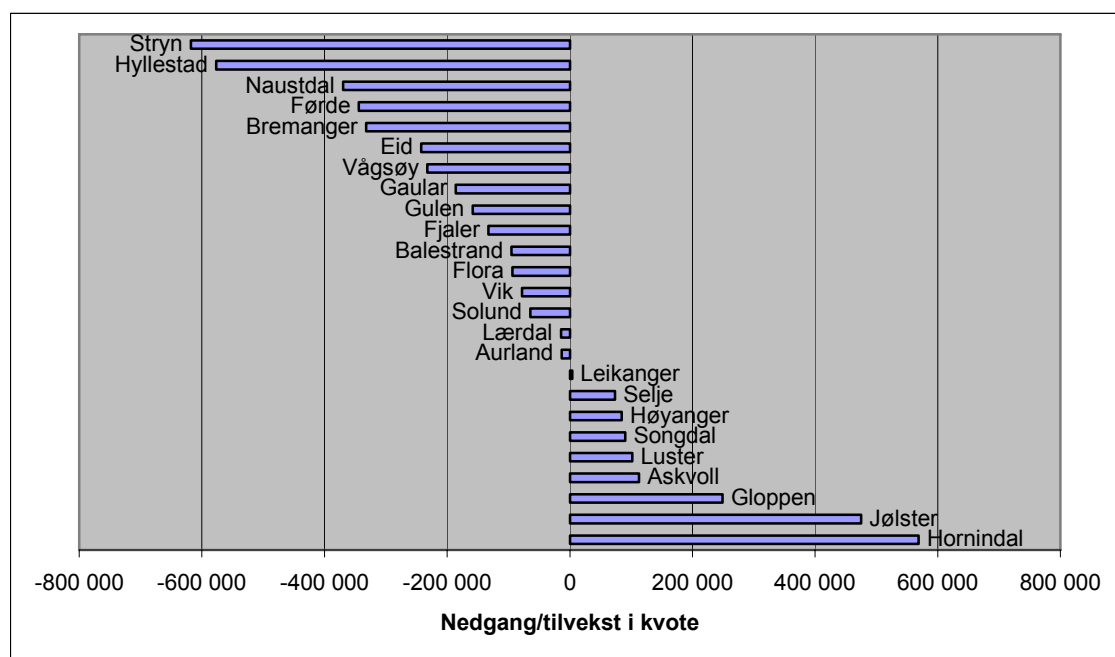
Kommune klasse	Kommune	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Årlig %-vis endring
1	Solund	0,0	0,0	-20,0	0,0	0,0	-5,9	-4,3
1	Balestrand	0,2	0,6	-14,4	-7,4	0,5	0,9	-3,3
1	Lærdal	1,3	-1,6	1,1	-6,0	2,3	2,1	-0,1
1	Jølster	0,1	0,6	0,5	0,6	1,5	1,5	0,8
1	Naustdal	-3,7	-0,9	0,4	0,3	-1,3	-0,9	-1,0
1	Bremanger	-9,7	-3,3	0,4	0,2	0,1	-6,0	-3,0
1	Vågsøy	0,7	1,3	-6,4	0,3	-4,5	-21,3	-5,0
1	Selje	-1,6	-1,9	2,2	1,5	4,0	1,0	0,9
1	Gloppen	0,0	1,1	0,7	0,5	-1,0	0,4	0,3
2	Gulen	-3,2	0,1	-1,5	0,1	-0,3	1,4	-0,6
2	Vik	-0,4	-1,3	-0,4	1,0	-0,8	0,3	-0,3
2	Askvoll	-0,9	-1,1	1,0	0,2	-0,2	3,3	0,4
2	Fjaler	-3,1	0,6	0,9	0,8	0,0	-1,5	-0,4
2	Gaular	-1,8	0,0	0,2	0,4	0,3	-1,5	-0,4
2	Hornindal	0,2	1,4	2,8	1,7	4,6	3,9	2,4
2	Stryn	-0,3	1,0	-0,7	-0,2	-1,9	-2,7	-0,8
3	Hyllestad	0,3	-2,8	-5,0	-1,9	-4,8	-11,5	-4,3
3	Høyanger	-2,3	0,4	1,8	0,8	0,7	1,3	0,5
4	Flora	-0,7	0,5	-0,5	-1,1	0,6	-1,8	-0,5
4	Leikanger	2,6	3,7	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
4	Sogndal	-3,4	1,7	0,4	0,7	0,7	2,0	0,4
4	Aurland	0,5	-5,7	0,8	0,0	0,4	0,5	-0,6
4	Luster	-1,5	2,2	-0,1	-1,4	1,4	1,0	0,2
4	Eid	-1,9	-2,0	-0,4	-0,8	1,0	0,7	-0,6
6	Førde	-0,3	-3,9	-1,1	-0,6	-0,8	1,4	-0,9

Hornindal kommune har hatt den største økningen i kvote både i absolutte og relative tall. Leikanger har hatt en prosentvis sterk økning i kvote, mens mengden utgjør kun 3932 liter. Stryn har hatt den største nedgangen i kvoteliter, tilsvarende en reduksjon av kvoten fra 2001 på 5 %.

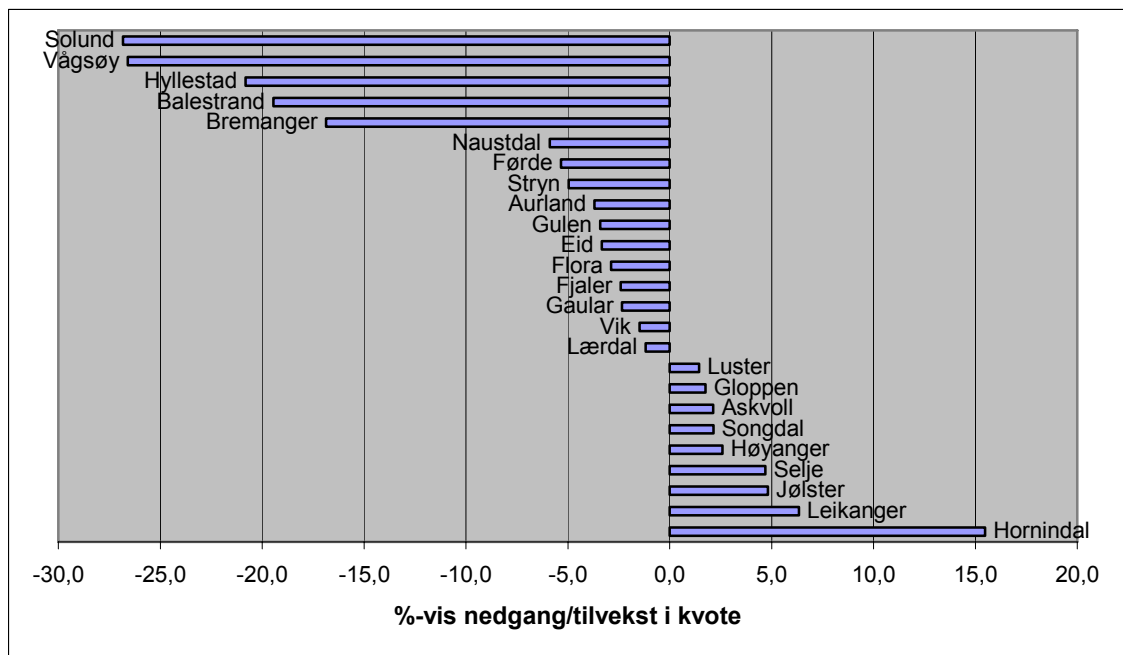
Tabell 60. Total endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006 sortert etter henholdsvis endring i kvote og prosentvis endring i kvote

Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
2	Hornindal	568 848	15,5
1	Jølster	474 973	4,8
1	Gloppen	249 235	1,8
2	Askvoll	112 916	2,1
4	Luster	101 739	1,4
4	Sogndal	90 453	2,1
3	Høyanger	84 830	2,6
1	Selje	73 663	4,7
4	Leikanger	3 932	6,3
4	Aurland	-13 425	-3,7
1	Lærdal	-14 287	-1,2
1	Solund	-64 238	-26,8
2	Vik	-77 956	-1,5
4	Flora	-93 785	-2,9
1	Balestrand	-95 050	-19,4
2	Fjaler	-132 591	-2,4
2	Gulen	-158 401	-3,4
2	Gaular	-186 064	-2,3
1	Vågsøy	-232 562	-26,6
4	Eid	-242 126	-3,3
1	Bremanger	-332 220	-16,9
6	Førde	-344 082	-5,3
1	Naustdal	-369 441	-5,9
3	Hyllestad	-576 642	-20,8
2	Stryn	-618 037	-5,0

Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
2	Hornindal	568 848	15,5
4	Leikanger	3 932	6,3
1	Jølster	474 973	4,8
1	Selje	73 663	4,7
3	Høyanger	84 830	2,6
4	Sogndal	90 453	2,1
2	Askvoll	112 916	2,1
1	Gloppen	249 235	1,8
4	Luster	101 739	1,4
1	Lærdal	-14 287	-1,2
2	Vik	-77 956	-1,5
2	Gaular	-186 064	-2,3
2	Fjaler	-132 591	-2,4
4	Flora	-93 785	-2,9
4	Eid	-242 126	-3,3
2	Gulen	-158 401	-3,4
4	Aurland	-13 425	-3,7
2	Stryn	-618 037	-5,0
6	Førde	-344 082	-5,3
1	Naustdal	-369 441	-5,9
1	Bremanger	-332 220	-16,9
1	Balestrand	-95 050	-19,4
3	Hyllestad	-576 642	-20,8
1	Vågsøy	-232 562	-26,6
1	Solund	-64 238	-26,8

Figur 36. Endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006

Figur 37. Prosentvis endring i kvote som følge av kjøp/salg av kvote 2001-2006

Tabell 61 rangerer kommunene etter deres relative størrelse i melkeproduksjonssammenheng, for henholdsvis 2001 og 2006. Kvote for 2001 er som tidligere kvote for 2006 justert for endringer som følge av kjøp og salg for å isolere effekten av omsetningsordningen.

Som i Vest-Agder og Oppland viser tabellen at kjøp og salg av kvoter i Sogn og Fjordane ikke har ført til store skift i lokaliseringen av melkeproduksjonen i fylket. Kommunenes andel av kvote i 2001 og 2006 er i de fleste tilfeller mer eller mindre stabil.

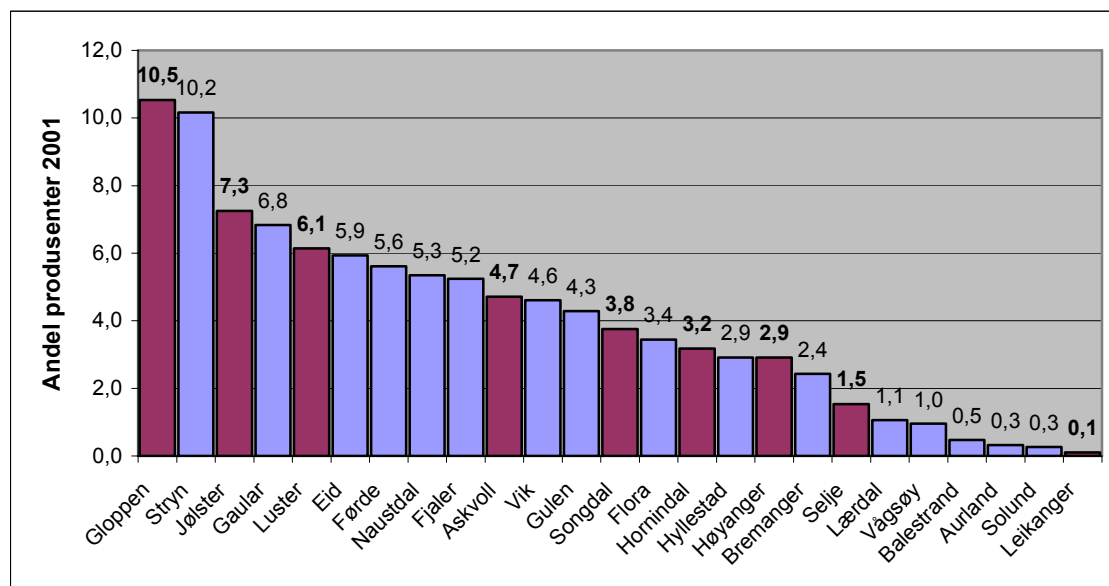
Tabell 61. Kommunenes kvoteandel i 2001 og 2006

Kommune klasse	Kommune	Andel kvote 2001	Kommune klasse	Kommune	Andel kvote 2006*
1	Gloppen	12,2	1	Gloppen	12,6
2	Stryn	10,7	2	Stryn	10,4
1	Jølster	8,5	1	Jølster	9,0
2	Gaular	6,8	2	Gaular	6,8
4	Eid	6,2	4	Luster	6,3
4	Luster	6,1	4	Eid	6,1
6	Førde	5,5	6	Førde	5,3
1	Naustdal	5,4	1	Naustdal	5,2
2	Fjaler	4,7	2	Askvoll	4,7
2	Askvoll	4,5	2	Fjaler	4,7
2	Vik	4,5	2	Vik	4,5
2	Gulen	4,0	2	Gulen	3,9
4	Sogndal	3,6	4	Sogndal	3,8
2	Hornindal	3,2	2	Hornindal	3,7
3	Høyanger	2,8	3	Høyanger	2,9
4	Flora	2,8	4	Flora	2,8
3	Hyllestad	2,4	3	Hyllestad	1,9
1	Bremanger	1,7	1	Selje	1,4
1	Selje	1,3	1	Bremanger	1,4
1	Lærdal	1,0	1	Lærdal	1,0
1	Vågsøy	0,8	1	Vågsøy	0,6
1	Balestrand	0,4	1	Balestrand	0,3
4	Aurland	0,3	4	Aurland	0,3
1	Solund	0,2	1	Solund	0,2
4	Leikanger	0,1	4	Leikanger	0,1

* Andel kvote 2006 er kvote i 2001 justert for kjøp og salg av kvote

4.3.2 Produksjonsmiljø og gjennomsnittskvote

Hornindal, Jølster og Gloppen er de kommunene som har økt mest i kvoteliter. Figur 38 viser at Gloppen og Jølster er store melkeproduksjonskommuner i Sogn og Fjordane. Hornindal derimot, som har hatt den desidert største økningen både i absolutte og relative tall, hadde kun 3,2 % av melkeprodusentene i 2001. Stryn er den nest største melkeproduksjonskommunen i Sogn og Fjordane og har hatt en nedgang i kvote.

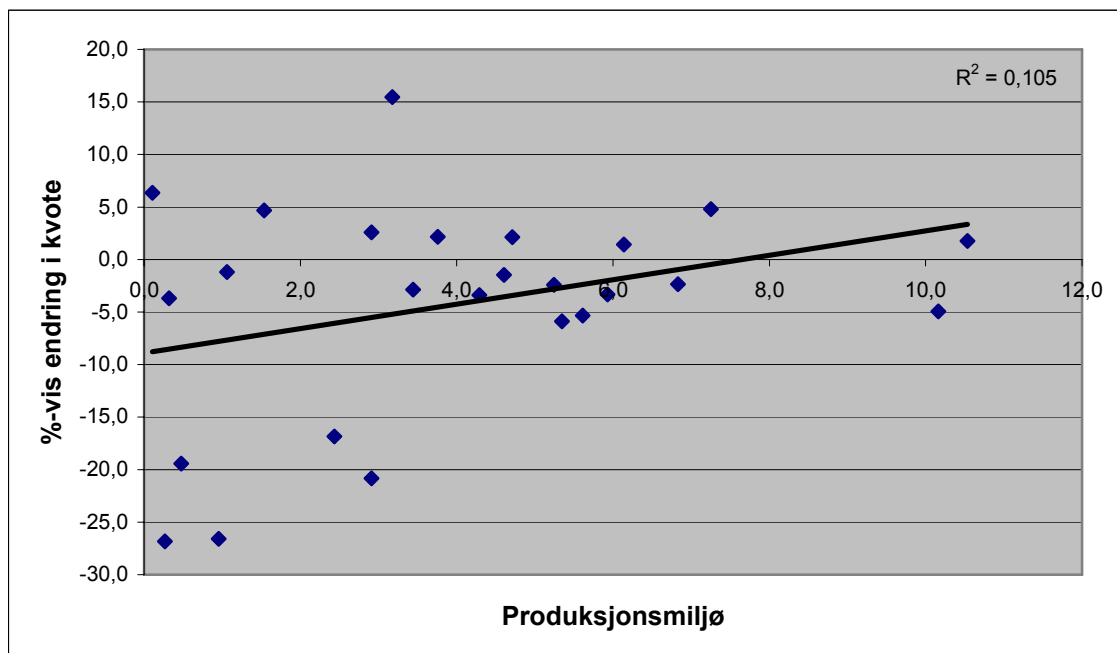
Figur 38.. Produksjonsmiljø 2001

De store melkeproduksjonskommunene Stryn, Gloppen, Gaular og Luster er sammensatte av noen områder med sterke produksjonsmiljø og noen områder med svakere produksjonsmiljø. Dette kan forklare hvorfor noen av de store melkekommunene opplever en nedgang. Mer homogene kommuner som Hornindal og Jølster kan vise til en økning i kvoten. Hornindal yter i tillegg støtte til kvotekjøp og det er et godt produsentmiljø i kommunen med mange produsenter som ønsker å drive på heltid.

I Stryn kan et godt arbeidsmarked være noe av forklaringen på at det ikke satses i Stryn.

Leikanger har hatt en økning i kvote, og dette skyldes at de to gjenværende produsentene i kommunen satser aktivt videre.

Figur 39 antyder at det er en svak sammenheng mellom produksjonsmiljø og prosentvis endring i kvote i Sogn og Fjordane, men at det er en tendens til at store melkeproduksjonskommuner tiltrekker seg mer kvote.

Figur 39. Sammenheng mellom produksjonsmiljø i 2001 og endring i kvote 2001-2006

De store melkeproduksjonskommunene Jølster og Gloppen står også for de største gjennomsnittskvotene, jf. tabell 62. Begge disse kommunene har hatt en økning i kvote, men i Gloppens tilfelle er økningen kun på 1,8 %. Stryn skiller seg igjen ut med en nedgang i kvote. Hornindal har en relativt høy gjennomsnittskvotestørrelse og er også den kommunen hvor gjennomsnittskvoten har økt mest siden 2001. Leikanger, med den minste gjennomsnittskvoten, har hatt en stor relativ økning i kvote. Denne økningen må ses i lys av Leikangers svært beskjedne andel av produksjonen.

Tabell 62. Kommunenes gjennomsnittskvote 2001 og 2006

Kommune klasse	Kommune	Gj.snitts kvote 2001	Gj.snitts kvote 2006*	Økning (i%)*
1	Jølster	72 034	92 954	29,0
1	Gloppen	71 416	89 994	26,0
2	Stryn	64 986	82 205	26,5
4	Eid	64 882	87 050	34,2
1	Naustdal	62 135	68 541	10,3
2	Gaular	61 663	72 340	17,3
2	Hornindal	61 259	82 881	35,3
4	Luster	61 005	76 775	25,9
6	Førde	60 801	70 134	15,3
2	Vik	60 615	80 921	33,5
4	Aurland	60 593	70 258	16,0
1	Lærdal	60 470	70 171	16,0
3	Høyanger	59 673	76 132	27,6
4	Sogndal	59 421	69 650	17,2
2	Askvoll	59 416	74 314	25,1
2	Gulen	57 523	70 729	23,0
2	Fjaler	55 596	69 838	25,6
1	Balestrand	54 313	61 592	13,4
1	Selje	54 125	72 469	33,9
3	Hyllestad	50 356	60 187	19,5
4	Flora	50 089	57 851	15,5
1	Vågsøy	48 591	53 838	10,8
1	Solund	47 876	51 903	8,4
1	Bremanger	42 852	48 445	13,1
4	Leikanger	30 976	33 581	8,4

* Den reelle gjennomsnittskvoten i 2006. Faktorer utenfor omsetningsordningen, som etablering av samdrifter, vil også påvirke utviklingen i gjennomsnittskvoten.

Det er i Sogn og Fjordane, som i de Vest-Agder og Oppland, tendenser som taler for at kommuner med stort produksjonsmiljø og høy gjennomsnittskvote øker sin kvote mest. Vi ser likevel at disse to forklaringsvariablene ikke kan forklare alle endringene de forskjellige kommunene opplever og at de i visse tilfeller, som i Stryns og Leikangers, ikke kan forklare endringene i det hele tatt.

Sone er ikke en forklaringsvariabel i Sogn og Fjordane, ettersom alle kommunene befinner seg i samme sone.

Det er kun i 4 av de 10 kommunene som yter støtte til kvotekjøp at det har vært en økning i kvote som følge av omsetning av kvoter. Dette tyder på at støtte til kvotekjøp ikke er avgjørende for endring i kvotemasse. Det er likevel vanskelig å vite hvordan situasjonen hadde vært i disse kommunene uten støtte, og det er naturlig å anta at støtten kan ha lagt en demper på nedgangen i kvote i de kommunene som opplever dette.

4.3.3 Kommuneklasser

Som det fremgår av tabell 63 har Sogn og Fjordane et overvekt at primærnæringskommuner og blandede landbruks- og industrikommuner. Mange av primærnæringskommunene har hatt en stor prosentvis nedgang i kvote som følge av kjøp og salg, mens noen av kommunene har hatt en svak prosentvis økning. Solund og Vågsøy har begge hatt en nedgang på ca. 27 %, mens Jølster og Selje har økt mest med henholdsvis 4,8 % og 4,7 %. Sogn og Fjordane har

ingen kommuner i kommuneklasse 7 og kun 1 kommune, Førde, i kommuneklasse 6. Førde har opplevd en nedgang på 5,3 %. For alle andre kommuneklasser er det ingen entydig trend.

Tabell 63. Total endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006

Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
1	Solund	-64 238	-26,8
1	Balestrand	-95 050	-19,4
1	Lærdal	-14 287	-1,2
1	Jølster	474 973	4,8
1	Naustdal	-369 441	-5,9
1	Bremanger	-332 220	-16,9
1	Vågsøy	-232 562	-26,6
1	Selje	73 663	4,7
1	Gloppen	249 235	1,8
2	Gulen	-158 401	-3,4
2	Vik	-77 956	-1,5
2	Askvoll	112 916	2,1
2	Fjaler	-132 591	-2,4
2	Gaular	-186 064	-2,3
2	Hornindal	568 848	15,5
2	Stryn	-618 037	-5,0
3	Hyllestad	-576 642	-20,8
3	Høyanger	84 830	2,6
4	Flora	-93 785	-2,9
4	Leikanger	3 932	6,3
4	Sogndal	90 453	2,1
4	Aurland	-13 425	-3,7
4	Luster	101 739	1,4
4	Eid	-242 126	-3,3
6	Førde	-344 082	-5,3

Tabell 64 viser at alle kommuneklasser har hatt en årlig prosentvis nedgang i kvote og at denne har vært størst i kommuneklasse 3. For de øvrige kommuneklassene er nedgangen i prosent pr. år beskjeden, og alle utenom kommuneklasse 3 har hatt år med økning i kvote som følge av omsetning.

Tabell 64. Endring i kvote i kommuneklasser som følge av kjøp/salg 2001-2006

Kommune klasse	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Årlig %-vis endring
1	-1,1	0,2	0,1	0,2	0,0	-0,2	-0,1
2	-1,3	0,2	0,1	0,4	-0,2	-0,3	-0,2
3	-1,1	-1,0	-1,2	-0,3	-1,6	-3,7	-1,5
4	-1,8	0,4	-0,1	-0,7	1,0	0,7	-0,1
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-0,3	-3,9	-1,1	-0,6	-0,8	1,4	-0,9
7	-	-	-	-	-	-	-

Kommuneklasse 1, 2 og 4 har hatt en svak prosentvis nedgang i kvote, mens denne har vært større i kommuneklasse 2 og 6, jf. tabell 65. Forskjellen i nedgang i absolutte tall skiller ikke mye mellom kommuneklassene.

Fylkesmannen i Sogn og Fjordane mener før øvrig at kommuneklasseinndelingen ikke er en egnet innfallsvinkel for å beskrive kommunene i Sogn og Fjordane. Kommunene Solund, Bremanger, Vågsøy og Selje ligger i kommuneklasse 1 selv om disse har betydelig fiskeforedling og smelteverksindustri.

Kommuneklassenes andel av kvoter i 2001 og 2006 viser at det ikke har vært store forskyvninger av kvote innad i Sogn og Fjordane som følge av omsetning av kvoter i perioden 2001-2006.

Tabell 65. Total endring i kvote i kommuneklasser som følge av kjøp/salg 2001-2006

Kommune klasse	Antall prod. 2001	Total kvote 2001	Endring kvote 2001-2006	Endring kvote 2001-2006 (%)	Andel kvote 2001 (i %)	Andel kvote 2006 (i %)*
1	564	36 709 086	-309 927	-0,8	31,6	31,8
2	737	44 832 318	-491 285	-1,1	38,6	38,7
3	110	6 051 586	-491 812	-8,1	5,2	4,9
4	372	22 243 560	-153 212	-0,7	19,1	19,3
5	-	-	-	-	-	-
6	106	6 444 952	-344 082	-5,3	5,5	5,3
7	-	-	-	-	-	-

* Andel kvote 2006 er kvote i 2001 justert for kjøp og salg av kvote

4.4 Troms

Troms fylke representerer Nord-Norge. Fylket har 25 kommuner som til sammen har 153 000 innbyggere.

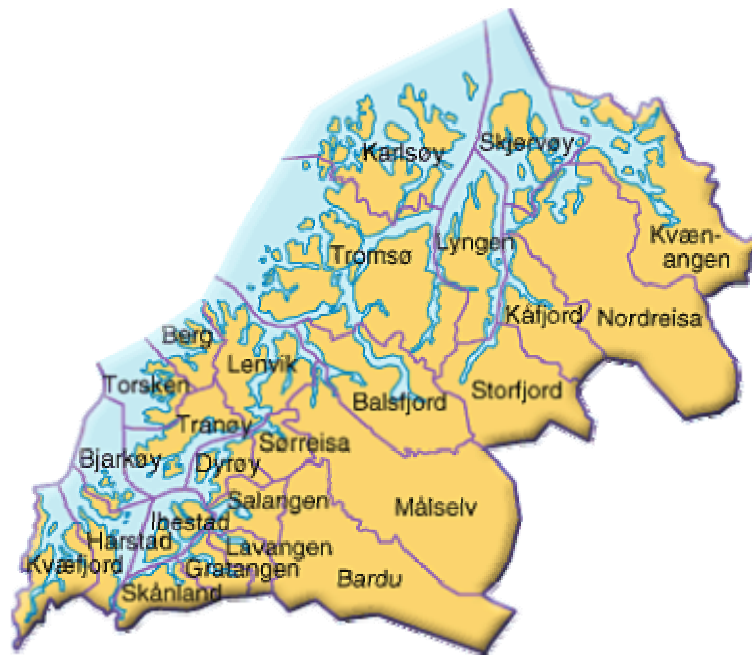
Troms er et lite fylke i melkeproduksjonssammenheng og har 2,4 % av landets melkeprodusenter og 2,4 % av landets totalkvote. Gjennomsnittskvoten er 103 317 liter, omtrent som landsgjennomsnittet. Kommunene Torsken, Berg, Karlsøy og Skjervøy har ikke aktive melkeprodusenter. Salg av kvoter i Troms ligger over landsgjennomsnittet. Siden 2001 har den årlige nedgangen i antall produsenter som følge av salg vært på 4,5 % og solgt kvotemengde pr. år 3,0 %.

Følgende soneinndeling gjelder for Troms:

”Sone G: Heile fylket med unntak av dei områda som er nemnde i sone H og I.

”Sone H: Av Tromsø kommune: Ringvassøy, Reinøy, Rebbenesøy, Sandøya, Musvær, Vengsøy, Ullsfjord/Oldervik/Sørfjord.

”Sone I: Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen kommunar.”

4.4.1 Generelt

Det er mange kommuner i Troms med liten kvote, både i absolutte og relative tall, mens noen kommuner, som Balsfjord og Målselv, har en stor andel av produksjonen. Kommunenes kvoteandel varierer fra 0,2 % til 22,4 %. Lavangen som hadde en aktiv produsent i 2001, har mistet denne og er uten aktive produsenter i 2006. Det at det er mange kommuner med relativt få produsenter gjør tallmaterialet vanskelig å tolke da endringer vil gi store prosentvise utslag.

Tabell 66. Antall produsenter og kvote i Troms 2001

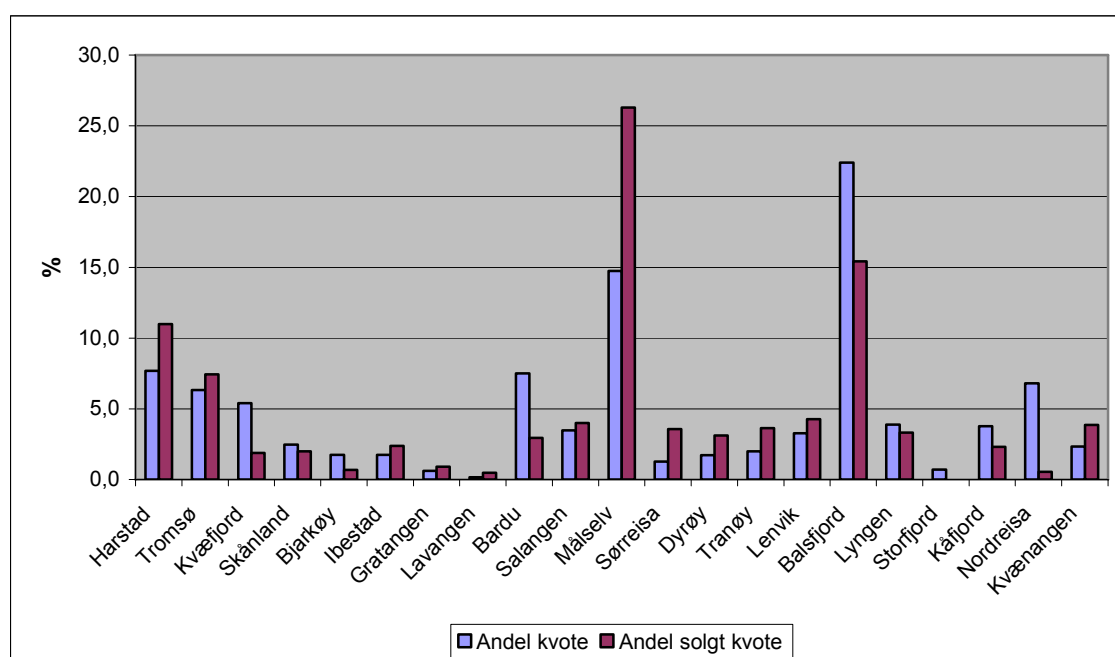
Kommune klasse	Kommune	Antall prod. 2001	Andel prod. 2001	Total kvote 2001	Andel kvote 2001
1	Bjarkøy	6	1,3	667 476	1,7
1	Ibestad	8	1,7	661 843	1,7
1	Dyrøy	9	1,9	653 855	1,7
1	Tranøy	11	2,4	757 469	2,0
1	Balsfjord	114	24,5	8 553 989	22,4
1	Kåfjord	21	4,5	1 442 605	3,8
1	Kvæangen	8	1,7	891 709	2,3
3	Lyngen	19	4,1	1 484 493	3,9
4	Skånland	13	2,8	940 302	2,5
4	Gratangen	2	0,4	234 179	0,6
4	Lavangen	1	0,2	60 905	0,2
4	Salangen	17	3,7	1 329 340	3,5
4	Lenvik	17	3,7	1 252 174	3,3
4	Storfjord	4	0,9	267 158	0,7
4	Nordreisa	27	5,8	2 596 428	6,8
6	Harstad	29	6,2	2 932 578	7,7
6	Kvæfjord	22	4,7	2 063 222	5,4
6	Bardu	32	6,9	2 863 896	7,5
6	Målselv	66	14,2	5 626 776	14,7
6	Sørrøisa	6	1,3	480 970	1,3
7	Tromsø	33	7,1	2 418 126	6,3
	Troms	465	100,0	38 179 493	100,0

Av tabellen og figuren under fremgår det at de to store melkeproduksjonskommunene har fulgt ulik trend når det gjelder salg av kvote. Balsfjord har solgt få kvoter i forhold til sin andel av fylkets kvote i 2001, mens situasjonen har vært motsatt i Målselv. Både i Gratangen og Lavangen har det blitt solgt 1 kvote, noe som gir store utslag gitt antall produsenter i 2001 på henholdsvis 1 og 2. Storfjord kommune har ikke solgt kvote i perioden.

Tabell 67. Antall selgere og solgt kvote 2001-2006

Kommune klasse	Kommune	Antall selgere	Andel selgere*	Solgt kvote	Andel solgt kvote*
1	Bjarkøy	1	1,0	46 339	0,7
1	Ibestad	3	3,0	163 177	2,4
1	Dyrøy	3	3,0	213 616	3,1
1	Tranøy	4	4,0	249 707	3,6
1	Balsfjord	17	17,2	1 057 152	15,4
1	Kåfjord	2	2,0	157 980	2,3
1	Kvænangen	2	2,0	264 636	3,9
3	Lyngen	3	3,0	227 227	3,3
4	Skånland	3	3,0	135 697	2,0
4	Gratangen	1	1,0	62 583	0,9
4	Lavangen	1	1,0	32 846	0,5
4	Salangen	4	4,0	273 988	4,0
4	Lenvik	5	5,1	293 020	4,3
4	Storfjord	0	0,0	0	0,0
4	Nordreisa	1	1,0	37 957	0,6
6	Harstad	9	9,1	752 894	11,0
6	Kvæfjord	2	2,0	128 201	1,9
6	Bardu	3	3,0	200 698	2,9
6	Målselv	22	22,2	1 801 925	26,3
6	Sørreisa	3	3,0	245 278	3,6
7	Tromsø	10	10,1	509 567	7,4
	Troms	99	100,0	6 854 488	100,0

*Andel selgere/solgt kvote ut i fra totalt antall selgere/mengde solgt kvote i fylket

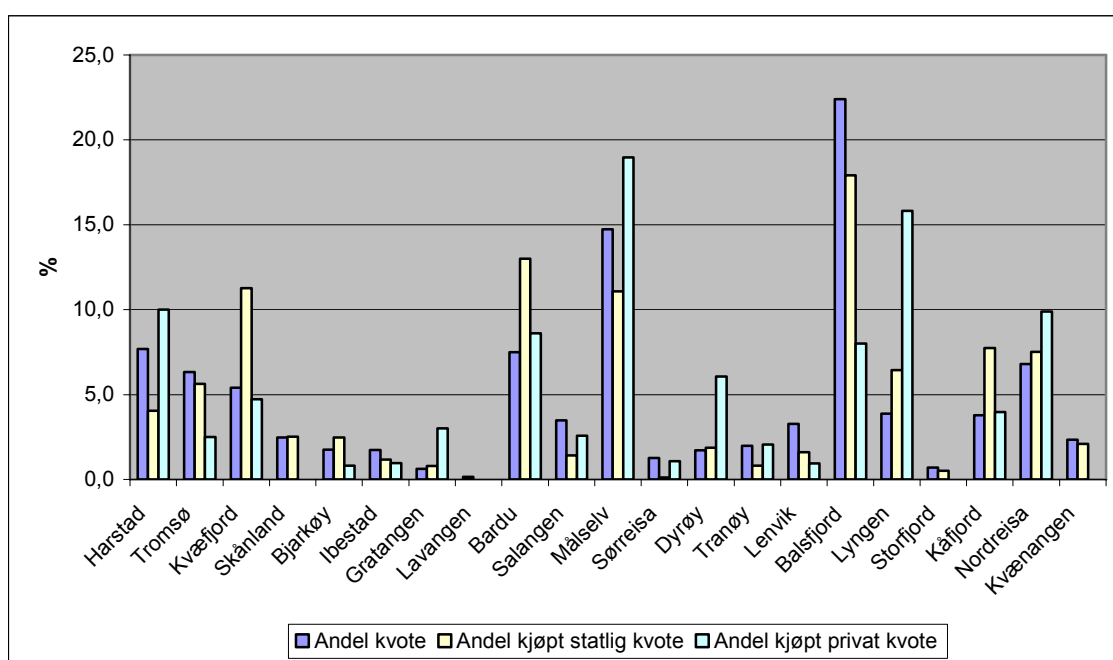

Figur 40. Andel solgt kvote i 2001-2006 sammenlignet med andel kvote i 2001

Når det gjelder kjøp av statlig omsatt kvote, har interessen for dette vært spesielt stor i Kvæfjord og Bardu hvor produsentene har kjøpt henholdsvis 11,3 % og 13,0 % av omsatt kvote. Balsfjord og Målselv har kjøpt mindre kvote enn det deres andel av kvote skulle tilsi.

Det er 3 kommuner som ikke har kjøpt privat kvote. Nordreisa, Harstad og Lyngen har kjøpt forholdsvis mye privat kvote, det samme har Målselv som har kjøpt 19 % av omsatt privat kvote.

Fylkesmannen i Troms mener at det på grunn av lokal tilknytning og kjennskap mellom produsentene, er grunnlag for å hevde at mye av den private kvoten som selges omsettes lokalt. Dette kan være noe av forklaringen på at Målselv som har solgt mye kvote, også har kjøpt mye kvote privat, jf. tabellen under.

Figur 41. Andel kjøpt statlig og privat kvote i 2001-2006 sammenlignet med andel kvote i 2001

Sammenlignet med de andre fylkene som har blitt presentert i denne delen av rapporten, er de prosentvise endringene på kommunenivå store i Troms, se tabell 68. De store årlige prosentvise endringene noen kommuner har skyldes først og fremst store endringer i enkeltår. De store endringene i enkeltår skyldes igjen det faktum at mange av kommunene i Troms har få produsenter. Den ene aktive melkeprodusenten i Lavangen solgte kvoten i 2002, noe som førte til en nedgang i kvote på 53,4 % og en gjennomsnittlig årlig nedgang på 8,9 %. Grunnen til at kvote i Lavangen ikke endret seg med 100 % skyldes at det var kun gjennomsnittet av leveransene de siste fem årene som ble solgt.

Forekomsten av kommuner med få produsenter gjør også at økning i kvote kan slå kraftig ut. Dette vises i tilfellet Gratangen hvor den ene gjenværende melkeprodusenten i 2005 kjøpte nesten 60 000 liter privat kvote og økte kvoten i kommunen med 37,9 %.

Tabell 68. Prosentvis endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006

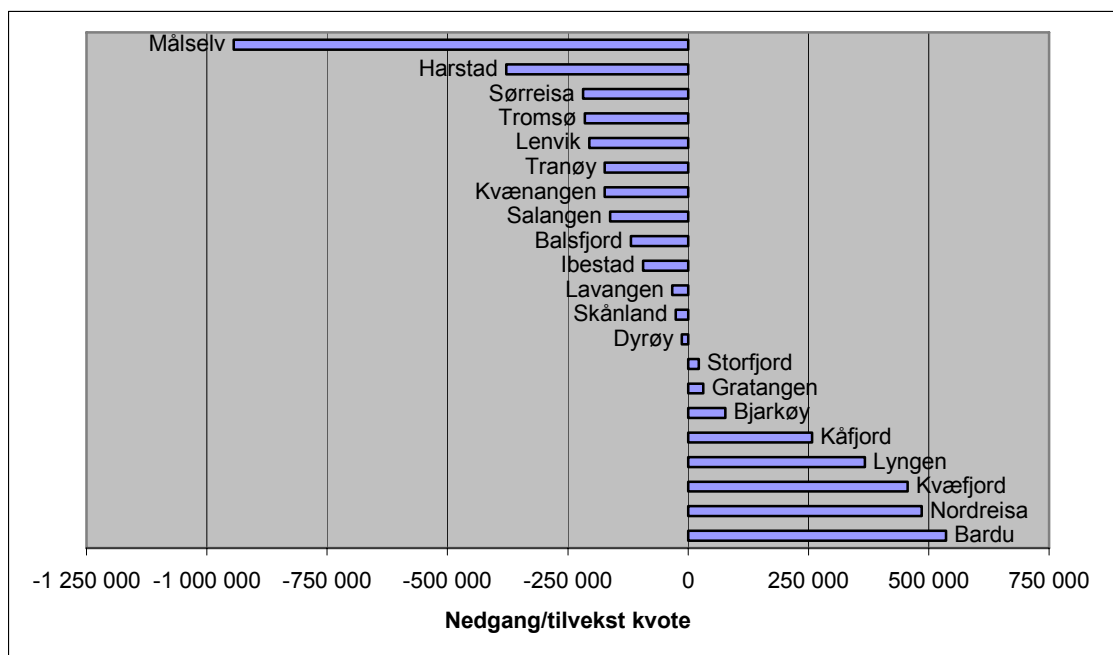
Kommune klasse	Kommune	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Årlig %-vis endring
1	Bjarkøy	-1,8	2,8	0,0	2,2	1,6	1,7	1,1
1	Ibestad	-4,9	-4,0	0,0	2,2	0,4	-8,6	-2,5
1	Dyrøy	-5,1	2,9	0,0	-5,0	4,4	-1,1	-0,6
1	Tranøy	-4,1	0,5	-0,1	-9,0	0,8	1,0	-1,8
1	Balsfjord	-4,3	1,4	0,0	0,5	0,5	-1,0	-0,5
1	Kåfjord	5,3	3,8	0,1	1,1	1,6	-1,4	1,7
1	Kvænangen	2,8	1,3	0,0	2,3	-13,5	-17,6	-4,1
3	Lyngen	5,0	3,6	0,0	4,4	4,2	5,6	3,8
4	Skånland	-7,0	-2,0	0,0	2,4	1,1	1,1	-0,7
4	Gratangen	5,8	-21,4	0,1	0,0	37,9	0,0	3,7
4	Lavangen	0,0	-53,4	0,0	0,0	0,0	0,0	-8,9
4	Salangen	0,5	0,3	0,0	5,0	-12,7	-5,8	-2,1
4	Lenvik	-7,7	-1,2	0,0	1,7	-12,9	2,0	-3,0
4	Storfjord	2,5	1,6	0,0	0,0	1,4	3,9	1,6
4	Nordreisa	3,2	0,8	0,0	2,9	1,0	7,6	2,6
6	Harstad	0,6	0,4	-0,1	-5,6	0,6	-1,9	-1,0
6	Kvæfjord	1,6	3,0	0,0	4,0	3,1	4,7	2,7
6	Bardu	4,2	3,0	0,0	4,2	0,2	3,2	2,5
6	Målselv	-5,3	-3,7	0,0	-8,0	-0,3	1,6	-2,6
6	Sørreisa	-13,2	0,0	-0,2	4,2	0,0	-24,8	-5,7
7	Tromsø	1,1	-4,7	0,0	2,3	0,7	-8,4	-1,5

I tabell 69 er kommunene sortert etter henholdsvis endring i kvote i absolutte tall og prosentvis endring i kvote, med utgangspunkt i basisåret 2001. 8 av 21 kommuner har hatt en økning i kvote som følge av omsetningsordningen. Bardu, Nordreisa, Kvæfjord og Lyngen er de kommunene som kommer best ut med begge sorteringsmåtene. Bardu har hatt størst økning i kvoteliter, mens Lyngen har hatt størst relativ økning i kvote. Målselv har avgitt mest kvoteliter og har hatt en nedgang i kvote siden 2001 på 16,8 %. Den relative nedgangen i kvote er størst for de små melkeproduksjonskommunene Lavangen, Sørreisa og Tranøy.

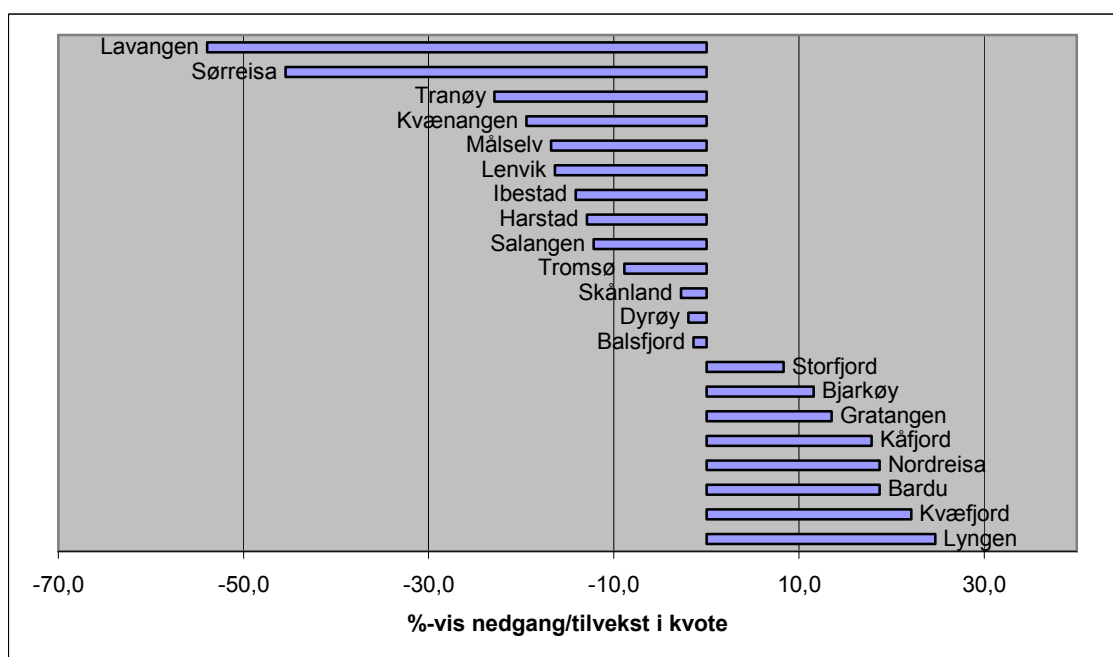
Tabell 69. Total endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006 sortert etter henholdsvis endring i kvote og prosentvis endring i kvote

Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
6	Bardu	535 854	18,7
4	Nordreisa	485 444	18,7
6	Kvæfjord	456 496	22,1
3	Lyngen	367 052	24,7
1	Kåfjord	257 517	17,9
1	Bjarkøy	77 366	11,6
4	Gratangen	31 684	13,5
4	Storfjord	22 269	8,3
1	Dyrøy	-12 751	-2,0
4	Skånland	-25 850	-2,7
4	Lavangen	-32 846	-53,9
1	Ibestad	-93 490	-14,1
1	Balsfjord	-118 419	-1,4
4	Salangen	-161 805	-12,2
1	Kvænangen	-173 437	-19,4
1	Tranøy	-173 476	-22,9
4	Lenvik	-205 073	-16,4
7	Tromsø	-214 655	-8,9
6	Sørreisa	-218 603	-45,5
6	Harstad	-378 168	-12,9
6	Målselv	-944 056	-16,8

Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
3	Lyngen	367 052	24,7
6	Kvæfjord	456 496	22,1
6	Bardu	535 854	18,7
4	Nordreisa	485 444	18,7
1	Kåfjord	257 517	17,9
4	Gratangen	31 684	13,5
1	Bjarkøy	77 366	11,6
4	Storfjord	22 269	8,3
1	Balsfjord	-118 419	-1,4
1	Dyrøy	-12 751	-2,0
4	Skånland	-25 850	-2,7
7	Tromsø	-214 655	-8,9
4	Salangen	-161 805	-12,2
6	Harstad	-378 168	-12,9
1	Ibestad	-93 490	-14,1
4	Lenvik	-205 073	-16,4
6	Målselv	-944 056	-16,8
1	Kvænangen	-173 437	-19,4
1	Tranøy	-173 476	-22,9
6	Sørreisa	-218 603	-45,5
4	Lavangen	-32 846	-53,9

Figur 42. Endring i kvote som følge av kjøp/salg 2001-2006

Figur 43. Prosentvis endring i kvote som følge av kjøp/salg av kvote 2001-2006

Kvoteandel for 2006 i tabellen under er ikke kommunenes reelle kvoteandel for 2006, men kvote for 2001 justert for endringer som følge av kjøp og salg.

Det kan virke som om kvotene innad i Troms fylke har forflyttet seg mer enn i de øvrige fylkene der dette har blitt vurdert. Endringene i kommunenes kvoteandel er likevel ikke påfallende store, og de fem største melkeproduksjonskommunene i 2001 er fortsatt de fem største i 2006, selv om rekkefølgen har endret seg noe. Dette gjelder også for de fire minste melkeproduksjonskommunene.

Tabell 70. Kommunenes kvoteandel i 2001 og 2006

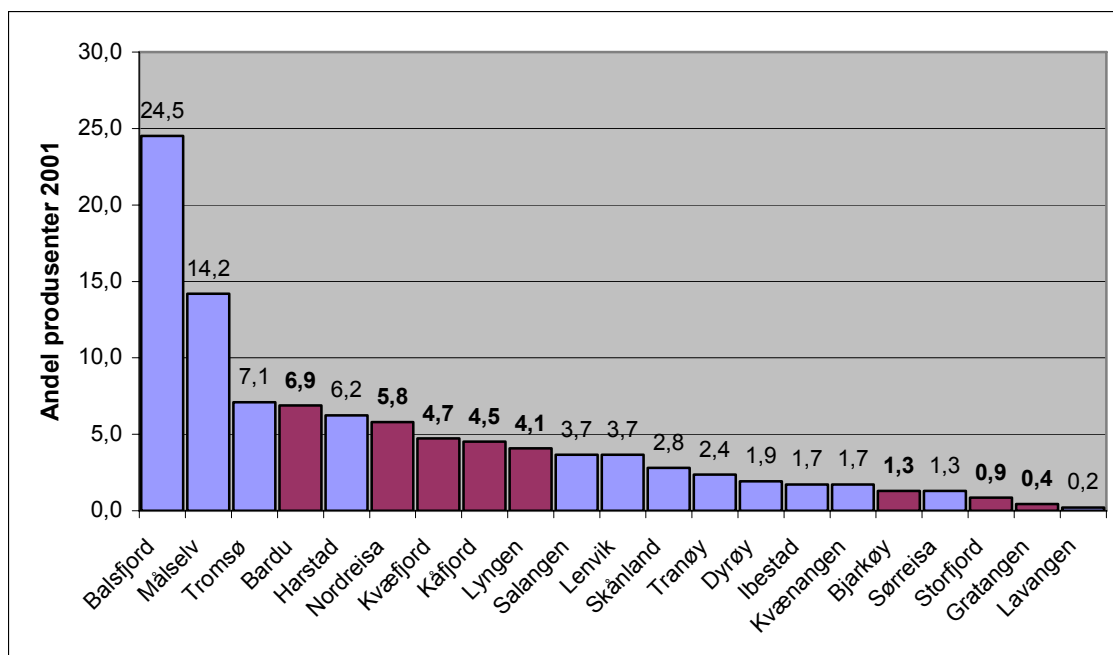
Kommune klasse	Kommune	Andel kvote 2001	Kommune klasse	Kommune	Andel kvote 2006*
1	Balsfjord	22,4	1	Balsfjord	22,4
6	Målselv	14,7	6	Målselv	12,4
6	Harstad	7,7	6	Bardu	9,0
6	Bardu	7,5	4	Nordreisa	8,2
4	Nordreisa	6,8	6	Harstad	6,8
7	Tromsø	6,3	6	Kvæfjord	6,7
6	Kvæfjord	5,4	7	Tromsø	5,9
3	Lyngen	3,9	3	Lyngen	4,9
1	Kåfjord	3,8	1	Kåfjord	4,5
4	Salangen	3,5	4	Salangen	3,1
4	Lenvik	3,3	4	Lenvik	2,8
4	Skånland	2,5	4	Skånland	2,4
1	Kvænangen	2,3	1	Bjarkøy	2,0
1	Tranøy	2,0	1	Kvænangen	1,9
1	Bjarkøy	1,7	1	Dyrøy	1,7
1	Ibestad	1,7	1	Tranøy	1,6
1	Dyrøy	1,7	1	Ibestad	1,5
6	Sørreisa	1,3	4	Storfjord	0,8
4	Storfjord	0,7	4	Gratangen	0,7
4	Gratangen	0,6	6	Sørreisa	0,7
4	Lavangen	0,2	4	Lavangen	0,1

* Andel kvote 2006 er kvote i 2001 justert for kjøp og salg av kvote

4.4.2 Produksjonsmiljø og gjennomsnittskvote

Det er kommunene Lyngen, Kvæfjord, Bardu, Nordreisa, Kåfjord, Gratangen, Bjarkøy og Storfjord som har hatt en økning i kvote som følge av kjøp og salg. Bardu, Nordreisa, Kvæfjord og Lyngen er de kommunene som har hatt størst økning både prosentvis og i absolutte tall.

Av figur 44 fremgår det at de fire kommunene som har økt mest, ikke er de med størst produksjonsmiljø. Ser man vekk fra Balsfjord og Målselv, som skiller seg ut ved å ha et veldig stort produksjonsmiljø, er likevel produksjonsmiljøet i de fire kommunene ikke blant de minste i fylket. Storfjord, hvor kun 0,9 % av produsentene holdt til i 2001, har hatt en økning i kvote som følge av at ingen i kommunen har solgt, mens flere har kjøpt statlig kvote.

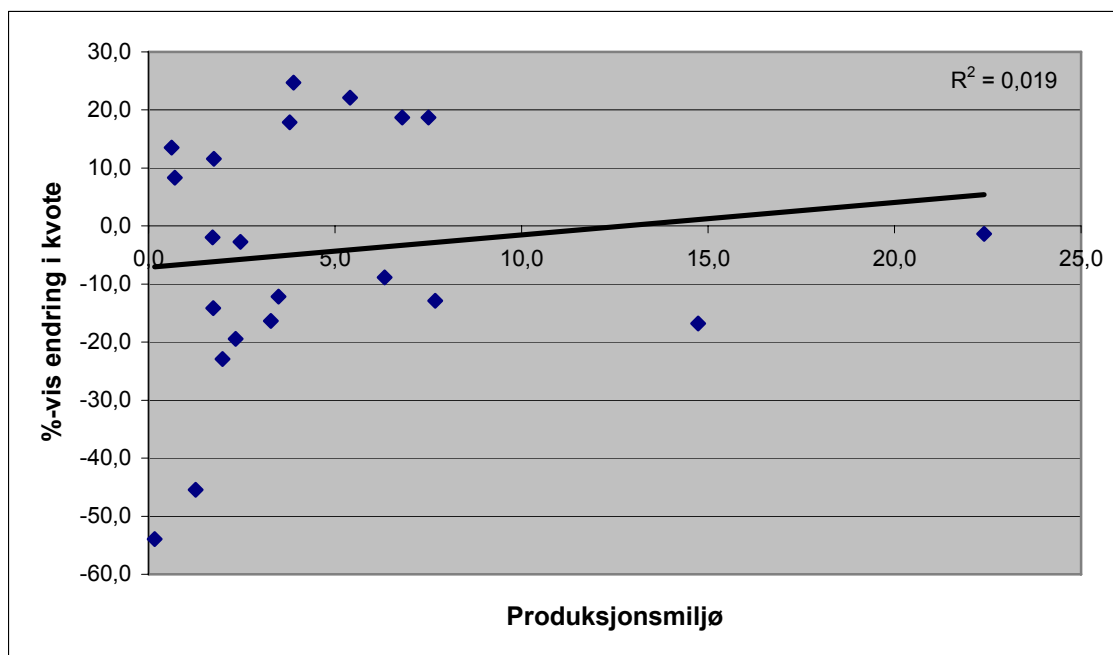

Figur 44. Produksjonsmiljø 2001

Balsfjord som har det desidert største produksjonsmiljøet med 24,5 % av produsentene, har hatt en nedgang i kvote på 1,4 %, tilsvarende en kvotemengde på 118 419 liter. Balsfjord har hatt en nedgang i antall produsenter på 17,2 % siden 2001, produsentene har kjøpt 17,9 % av omsatt statlig kvote og 8 % av privat omsatt kvote.

Målselv, med det nest største produksjonsmiljøet i 2001, har hatt en nedgang i kvote på 16,8 % som følge av kjøp og salg. 22,2 % av produsentene fra 2001 har solgt kvoten, tilsvarende 26,3 % av kvoten. Dette indikerer at det er store kvoter som har blitt solgt i Målselv. Kommunen har kjøpt 11,1 % av statlig omsatt kvote og 19 % av privat omsatt kvote. Man ser at det i Målselv både er stort salg og stort kjøp, men at solgt mengde er større enn kjøpt mengde. Den største nedgangen i Målselv var i 2004 da nedgangen var på 8 %.

Heller ikke statistikken fra Troms bygger opp under hypotesen om at kommuner med store produksjonsmiljøer er de som drar mest nytte av ordningen med kjøp og salg. R-kvadrert verdien i grafen under er den laveste blant alle fylkene, og man ser at trendlinjen ikke gir et godt bilde av de faktiske forhold.

Figur 45. Sammenheng mellom produksjonsmiljø og endring i kvote 2001-2006

Fylkesmannen i Troms påpeker i en kommentar til analysen av Troms at et godt produksjonsmiljø ikke kun kan måles ved det relative antallet produsenter i en kommune. Ser man vekk fra de små produksjonskommunene Bjarkøy, Storfjord og Gratangen mener Fylkesmannen at det er de kommunene med et ”positivt” produsentmiljø som har hatt en størst økning i kvote som følge av kjøp og salg. Med et positivt miljø inkluderes da elementer som fysisk avstand/klynger, kommunenes prioritering av landbruket og velfungerende veiledningsinstanser.

Tabell 71 viser kommunenes gjennomsnittskvote for 2001 og 2006. Gjennomsnittskvoten for 2006 er den reelle gjennomsnittskvoten. Gratangen har størst gjennomsnittskvote og har også hatt den største økningen i kvote. Dette skyldes at den eneste gjenværende produsenten i Gratangen har vært en ivrig kvotekjøper. Storfjord har som eneste kommune hatt en reduksjon i sin gjennomsnittskvote i perioden. Storfjord har ikke solgt kvote i perioden, og produsentene i kommunen har kjøpt kvote. Nedgangen i gjennomsnittskvote skyldes imidlertid at en produsent har lagt kvoten sovende i 2006.

Tabell 71. Kommunenes gjennomsnittskvote i 2001 og 2006

Kommune klasse	Kommune	Gj.snitts kvote 2001	Gj.snitts kvote 2006	Økning (i%)*
4	Gratangen	117 090	226 695	93,6
1	Kvænangen	111 464	151 163	35,6
1	Bjarkøy	111 246	152 535	37,1
6	Harstad	101 123	113 132	11,9
4	Nordreisa	96 164	113 715	18,3
6	Kvæfjord	93 783	122 318	30,4
6	Bardu	89 497	124 351	38,9
6	Målselv	85 254	115 198	35,1
1	Ibestad	82 730	95 618	15,6
6	Sørreisa	80 162	89 266	11,4
4	Salangen	78 196	89 494	14,4
3	Lyngen	78 131	111 439	42,6
1	Balsfjord	75 035	90 853	21,1
4	Lenvik	73 657	90 637	23,1
7	Tromsø	73 277	95 615	30,5
1	Dyrøy	72 651	93 444	28,6
4	Skånland	72 331	89 127	23,2
1	Tranøy	68 861	81 743	18,7
1	Kåfjord	68 695	85 051	23,8
4	Storfjord	66 790	63 277	-5,3
4	Lavangen	60 905	-	-

*Den reelle gjennomsnittskvoten i 2006. Faktorer utenfor omsetningsordningen, som etablering av samdrifter, vil også påvirke utviklingen i gjennomsnittskvoten

Antagelsen om at kvote flytter seg til de kommunene hvor det er store kvoter og at omsetningsordningen således vil favorisere disse kommunene, stemmer ikke ensidig for tilfellet Troms. Storfjord og Kåfjord har økt kvoten, men har små gjennomsnittskvoter. Storfjord har i tillegg et lite produksjonsmiljø, mens dette er større i Kåfjord. Gratangen og Bjarkøy, som begge har små produksjonsmiljø, har imidlertid store gjennomsnittskvoter og dette kan muligvis forklare noe av økningen i disse kommunene.

Kommunen Kåfjord, Nordreisa og Kvænangen ligger i sone I for distriktstilskudd og produsentene her får, i forhold til de fleste andre produsenter i Troms, en merpris på 79 øre liter pr. melk produsert. Dette kan være en delforklaring på økningen i kvote i Kåfjord og Nordreisa. Kommunene har vært blant de som har økt prosentvis mest som følge av kjøp og salg av kvoter siden 2001. Kvænangen derimot, har hatt en nedgang i kvote og har ikke kjøpt privat kvote i perioden.

4.4.3 Kommuneklasser

Som det fremgår av tabell 72 har Troms fylke flest kommuner i kommuneklasse 1, 4 og 6. Det er ingen kommuner i kommuneklasse 5 og kun en kommune i klasse 3. Blant primærnæringskommunene har det vært både nedgang og tilvekst i kvote som følge av kjøp og salg. Tranøy har hatt den største prosentvise nedgangen med 22,9 %, mens Kåfjord har hatt en tilvekst på 17,9 %. Heller ikke i kommuneklasse 4 og 6 er det en entydig trend, da noen kommuner har tilvekst, mens andre har nedgang. Alternativt arbeid i Troms har vært relativt vanskelig tilgjengelig i hele perioden 2001-2006 uansett kommuneklasse, og dette kan forklare mangelen på ensartet utvikling.

Lyngen som utgjør kommuneklasse 3, har hatt en sterk oppgang i kvote, mens bykommunen Tromsø i klasse 7 har hatt en nedgang. Fylkesmannen i Troms opplyser at Lyngen lenge har hatt et godt produsentmiljø og at produsentene er offensive.

Tabell 72. Total endring i kvote i kommuneklasser som følge av kjøp/salg 2001-2006

Kommune klasse	Kommune	Endring kvote	Endring kvote (i %)
1	Bjarkøy	77 366	11,6
1	Ibestad	-93 490	-14,1
1	Dyrøy	-12 751	-2,0
1	Tranøy	-173 476	-22,9
1	Balsfjord	-118 419	-1,4
1	Kåfjord	257 517	17,9
1	Kvænangen	-173 437	-19,4
3	Lyngen	367 052	24,7
4	Skånland	-25 850	-2,7
4	Gratangen	31 684	13,5
4	Lavangen	-32 846	-53,9
4	Salangen	-161 805	-12,2
4	Lenvik	-205 073	-16,4
4	Storfjord	22 269	8,3
4	Nordreisa	485 444	18,7
6	Harstad	-378 168	-12,9
6	Kvæfjord	456 496	22,1
6	Bardu	535 854	18,7
6	Målselv	-944 056	-16,8
6	Sørreisa	-218 603	-45,5
7	Tromsø	-214 655	-8,9

Som det fremgår av tabell 73 har det vært en årlig prosentvis økning i kommuneklasse 3 på 3,7 % og i klasse 4 på 0,3 %. Primærnæringskommunene har hatt en gjennomsnittlig nedgang på 0,3 %, men har hatt en økning i perioden 2002-2004. Alle kommuneklassene har opplevd både tilvekst og nedgang og det er således ikke lett å spore trender som kan si noe om utviklingen fremover.

Tabell 73. Endring i kvote i kommuneklasser som følge av kjøp/salg 2001-2006

Kommune klasse	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Årlig %-vis endring
1	-2,8	1,5	1,6	0,2	0,0	-2,2	-0,3
2	-	-	-	-	-	-	-
3	5,0	3,6	-0,5	4,4	4,2	5,6	3,7
4	-0,8	-1,3	1,6	2,8	-3,3	2,9	0,3
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-1,4	-0,2	-1,8	-2,3	0,6	1,2	-0,7
7	1,1	-4,7	-0,2	2,3	0,7	-8,4	-1,5

Andel kvote i 2006 i tabellen nedenfor er som tidligere beregnet med bakgrunn i kvote for 2001 justert for kjøp og salg. Kommuneklasse 3 og 4 har økt sin andel av melkeproduksjon i Troms, mens de øvrige klasser har hatt en reduksjon.

Tabellen viser at omsetningsordningen ikke har ført til store forskyvninger i kvote og at strukturen i melkeproduksjonen kun er marginalt endret fra 2001.

Tabell 74. Total endring i kvote som følge av kjøp/salg av kvote 2001-2006

Kommune klasse	Antall prod. 2001	Total kvote 2001	Endring kvote 2001-2006	Endring kvote 2001-2006 (%)	Andel kvote 2001 (i %)	Andel kvote 2006 (i %)*
1	177	13 628 946	-236 690	-1,7	35,7	35,6
2	-	-	-	-	-	-
3	19	1 484 493	367 052	24,7	3,9	4,9
4	81	6 680 486	113 823	1,7	17,5	18,0
5	-	-	-	-	-	-
6	155	13 967 442	-548 477	-3,9	36,6	35,6
7	33	2 418 126	-214 655	-8,9	6,3	5,9

* Andel kvote 2006 er kvote i 2001 justert for kjøp og salg av kvote

4.5 Hele landet

4.5.1 Kommuneklasser

Tabellen nedenfor viser endring i kvote som følge av kjøp og salg i perioden 2001 til 2006 for de ulike kommuneklassene på landsbasis. Summert gir kolonnen *Endring kvote 2001-2006* et negativt tall på ca. 20 millioner liter. Dette skyldes i hovedsak inndragning av kvote i kjøps- og salgsrunden i 2001.

Tabell 75. Total endring i kvote som følge av kjøp og salg av kvote 2001-2006 – hele landet

Kommune klasse	Antall prod. 2001	Total kvote 2001	Endring kvote 2001-2006	Endring kvote 2001-2006 (%)	Andel kvote 2001 (i %)	Andel kvote 2006 (i %)
1	4397	328 299 217	-1 214 536	-0,4	20,6	20,9
2	5584	451 747 992	3 447 285	0,8	28,4	29,0
3	3024	240 485 883	-3 008 773	-1,3	15,1	15,1
4	2826	205 822 799	-4 612 635	-2,2	12,9	12,8
5	2578	234 220 732	-11 946 280	-5,1	14,7	14,2
6	979	83 410 699	-1 688 978	-2,0	5,2	5,2
7	526	47 551 769	-4 383 914	-9,2	3,0	2,8

Det er primærnæringskommunene (klasse 1) og de blandede landbruks- og industrikommunene (klasse 2) som hadde størst andel av melkeproduksjonen i 2001, med hhv. 21 % og 28 % av totalkvoten i landet. Industrikommunene (klasse 3), mindre sentrale blandede tjenesteytings- og industrikommuner (klasse 4) og sentrale blandede tjenesteytings- og industrikommuner (klasse 5) hadde fra 13-15 % av totalkvoten. De mindre sentrale tjenesteytingskommunene (klasse 6) hadde 5,2 % av totalkvoten, mens tilsvarende tall for de sentrale tjenesteytingskommunene (klasse 7) var 3 %.

Kommuneklasse 2 er den eneste klassen som har opplevd en økning i kvote gjennom omsetningsordningen. Denne økningen er kun på 0,8 %, tilsvarende ca. 3,5 millioner liter. Øvrige kommuneklasser har hatt en nedgang i kvote og denne er størst i kommuneklasse 7

hvor nedgangen er på 9,2 %. Også kommuneklasse 5 skiller seg ut med en nedgang på 5,1 %. Kommuneklasse 5 og 7 inneholder begge per definisjon *sentrale* kommuner. Kommuneklasse 1 har hatt en nedgang som følge av kjøp og salg siden 2001 på 0,4 %, men ser man vekk fra nedgangen som følge av inndragningen i 2001, vil også kommuneklasse 1 ha hatt en netto økning i kvoten.

Endring i kvote på kommuneklassenivå gir små utslag, og det er grunn til å anta at noe av dette skyldes at det ikke er en entydig trend blant kommunene i de ulike kommuneklassene, noe tallene fra fylkescasene også eksemplifiserer.

Av tabellen over kan man lese at det er en viss sammenheng mellom hvor høy andel av melkeproduksjonen i landet de ulike kommuneklassene har og endringen i kvote som følge kjøp og salg. Kommuneklassene med høy andel av produksjonen har hatt den mest positive utviklingen, og vice versa.

Som i fylkescasene er det ingen store endringer å spore i fordelingen av melkeproduksjonen mellom de ulike klassene.

Tabellen under viser årlig prosentvis endring i kvote. Endringene pr. år er ikke veldig utslagsgivende. Nedgangen er størst i kommuneklasse 7 med en årlig nedgang på 1,5 %. Kommuneklasse 5 og 7 har hatt en nedgang alle årene, mens kommuneklasse 2, med unntak av år 2001 da det var inndragning av kvote, har hatt en positiv utvikling alle årene. For de øvrige kommuneklassene er det ingen entydig trend.

Tabell 76. Endring i kvote i kommuneklasser som følge av kjøp/salg 2001-2006 – hele landet

Kommune klasse	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Årlig %-vis endring
1	-0,8	0,4	0,0	0,2	0,2	-0,3	-0,1
2	-0,7	0,3	0,1	0,4	0,1	0,5	0,1
3	-1,3	-0,2	0,0	0,1	0,6	-0,4	-0,2
4	-1,4	-0,4	0,1	0,1	-0,5	-0,2	-0,4
5	-3,0	-0,8	-0,1	-0,7	-0,1	-0,4	-0,9
6	-1,1	-0,2	-0,4	-1,0	-0,2	0,9	-0,3
7	-2,1	-1,8	-0,5	-0,7	-2,2	-1,9	-1,5

Budsjettnemnda for jordbruket 2006 (s.58) har en oversikt som viser nedgangen i antall jordbruksbedrifter for de ulike kommuneklassene i perioden 1999-2005:

Tabell 77. Nedgang i antall jordbruksbedrifter 1999-2005

Kommuneklasse	Årlig endring (i %)
1	-4,3
2	-3,5
3	-4,7
4	-5,3
5	-4,6
6	-4,7
7	-4,3

Tallene i tabell 77 gir en indikasjon på utviklingen på landbruksområdet i de forskjellige kommuneklassene. Snittet på landsbasis er en nedgang på 4,5 %. Oversikten viser at det er kommuneklasse 2 som har opplevd prosentvis lavest nedgang i antall jordbruksbedrifter. Dette er også den kommuneklassen som har den mest positive utviklingen som følge av omsetning, jf. tabell 76. Ellers følger utviklingen i antall jordbruksbedrifter på kommuneklassenivå ikke den samme trenden som kjøp og salg av melkekvoter. Mens nedgangen i kvote som følge av kjøp og salg av kvoter for kommuneklasse 7 er merkbart større enn for de øvrige klassene, er nedgangen i antall jordbruksbedrifter i samme kommuneklasse under landsgjennomsnittet. Det er videre større variasjoner i nedgangen i antall melkeprodusenter som følge av kjøp og salg enn det man observerer for jordbruket i sin helhet.

4.5.2 Produksjonsmiljø

I tabellen nedenfor sammenlignes kommuner med 15 eller mindre produsenter med kommuner med mer enn 15 produsenter. Man definerer da kommuner med mindre enn 15 melkeprodusenter som kommuner med svakt produksjonsmiljø. Hvorvidt denne generaliseringen stemmer vil blant annet avhenge av kommunenes størrelse og spredningen på produsentene.

Tabell 78. Total endring i kvote som følge av kjøp og salg av kvote 2001-2006

Kommuner med:	Antall prod. 2001	Total kvote 2001	Endring kvote 2001-2006	Endring kvote 2001-2006 (%)	Andel kvote 2001 (i %)	Andel kvote 2006 (i %)
≤15 produsenter	990	81 208 817	-8 375 849	-10,3	5,1	4,6
> 15 produsenter	18924	1 510 330 274	-15 031 982	-1,0	94,9	95,4

Det er ca. 5 % av kommunene i Norge som i 2001 hadde 15 eller færre melkeprodusenter. Tallene viser at disse kommunene har hatt en prosentvis større nedgang i kvote enn de pr. definisjon store melkeproduksjonskommunene. Nedgangen i kvote som følge av kjøp og salg er på kun 1 % for de kommunene som i 2001 hadde mer enn 15 produsenter og disse kommunene øker sin andel av melkeproduksjonen på bekostning av de kommunene med få produsenter når man ser på endringer som følge av kjøp og salg av kvote.

4.6 Noen konklusjoner

Arbeidsgruppen har i dette kapitlet analysert utviklingen i kjøp og salg på kommunenivå i fylkene Vest-Agder, Oppland, Sogn og Fjordane og Troms. Fylkene ligger i fire forskjellige landsdeler og mens Vest-Agder og Troms er forholdsvis små melkeproduksjonsfylker, er Oppland og Sogn og Fjordane blant de største. Utvalget av fylker er gjort med tanke på å kunne generalisere best mulig, men det er likevel viktig å være klar over usikkerheten knyttet til å generalisere resultatene gitt det begrensede utvalget samt tallmaterialets karakter.

Arbeidsgruppen ser i ettertid at det kunne vært valgt fylker der salget har vært stort ettersom sjansene for at kvote forflytter seg da er større. Man ser at forflytning av kvoter har vært størst

i Troms der også årlig kvotemengde som selges har vært høyest. Dette kan indikere at omsetning av kvoter får større konsekvenser i de fylker der salget er stort.

Det er i tillegg problematisk at mange av kommunene har relativt få melkeprodusenter og dermed også en svært liten andel av kvoten. Dette gjør tallmaterialet vanskelig å tolke og er spesielt et problem i forhold til Troms der kvotemengden er ujevnt fordelt. De prosentvise utslagene blir svært store ved endringer i kvote der kommunene i utgangspunktet er små melkeproduksjonskommuner. Det kan tenkes at man ved å fjerne de minste kommunene lettere hadde funnet støtte for hypotesene ettersom man da hadde fjernet noen av avvikene. Det hadde imidlertid igjen redusert datagrunnlaget for analysen samt gjort analysen mindre reell.

Det viser seg at de fleste kommunene i de fire fylkene har opplevd både tilvekst og nedgang i kvote i perioden 2001-2006. Svært få kommuner viser en entydig trend. Noen kommuner har hatt store prosentvise endringer i kvote som følge av salg noen år, men dette skyldes ofte at det er få produsenter i en kommune og at salg av kvote derfor gir store utslag. Det er vanskelig å predikere hvordan utviklingen vil bli i årene som kommer ettersom de fleste kommunene opplever både tilvekst og nedgang i kvote. Arbeidsgruppen synes det er en positiv observasjon at man ikke har en entydig trend blant kommunene, og at dette på sikt gjør at omsetning av kvoter ikke har den effekt at fordelingen av kvote forskyves betydelig innad i fylkene.

Det ble innledningsvis i kapittelet pekt på at privat omsetning av kvote i prinsippet innebærer at en større andel kvote kan forflytte seg innenfor fylker og at statlig omsatt kvote fordeles jevnere enn den privat omsatte kvoten. På den andre siden gjør muligheten for å selge kvote privat at større deler av en solgt kvote kan bevares i en kommune eller ei bygd. Det er naturlig å anta at mange melkeprodusenter har et ønske om at kvote skal være igjen i lokalmiljøet og at privat omsetning dermed fremmer lokal omsetning. Man skal likevel være klar over at ca. 25 % av solgt privat kvote på landsbasis omsettes via de to operative omsetningskanalene Melkebørsen og Melkekvotes, og at omsetning via disse kanalene vil kunne motvirke lokal omsetning av privat kvote. Hensynet til pris vil alltid være en viktig faktor ved salg av kvote, og mange produsenter vil selge kvoten der de kan få best pris uavhengig av lokalitet.

Det er vanskelig å påvise hvordan sammenhengen mellom privat omsetning og forskyvning av kvote innad i fylker er. Uten å teste dette statistisk har arbeidsgruppen likevel gjort et forsøk ved å se på prosentvise endringer i kommunenes kvotemengde i årene uten og med privat omsetning. Arbeidsgruppen kan ikke på bakgrunn av analysen av disse tallene se at det er grunnlag for å hevde at privat omsetning av kvote har ført til at en større andel kvote forflytter seg mellom kommunene. Det kan se ut som om utslagene er noe større i 2005 og 2006 enn i 2003 og 2004, og dette kan skyldes at man i disse årene kunne selge en større andel av kvoten privat. Det er viktig å fremheve at perioden som er analysert er relativt kort, og at sammenligningsgrunnlaget mellom ordningen med og uten privat omsetning dermed ikke er ideelt. Det var bare i 2001 og 2002 at det kun var statlig omsetning av kvote, og i 2001 foretok man en inndragning av kvote som gjør endringene dette året merkbart større enn i de øvrige årene.

Analysen viser at det i en del kommuner hvor det er stort salg, også er stort kjøp av privat kvote og omvendt. Dette indikerer at privat kvote omsettes lokalt og at tilgjengelighet på kvote har noe å si for mengden privat kjøp. En konsekvens av lokal omsetningen av privat kvote er at antall produsenter i en kommune eller bygd kan minke betraktelig uten at

kvotemengden gjør det. Dette er noe som ikke har blitt analysert inngående i casestudiene da disse har konsentrert seg som om kvotemengde.

Det fremgår av gjennomgangen at de kommunene som har en netto tilvekst i kvote ikke nødvendigvis er de kommunene som kjøper mest privat kvote. Dette viser at det ikke kun er omsetning av privat kvote som påvirker fordelingen av kvoter innad i fylker, men at kjøpsinteressen også er en viktig faktor.

Arbeidsgruppen mener strukturendringene i de fire fylkene som følge av kjøp og salg er påfallende små. Ved å sammenligne kommunenes kvoteandel i 2001 med kvote for 2001 justert for kjøp og salg, har man til en viss grad kunnet isolere virkningene av kjøp og salg. Ingen av fylkene som har blitt vurdert har hatt forskyvninger av kvote av betydning. Forflytningene i Troms er noe større enn i de andre fylkene, men fordelingen av melkeproduksjonen i fylket er mer eller mindre den samme etter kjøp og salg som i utgangspunktet i 2001. Alt avhengig av en kommunes størrelse, vil likevel små utslag i kvoteandel kunne være av betydning på kommunenivå. Det vil også være regioner eller områder som har blitt styrket gjennom omsetningsordningen.

Analysen tok utgangspunkt i tre antagelser. Den første gikk på at kommuner med sterkt produksjonsmiljø tiltrekker seg mer kvote gjennom omsetningsordningen enn andre kommuner, der produksjonsmiljø ble målt ut i fra andel produsenter. Den andre antagelsen var at jo høyere gjennomsnittskvote i en kommune, jo gunstigere utvikling gjennom omsetningsordningen. Den tredje antagelsen tok utgangspunkt i at arbeidsmarkedet, målt ved hjelp av Statistisk sentralbyrås kommuneklassifisering, påvirker kjøp og salg av kvote.

Arbeidsgruppen mener på bakgrunn av det materialet som er analysert at det ikke er grunnlag for å hevde at kommuner med sterkt produksjonsmiljø eller høy gjennomsnittskvote så langt har tiltrukket seg mer kvote gjennom omsetningsordningen enn andre kommuner. Det vil være kommuner hvor dette er tilfellet, men arbeidsgruppen fant ikke at dette var en gjennomgående trend i de fire fylkene. Det var i mange tilfeller kommuner med verken stor gjennomsnittskvote eller stort produksjonsmiljø som hadde prosentvis stor økning i kvoten. I slike tilfeller kan det være andre forklaringsvariabler som spiller inn.

Det har i analysen blitt pekt på svakheter ved å definere produksjonsmiljø ut i fra antall produsenter i en kommune. Fylkesmennene i de fire fylkene er også skeptiske til denne definisjonen og mener at produksjonsmiljø vil være en viktig forklaringsvariabel hvis man inkluderer flere elementer i begrepet. Følgende faktorer blir nevnt:

- Klynger innad i kommunene. Det trenger ikke være mange produsenter i en bygd før det er muligheter for et godt samarbeid og bra felleskap.
- Kommunenes geografiske størrelse.
- Kommunenes prioritering av landbruket generelt og melkeproduksjonen spesielt. Det er viktig for næringen å få aksept.
- Velfungerende og samarbeidende veiledningsinstanser.
- Foregangspersoner som driver utviklingen i positiv retning.
- Godt husdyrproduksjonsmiljø generelt.

Det vil som nevnt i analysen være mange faktorer som påvirker kjøp og salg av kvoter foruten om det som testes via hypotesene, for eksempel sone for distriktstilskudd og kommunal støtte til kvotekjøp. Fylkesmannen i Troms peker også på at gjennomsnittsalder på produsentene kan være av relevans. Arbeidsgruppen sitter igjen med et inntrykk av at det er vanskelig å

peke på enkeltfaktorer, men at det vil være en sum av flere faktorer som påvirker hvilken utvikling en kommunene har når det gjelder endring av kvotemasse.

Når det gjelder årlige prosentvise endringer på kommuneklassenivå, viser tallene fra de fire fylkene at det som regel ikke er en entydig trend i perioden 2001-2006, men at kommuneklassene generelt har hatt både år med tilvekst i kvote og år med nedgang i kvote. Det viser seg også at kommuner i samme kommuneklasse ofte har motsatt utvikling og at utslagene på endring i kvote på kommuneklassenivå derfor blir små. Man kan ut i fra dette tolke at tilgang på alternativt arbeid ikke er avgjørende for utviklingen i kvotemengde, alternativt at kommuneklassifiseringen ikke gir et bra bilde av arbeidsmarkedet i kommunene pr. 2006.

I tillegg til i de to kommunene i kommuneklasse 7, er det en tendens til at industrikommunene i kommuneklasse 3 mister kvote som følge av kjøp og salg. Dette er kanskje ikke unaturlig da industrien er en relevant alternativt sysselsetter. I Troms har kommuneklasse 3 hatt en positiv utvikling, men det er kun Lyngen som utgjør denne klassen, en kommune som har et godt produksjonsmiljø. De mindre sentrale blandede tjenesteytings- og industrikommunene (klasse 4) har vært de kommunene som peker seg ut med en positiv utvikling.

I Vest-Agder er arbeidsmarkedet generelt veldig bra og avstandene små, mens arbeidsmarkedet ikke er like bra i Oppland, Sogn og Fjordane og Troms. De geografiske avstandene i de tre sistnevnte fylkene er også større, noe som vanskeliggjør tilgangen på alternativt arbeid. Man bør være klar over at kommuneklasseinndelingen ikke alltid gir et korrekt bilde av muligheten for alternativt arbeid. Som fylkesmannen i Troms påpeker er den geografiske avstanden til Tromsø mindre i mange av de nærliggende kommunene enn for mange som faktisk bor i Tromsø kommune.

Omsetning av kvoter har ikke påvirket fordelingen av melkeproduksjonen på kommuneklassenivå på landsbasis i nevneverdig grad. Utslagene på fordeling av melkeproduksjon mellom klassene er ikke betydelige og mindre enn på fylkesnivå. Kommuneklasse 2 (blandede landbruks- og industrikommuner) er den eneste klassen som har hatt en økning i kvote på landsbasis. Gitt tallene fra fylkene var dette ikke et forventet resultat.

De pr. definisjon sentrale kommunene (kommuneklasse 5 og 7) er de kommunene som viser størst reduksjon i kvote på landsbasis. Det kan dermed slås fast at melkekvoter ikke flyttes fra marginale strøk, dvs. typiske landbrukskommuner, til mer sentrale områder.

Sammenligningen mellom små og store melkeproduksjonskommuner på landsbasis viser at kommunene med mindre enn 15 produsenter har avgitt kvote til de større kommunene. Dette indikerer at man med et større tallmateriale potensielt kan finne støtte for hypotesen om at det er en sammenheng mellom produksjonsmiljø og endring i kvote.

5.0 Samfunnsøkonomiske og næringsøkonomiske konsekvenser av omsetning av melkekvoter

Dette kapittelet er et utdrag fra NILFs analyse av omsetningsordningen (vedlegg 2, kap. 5).

5.1 Samfunnsøkonomiske vurderinger av omsettbare kvoter

De følgende vurderingene er i hovedsak basert på Burrell (1989) og Colman (2000), og vi viser til disse for en mer fullstendig framstilling av standardteorien for prisdannelse på kvoter og effekter av kvoter på verdier i jordbruket. Dette er en statisk teori som kan nyttes til å forklare den årlige verdien av kvoter i et perfekt marked. Figur 46, som også er hentet fra Colman (2000), illustrerer teorien.¹⁶

Både Burrell (1989) og Colman (2000) antar at en går fra en situasjon uten kvote til en situasjon med kvote. En kan også bruke figur 46 til å drøfte overgang fra en kvoteordning uten omsettelige kvoter til en situasjon med omsettelige kvoter. Framstillinga må nødvendigvis bli litt forskjellig i de to alternativene, men konklusjonene blir så vidt vi kan se de samme.

SS er tilbudskurva for melk, det vil si den mengde melk produsentene ville levere til en gitt pris uten kvoter. SS kan defineres som tilbudskurve på kort, mellomlang eller lang sikt. På lang sikt må alle kostnader dekkes, mens på kort sikt er det nok at de variable kostnadene dekkes. Colman (2000) forutsetter en langsiktig tilbudskurve, mens Burrell (1989) i tilsvarende figurer forutsetter en tilbudskurve på mellomlang sikt. Generelt vil tilbudskurven være brattere jo kortere sikt en har.

Vi antar at p_s er melkeprisen (gjennomsnittspris til produsent). Denne prisen inkluderer eventuelle pristilskudd. Q er den melkemengden produsentene ville levere til denne prisen. Det innføres så kvoter på til sammen Q^* . Med kvoter er den optimale grensekostnaden p_c . Den årlige prisen på kvote i et fullstendig fritt marked skulle da tilsvare $p_s - p_c$. Individuelle kvoter vil bety at noen produsenter ikke får produsere så mye som de hadde villet til en gitt pris. Det blir en ny marginalkostnadskurve og tilbudskurve, Sus' .

¹⁶ Vi ser på to hovedtyper for kvoter, omsettelige og ikke-omsettelige kvoter. Innenfor disse to typene kan det være mange former, se for eksempel Oskam og Speijers (1992). Vi går ikke grundig inn på dette her, men prøver å få fram viktige trekk ved hovedformene.

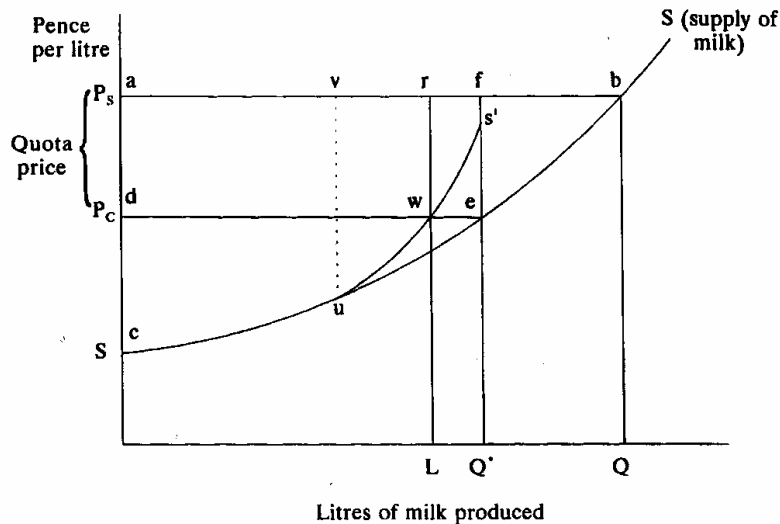

Fig. 1. Quota price determination in a tradeable quota market.

Figur 46. Kvotepriisdannelse i et marked med omsettelig kvote

Kilde: Colman (2000)

Fra et rendyrket teoretisk perspektiv ville det optimale være at mengde Q^*-L ble omsatt til en kvotepris (årlig leie) på p_s-p_c . Kvoteprisen vil være avhengig av forskjellen på Q og Q^* og dermed av hvor bratt tilbudskurva er. Det ville bli omsatt kvoter for et beløp på $rfew$. Arealet $wrfs'$ tilsvarer kompensasjon for tap av inntekt til faste faktorer, og selgerne/utleierne ville ha en netto på $ws'e$ (Burrell 1989:102). De som kjøper/leier kvote, vil ha en nettofortjeneste på maksimum weu . (Colman skriver ikke dette direkte, men basert på bl.a. Burrell (1989) må det være slik.)

Hvis noen selgere/uleiere går ut av næringa, vil en del av gevinsten "forsvinne" med dem fra næringa, maksimum $ws'e$.

Muligheter for omsetning av melkekvoter vil sikre at kvotene etter hvert havner hos de mest effektive produsentene, mens de minst effektive går ut at produksjon. Ut fra denne teorien vil det fra et effektivitetshensyn være en fordel om kvoter kan omsettes eller leies.

Også uten omsetning av kvoter vil det være noen produsenter (de minst effektive) som slutter, og det blir noe kvote "ledig". Dersom dette kvantumet deles ut til alle ved for eksempel proporsjonal justering av kvotene, vil en ikke sikre at de mest effektive får overta kvotene. Fra et effektivitetshensyn oppnår en altså ikke så mye som ved omsettelige kvoter.

Dette fører til følgende konklusjon: Dersom en innfører kvoter på levert mengde, er det økonomisk effektivt at kvotene kan omsettes (Colman 2000).

Omsetning av kvoter fører til at gjenværende produsenter får større kostnader. Vanligvis er variable kostnader på kort sikt mindre enn variable kostnader på mellomlang og lang sikt. Maksimal (leie) pris på kort sikt er derfor høyere enn maksimal pris på mellomlang og lang sikt. Enkelte produsenter kan komme til å betale mer enn det som er "forsvarlig" på mellomlang og lang sikt.

I praksis kan en vente at tilpasningene av melkeproduksjonen vil ta tid. Ikke alle med høye kostnader selger/leier bort kvote med en gang, og ikke alle med lave kostnader vil leie/kjøre med en gang. Forholdene vil også kunne forandre seg på de enkelte brukene. For eksempel kan kostnadene øke på noen bruk og avta på andre bruk etter hvert som for eksempel arbeidskraftsituasjonen endres. Det kan derfor være noen bruk som en periode leier bort kvote og i andre perioder leier inn kvote.

Kvotekomsetning fører til at noe av det økonomiske overskuddet kapitaliseres i kvoteverdi. Uten kvoter vil dette kapitaliseres i andre faste aktiva (bygninger, jord, osv). Gitt at det er samme produserte mengde og samme melkepris med og uten omsettelige kvoter, vil ikke det totale overskuddet bli endret. Når kvotene får en verdi, må verdien av andre aktiva gå ned. Dersom disse konsekvensene er effektive i praksis, vil de først og fremst komme til syne ved eventuelle omsetning av eiendommer med og uten kvote.

Burrell (1989) hevder at det er minst to alternative teorier som kan forklare motivasjonen til å kjøpe eller leie kvote, og at disse teoriene står i motsetning til eller i det minste svekker effektivitetsargumentet. En teori fokuserer på at mange produsenter har begrenset kapital, at kredittmarkedet ikke er perfekt og betydningen av risikoaversjon for både kjøper og selger. En investering kan med andre ord være lønnsom men ikke bli realisert likevel.

En annen teori legger vekt på at kvotekjøp er en funksjon av vekstdynamikken i familiebedrifter. Brukere som er i en ekspansiv fase har stor sannsynlighet for å ville kjøpe (eller leie) kvote, mens eldre brukere uten noen til å overta, har stor sannsynlighet for å ville selge eller leie ut kvote.

Burrell (1989: 104) trekker fire konklusjoner av den teoretiske drøftinga. En konklusjon gjelder introduksjon av kvoter og tas ikke med her. De tre andre er:

- Kvoter vil bli kjøpt eller leid av produsenter med lave marginalkostnader og solgt eller leid ut av produsenter med høyere marginalkostnader,
- Prisen på kvote vil bli presset over den økonomiske verdien, jf at tilbudskurven er brattere jo kortere sikt produsentene har,
- Små produsenter er mindre tilbøyelige til å kjøpe eller leie kvoter enn større produsenter, produsenter med god likviditet eller produsenter med inntekt fra andre kilder eller stor formue.

Administrert fordeling av kvoter er mer fleksibelt enn omsettelige kvoter dersom politikerne vil fordele kvoter etter andre kriterier (mål) enn økonomisk effektivitet (Burrell 1989). Statlig fordelingsordning kan nyttes for å nå andre mål enn økonomisk effektivitet. Statlig kjøp og salg kan være en mellomform som kan ha en økt fleksibilitet i seg i forhold til politiske mål.

I Norge skjer kvotekomsetning innenfor geografiske områder. Dette hindrer sannsynligvis noe kvote fra å bli solgt til områder med lavest kostnader (justert for tilskudd?). For at dette skal være effektivt, må det være andre fordeler ved den eksisterende fordelingen som oppveier effektivitetstapet ved restriksjoner på omsetningen. Dette kan eventuelt være knyttet til distriktpolitiske hensyn, hensyn til kulturlandskap osv.

De som kjøper kvote i fri omsetning, må ta i betraktning at dersom de vil selge kvoten igjen, må en (usikker) andel selges til staten til en lavere pris. Dette er et eksempel på at det er risiko ved en investering i kvote. Risiko vil isolert sett trekke i retning av at kvoteprisen blir lavere.

Statlig kjøp og salg til en pris som er relativt lav i forhold til markedspris, gjør at alle kan kjøpe noe til en pris som er under markedsprisen, også de som ikke hadde sett seg tjent med å kjøpe til markedspris. Så lenge kvoteordningen består, og en kan selge en andel til fri pris, er det liten risiko ved å kjøpe til statlig pris. Isolert sett vil dette føre til at også lite effektive produsenter kjøper kvote, og at effektiviseringsgevinsten blir mindre enn den ville ha blitt ved fri omsetning.

Den teoretiske framstillinga ovenfor indikerer at dersom en har kvoteordning, er det samfunnsøkonomisk gunstig å ha omsettelige kvoter. En årsak er at produksjonen da blir effektivisert og at denne omstillingen går raskere enn hvis kvotene ikke kan omsettes. Flaten og Giæver (1998) kom til at hvis det var ønskelig å øke buskapsstørrelsen til 40-60 kysr nivået, var det samfunnsøkonomisk lønnsomt med rask endringstakt. Hvis det var ønskelig med noe mindre bruk, vil en dempet endringstakt være mer lønnsom, spesielt for de som i utgangspunktet er relativt store. Erstattes brukene med bruk på omtrent dagens størrelse, er det ikke lønnsomt å framskynde investeringene i bygninger. En overgang til større bruk var mest lønnsomt. Flaten og Giæver (1998) drøfter mange forhold som kan svekke denne konklusjonen, bl.a. distriktpolitiske hensyn.

Dette illustrerer at det er en sammenheng mellom ønsket effektivitet og landbrukspolitiske mål, for eksempel distriktpolitiske mål. Det ene spørsmålet kan ikke diskuteres uavhengig av det andre.

5.2 Næringsøkonomiske konsekvenser av omsettbare kvoter

Omsetning av melkekvote kan benyttes for å oppnå flere formål, hovedsakelig to:

- Oppkjøp av melkekvote for å oppnå markedsbalanse og bedre pris til produsent
- Omfordeling av melkekvote mellom produsenter for å effektivisere produksjonen

Nedenfor vil vi kort beskrive effektene av kvoteomsetning for melkeprodusentene som næring ut fra disse to formålene, og drøfte dette opp mot alternative måter å nå disse formålene på. Ut fra dette vil vi belyse effekter av alternativene for næringa som helhet sett ut fra ulike målsettinger for melkeproduksjonen som næring.

5.2.1 Oppkjøp av kvote som produksjonsregulerende virkemiddel

Kvoter er et produksjonsregulerende virkemiddel og nyttes for å tilpasse produksjonen (tilbudet) til etterspørselen. Med redusert kvantum kan en redusere de minst inntektsbringende anvendelsene. Teoretisk kan redusert produksjon gi større bruttoinntekt til næringa, for eksempel ved at faktisk pris kommer nærmere målpris. Det er kanskje mer realistisk å anta at gjennomsnittsverdien går opp. Alternativet til en kvoteordning kunne ha vært å la prisen falle relativt kraftig for på den måten å oppnå en reduksjon i produksjonen. Kvoteordningen som sådan må derfor antas å ha betydelig positiv inntektseffekt for melkeprodusentene som både enkeltaktører og spesielt som næring.

Til tross for kvoteordningen for melk har det i perioder vært et betydelig overskudd av melk i forhold til innenlandsk omsetning. Mulighetene for subsidiert eksport har blitt reduserte, og kan bli ytterligere reduserte. Valget har da stått mellom:

1. Å redusere produksjonsmulighetene jevnt for alle produsenter (negativt forholdstall i forhold til opprinnelig kvote – også kalt ”ostehøve-prinsippet”),
2. å lå prismekanismen virke og gjennom naturlig avgang av produsenter i melkeproduksjon få redusert mengden, eller
3. å kjøpe ut enkeltprodusenter/kvoter gjennom en omsetningsordning.

Alternativet med forholdstall (”ostehøvel-prinsippet”) er benyttet i Norge. Alle produsenter får da redusert sin kvote med en lik prosentsats. Denne mekanismen tar ikke hensyn til at produsentene har ulike marginalkostnader i sin melkeproduksjon samtidig som den fører til at de fleste produsenter får en dårligere kapasitetsutnyttelse. Ved bruk av forholdstall får næringa høyere totale kostnader per produsert enhet. Dette er forsterket av manglende muligheter for å investere og bygge ut større produksjonsenheter. Det er bl.a størrelsen på stordriftsfordelene i melkeproduksjonen som avgjør hvor stort tap dette innebærer for næringa som helhet.

Alternativet med å la reduksjonen i produksjonen gå av seg selv gjennom naturlig avgang, ville ført til at det tok lang tid før markedsbalansen ville blitt nådd og med tilhørende tap for hele næringen.

Ved en omsetningsordning hvor samtidig kvote trekkes inn for å redusere totalt produksjonsvolum, vil det, gitt at produsentene handler ut fra målet om foretaksøkonomisk profittmaksimering og har full informasjon om sin økonomi, være de produsentene som produserer med høyest kostnader som vil selge kvoten. De produsentene som er mest effektive blir igjen. En vil da samtidig som en oppnår den ønskede produksjonsreguleringen også oppnå en effektivisering av gjenværende produksjon.

Både reduksjon i forholdstall, redusert pris og omsetningsordning, vil antakelig føre til økt avgang fra melkeproduksjonen.

2001 var siste år der staten trakk inn kvote (36 %), mens det var ved den ekstraordinære oppkjøpsrunden i 2000 at størst kvotekvantum ble solgt til staten og trukket inn. Etter 2001 har imidlertid all kvote som er solgt også blitt videresolgt. Gjennom omfordeling av produksjonen, mellom mer og mindre effektive produsenter og geografisk mellom ulike deler av fylkene har dette gitt grunnlag for en effektivisering av produksjonen.

5.2.2 Omfordeling av kvoter for å effektivisere produksjonen, uten behov for reduksjon i produksjonsvolumet

Her skal vi konsentrere oss om omsetning av melkekvoter som virkemiddel for omfordeling av produksjon mellom produsenter, med *effektivisering* som formål. I dette tilfellet holdes total kvotemengde konstant, noe som også fører til at prisen på melk (netto pris til produsenten) også holdes konstant, gitt at alle andre rammebetingelser er uendret.

Ved en omsetningsordning gis produsenter som ønsker å vokse mulighet til det gjennom kjøp av kvote, mens produsenter som ønsker å slutte med melkeproduksjon, gis incentiver til å

gjøre det gjennom en ”sluttpakke”, dvs salg av kvoten/produksjonsrettigheten. Omfordelingen av kvote gjennom omsetning i et fritt marked vil være lønnsomt for samfunnet da en oppnår effektiviseringsgevinster ved at det vil være de mest effektive produsentene som produserer melka med lavest kostnader som vil kjøpe kvote, mens de minst effektive produsentene som produserer med de høyeste kostnadene vil selge kvoten, se avsnitt 5.1. Om dette er lønnsomt for næringa beror på hvilke alternativer næringa har.

Dersom vi forutsetter at melkeprodusentenes motiv kun er foretaksøkonomisk optimalisering og at produsentene har full informasjon om sin økonomi, slik at de vil kjøpe og selge når prisen er riktig for dem, er kvoteprisen som etableres i markedet en riktig pris. Både de som kjøper og selger kvote handler riktig for å maksimalisere sin profitt. For både kjøpere og selgere vil en slik omsetningsordning være lønnsom. I og med at ordningen da må sies å være lønnsom for alle produsenter, kan en også si at ordningen er lønnsom for næringa som helhet.

Et alternativ kan være at kvote frigis gjennom naturlig avgang fra næringa (uten omsetning av kvote) og omfordeling av ledig kvote skjer f.eks gjennom forholdstall. Da vil alle gjenværende produsenter få større kvote uten å betale for det. Det vil trolig ikke være lønnsomt for alle å benytte seg av denne kvoten, mens andre kunne ha fått bedre lønnsomhet ved å ha produsert enda mer. Alle som blir igjen, slipper å betale for å få mer kvote, men effektiviseringsgevinstene vil ikke bli utnyttet like raskt som ved en omsetningsordning og alle produsentene vil ikke kunne nyttiggjøre seg den økte kvoten.

I hvilken grad en slik ordning er mer lønnsom enn en omsetningsordning vil avhenge av flere forhold:

- Om det finnes ledig produksjonskapasitet og hvordan denne kapasiteten er fordelt. Er det mye ledig produksjonskapasitet og denne produksjonskapasiteten er jevnt fordelt i næringa vil det peke i retning av at det vil være mer lønnsomt uten omsetningsordning.
- Behovet for nyinvesteringer i produksjonskapasitet. Hvis investeringsbehovet er stort i dag og ledig produksjonskapasitet er skjevt fordelt vil det virke i retning av at det blir mest lønnsomt for næringa totalt sett med omsetningsordning. Mye tyder på at investeringsbehovet i melkeproduksjonen i dag er stort. Det er nå ca 30 år siden de store utbyggingene på 1970-tallet etter opptrappingsvedtaket. Nye krav til hold av husdyr virker i samme retning.
- Graden av uutnyttede stordriftsfordeler i melkeproduksjon og spørsmålet om hvor raskt og på hvilken måte det er lønnsomt å ta ut disse stordriftsfordelene. Hvis det er et stort potensial for å utnytte stordriftsfordeler vil det trolig være lønnsomt å ta ut disse så raskt som mulig for de som skal være i næringa. Dette vil peke i retning av at en omsetningsordning er lønnsom for de som skal drive i næringa.
- Forskjeller i effektivitet blant melkeprodusentene (bl.a pga driftsledelsesegenskaper og forskjeller i kompetanse). Ut fra analyser NILF har gjort av driftsgranskingsmaterialet vet vi at det er til dels store forskjeller i effektivitet på mer eller mindre like bruk. Jo større forskjellene er i effektivitet, jo mer lønnsom vil en omsetningsordning være for næringa.
- Forskjeller i effektivitet basert på naturgitte rammebetingelser ved ulik lokalisering av produksjonen. Jo større forskjellene er i naturgitte rammebetingelser, jo mer lønnsomt vil det være å omfordele produksjonen.
- Forskjeller i lønnsomhet basert på tilskuddssystemet. Kan være en tendens til at det blir brukt gass (omsettbare kvoter) og brems (strukturdifferensierte tilskudd) samtidig.

- Fordeling av effektiviseringsgevinster som tas ut gjennom avgang av melkeprodusenter. Hvem får effektiviseringsgevinsten ved reduksjon i totale tilskudd; staten eller de gjenværende melkeprodusentene?
- Bøndernes motiver. Er motivet foretaksøkonomisk profittmaksimering og optimalisering, eller er det andre motiver som spiller inn; strategisk tilpasning, oppfatning av at skal en være med må en kjøpe, ønske om å være størst i bygda, ønsket om mer ordnede arbeidsforhold, ønske om mer fritid med mer. Bøndene har ulike motiver, disse motivene påvirker kvoteprisen i en omsetningsordning.
- Om bøndene har full informasjon om sin situasjon; økonomi og ressursgrunnlag. Har de i hele tatt mulighet til å handle foretaksøkonomisk riktig? Hvis bøndene ikke har full informasjon og foretaksøkonomisk profittmaksimering er det viktigste motivet kan det tale for at det gjøres ukloke beslutninger ang kvotekjøp – prisen blir ikke riktig – og det kan være at det er de som går ut av næringa som stikker av med gevinsten. Dette kan tilsi at en omsetningsordning blir ugunstig for de som blir igjen i næringa/næringa som helhet.
- Hvor god lønnsomheten er i melkeproduksjon sett i forhold til alternativ anvendelse av arbeids- og kapitalinnsats. Hvis lønnsomheten er god vil naturlig avgang gå seinere. Hvis det derimot er god tilgang på alternative jobber vil avgangen gå raskere. Hvis en får en rask naturlig avgang i melkeproduksjon vil det peke i retning av at omfordeling uten omsetning kan være et bedre alternativ for de som blir igjen.
- Rentenivå: høyt rentenivå vil favorisere naturlig avgang, lavt rentenivå vil favorisere omsetningsordning

Hva som er mest lønnsomt for næringa som helhet; omsetning av kvoter eller forholdsvis lik omfordeling ved naturlig avgang er med andre ord ikke gitt. Det avhenger i stor grad at hvor mye ubenyttede stordriftsfordeler det er i melkeproduksjonen, og i hvilket tempo det er mest lønnsomt og ta ut disse stordriftsfordelene. Det er videre avhengig av en rekke øvrige forhold, økonomiske og ikke-økonomiske. Det vil være vanskelig å gjøre beregninger hvor en tar hensyn til alle disse forholdene. Vi har ikke gjort noe forsøk på det innenfor rammene av denne utredningen. I tabellen under har vi satt opp noen forskjeller i effekt av omsetningsordning og ikke omsetningsordning.

Tabell 79. Sammenligning av effekter av omsetningsordningen og naturlig avgang fordelt ved forholdstall for næringa

Omsetningsordning:	Naturlig avgang:
Sterk strukturutvikling	Svak strukturutvikling
Mulighet for sterk økning i produksjonen for enkelte	Svak økning i produksjonen for alle avhengig av hvor mye kvote som går ut
Effektiviseringsgevinst tas ut raskt	Effektiviseringsgevinst tas ut sent
Gitt dagens strukturdifferensierte tilskuddssystem, rask nedgang i overføringene/tilskuddene totalt sett	Gitt dagens strukturdifferensierte tilskuddssystem, sen nedgang i overføringene/tilskuddene totalt sett
Transaksjonskostnader knyttet omsetning av kvoter	Transaksjonskostnader knyttet til administrasjon av forholdstall
Økte investeringskostnader for næringa ved utvidelse av produksjonen	Uendret investeringskostnader for næringa ved utvidelse av produksjonen

Dersom de som selger eller leier ut kvote, går ut av næringa går det kapital ut av næringa. Kjøp av kvote påfører gjenværende produsenter økte kostnader. Kostnadsøkningen er større jo større andel av totalkvoten som er omsatt. Dette fører til at inntektsøkningen for de gjenværende produsentene er mindre enn det den ville ha vært om en hadde fått samme omfordeling uten kjøp eller leie.

Tabell 80. Økonomiske effekter for de som slutter og de som blir igjen i næringa

Ordning:	Slutter:	Blir igjen i næringa:
Omsetning av kvoter	Sluttpakke	Må betale for å utvide
Naturlig avgang	Ingen sluttpakke	Gratis å utvide, må utvide gradvis

For de som går ut av næringa vil det nok ikke være tvil om at en omsetningsordning er mest lønnsom, de mottar en sluttpakke de kan gjøre hva de vil med den bortsett fra å kjøpe melkekvote. Sluttpakken er (delvis) et vederlag for tapt framtidig inntekt. De som vurderer å selge må vurdere sluttpakken opp mot framtidige inntektsmuligheter. Disse er bl.a. avhengig av deres forventning om rammebetingelsene for melkeproduksjon i framtida. De vet hva de får ved å slutte, men vet ikke hva de får ved å fortsette. De som slutter, overlater med andre ord risikoen til de som blir igjen.

De som blir igjen vet hva de kunne ha fått for å slutte, men vet ikke hva de får ved å fortsette. De som blir igjen tar en risiko. De må på kort sikt vurdere dagens økonomi i produksjonen og på lengre sikt opp mot forventningen av framtidige rammebetingelser opp mot kvoteprisen. Kvoteprisen blir lavere jo høyere produsentene setter risikopremien. Usikre rammebetingelser

vil gi en høy risikopremie og en lav kvotepris, sikre rammebetingelser vil gi en lav risikopremie og en høy kvotepris. Samtidig innebærer kvoteprisen at alternativene til å utvide melkeproduksjonen blir relativt sett bedre da investeringskostnaden i utvidelse av melkeproduksjonen øker. Dette kan bidra til at produsenten velger å avvikle fremfor å utvide.

Tabell 81. Risiko for de som slutter og de som blir igjen i næringa

Ordning:	Slutter:	Blir igjen i næringa:
Omsetning av kvoter	Liten	Stor
Naturlig avgang	Liten	Liten

Det tradisjonelle spørsmålet om hvem det er som skal ta ut rasjonaliseringsgevinsten i næringa, staten eller næringa, blir også i denne vurderingen sentralt. De årlige jordbruksforhandlingene med utgangspunkt i inntektsutviklingen til næringa og de enkelte produksjoner har vist seg å legge sterke føringer for dimensjonering og fordeling av virkemiddelbruken. Dette innebærer at næringa kan miste mye av effektiviseringsgevinsten.

Som et ledd i strukturendringen vil arbeidsinnsatsen i næringa gå ned. Det blir således færre årsverk i jordbruket. Det blir lettere å opprettholde en inntektsutvikling, under ellers like forhold. Dersom de økonomiske virkemidlene til melkeproduksjonen reduseres som følge av mer positiv inntektsutvikling hos gjenværende melkeprodusenter (effektivisering av produksjonen), vil staten eller forbrukerne altså få en stor del av rasjonaliseringsgevinsten som følger av kvotekomsetning.

I Norge er husdyrtilskudd differensiert etter dyretall og arealtilskudd er differensiert etter areal (og region). Når produksjonen går fra en gruppe med høye tilskudd til en gruppe med lavere tilskudd, vil samlet utbetalt tilskudd avta, gitt uendret tilskuddstruktur og -satser. Det blir da "ledige" midler som kan brukes til andre formål, eventuelt "trekkes inn" av staten. Om det reduserte tilskuddsbeløpet i melkeproduksjonen føres tilbake til de som blir igjen eller om den inndras av staten, vil også påvirke hvor mye næringa tjener på å ta ut stordriftsfordeler.

Samtidig vil det på den annen side kunne presse prisen på melkekvote oppover dersom en større andel av effektiviseringsgevinsten tilfaller næringa og det blir mer lønnsomt å bli fortsette som melkeprodusent.

6.0 Arbeidsgruppens vurdering av omsetningsordningen

Arbeidsgruppen har på bakgrunn av gjennomgangen og evalueringen av ordningen med kjøp og salg av kvoter i dette kapittelet vurdert elementer i omsetningsordningen med sikte på økt måloppnåelse. Synspunktene som fremkommer etter kulepunktene og fram til omtalen av økologisk landbruk, støttes av flertallet i arbeidsgruppen, med unntak av representantene fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag (se særmerknader i kap. 6.1).

Målet med omsetningsordningen er:

- Effektivisering av produksjonen
- Økt fleksibilitet i kvoteordningen
- Stimulering av aktive produsenter
- Bedring av kapasitetsutnyttelsen
- Tilpassing av produksjon til avsetningsmulighetene i markedet

Arbeidsgruppen la innledningsvis til grunn følgende mål for landbrukspolitikken:

- Et aktivt landbruk i hele landet
- Opprettholdelse av landbrukets produksjon av fellesgoder
- Moderat strukturutvikling med en variert bruksstruktur over hele landet
- Styrking av familiejordbruket
- Sikre inntektsmuligheter og sosiale vilkår på linje med andre grupper
- Stabilitet og forutsigbarhet i rammebetingelsene
- Økt økologisk landbruksproduksjon
- Økt beiting med husdyr

En teoretisk innfallsvinkel til omsetning av kvoter gir at det ved kvoter på levert mengde av en vare, vil være økonomisk mest effektivt at kvotene kan omsettes eller leies. Produksjonen vil på denne måten dreies i retning av de produsentene som har lavest marginalkostnad, i motsetning til ved en proporsjonal justering av kvotene der man ikke sikrer at de mest effektive produsentene får overta ”ledig” kvote.

Mandatet til arbeidsgruppen er at omsetningsordningen skal vurderes ut i fra et samfunnsøkonomisk perspektiv. Dette begrepet kan inkludere svært mange elementer, og økonomisk effektivitet må nødvendigvis veies opp mot andre mål med omsetningsordningen og mål for landbrukspolitikken generelt.

Gjennomgangen av omsetningsordningen viser at nedgangen i antall melkeprodusenter i hele perioden med omsetning av melkekvoter har vært på omtrent 39 %. Noen av disse melkeprodusentene har valgt å gå i samdrift, andre har valgt å legge kvoten sovende, mens de fleste har valgt å selge kvoten. Nedgangen i antall produsenter isolert til kvotesalg har vært på ca. 30 %. I samme periode har nedgangen i antall søkere om produksjonstilskudd vært på samme nivå. Selv om man skal være noe forsiktig med å sammenligne disse tallene direkte, hovedsakelig på grunn av endringer i regelverket for søknad om produksjonstilskudd og det faktum at en del melkeprodusenter i samdrift ikke er aktive, mener arbeidsgruppen at sammenligningen indikerer at avgangstakten i melkeproduksjonen ikke skiller seg vesentlig fra resten av næringen. Arbeidsgruppen mener derfor at omsetningsordningen har bidratt til å tilrettelegge for en strukturutvikling slik det er forutsatt i St. meld. nr 19 (1999-2000), og på

denne måten bidratt til bedre lønnsomhet og utnyttelse av teknologi og stordriftsfordeler i tråd med formålet for ordningen.

Fra 2003 har det vært tillatt å selge en del av kvoten privat. Dette har gitt en høyere kvotepris for selger. Rapporten viser at nedgangen i antall melkeprodusenter i denne perioden har vært på 20 %. Samtidig har utviklingen i antall samdrifter eksplodert, og det er nå om lag like mange produsenter som velger å gå i samdrift som å selge kvoten. I perioden hvor det har vært tillatt å selge kvoten privat har nedgangen i antall melkeprodusenter isolert til kvotesalg vært på 13 %. I samme periode har nedgangen i antall søkere om produksjonstilskudd vært på omtrent 16 %. Ut i fra disse tallene klarer ikke arbeidsgruppa å påvise at mulighetene for privat omsetning av melkekvote har bidratt til å øke avgangstakten av melkeprodusenter. Arbeidsgruppen mener at omsetningsordningen med mulighet for å selge en del av kvoten privat, er et viktig alternativ til samdrifter for utviklingsmulighetene for enkeltpersonsforetak.

Omsetningsordningen har i samsvar med formålet virket i forhold til å redusere produksjonsvolumet i melkeproduksjonen ved hjelp av utkjøpsordningen, og det er per i dag ikke behov for å redusere produksjonen av melk. Markedssituasjonen kan imidlertid endre seg, for eksempel som følge av en fjerning av eksportsubsidiene. Arbeidsgruppen mener derfor at omsetningsordningen ikke har utspilt sin rolle på dette punktet, og at ordningen er en mer målrettet og effektiv måte å redusere produksjonsvolumet på enn bruken av negative forholdstall.

NILFs analyse (vedlegg 2) indikerer at omsetningsordningen vil være det mest lønnsomme for samfunnet da det vil føre til at de mest effektive produsentene produserer melk. Hvorvidt omsetningsordningen er det beste alternativet for melkeprodusentene selv, avhenger av en rekke forhold. Alternativet til omsetning av kvoter er en naturlig avgang av produsenter hvor kvote blir fordelt ut til gjenværende produsenter ved hjelp av forholdstall. For selgere av kvote er det klart at omsetningsordningen er mest lønnsom. De som blir igjen må imidlertid betale for å øke kvoten. Det er likevel forhold som gjør at det selv for gjenværende melkeprodusenter kan være mest gunstig å ha en omsetningsordning.

Salg av kvoter kan føre til at driftsbygninger ikke lenger blir nyttet i landbrukssammenheng og at noen produsenter avviker tidligere enn det de ellers ville ha gjort. De siste 10 årene har i snitt 768 melkeprodusenter solgt kvoten hvert år. Selv om man ser at noen melkeprodusenter fortsetter med annen landbruksproduksjon (44 % av alle selgere av ku- og geitmelkekvote til og med 2005 søkte om produksjonstilskudd pr. 1. januar 2006), vil det knytte seg kostnader til tidlig utrangerte fjøs. De som selger kvoten kompenseres for tapt framtidig inntekt ved å ta bygningene ut av drift, mens strukturendringen finansieres av de som kjøper kvote og fortsetter med melkeproduksjon.

Det er imidlertid tvilsomt om en slik utvikling er spesiell for melkeproduksjonen og om det er en konsekvens av omsetning av kvoter. Det vil i alle produksjonsbedrifter skje en fornying av produksjonsutstyr med korte eller lengre intervaller på grunn av teknologiske fremskritt og generell slitasje samt endrede organisasjonsformer. Samtidig har salg av kvoter tilrettelagt for en bedret kapasitetsutnyttelse i melkeproduksjonen, noe som var et av ordningens viktigste mål. Så lenge produksjonsvolumet ikke økes, vil det nødvendigvis være en nær sammenheng mellom nedgang i antall produsenter og bedret kapasitetsutnyttelse.

Salg av kvote er ikke den eneste årsaken til at driftsbygninger tidligere nyttet i melkeproduksjon blir stående tomme eller brukes til andre formål. De siste 10 årene har i snitt 160 melkeprodusenter lagt kvoten sovende hvert år. Dette er kvoter som fortsatt var sovende i

2006. I samme periode har økningen i antall samdrifter pr. år også vært på 160. Med en kvoteordning uten mulighet for omsetning av kvoter, ville man med stor sannsynlighet oppleve flere samdriftsetableringer og sovende kvoter pr. år. Omsetningsordningens eksistens som et alternativ til disse to scenariene, gjør at også økonomien på enkeltbruk kan styrkes. Dette er igjen med på å oppfylle den landbrukspolitiske målsetningen om en variert bruksstruktur.

Økt beiting med husdyr er et av regjeringens satsningsområder. Arbeidsgruppen mener at kjøp og salg av kvoter i utgangspunktet ikke vil ha innflytelse på beiting da produksjonsvolumet opprettholdes. Salg av kvote og etablering av samdrifter vil likevel ha konsekvenser for hvilke områder som beites, ved at marginale områder i mindre grad blir beitet ved en sentralisering av produksjonen der kvotene blir større. Rent praktisk vil det også være vanskeligere å innrette en produksjon med beiting av melkekyr på store enheter enn på små, blant annet fordi en da må flytte kyrne relativt langt fra driftsbygningene.

Melkeproduksjonen er en svært viktig del av norsk landbruksproduksjon og står for en stor andel av verdiskapningen i landbruket. Melkeproduksjonen bidrar sterkt til målsetningen om et aktivt landbruk i hele landet. Det er melkeproduksjon i alle landets fylker, og det er et landbrukspolitisk mål å opprettholde det spredte produksjonsmønsteret.

Det er flere virkemidler i melkesektoren og i kvoteordningen som er med på å opprettholde den geografiske spredningen i melkeproduksjonen. I omsetningsordningen er fylkesavgrensningen ved kjøp og salg av kvoter med på å forhindre en geografisk forskyvning av produksjonen.

NILFs analyse fremhever at det ut i fra et rent økonomisk perspektiv vil være mest effektivt om kvoter kan omsettes fritt i hele landet. Ser man vekk fra tilskuddsinnretningen, ville da produksjonen blitt lokalisert i de områder hvor melken blir produsert mest kostnadseffektivt. For at den geografiske inndelingen i omsetningsregioner skal være effektiv, må det være fordeler ved ordningen som oppveier for effektivitetstapet som følger av de geografiske restriksjonene. Det er vanskelig å kvantifisere de fordelene som følger av et spredt produksjonsmønster i melkeproduksjonen, og en slik kvantifisering måtte tatt utgangspunkt i befolkningens betalingsvillighet for å ha et aktivt landbruk i hele landet med de fellesgoder som følger av dette.

Gjennomgangen av de fire fylkene Vest-Agder, Oppland, Sogn- og Fjordane og Troms viser at det i disse fylkene ikke har skjedd store forskyvninger av kvote som følge av kjøp og salg. Noen områder vil antageligvis ha styrket seg noe som følge av omsetningsordningen, men dette er til nå ikke av vesentlig karakter hvis man ser på kommunenivå. Det kan på bakgrunn av analysen ikke utelukkes at man kan finne større forskyvninger av kvote i andre fylker.

Arbeidsgruppens analyse tilsier ikke at det bør legges inn ytterligere geografiske restriksjoner i omsetningsordningen. En av årsakene til dette er at det er vanskelig å påvise trender i utviklingen, og det er ulike teorier om hva som skjer med kvotefordelingen innad i de forskjellige fylkene. Arbeidsgruppen har i analysen prøvd å finne faktorer som kan forklare utviklingen i kjøp og salg, men dette har vist seg å være en vanskelig oppgave.

Det vil være en sum av flere faktorer som påvirker hvilken utvikling en kommune eller bygd har når det gjelder endring i kvotemasse. Tiltak utenfor omsetningsordningen vil kunne være mer hensiktsmessige å benytte for å støtte utsatte områder.

Avvik mellom tilbud og etterspørsel var en av årsakene til at man i 2005 valgte å lage en omsetningsregion ut av fylkene Oslo, Akershus, Vestfold og Østfold. Arbeidsgruppen har ikke vurdert forskyvning av kvoter innad i omsetningsregionen og har dermed ikke grunnlag for å anbefale at det foretas endringer i omsetningsregionen. Med hensyn til ønsket om stabilitet og forutsigbarhet i rammevilkårene kan det være uheldig å reversere innføringen av omsetningsregionen etter kun to år. Det er stadig endringer i både kvoteordningen og omsetningsordningen, noe som gjør det vanskelig for melkeprodusentene å planlegge langsiktig.

I et fullkomment marked vil det være økonomisk mest effektivt om kvoter i sin helhet kan omsettes privat. Statlig kjøp og salg til en pris som er relativt lav i forhold til markedspris, gjør at alle produsenter kan kjøpe en liten mengde til en pris som er under markedsprisen, også de som ikke hadde sett seg tjent med å kjøpe til markedspris. Isolert sett fører dette til at mindre effektive produsenter kjøper kvote, og at effektiviseringsgevinsten dermed blir mindre enn den ville blitt ved fri omsetning. Nå er det flere forhold som gjør at kvotemarkedet ikke fungerer optimalt, samt at det er flere hensyn enn rent økonomiske som må hensyntas.

Et av disse hensynene er det landbrukspolitiske målet om et aktivt landbruk med enn variert bruksstruktur. Ettersom privat kvote omsettes til en betydelig høyere pris enn statlig omsatt kvote, vil privat omsetning i teorien føre til økt salg av kvoter. Gjennomgangen av omsetningsordningen viser imidlertid at salg av kvote i snitt ikke har økt etter innføringen av privat omsettelige kvoter. Privat omsetning kan til nå således ikke sies å ha økt avgangstakten blant melkeprodusentene.

Det har imidlertid kun vært tillatt å selge privat kvote siden 2003, og prisinnretning før 2003 gjorde at prisen ved salg av kvote i 2003 for mange produsenter i realiteten ble lavere enn det den var tidligere. I 2005 og 2006 ble det solgt relativt mye kvote, noe som kan tyde på at prisseffekten, på grunn av endringer i omsetningsordningen, først har fått effekt de siste par årene.

Selv om privat omsetning i snitt ikke har økt salget av kvote, øker den private omsetningen hastigheten på strukturutviklingen i melkeproduksjonen. Det er færre som kjøper privat kvote, og enkeltbruk har dermed muligheten til å øke kvoten sin raskere enn ved kun statlig omsetning. Dette fører til en forskyvning av kvotestrukturen. En positiv konsekvens av dette er enkeltbruks mulighet til å styrke og utvide driften samt ta i bruk ny teknologi og tilpasse seg nye krav i melkeproduksjonen. Privat omsetning legger på denne måten til rette for å styrke familiejordbruket. Gjennomgangen av kvoteordningen for melk i kapittel 2 i rapporten viser at det fortsatt er en variert bruksstruktur i melkesektoren, jf. figur 5.

Da det var tillatt å selge 30 % av kvoten på det private markedet, ble det i snitt kjøpt ca. 15 000 liter per kjøp. Ved 60 % tillatt privat salg var snittkjøpet på 22 000 liter. Dette viser at hvor mye som kan selges privat er av betydning for strukturutviklingen og hvor fort denne går i retning av større kvoter.

Forholdstallet mellom privat og statlig omsatt kvote blir en avveining mellom ulike mål for landbrukspolitikken som arbeidsgruppen ikke har forutsetning for å gjøre. På den ene siden fører privat omsettbare kvoter til en økt kostnad i melkeproduksjonen gjennom den høyere literprisen på privat kvote. Samtidig fortrenger privat omsetning den billigere statlige omsetningen som over halvparten av melkeprodusentene har benyttet seg av de siste par årene. På den andre siden øker effektiviteten i melkesektoren ved privat omsetning, samt at

muligheten for å øke kvoten vesentlig tilrettelegger for en utnyttelse av stordriftsfordeler i melkeproduksjonen som i teorien da vil bedre investeringsgrunnlaget.

Det er et landbrukspolitisk mål å tilrettelegge for en inntektsutvikling i landbruket på lik linje med andre grupper, og store melkeproduksjonsbruk har høyere vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk enn mindre bruk. Utviklingen i vederlaget har de siste fem årene vært størst for store bruk, og en utvikling i retning av større kvoter vil i økt grad gi mulighet for å nå en inntektsutvikling på lik linje med andre grupper.

Det er på bakgrunn av gjennomgangen av de fire fylkene samt de få årene man har hatt privat omsetning, vanskelig å påvise hvordan omsetning av privat kvote påvirker forflytning av kvote innad i fylker. Selv om omsetning av privat kvote kan føre til at kvote forflyttes over store avstander, er det også mye som tyder på at privat kvote fremmer lokal omsetning av kvote. Ut i fra tallmaterialet presentert i kapittel 4 i rapporten, er det ikke grunnlag for å anbefale å senke den andelen som kan selges privat.

Lønnsomhet ved kjøp av kvote vil avhenge av en rekke forhold, blant annet hvor godt produksjonskapasiteten er utnyttet i utgangspunktet og alternativ ressursanvendelse. Ressursenes alternativverdi (særlig kapitalinnsats og familiens arbeidskraft) er spesielt viktig i forhold til muligheter for konkurrerende, lønnsomme produksjoner på bruket. Generelt vil lønnsomheten ved kvotekjøp være dårligere jo høyere alternativverdien på ressursene er.

En vurdering av lønnsomheten ved kjøp av kvote vanskeliggjøres ved at situasjonen for de produsentene som kjøper kvote varierer mye og dermed også hva som er realistisk tilpasning ved kjøp av kvote. Det må blant annet vurderes om økningen i produksjonen skal økes gjennom økt melkeavdrått grunnet sterkere fôring eller ved å øke antall kyr, om en økning i antall kyr vil fortrenge annen produksjon (oksekjøttproduksjon), og om driftsbygningen må utvides, evt. om det må bygges nytt.

For å vurdere virkninger på økonomien i melkeproduksjonen ved kjøp og salg av kvoter, jf. mandatet, har NILF foretatt beregninger på foretaksøkonomisk lønnsomhet ved kjøp av melkekvote. For hele analysen se vedlegg 2, kap. 2.

Resultatene til NILF indikerer at det er mest lønnsomt å kjøpe kvote hvis man øker leveransene ved økt avdrått. Resultatene viser også at lønnsomhet og betalingsevne for kvote ved nybygg og kjøp av betydelig mengde kvote, ikke nødvendigvis er positiv på kort sikt.

Forutsetningene som legges til grunn i en foretaksøkonomisk analyse av kjøp av melkekvote vil ha avgjørende betydning for resultatene man kommer frem til. Beregningene til NILF er svært følsomme for valg av forutsetninger og gjør at resultatene til NILF må leses med høy grad av forsiktighet.

På grunn av usikkerheten knyttet til beregningene og valg av forutsetninger, ønsker ikke arbeidsgruppen å trekke noen konklusjoner når det gjelder betalingsevne for kvote. Denne synes å variere betydelig fra produsent til produsent alt avhengig av situasjonen på bruket.

Arbeidsgruppen har ikke grunnlag for å vurdere nivået på prisen på statlig omsatt kvote. Lavere pris enn markedspris på statlig omsatt kvote innebærer at produsenter som ellers ikke ville ha kjøpt kvote kan gjøre dette og slik bedre kapasitetsutnyttelsen og styrke økonomien. Dette vil føre til et effektivitetstap i melkeproduksjonen, men vil støtte opp om andre landbrukspolitiske mål.

Det satses for tiden stort på økologisk landbruksproduksjon i Norge. Dagens regjering har som mål at 15 % av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk innen 2015, jf. Soria Moria-erklæringen. I St.prp. nr. 68 (2005-2006), kap. 7.4.1 heter det at økologisk kumelkproduksjon har en nøkkelrolle i norsk økologisk landbruk både gjennom forbruk av økologisk fôrkorn og som produsent av gjødsel.

Arbeidsgruppen viser til Jordbruksgruppens rapport "Forslag til strategier og tiltak rettet mot primærproduksjon for å nå Regjeringens målsetninger for økologisk matproduksjon og matforbruk", avgitt i desember 2006. Det heter i rapporten (s.9) at *"Utover de nye satsene for økologisk melkeku som gjelder fra 2007, foreslås det å videreføre at statlige andeler av solgte kvoter prioriteres for salg til økologiske bruk. Andelsstørrelsene må årlig tilpasses i forhold til produsentenes interesse og markedsaktørenes etterspørsel etter økologisk melk"*.

En samlet arbeidsgruppe tar Jordbruksgruppens rapport til etterretning og har av hensiktsmessighetshensyn ikke vurdert konklusjonene nærmere. Det legges til grunn at rapporten følges opp av andre enn arbeidsgruppen.

Det ble i jordbruksoppgjøret 2006 ikke funnet hensiktsmessig å omsette den øremerkede økologiske kvoten innenfor fylkene/omsetningsregionen. Ved en videreføring av ordningen og en eventuell økning i andelen kvote som skal øremerkes for økologisk produksjon, vil dette på sikt kunne få konsekvenser for forflytning av kvote mellom distrikter. En samlet arbeidsgruppe mener dette bør vurderes på et senere tidspunkt.

6.1 Merknader fra medlemmene fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Representantene for Norsk Bonde og Småbrukarlag, Nesjan og Haugland Støen, vil understreke at strukturutviklingen i mjølkeproduksjonen nå går svært fort, og langt raskere enn det som kan kalles moderat. Fortsetter denne utviklingen i samme tempo framover, vil produksjonen innen kort tid være basert på industrimessig produksjon, og småskalaproduksjon vil være historie.

En viser til kapittel 2, særlig fig. 3, som dokumenterer utviklingen. Strukturutviklingen har særlig skutt fart fra innføringen av privat omsetning av mjølkekvoter. Den private omsetning gir muligheter for svært stor produksjonsøkning for et fåtall enkeltbruk, mens det store flertall av bruk, som kjøper statlig omsatt kvote, blir avspist med ubetydelige kvotetillegg, og de som ikke kjøper kvote blir stående på stedet hvil, med en årlig tilbakegang, relativt sett. Denne tendensen blir forsterket med økende andel av kvoten som kan omsettes privat. Disse representanter mener denne utvikling ikke er i samsvar med målene for landbrukspolitikken, og kommer i konflikt med viktige oppgaver som landbruksnæringen er satt til å ivareta. (Jfr. Soria Moria-erklæringen) Det er nå nødvendig å sette inn tiltak som stimulerer flest mulig til å se en framtid i næringa, heller enn å opprettholde ordninger som tilgodeser et lite mindretall næringsutøvere og samtidig skaper mismot og pessimisme hos det store flertall.

Konklusjonene som trekkes fra NILF-rapporten er ikke entydige. Det settes som forutsetning at melkeprodusenter skal ut av næringa. Dette er vi altså uenig i. En klar konklusjon i NILF-rapporten er at kvotekjøp bare er lønnsomt under bestemte forutsetninger, nemlig at kjøper har ledig bygningskapasitet eller mulighet til å frigjøre kapasitet ved for eksempel å øke

melkeproduksjonen på bekostning av kjøttproduksjon. Det vurderes altså ikke som lønnsomt å kjøpe kvote dersom det må bygges opp ny produksjonskapasitet for å produsere kvoten. Å bygge opp ny produksjonskapasitet samtidig som fullt brukbare fjøs tas ut av bruk må sees på som en samfunnsmessig kostnad, og en dårlig ressursutnyttelse samfunnsmessig sett. Å framstille dette som å bedre kapasitetsutnyttelsen blir etter vår oppfatning feil, fordi hvis en regner de utrangerte fjøsene som en ressurs for landbruksnæringa, så er det heller snakk om oppbygging av overkapasitet.

Det må derfor være andre vurderinger enn ren lønnsomhet som blir vektlagt når det kjøpes kvote utover produksjonskapasiteten i eksisterende driftsbygninger. Slike vurderinger kan være posisjonering og tro på økt lønnsomhet i framtida.

Etablering av samdrifter trenger ikke bety at bruk blir nedlagt. Dette er avhengig av om deltakerne er aktive eller ikke. Rammebetingelsene i melkeproduksjonen vil være avgjørende for om alle deltakerne vil kunne være aktive eller om de blir presset ut av aktiv produksjon. Kjøp- og salgsordningen er ikke et alternativ til samdriftsetablering, men et tillegg som svekker mulighetene for å oppfylle sentrale landbrukspolitiske mål, som for eksempel å opprettholde et aktivt landbruk med variert bruksstruktur over hele landet.

Oppbyggingen av store bruk vil over tid ha negative konsekvenser for hvilke områder som blir beitet. Det er grenser for hvor langt fra fjøset ei stor besetning kan beite. Beiteområder som ligger for langt unna melkefjøset til at kyrne kan beite, kan beites med ungdyr, men det er hevet over tvil at ei optimal beiting er vanskeligere å få til med store enn med mindre besetninger.

Utviklingen mot store gigantfjøs vil gjøre det umulig å opprettholde kulturlandskapet slik vi til nå har opplevd det.

Melkeproduksjonen er en svært viktig del av norsk landbruksproduksjon og står for en stor andel av verdiskapningen i landbruket. Melkeproduksjonen bidrar sterkt til målsetningen om et aktivt landbruk i hele landet. Det er melkeproduksjon i alle landets fylker, og det er et landbrukspolitisk mål å opprettholde det spredte produksjonsmønsteret.

Privat omsetning av kvoter har økt hastigheten på strukturutviklingen i melkeproduksjonen. Hva som skal til for at en melkeprodusent skal velge å selge kvoten vil være forskjellig for de forskjellige brukerne, men at det vil være større sjanse for salg når en kan oppnå 9 – 10 kroner pr. liter enn når prisen er 3.50 er hevet over tvil.

Vi ser ikke på kvoteoppbyggingen på stadig færre bruk som er styrking av familiebruket, men derimot som utarming av produksjonsmiljøet.

7.0 Konklusjon

Flertallet i arbeidsgruppen, med unntak av representantene fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag, mener gjennomgangen av omsetningsordningen for kumelkkvoter har vist at ordningen som tiltenkt har bidratt til å øke fleksibiliteten i kvoteordningen for melk og tilrettelagt for strukturutvikling i næringen.

Det samme flertallet mener det ut i fra dagens landbrukspolitiske mål ikke er noe som tilsier at det bør foretas omlegginger av ordningen. Utformingen av omsetningsordningen vil nødvendigvis være et resultat av en avveining mellom effektivitetshensyn og andre landbrukspolitiske mål. Arbeidsgruppen anbefaler at ordningen med omsettbare kvoter videreføres og at det ikke foretas grunnleggende endringer av hovedprinsippene i ordningen.

Representantene fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag anbefaler at ordningene med kjøp og salg av melkekvoter avvikles. Som alternativ produksjonsfordeling vil Norsk Bonde- og Småbrukarlag vurdere alle tiltak som vil styrke brukene med minst kvote, for på den måten å gi overlevelsesmuligheter til alle melkebruk.

Referanser

Aetat (2006): *Rapport om arbeidsmarkedet 2/2006*

Budsjettnemnda for jordbruket (2006): *Resultatkontroll for gjennomføringen av landbrukspolitikken*, avgitt april 2006

Budsjettnemnda for jordbruket (2006): *Totalkalkylen for jordbruket. Jordbrukets totalregnskap 2004 og 2005 og budsjett 2006*, avgitt juni 2006

Burell, A. (1989): *The microeconomics of quota transfer*. I A. Burrell (red.), Milk quotas in the European Community, CAP International, kapittel 8

Colman, D. (2000): Inefficiencies in the UK milk quota system. *Food Policy* 25:1-16

Flaten, O & I. Hovland (1998): *Strukturendringer i norsk mjølkproduksjon*. Norges landbrukshøgskole, Institutt for økonomi og samfunnsfag, melding nr. 18, Ås

Fløtre, Thor Andre (2000): *Salg av melkekvote. Økonomiske vurderinger og forslag til regelendringer*. Notat 2000:22

Innovasjon Norge: *Bygdeutviklingsmidler*,
http://www.innovasjon Norge.no/templates/Page_____49888.aspx

Oskam, A. & D.P. Speijers (1992): *Quota mobility and quota values*. Food Policy, februar 1992

Riis-Johansen, Terje (2005): *Ny kurs i landbrukspolitikken*, tale på landsmøtet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag 31. oktober 2005

SeMM og NILF (2006): *Utsyn over norsk landbruk. Tilstand og utviklingstrekk 2006*, Finn G. Andersen (red.)

Statistisk sentralbyrå (2006): *Færre husdyrbrukarar*,
<http://www.ssb.no/emner/10/04/10/jordhus/>

Vedlegg 1 Geit

1 Kvoteordningen for geitmelk

En generell omtale av kvoteordningen for melk samt statistikkgrunnlaget som presenteres i rapporten finnes under kap. 2 og 2.1 i selve rapporten.

Topprisordningen for melk og senere kvoteordningen for melk omfatter produksjonsregulering av både ku- og geitmelk. Formålet med kvoteordningen og tidligere topprisordningen, har vært å tilpasse produksjonen til avsetningsmulighetene i markedet. For å styre produksjonen og produksjonsstrukturen har det vært benyttet en rekke virkemidler:

- unntaksordninger (1983-1990)
- kvotejustering med utgangspunkt i melkeproduksjonsareal
- forholdstall
- minimumskvote økte fra 5 000 liter til 15 000 liter i 2002
- kjøp og salg av kvoter (innført i 1997)
- omstillingsordning for geitmelkprodusenter utenfor satsingsområdene (2005-2007)

I kap. 1.1 har vi sett nærmere på utvikling og status i geitmelkproduksjonen i tiden etter innføringen av topprisordningen for melk.

1.1 Utvikling og status i kvoteordningen for geitmelk

I begynnelsen av 2006 var det 508 aktive geitmelkprodusenter i Norge¹⁷. Disse hadde en totalkvote på 22,9 mill liter og produserte 20,1 mill. liter geitmelk. Dette tilsvarer en kvoteoppfylling på 88 %. I 2007 er tallet på aktive produsenter sunket til 481 produsenter.

Den totale kvoterammen for geitmelk ble redusert med om lag 26 % i perioden 1983-2006 mens antall geitmelkprodusenter ble redusert med om lag 56 % i samme periode. Nedgangen i antall produsenter har vært mye større enn nedgangen i totalkvoten og må sees i sammenheng med den generelle strukturutviklingen som har funnet sted i landbruket. Kvoteordningen for melk har bidratt til denne utviklingen i geitmelkproduksjonen hovedsakelig gjennom ordningen med omfordeling av kvoter. I tillegg kan nevnes ordningen med sammenslåing av kvoter ved erverv av landbrukseiendom med kvote og samdriftsordningen. Reduksjonen i antall geitmelkprodusenter har ført til at produsentmiljøene mange steder er svekket. Svekkede produsentmiljøer er i seg selv en medvirkende faktor til nedgangen i antall eiendommer med geitmelkproduksjon.

Gjennomsnittsproduksjonen pr. landbrukseiendom var i 2006 på 39 593 liter mot 23 371 liter ved innføringen av topprisordningen i 1983. Dette er en økning på 69 %.

¹⁷Samdrifter inngår som en produsent i statistikken

Tabell 1. Antall aktive kvoter, kvotemengder og leveranser

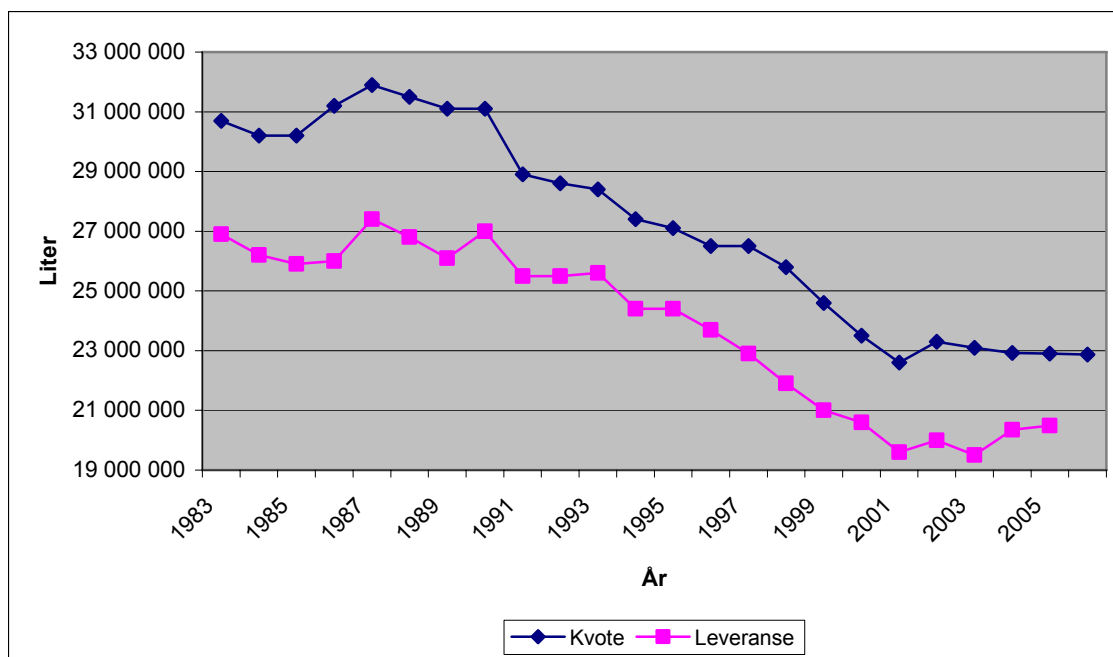
År	Antall produsenter*	Kvote (liter)	Leveranse (liter)	Gj.snitt kv pr. bruk (liter)	Gj.snitt lev pr. bruk (liter)	Kvotepåfylting (%)
1983	1 151	30 700 000	26 900 000	26 672	23 371	87,6
1984	1 155	30 200 000	26 200 000	26 147	22 684	86,8
1985	1 171	30 200 000	25 900 000	25 790	22 118	85,8
1986	1 172	31 200 000	26 000 000	26 621	22 184	83,3
1987	1 093	31 900 000	27 400 000	29 186	25 069	85,9
1988	1056	31 500 000	26 800 000	29 830	25 379	85,1
1989	1001	31 100 000	26 100 000	31 069	26 074	83,9
1990	1001	31 100 000	27 000 000	31 069	26 973	86,8
1991	989	28 900 000	25 500 000	29 221	25 784	88,2
1992	975	28 600 000	25 500 000	29 333	26 154	89,2
1993	956	28 400 000	25 600 000	29 707	26 778	90,1
1994	932	27 400 000	24 400 000	29 399	26 180	89,1
1995	916	27 100 000	24 400 000	29 585	26 638	90,0
1996	888	26 500 000	23 700 000	29 842	26 689	89,4
1997	872	26 500 000	22 900 000	30 390	26 261	86,4
1998	828	25 800 000	21 900 000	31 159	26 449	84,9
1999	750	24 600 000	21 000 000	32 800	28 000	85,4
2000	708	23 500 000	20 600 000	33 192	29 096	87,7
2001	654	22 600 000	19 600 000	34 557	29 969	86,7
2002 ²	616	23 300 000	20 000 000	37 825	32 468	85,8
2003	589	23 100 000	19 500 000	39 219	33 107	84,4
2004	551	22 926 487	20 353 938	41 609	36 940	88,8
2005	536	22 898 095	20 494 735	42 720	38 236	89,5
2006	508	22 866 416	20 113 211	45 013	39 593	88,0

* Samdrift er registrert som en produsent

Tabell 1 viser at totalkvoten var relativt stabil i perioden 1983-1990. I denne perioden hadde man unntaksregler for oppstarting som åpnet for nyetablering i geitmelkproduksjonen forutsatt at landbrukseiendommen kom inn under frakttilskuddsordningen for geitmelk.

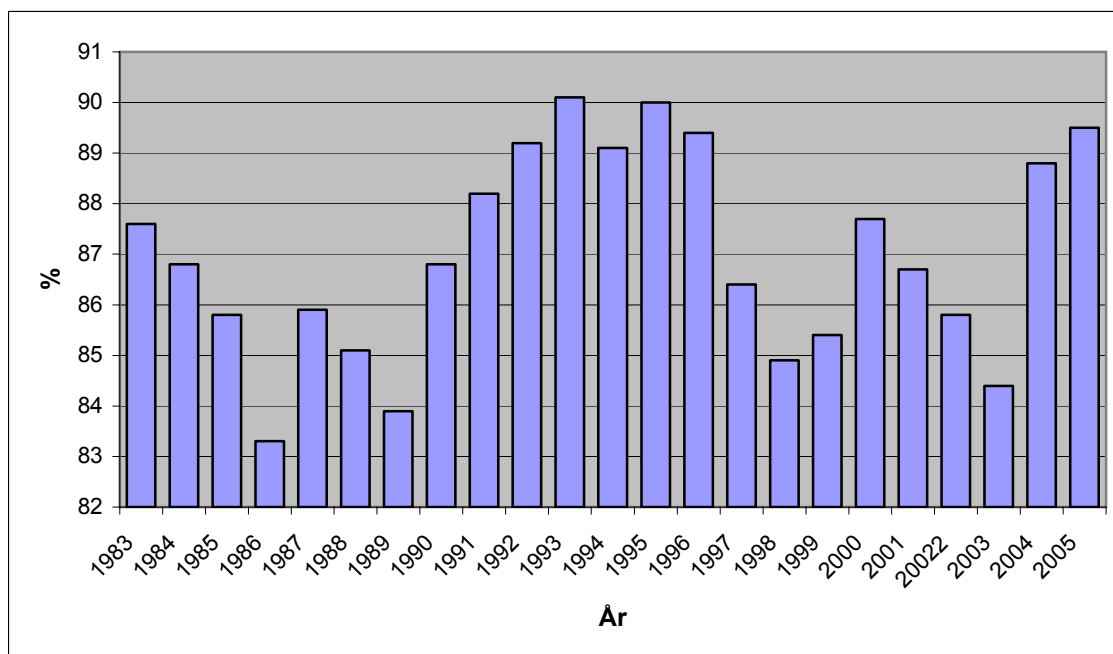
For å møte overproduksjonen i næringen, ble det fra 1990 innført etableringsstopp i geitmelkproduksjonen. Videre ble det i perioden 1990-1995 gjort nytte av negative forholdstall for å redusere totalkvoten. I perioden 1990-1995 ble totalkvoten redusert med 13 %.

Totalkvoten fortsatte å synke i perioden 1996-2001, totalt med ca. 15 %. Reduksjonen må i hovedsak sees i sammenheng med innføring av omsetningsordningen i 1997. I perioden 1997-2002 fungerte ordningen slik at produsentene solgte hele kvoten mens det var gjennomsnittlig leveranse innenfor kvote siste fem år som ble omfordelt til kjøperne og som var grunnlag for utbetaling av kompensasjon til selgerne. Dette systemet skulle forhindre aktivisering av den delen av kvotemassen som var sovende, men bidrog også til å redusere den totale geitmelkkvoten. Videre ble all geitmelkkvote solgt i 1999 inndratt og 42 % av kvote solgt i 2000 inndratt.

Figur 1. Kvote og leveranse 1983-2006

Kvoteoppfyllelsen på geit er lavere enn på kumelk. I motsetning til for kumelk ser man ikke den tydelige økningen i kvoteoppfyllelsen for geitmelk etter at ordningen med omsetning av kvoter ble innført.

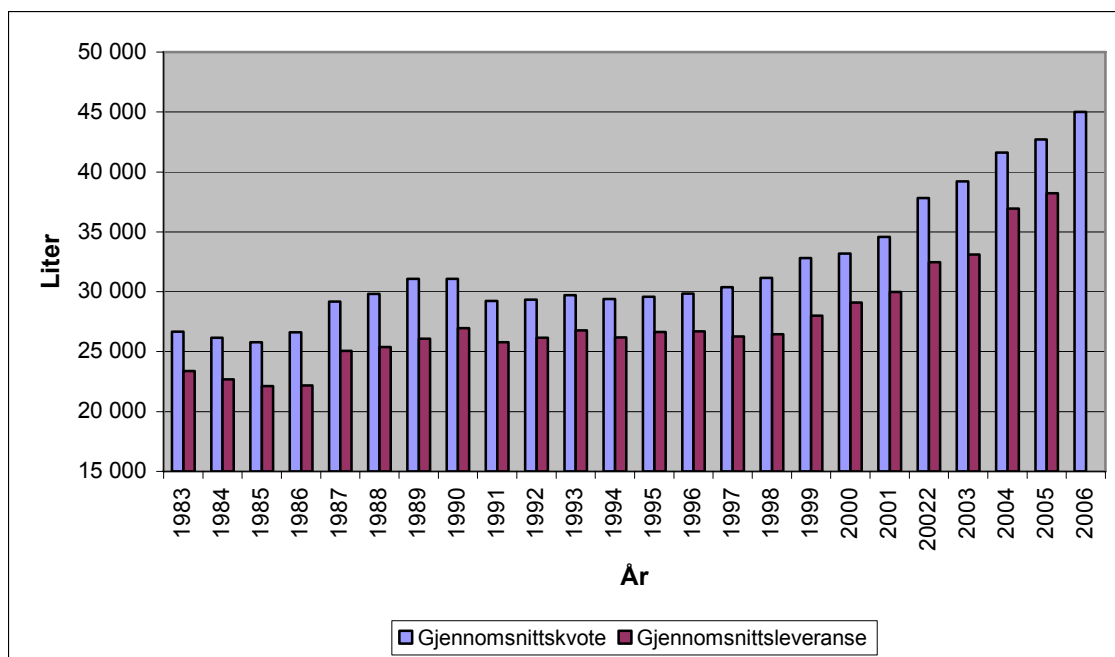
Figur 2. Kvoteoppfyllelse 1983-2006

Hovedårsaken til lav kvoteoppfyllelse på geitmelk er trolig norske geiters helsetilstand samt lave ytelse. Andre faktorer som kan virke inn er kompetanse og motivasjon til den enkelte produsent og eventuelle begrensninger som følge av bygningsmessige forhold. Det er grunn

til å tro at kvoteoppfyllelsen vil øke i årene som kommer blant annet som følge av prosjekter som Friskere geiter og Noras Hus.

I 2002 ble minimumskvoten for geitmelk økt fra 5 000 liter til 15 000 liter. Samme år ble forholdstallet for geitmelk økt med 4 %. Kvoteoppfyllelsen i årene 2002 og 2003 ser ut til å være påvirket av dette ved å være lavere enn årene før og etter.

Gjennomsnittsproduksjonen pr. produsent var i 2005 på 38 236 liter mot 23 371 liter i 1983. Dette er en økning på 64 %. Økningen i gjennomsnittskvote har vært ekstra stor i tidsrommet etter innføringen av omsetningsordningen i 1997 og da spesielt fra og med 2001. Dette må forklares med at 2000 var siste år hvor deler av omsatt geitmelkkvote ble inndratt av staten. Gjennomsnittskvoten har også hatt en spesielt stor økning fra 2005 til 2006, noe som kan forklares med at det fra 2005 ble anledning til privat omsetning av deler av geitmelkkvotene.

Figur 3. Gjennomsnittskvote og gjennomsnittsløyperanse 1983-2006

Pr november 2006 hadde 73 eiendommer sovende geitmelkkvote. Dette er kvoter som er lagt sovende i årene 1996-2005. Disse representerte en kvotemengde på 1 742 814 liter, noe som tilsvarer 7 % av den totale geitmelkkvoten i Norge. Gjennomsnittskvoten på eiendommene med sovende geitmelkkvote er på 23 874 liter. Til sammenligning var gjennomsnittskvoten på eiendommer med aktiv geitmelkproduksjon i 2006 på 45 013 liter.

Gjennomsnittskvoten varierer fra fylke til fylke og er størst i fylkene Møre og Romsdal, Buskerud, Nordland, Troms og Sogn og Fjordane. Blant de 5 fylkene som disponerer størstedelen av landets geitmelkkvoter er det Oppland som har lavest gjennomsnittskvote.

Tabell 2 viser at ca. 70 % av geitmelkprodusentene er lokalisert i fylkene Troms, Sogn og Fjordane, Møre- og Romsdal, Nordland og Oppland. Disse produsentene står for 75 % av geitmelkproduksjonen i landet. Fylkene Østfold, Oslo, Vestfold, Aust-Agder, Vest-Agder og Finnmark har ikke geitmelkproduksjon.

Tabell 2. Fylkesvis oversikt over produsenter og kvote for 2006

	Antall produsenter (i %)	Total kvote (i %)	Gj. snitts Kvote (liter)
Østfold	-	-	-
Akershus	0,2	0,14	32 779
Oslo	-	-	-
Hedmark	4,5	3,4	33 810
Oppland	10,8	9,6	39 887
Buskerud	3,5	4,0	50 495
Vestfold	-	-	-
Telemark	4,5	3,7	36 899
Aust-Agder	-	-	-
Vest-Agder	-	-	-
Rogaland	2,6	2,4	42 386
Hordaland	7,9	6,5	37 304
Sogn og Fjordane	17,1	16,7	43 774
Møre og Romsdal	9,6	12,5	58 317
Sør- Trøndelag	0,2	0,2	40 319
Nord- Trøndelag	1,6	1,3	36 817
Nordland	9,5	10,3	49 054
Troms	28,0	29,3	47 226
Finnmark	-	-	-
Landet	100,0	100,0	42 236

1.2 Struktur

I likhet med kumelkproduksjonen har strukturen i geitmelkproduksjonen endret seg i retning av færre produsenter, større gjennomsnittskvote og flere dyr pr. landbrukseiendom med kvote. Tabellen nedenfor viser at antall eiendommer med kvote mindre enn 40 000 liter har vært synkende i perioden, mens antall eiendommer med kvote større enn 40 000 liter øker.

Tabell 3. Prosentvis fordeling av antall produsenter for gitte kvoteintervaller

Kvote i 1000 liter	1993	1996	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0-15	14,8	12,2	8,9	8,3	0,7	0,7	0,0	0,0	0,0
15-20	8,1	7,7	5,4	4,6	10,6	9,5	8,2	7,8	7,5
20-30	25,9	27,8	22,9	21,3	19,0	18,2	15,8	15,1	13,8
30-40	33,9	36,5	36,6	34,7	27,3	26,0	25,6	24,1	22,5
40-50	13,0	11,8	18,8	21,9	24,5	25,3	26,0	26,3	23,3
50-60	2,9	2,6	5,1	6,3	12,5	12,9	14,5	14,9	16,4
60-70	0,8	0,9	1,1	1,8	3,6	4,9	5,3	5,6	6,1
>70	0,6	0,6	1,3	1,2	2,0	2,6	4,7	6,2	10,3

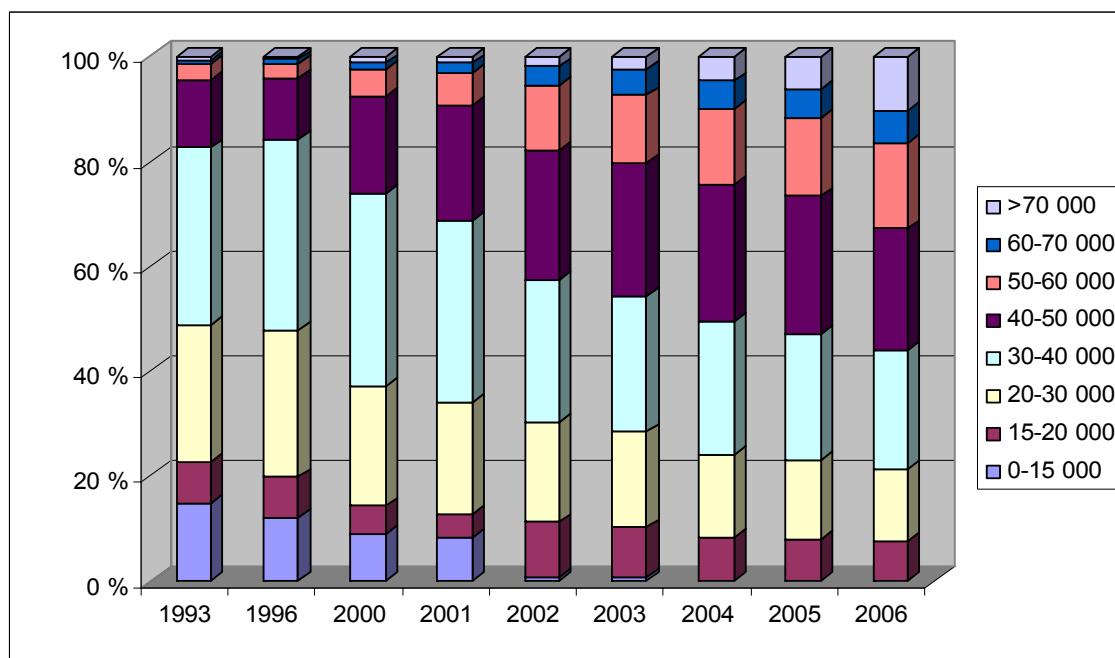
Det er etablert svært få samdrifter i geitmelkproduksjonen. Dette betyr at strukturutviklingen i geitmelkproduksjonen i hovedsak har skjedd gjennom kvoteøkning på den enkelte landbrukseiendom.

I perioden 1993-1997 skjedde reduksjonen i antall produsenter hovedsakelig på eiendommer med kvote lavere enn 15 000 liter. Perioden var preget av etableringsstopp og bruk av negativt forholdstall (1993, 1994 og 1995). Det er flere forhold som har påvirket kvotestrukturen for geitmelk i perioden fra 1993 og frem til 2006.

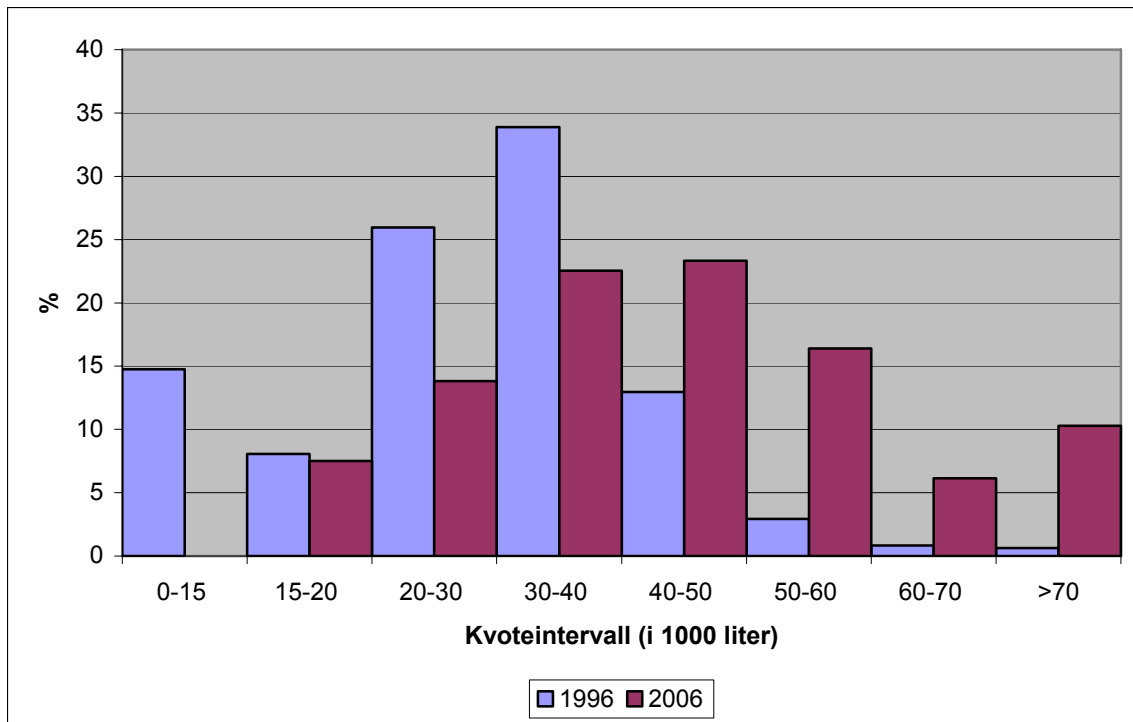
I 1997 ble ordningen med omsettelige kvoter innført. I perioden 1997-2006 solgte 283 produsenter melkekvote. Dette tilsvarer en kvotemengde på 8,1 mill liter. Antall geitmelkprodusenter med kvote større enn 40 000 liter har økt med ca. 40 % i den samme perioden ordningen. Samtidig er det registrert en stabilisering eller nedgang i antall produsenter med kvote lavere enn 40 000 liter.

I 2006 hadde ca. 67 % av geitmelkprodusentene en melkekvote lavere enn 50 000 liter mens ca. 21 % hadde en kvote lavere enn 30 000 liter.

Figur 4 illustrerer at kvoteintervallet 0-15 000 liter omtrent opphørte fra 2002. I 2002 ble minimumskvoten for geitmelk økt fra 5 000 til 15 000 liter. Senere samme år ble forholdstallet for geit økt med 4 %, noe som førte til at de fleste geitmelkprodusenter fra og med 2002 hadde kvote større enn 15 000 liter. Det var kun produsenter som ikke hadde tilstrekkelig areal, iht. gjeldende kvoteregulering i 2002, som ikke ble omfattet av kvoteøkningen på 4 %.

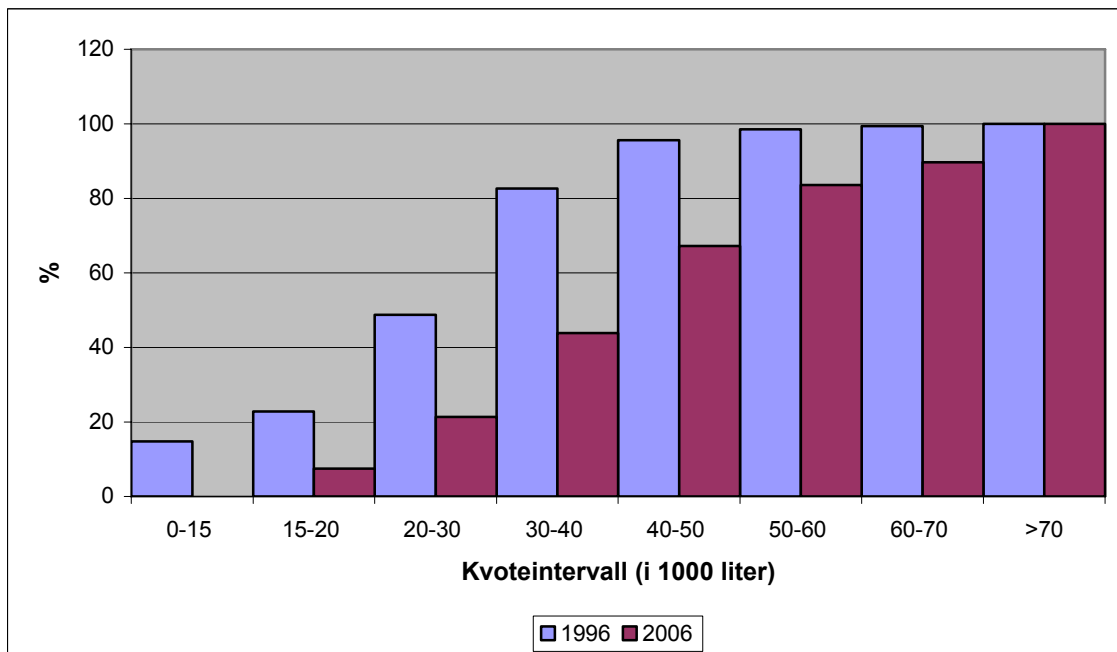

Figur 4. Prosentvis fordeling av antall produsenter for gitte kvoteintervaller 1993-2006

Figur 5. Kvotestruktur 1996 og 2006

Figur 6 viser en kumulativ oversikt over kvotestrukturen for geitmelk. Det har vært store endringer i kvotestørrelsen de siste 10 årene. Mens drøyt 80 % av kvotene var under 40 000 liter i 1996, var dette tallet nærmest halvert i 2006.

Figur 6. Kumulativ oversikt over strukturinndeling kvoter 1996 og 2006

2 Omsetningsordningen for geitmelkkvoter

I dette kapitlet vil omsetningsordningen for geitmelkkvoter bli presentert kronologisk med utgangspunkt i ordningen slik den var ved innføringen i 1997. Endringene blir presentert i det året de ble gjort gjeldende, ikke det året vedtaket forelå. For hvert år vil statistikk for kjøp og salg bli presentert. Tabellen nedenfor gir en oversikt over de viktigste endringene i ordningen for perioden 1997-2006.

Tabell 4. Endringer i omsetningsordningen 1997-2006

	Tillatt privat omsetning	Geografisk avgrensning	Inndragning kvote	Pris per liter	Kvotetak (liter)
1997	-	Regioner	-	<50 000 l: kr 8,25 50 000-100 000 l: kr 4,15*	65 000
1998	-	Regioner	-	<50 000 l: kr 8,25 50 000-100 000 l: kr 4,15*	65 000
1999	-	Regioner	100 %	<50 000 l: kr 8,25 50 000-100 000 l: kr 4,15*	65 000
2000	-	Regioner	42 %	<50 000 l: kr 8,25 50 000-100 000 l: kr 4,15*	65 000
2001	-	Regioner	-	<50 000 l: kr 8,25 50 000-100 000 l: kr 4,15*	85 000
2002	-	Regioner	-	<50 000 l: kr 6,75 50 000-100 000 l: kr 3,40*	112 500
2003	-	Regioner	-	Kr 5,25	125 000
2004	-	Regioner	-	Kr 5,25	125 000
2005	60 %	Regioner	-	Innenfor satsingsområdet: kr 3,50 Utenfor satsingsområdet: kr 7,50	187 500
2006	60 %	Regioner	-	Innenfor satsingsområdet: kr 3,50 Utenfor satsingsområdet: kr 7,50	200 000

* Ingen kompensasjon for kvoteliter over 100 000

2.1 Omsetningsrunden 1997

Geitmelkkvoter kunne i likhet med kumelkkvoter kun selges til staten. Til forskjell fra kumelkkvotene som i 1997 ble omsatt innenfor ni regioner, ble geitmelkekvoteene omsatt innenfor kun to regioner. Den ene regionen bestod av fylkene Nordland, Troms og Finnmark, den andre av de resterende fylkene i landet. For å kvalifisere som kjøper måtte du dokumentere at det var anvendelse for geitmelk i ditt område. Det var ikke anledning til å kjøpe kvote til nyetablering. Staten viderefremidlet all omsatt kvote i 1997.

Prisene ved kjøp og salg av kvote var uforandret i perioden 1997-2001. Prisen på kvote var tredelt. For kvotemengde opp til 50 000 liter var prisen 8,25 kr pr. liter. Fra 50 000 – 100 000 liter var prisen 4,15 kr pr. liter. For kvotemengde over 100 000 fikk man ingen kompensasjon.

Innmeldingsfrist for både kjøp og salg av kvote var 15. april. For å kvalifisere for salg var det krav om 24 måneders sammenhengende leveranse ved salg av kvote med opphold ikke før 1. januar i salgsåret. Selgere mistet retten til å produsere på kvote fra 1. juli, mens kjøpere fikk nytte halve kvoten fra 1. juli og resten fra 1. januar påfølgende år.

Ved kvotesalg utgjorde salgbar kvote gjennomsnittlig leveranse innenfor kvote de siste fem årene. Ved kvotekjøp var minste innmeldingskvantum 500 liter, mens maksimum innmeldingskvantum var 20 % av kvoten i kjøpsåret. For produsenter under 35 år samt for eiere som hadde overtatt en landbruksseiendom i løpet av de siste fire årene, var maksimum innmeldingskvantum 30 %. Innmeldingskvantum var i tillegg begrenset av arealtilgang og kvotetak. Kquotetaket var på 65 000 liter i 1997.

Ved fordeling av kvote foretok staten en lik deling av kvote mellom alle kjøpere begrenset oppad til 500 liter. All overskytende kvote ble deretter fordelt etter en prosentvis lik avkortning.

Melding om kjøp av kvote har ikke vært økonomisk bindende for kvotekjøperne i den perioden ordningen har eksistert. De som har unnlatt å betale kvotekjøpene sine, har kun mistet retten til kvotekjøp i kjøpsåret. Dette skyldes i hovedsak at det alltid vil være noe usikkerhet knyttet til hvor mye den enkelte produsent får kjøpe. Dette avhenger både av disponibel mengde, antall kvotekjøpere totalt i egen omsetningsregion og hvor mye hver enkelt kvotekjøper har meldt inn. Det er ikke anledning til å kjøpe bare deler av den kvotemengden man tilbys å kjøpe.

2,6 % av landets geitmelkprodusenter solgte geitmelkkvoten i 1997, noe som utgjorde 21 produsenter. Det ble solgt flest kvoter i region 1, dvs. i Sør-Norge. 32,5 % av landets aktive geitmelkprodusenter i 1997 ønsket å kjøpe geitmelkkvote. Den prosentvise andelen kvotekjøpere var størst i region 2, dvs. i de tre nordligste fylkene. De 267 geitmelkprodusentene som kjøpte kvote i 1997 fikk innvilget 31,6 % av ønsket kvotekjøp.

Det ble solgt totalt 499 924 liter geitmelkkvote i 1997. Av dette ble 444 940 liter eller 89 % solgt ut igjen til kvotekjøperne. Det kvantumet som ikke ble omfordelt besto av innvilget kvotekjøp som ikke ble betalt. Ikke omfordelt kvantum i 1997 ble inndratt.

Tabell 5 Kjøp og salg av geitmelkkvoter 1997 – regionsoversikt¹⁸

Kvoteregion	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
1	491	15 013 900	12	2,4	275 326	1,8
2	331	10 555 452	9	2,7	224 598	2,1
Landet	822	25 569 352	21	2,6	499 924	2,0

Kvoteregion	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
1	155	31,6	275 326	0	245 897	30,6
2	112	33,8	224 598	0	199 043	32,8
Landet	267	32,5	499 924	0	444 940	31,6

¹⁸ For forklaring av tabell se s. 25 og 26 i rapporten

Strukturtabellen nedenfor gir en oversikt over hvor store kvoter som ble solgt på regionsbasis og hvor mange produsenter som solgte kvoter for gitte kvoteintervaller

Minstekvoten i geitmelkproduksjonen var 5 000 liter i perioden 1997-2001. I 1997 hadde man imidlertid kun anledning til å selge et gjennomsnitt av leveransene de siste fem årene. Salgskvantumet til enkeltprodusenter kunne dermed være på mindre enn minstekvoten, derav intervallet 0-5 000 liter.

Av tabellen ser vi at gjennomsnittlig solgt kvote ved den første omsetningsrunden var på 23 806 liter. Gjennomsnittlig solgt kvote er minst i region 1 og størst i region 2. Man ser videre at det ble solgt mest kvoter i størrelsesorden 30 000 – 40 000 liter. 52 % av de solgte kvotene var mindre enn 40 000 liter.

Tabell 6 Strukturtabell salg av geitmelkkvoter 1997 – regionsoversikt

Kvote i 1000 liter	Landet				Region 1		Region 2	
	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs- kvantum	Kvantum (i %)	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-5	-	-	-	-	-	-	-	-
5-10	1	4,8	5 280	1,1	1	5 280	-	-
10-15	4	19,0	57 584	11,5	3	43 739	1	13 845
15-20	4	19,0	72 255	14,5	1	17 313	3	54 942
20-25	2	9,5	43 920	8,8	1	23 045	1	20 875
25-30	3	14,3	80 720	16,1	2	54 026	1	26 694
30-40	7	33,3	240 165	48,0	4	131 923	3	108 242
40-50	-	-	-	-	-	-	-	-
SUM	21	100,0	499 924	100,0	12	275 326	9	224 598
Gj.snitt			23 806			22 944		24 955

2.2 Omsetningsrunden 1998

Innmeldingsfristen for kjøp og salg ble endret til 1. august med krav om leveranse fram til 15. april i salgsåret. Kjøp og salg hadde virkning fra årsskiftet.

Det var ingen inndragning av kvote fra staten ved kjøps- og salgsrunden i 1998.

Andelen produsenter som ønsket å selge kvoten sin i 1998 økte til 8,2 % og utgjorde 67 produsenter. Det var flest selgere i kvoteregion 1, mens solgt kvantum var størst i region 2. Dette tilsier at gjennomsnittsstørrelsen på kvoter solgt i region 2 var større enn i region 1. 1998 er det året omsetningen av geitmelkkvoter har vært størst både når det gjelder volum og antall solgte kvoter.

22,9 % av landets aktive geitmelkprodusenter ønsket å kjøpe geitmelkkvote i 1998 mot 32,5 % i 1997. Den prosentvise andelen kvotekjøpere var størst i region 2. De 188 geitmelkprodusentene som kjøpte kvote i 1997 fikk innvilget 100 % av ønsket kvotekjøp. 1998 er eneste året etter hvor kjøperne har fått kjøpe 100 % av ønsket kvotekjøp. Andelen innvilget kvotekjøp på geit ligger gjennomgående høyt for begge regioner frem til og med 2003, og må forklares med en relativt høy kvotepris i perioden.

Det ble totalt solgt 1 661 895 liter geitmelkkvotene i 1998. Av dette ble 938 177 liter eller 57 % solgt ut igjen til kvotekjøperne. Det kvantumet som ikke ble omfordelt i 1998 besto av tilbudsverskuddet fra salgsrunden samt ikke betalt, innvilget kvotekjøp. Ikke omfordelt kvantum i 1998 ble inndratt.

Tabell 7 Kjøp og salg av geitmelkkvoter 1998 – regionsoversikt

Kvoteregion	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
1	491	15 013 900	35	7,1	814 755	5,4
2	331	10 555 452	32	9,7	847 140	8,0
Landet	822	25 569 352	67	8,2	1 661 895	6,5

Kvoteregion	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
1	109	22,2	814 755	0	568 884	100,0
2	79	23,9	847 140	0	369 291	100,0
Landet	188	22,9	1 661 895	0	938 177	100,0

Tabell 8 viser at gjennomsnittstørrelsen på de solgte kvotene i 1998 er 24 803 liter mot 23 806 liter i 1997. Andelen større kvoter som omsettes har økt. Tabellen viser at 70 % av solgt kvotemengde i 1998 fordeler seg i kvoteintervallet 25 000 – 40 000 liter.

Tabell 8. Strukturtabell salg geitmelkkvoter 1998 – regionsoversikt

Kvotene i 1000 liter	Landet				Region 1		Region 2	
	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum
0-5	2	3,0	9 100	0,5	2	9 100	-	-
5-10	4	6,0	33 400	2,0	2	16 400	2	17 000
10-15	5	7,5	70 800	4,3	4	56 800	1	13 900
15-20	13	19,4	236 100	14,2	6	111 700	7	124 400
20-25	7	10,4	161 800	9,7	3	68 500	4	93 300
25-30	17	25,4	458 800	27,6	11	301 600	6	157 300
30-40	14	20,9	480 300	28,9	5	167 900	9	312 300
40-50	5	7,5	211 500	12,7	2	82 700	3	128 900
SUM	67	100,0	1 661 800	100,0	35	814 700	32	847 100
Gj.snitt			24 803			23 277		26 472

2.3 Omsetningsrunden 1999

I motsetning til i 1998 ble all kvote solgt inndratt av staten i 1999. Det var ellers ingen endringer i omsetningsordningen.

Av tabellen ser vi at oppslutningen om salg er redusert til 3,3 % på landsbasis. Dette innebærer nærmest en halvering fra 1998 da oppslutningen var på 8,2 %. Antall selgere

fordeler seg likt mellom regionene, men avgangen i prosentvis kvotemengde er noe større i region 2 enn i region 1.

Tabell 9 Salg av geitmelkkvoter 1999 – regionsoversikt

Kvoteregion	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
1	452	14 617 918	17	3,8	428 169	2,9
2	299	9 944 993	17	5,7	389 886	3,9
Landet	751	24 562 911	34	4,5	818 055	3,3

Tabell 10 viser at 76 % av kvoteselgere i 1999 fordeler seg jevnt innenfor kvoteintervallet 15 000 – 40 000 liter. Disse representerer 80 % av solgt kvotemengde i 1999.

Tabell 10 Strukturtabell salg av geitmelkkvoter 1999 - regionsoversikt

Kvote i 1000 liter	Landet				Region 1		Region 2	
	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum
0-5	-	-	-	-	-	-	-	-
5-10	2	5,9	13 301	1,6	-	-	2	13 301
10-15	4	11,8	51 107	6,2	1	14 830	3	36 277
15-20	7	20,6	121 207	14,8	3	48 078	4	73 129
20-25	6	17,6	132 447	16,2	4	85 718	2	46 729
25-30	6	17,6	163 901	20,0	4	110 030	2	53 871
30-40	7	20,6	238 458	29,1	5	169 513	2	68 945
40-60	2	5,9	97 634	11,9	-	-	2	97 634
SUM	34	100,0	818 055	100,0	17	428 169	17	389 886
Gj.snitt			24 060			25 186		22 934

2.4 Omsetningsrunden 2000

I 2000 ble ca. 42 % av all solgt kvote til staten inndratt. Dette er siste gangen staten har inndratt geitmelkkvote. For å selge kvoten i denne salgsrunden var det krav om 24 måneders leveranse fram til 1. august året før innmelding av salg.

Kvotemengde solgt i 2000 var 5,1 % på landsbasis og økte således med 48 % fra 1999. Det ble solgt forholdsvis mye kvote i 1999. Tabell 11 viser imidlertid stor forskjell i prosentvis kvotemengde solgt mellom omsetningsregionene, 2,8 % i region 1 mot 8,6 % i region 2. Region 2 hadde dobbelt så mange kvoteselgere og dobbelt så stort solgt kvotevolum som region 1.

30,2 % av landets aktive geitmelkprodusenter ønsket å kjøpe geitmelkkvote i 2000 mot 22,9 % i 1998. Som følge av den store regionsvise forskjellen i kvotesalg fikk produsentene i sone 1 bare fikk kjøpe 11,4 % av ønsket kvotekjøp mens produsentene i sone 2 fikk kjøpt hele 89,1 % av ønsket kvotekjøp. Ikke betalt, innvilget kvotekjøp i 2000 ble inndratt.

Tabell 11 Kjøp og salg av geitmelkkvotene 2000 – regionsoversikt

Kvoteregion	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
1	428	14 102 255	13	3,0	398 170	2,8
2	278	9 403 891	29	10,4	811 773	8,6
Landet	706	23 506 146	42	5,9	1 209 943	5,1

Kvoteregion	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
1	111	25,9	398 170	323 944	74 226	11,4
2	102	36,7	811 773	200 000	611 773	89,1
Landet	213	30,2	1 209 943	523 944	685 999	51,2

Det som er spesielt for omsetningsrunden i 2000 er at gjennomsnittstørrelsen på de geitmelkkvotene som ble omsatt er merkbart større enn kvotene som ble omsatt tidligere år og 41 % større enn i 1999. 57 % av kvoteselgerne i 2000 hadde kvoter som var 30 000 liter eller større.

Tabell 12 Strukturtabell salg av geitmelkkvotene 2000 – regionsoversikt

Kvotekategori i 1000 liter	Landet				Region 1		Region 2	
	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum
0-5	1	2,4	5 000	0,4	-	-	1	5000
5-10	-	-	-	-	-	-	-	-
10-20	1	2,4	12 246	0,9	-	-	1	12246
15-20	2	4,8	36 814	2,6	-	-	2	36814
20-25	9	21,4	204 794	14,4	3	69228	6	135566
25-30	5	11,9	139 508	9,8	2	53130	3	86378
30-40	17	40,5	609 314	42,8	7	251928	10	357386
40-60	5	11,9	238 620	16,8	-	-	5	238620
60-80	1	2,4	68 580	4,8	-	-	1	68580
>80	1	2,4	108 231	7,6	1	108231	-	-
SUM	42	100,0	1 423 107	100,0	13	482 517	29	940 590
Gj.snitt			33 884			37 117		32 434

2.5 Omsetningsrunden 2001

Innmeldingsfristen for salg av kvote forble 1. august, mens innmeldingsfristen for kjøp av kvote ble endret til 1. oktober. Kvotetaket ble hevet til 85 000 liter.

Antall selgere og solgt kvotemengde fordelte seg ganske likt mellom regionene og er om lag identisk med tallene fra 1999. Prisene på geitmelkkvotene holdt seg uendret i perioden 1999 til og med 2001 og endring i pris kan således ikke forklare forskjeller i kvotesalget i perioden.

26 % av landets aktive geitmelkprodusenter ønsket å kjøpe geitmelkkvotene i 2001 mot 30,2 % i 2000. Den prosentvise andelen kvotekjøpere var størst i region 2. De 170 geitmelkprodusentene som kjøpte kvote i 2001 fikk innvilget 57,3 % av ønsket kvotekjøp.

Det ble totalt solgt 821 813 liter geitmelkkvotest i 2001, mens kvotekjøperne fikk tilbud om å kjøpe 821 843 liter. Ikke omfordelt kvantum i 2001 grunnet ikke betalte kvotekjøp ble overført til salgsrunden i 2002.

Tabell 13. Kjøp og salg av geitmelkkvotest 2001 – regionsoversikt

Kvoteregion	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
1	408	13 575 230	16	3,9	419 323	3,1
2	245	8 977 327	14	5,7	402 490	4,5
Landet	653	22 552 557	30	4,6	821 813	3,6

Kvoteregion	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
1	99	24,3	419 323	0	419 358	48,9
2	71	29,0	402 490	0	402 485	69,8
Landet	170	26,0	821 813	0	821 843	57,3

Kvoteseilgerne er ganske jevnt fordelt mellom de ulike kvoteintervallene med hovedtyngden, dvs. 61 %, av selgere i intervallet 25 000 – 40 000 liter. Gjennomsnittskvoten som selges ligger på et noe høyere nivå enn tilfellet var før 2000.

Tabell 14. Strukturtabell salg av geitmelkkvotest 2001 – regionsoversikt

Kvotest i 1000 liter	Landet				Region 1		Region 2	
	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum i (i %)	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum
0-5	-	-	-	-	-	-	-	-
5-10	2	7,1	13 216	1,7	2	13 216	-	-
10-15	4	14,3	50 984	6,7	1	14 129	3	36 855
15-20	2	7,1	35 864	4,7	1	18 986	1	16 878
20-25	2	7,1	45 345	5,9	-	-	2	45 345
25-30	5	17,9	136 946	18,0	2	52 238	3	84 708
30-40	12	42,9	431 013	56,5	8	285 418	4	145 595
40-60	1	3,6	49 231	6,5	-	-	1	49 231
SUM	28	100,0	762 599	100,0	14	383 987	14	378 612
Gj.snitt			27 236			27 428		27 044

2.6 Omsetningsrunden 2002

Prisen på kvotest ble endret i 2002, men man fortsatte med den tredelte inndelingen. For kvotestmengde opp til 50 000 liter var ny pris 6,75 kr pr. liter. Fra 50 000 – 100 000 liter var prisen 3,40 kr pr. liter. Man fikk fortsatt ingen kompensasjon for kvotestmengde over 100 000 liter. Kvotestaket ble hevet til 112 500 liter.

Lavere kvotepris og hevet kvotetak er momenter som tilsier at det blir mindre attraktivt å selge kvote og mer interessant å kjøpe kvote. Forholdstallet for geitmelk ble økt med 4 % fra 1.7.2002. Dette er også et moment som kan ha bidratt i retning av å gjøre det mer attraktivt å forbli i næringen. Tallene for salg viser i noen grad disse sammenhengene med en nedgang i solgt kvotemengde fra 2001 til 2002 på 24 %.

I 2002 og 2003 ble kvoteprisen redusert, og kvotesalget også redusert hvert år. Tilsvarende viser statistikken at interessen for kvotekjøp i perioden 2002-2003 har vært stor.

20,7 % av landets aktive geitmelkprodusenter ønsket å kjøpe geitmelkkvotet i 2002 mot 26 % i 2001. Den prosentvise andelen kvotekjøpere var størst i region 2. De 128 geitmelkprodusentene som kjøpte kvote i 2001 fikk innvilget 52,6 % av ønsket kvotekjøp.

Det ble totalt solgt 621 571 liter geitmelkkvotet i 2002, tilsvarende 2,7 % av kvotemengden.

Tabell 15. Kjøp og salg av geitmelkkvoter 2002 - regionsoversikt

Kvoteregion	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
1	390	14 171 677	11	2,8	334 814	2,4
2	227	9 208 905	11	4,8	286 757	3,1
Landet	617	23 380 582	22	3,6	621 571	2,7

Kvoteregion	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
1	64	16,4	371 960	0	371 946	55,1
2	64	28,2	307 672	0	307 661	49,9
Landet	128	20,7	679 632	0	679 607	52,6

Tabell 16 Strukturtabell salg av geitmelkkvoter 2002 - regionsoversikt

Kvotet i 1000 liter	Landet				Region 1		Region 2	
	Antall selgere	Selgere i (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum
0-10								
10-15	2	9,1	24 258	3,9	0	0	2	24 258
15-20	4	18,2	68 628	11,0	2	34 862	2	33 766
20-25	4	18,2	89 146	14,3	2	46 579	2	42 567
25-30	1	4,5	26 802	4,3	0	0	1	26 802
30-40	8	36,4	278 499	44,8	6	211 565	2	66 934
40-60	3	13,6	134 238	21,6	1	41 808	2	92 430
SUM	22	100,0	621 571	100,0	11	334 814	11	286 757
Gj.snitt			28 253			30 438		26 069

2.7 Omsetningsrunden 2003

Fra og med 2003 fikk kvoteselgerne kompensasjon for hele kvoten, ikke bare for et leveransegjennomsnitt som tidligere. Prisen ble satt til 5,25 kr pr. liter. Det ble videre åpnet for fritt innmeldingskvantum på geitmelk og man fjernet begrensningene knyttet til arealtilgang og kvotetak. Det ble likevel ikke innvilget statlig kvotekjøp som førte til at kvoten oversteg kvotetaket. Kvotetaket ble hevet til 125 000 liter.

Nedgangen i solgt kvotemengde var 7,4 % fra 2002 til 2003, dvs. moderat. At kvoteselgerne fikk kompensasjon for hele kvoten fra og med 2003 kan ha bidratt til å holde interessen for kvotesalg oppe.

21,2 % av landets aktive geitmelkprodusenter ønsket å kjøpe geitmelkkvotekjøp i 2002 mot 20,7 % i 2001. Den prosentvise andelen kvotekjøpere var størst i region 2. De 125 geitmelkprodusentene som kjøpte kvote i 2001 fikk innvilget 42,1 % av ønsket kvotekjøp.

Det ble totalt solgt 575 653 liter geitmelkkvotekjøp i 2002, tilsvarende 2,5 % av kvotemengden i landet.

Tabell 17 Kjøp og salg av geitmelkkvoter 2003 – regionsoversikt

Kvoteregion	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
1	375	14 108 449	12	3,2	368 537	2,6
2	214	9 096 977	6	2,8	207 116	2,3
Landet	589	23 205 426	18	3,1	575 653	2,5

Kvoteregion	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
1	60	16,0	381 718	0	345 968	55,4
2	65	30,4	243 503	0	243 472	31,4
Landet	125	21,2	625 221	0	589 440	42,1

Tabell 18 Strukturtabell salg av geitmelkkvoter 2003 - regionsoversikt

Kvotekjøp i 1000 liter	Landet				Region 1		Region 2	
	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum
15-20	3	16,7	46 488	8,1	3	46 488	-	-
20-25	3	16,7	62 209	10,8	1	20 130	2	42 079
25-30	3	16,7	85 528	14,9	3	85 528	-	-
30-40	3	16,7	106 273	18,5	2	75 637	1	30 636
40-60	6	33,3	275 155	47,8	3	140 754	3	134 401
SUM	18	100,0	575 653	100,0	12	368 537	6	207 116

Gj.snitt			31 981			30 711		34 519
-----------------	--	--	---------------	--	--	---------------	--	---------------

2.8 Omsetningsrunden 2004

Det var ingen endringer i ordningen for kjøp og salg av geitmelkkvoter i 2004. Kvotetaket ble hevet til 187 500 liter.

Tallene for kvoteselgere og solgt kvotemengde i 2004 er de laveste som er registrert i perioden 1997-2006. Det er vanskelig å peke på noen bestemt årsak til dette bortsett fra at forholdstallet for geitmelkkvoter ble økt med 2 % i 2004. Som nevnt under avsnittet om omsetningsrunden 2003 er dette et moment som kan ha bidratt til å gjøre det mer attraktivt å bli i næringen. Når interessen for salg er så lav, kan dette også ha sammenheng med høye utbetalingspriser fra meieri på innveid geitmelk og gunstige tilskuddsordninger i geitmelkproduksjonen.

24,1 % av landets aktive geitmelkprodusenter ønsket å kjøpe geitmelkkvote i 2004 mot 21,2 % i 2003. Den prosentvise andelen kvotekjøpere var størst i region 2. De 135 geitmelkprodusentene som kjøpte kvote i 2004 fikk innvilget 13,7 % av ønsket kvotekjøp.

Det ble totalt solgt 423 216 liter geitmelkkvote i 2004, mens kvotekjøperne fikk tilbud om å kjøpe 423 304 liter.

Tabell 19 Kjøp og salg av geitmelkkvoter 2004 – regionsoversikt

Kvoteregion	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
1	354	13 962 660	6	1,7	234 834	1,7
2	207	9 286 270	5	2,4	188 382	2,0
Landet	561	23 248 930	11	2,0	423 216	1,8

Kvoteregion	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
1	65	18,4	237 834	0	234 842	26,8
2	70	33,8	188 382	0	188 462	8,5
Landet	135	24,1	426 216	0	423 304	13,7

Tabell 20 Strukturtabell salg av geitmelkkvoter 2004 – regionsoversikt

Kvote i 1000 liter	Landet				Region 1		Region 2	
	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum
15-20	1	9,1	15 912	4,6	1	15 912	-	-
20-25	1	9,1	23 815	6,8	1	23 815	-	-
25-30	4	36,4	107 414	30,8	2	54 564	2	52 850
30-40	2	18,2	73 485	21,0	1	39 334	1	34 151
40-60	3	27,3	128 515	36,8	1	41 050	2	87 465
SUM	11	100,0	349 141	100,0	6	174 675	5	174 466

Gj.snitt			31 740			29 113		34 893
----------	--	--	--------	--	--	--------	--	--------

2.9 Omsetningsrunden 2005

Akkurat som år 2003 representerer et skift i omsetningsordningen for kumelkkvoter, representerer år 2005 en omlegging av ordningen for omsetning av geitmelkkvoter.

I 2005 ble det åpnet for privat omsetning av geitmelkkvoter innenfor regionene og man kunne selge inntil 60 % av kvoten privat. Ved privat omsetning av geitmelkkvote ble det åpnet for kvotekjøp som førte til at kvote og kvotekjøp til sammen utgjorde en kvotemengde som oversteg kvotetaket. Den mengden som overstiger kvotetaket får produsenten imidlertid ikke gjort nytte av.

Med bakgrunn i at det ikke fantes industriell anvendelse for all geitmelk produsert innenfor kvote, ble det i 2005 foretatt en innskrenkning av hvem som kunne kjøpe kvote. Det ble definert et satsningsområde for geitmelkproduksjon til industriell bearbeiding som inkluderte den andelen av den kvotebaserte geitmelkproduksjonen det fantes industriell anvendelse for. Produsenter beliggende utenfor satsningsområdet fikk ikke anledning til å kjøpe kvote. Produsentene utenfor satsningsområdet ble videre tilbudt økonomisk kompensasjon (omstillingsbidrag og høyere kvotesalgpris) for avvikling eller omlegging til annen produksjon. Det ble ytt et omstillingsbidrag på 300 000 kr til geitmelkprodusenter utenfor satsningsområde som ønsket å legge om til annen landbruksproduksjon, alternativt kr. 75 000 pr år i 4 år ved avvikling. Pris på kvote innenfor satsningsområdet var 3,50 kr pr. liter, mens pris til selgere utenfor satsningsområdet var 7,50 kr pr. liter.

Satsningsområdet for geitmelkproduksjon til industriell bearbeiding omfatter alle kommuner med landbruks-eiendommer med tiliggende geitmelkkvote, med unntak for følgende kommuner:

Ås	Leksvik
Trysil	Verran
Tinn	Lierne
Tysvær	Røyrvik
Tysnes	Namsskogan
Fusa	Brønnøy
Aure	Grane
Rissa	Hattfjelldal
Midtre Gauldal	

Eiere av landbrukseiendommer med salgbar geitmelkkvote utenfor satsningsområdet har fått tilbud om omstillingsmidler ved salg av geitmelkkvote i perioden 2005-2007.

Alle aktive geitmelkprodusenter lokalisert utenfor satsningsområdet fikk i 2005 skriftlig informasjon fra SLF om ordningen med omstillingsbidrag og merpris ved salg av kvoten i 2005 og 2006. Det var totalt 11 geitmelkprodusenter utenfor satsningsområdet som solgte sine geitmelkkvoter i 2005, noe som utgjør 42 % av kvoteselgerne i 2005. De solgte totalt en kvotemengde på 360 219 liter tilsvarende 39 % av den totale kvotemengden som ble solgt i 2005.

Mengde solgt kvote i 2005 økte med 120 % fra året før. Innføringen av omstillingsordningen for produsenter utenfor satsningsområdet er en av grunnene til dette. Videre det faktum at det ble åpnet for salg av inntil 60 % av kvoten privat. Dette gir produsentene anledning til å ta ut markedspris for den delen av kvoten som selges privat. Markedsprisen for geitmelkkvoter ligger betydelig høyere enn den prisen staten har fastsatt for kvote som selges til staten.

34,8 % av landets aktive geitmelkprodusenter ønsket å kjøpe geitmelkkvotene i 2004 mot 24,1 % i 2003. Den prosentvise andelen kvotekjøpere var størst i region 2. De 188 geitmelkprodusentene som kjøpte kvote i 2005 fikk innvilget 7,4 % av ønsket kvotekjøp. Tallet for innvilget kvotekjøp er betydelig lavere enn tidligere år nettopp fordi inntil 60 % av kvotene selges privat.

Det ble totalt solgt 933 207 liter geitmelkkvotene i 2005, mens kvotekjøperne fikk tilbud om å kjøpe 594 284 liter fra staten.

Tabell 21 Kjøp og salg av geitmelkkvotene 2005 - regionsoversikt

Kvoteregion	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
1	340	13 876 726	19	5,6	658 640	4,7
2	201	9 198 428	7	3,5	274 567	3,0
Landet	541	23 075 154	26	4,8	933 207	4,0

Kvoteregion	Antall kjøpere	Kjøpere (i %)	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket (i %)
1	106	31,2	658 640	0	460 211	20,1
2	82	40,8	274 567	0	134 073	2,3
Landet	188	34,8	933 207	0	594 284	7,4

Tabell 22 Strukturtabell salg av geitmelkkvotene 2005 - regionsoversikt

Kvotekategori i 1000 liter	Landet				Region 1		Region 2	
	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum i (i %)	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum
15-20	5	19,2	86 400	9,3	5	86 400	-	-
20-25	2	7,7	45 535	4,9	2	45 535	-	-
25-30	-	-	-	-	-	-	-	-
30-40	11	42,3	402 851	43,2	6	216 671	5	186 180
40-60	6	23,1	267 306	28,6	4	178 919	2	88 387
60-80	2	7,7	131 115	14,0	2	131 115	-	-
SUM	26	100,0	933 207	100,0	19	658 640	7	274 567
Gj.snitt			35 893			34 665		39 224

2.10 Omsetningsrunden 2006

Det ble i jordbruksoppgjøret 2006 vedtatt at den delen av geitmelkkvotene som kan selges privat skal reduseres fra 60 % til 50 % fra og med 2007. Fristene for kjøp og salg av kvote holdes uendret. Kvoteåret for geit følger kalenderåret, og kjøp og salg har virkning fra årsskiftet. Fra og med 2006 skal det svares merverdiavgift på både privat og statlig omsatt kvote.

For å kvalifisere for salg i 2007 må det fra landbrukseiendommen ha vært to års sammenhengende leveranse innenfor kvote i løpet av de siste tre årene før fristen for innmelding av kvotesalget. Til sammenligning måtte produsenter som solgte kvoten i 2006 ha

hatt 24 måneders sammenhengende leveranse fram til opphør av melkeproduksjonen, hvor opphør ikke kunne ha skjedd før 1. august 2005.

I jordbruksoppgjøret 2006 ble det bestemt at ordningen med å yte omstillingsbidrag og merpris ved kvotesalg for produsenter utenfor satsningsområdet skulle videreføres i 2007.

I 2006 var det bare 4 geitmelkprodusenter utenfor satsingsområdet som solgte sine melkekvote. Dette utgjorde en kvotemengde på 120 354 liter eller 25 % av det totale kvotesalget. Dette er en noe mindre del enn i 2005. Det totale kvotesalget i 2006 var 48 % lavere enn i 2005.

32,4 % av landets aktive geitmelkprodusenter ønsket å kjøpe geitmelkkvote i 2004 mot 34,8 % i 2003. Den prosentvise andelen kvotekjøpere var størst i region 2. De 164 geitmelkprodusentene som kjøpte kvote i 2006 fikk innvilget 2,5 % av ønsket kvotekjøp.

Det ble totalt solgt 484 955 liter geitmelkkvote i 2006 mens kvotekjøperne fikk tilbud om å kjøpe 346 785 liter fra staten. Det kvantumet som ikke ble omfordelt i 2006 besto av ikke betalt, statlig kvotekjøp. Ikke omfordelt kvantum i 2006 overføres til salgsrunden i 2007.

Tabell 23 Kjøp og salg av geitmelkkvoter 2006 - regionsoversikt

Kvoteregion	Antall produsenter	Total kvote	Antall selgere	Avgang (i %)	Solgt kvantum	Mengde solgt (i %)
1	322	13 909 998	5	1,6	109 657	0,8
2	184	9 140 230	9	4,9	375 298	4,1
Landet	506	23 050 228	14	2,8	484 955	2,1

Kvoteregion	Antall kjøpere	Kjøpere i %	Til omfordeling	Tilbakeholdt kvantum	Innvilget kvotekjøp	Innvilget ift ønsket i %
1	103	32,0	109657	0	114 072	1,4
2	61	33,2	375 298	0	232 713	4,1
Landet	164	32,4	484 955	0	346 785	2,5

Tabell 24 Strukturtabell salg av geitmelkkvoter 2006 - regionsoversikt

Kvote i 1000 liter	Landet				Region 1		Region 2	
	Antall selgere	Selgere (i %)	Salgs-kvantum	Kvantum (i %)	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum
15-20	3	21,4	47 736	9,8	3	47 736	-	-
20-25	1	7,1	21 602	4,5	1	21 602	-	-
25-30	1	7,1	27 838	5,7	-	-	1	27 838
30-40	3	21,4	107 817	22,2	-	-	3	107 817
40-60	6	42,9	279 962	57,7	1	40 319	5	239 643
60-80	-	-	-	-	-	-	-	-
SUM	14	100,0	484 955	100,0	5	109 657	9	375 298
Gj.snitt			34 640			21 931		41 700

2.11 Oppsumert

Tabell 25 gir en samlet oversikt over kvoteselgere og solgt kvote i perioden 1997-2006, og gjør det enklere å sammenligne de ulike årene. Tabellen inneholder også en kolonne for gjennomsnittlig solgt kvote det enkelte år som illustrerer at kvotene som har blitt solgt i perioden 1997-2006 har økt gjennom perioden.

Tabell 25 Oversikt over kjøp og salg av melkekvoter 1997-2006

	Region 1		Region 2		Landet		
	Antall selgere	Solgt mengde	Antall selgere	Solgt mengde	Antall selgere	Solgt mengde	Gj.s.str. solgt kvote
1997	12	275 326	9	224 598	21	499 924	23 806
1998	35	814 755	32	847 140	67	1 661 895	24 804
1999	17	428 169	17	389 886	34	818 055	24 060
2000	13	398 170	29	811 773	42	1 209 943	28 808
2001	16	419 323	14	402 490	30	821 813	27 394
2002	11	334 814	11	286 757	22	621 571	28 253
2003	12	368 537	6	207 119	18	575 653	31 981
2004	6	234 834	5	188 382	11	423 216	38 474
2005	19	658 640	7	274 567	26	933 207	35 893
2006	5	109 657	9	375 298	14	484 955	34 640
Totalt	146	4 042 225	139	4 008 010	285	8 050 232	28 246

Vedlegg 2 Analyse av foretaksøkonomiske og samfunnsøkonomiske sider ved omsetning av kvoter, rapport NILF

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	163
2 Foretaksøkonomisk lønnsomhet ved kjøp av melkekvote	165
2.1 Beregningsalternativer	166
2.2 Datagrunnlag, beregningsverktøy og forutsetninger	166
2.2.1 Datagrunnlag	166
2.2.2 Beregningsverktøy	167
2.2.3 Forutsetninger	167
2.3 Resultat av beregningene	170
2.3.1 Resultater fra ulike bruksstørrelser og lokalisering	170
2.4 Oppsummering av beregningseksemplene for alternativ 1 og 2	174
2.5 Bygging av ny driftsbygning for 60 melkekyr	176
2.6 Bygging av ny driftsbygning til eksisterende omfang i forhold til utbygging for 60 kyr	178
3 Kostnader knyttet til tidlig utrangerte fjøs.....	179
4 Konsekvenser av kvoteomsetning for strukturutvikling	181
5 Samfunnsøkonomi og næringsøkonomiske konsekvenser av melkekvoteomsetning .	184
5.1 Samfunnsøkonomiske vurderinger av omsettbare melkekvoter	184
5.2 Næringsøkonomiske konsekvenser av omsettbare melkekvoter	187
5.2.1 Oppkjøp av kvote som produksjonsregulerende virkemiddel	187
5.2.2 Omfordeling av melkekvoter for å effektivisere produksjonen, uten behov for reduksjon i produksjonsvolumet	188

1 Innledning

Da kvoteordningen (toprisordningen) for melk ble innført i 1983 var melkeproduksjonen i relativt rask vekst, og den var større enn det som var fastsatt som landbrukspolitisk produksjonsmål. Alternativet til kvote kunne vært å la melkeprisen gå ned, men det ble antatt at nødvendig prisreduksjon var større enn det som var politisk ønskelig. De første årene var det mulig å få tildelt større kvote etter søknad. Andre produsenter fikk redusert kvote gjennom administrative vedtak. Muligheten for administrativt å få større kvote ble fjernet rundt 1990.

Det oppsto så behov for å redusere totalkvoten, delvis som følge av reduserte muligheter for subsidiert eksport av melkeprodukter.

En ulempe med kvoteregulering, i hvert fall slik den var utformet i Norge, er at den fryser produksjonsstrukturen. Det ble etter hvert en oppfatning av at det var behov for en strukturrasjonalisering i melkeproduksjonen. For å kombinere behovet for fortsatt produksjonsregulering og det økende behovet for strukturrasjonalisering og effektivisering i melkeproduksjonen ble det i 1997 åpnet for omsetning av melkekvoter. Først skjedde dette som en fullt ut statlig ordning der staten kjøpte kvote fra produsenter som valgte å selge og inndro kvote for å redusere samlet produksjon eller videresolgte kvote etter regler som medførte at alle produsenter som ønsket det kunne kjøpe. Dette førte til at produsentene bare fikk kjøpt et lite kvantum hver.

Etter hvert har det blitt argumentert for at det burde være flere muligheter enn å inngå i samdrift for de som ønsket en større økning i melkeproduksjonen på bruket. Mange har stått overfor behov for investeringer i nytt produksjonsapparat (driftsbygninger med mer) samtidig som de ønsker å utnytte ny teknologi (melkerobot med mer). På grunn av at melkeproduksjonen er en meget langsiktig produksjon, har det vært et ønske om å kunne investere i et omfang på det enkelte bruk som i større grad enn før gjør det mulig å ta i bruk ny teknologi. Dette kan bidra til en mer robust produksjon på lang sikt.

Omsetning av kvoter vil ha konsekvenser for de enkelte produsenter, for næringa, for samfunnsmessig effektivitet og for muligheter for å nå landbrukspolitiske mål. I dette notatet ser vi først på foretaksøkonomiske spørsmål ved kvoteomsetning (kapittel 2). Hva er lønnsomheten ved å kjøpe til en gitt pris, og hva kan produsentene betale for å kjøpe melkekvote gitt visse forutsetninger om andre forhold som har betydning for lønnsomheten i melkeproduksjonen? I kapittel 3 gjøres en kort vurdering av effekter av utrangerte fjøs.

Deretter ser vi i kapittel 4 på hvordan omsetning av melkekvoter virker i forhold til strukturutvikling. I kapittel 5 ser vi på kvoteomsetning i forhold til samfunnsøkonomisk effektivitet. I dette kapitlet gjør vi også noen betraktninger av hvordan omsetningsordning påvirker næringa som helhet. Notatet er ment som et innspill på ulike temaer til den partssammensatte arbeidsgruppen som vurderer ulike sider av kvoteordningen for melk og kan benyttes/innpasses slik gruppa finner det mest hensiktsmessig i forhold til gruppas egen rapport.

2 Foretaksøkonomisk lønnsomhet ved kjøp av melkekvote

Lønnsomheten ved kjøp av kvote vil avhenge av hvor godt produksjonskapasiteten er utnyttet i utgangspunktet og alternativ ressursanvendelse. Det er mange faktorer som påvirker lønnsomheten ved kjøp og salg av kvote. Spesielt viktig er ressursenes alternativverdi (særlig kapitalinnsats og familiens arbeidskraft), i forhold til muligheter for konkurrerende, lønnsomme produksjoner på bruket. Generelt vil lønnsomheten ved kvotekjøp være dårligere jo høyere alternativverdien på ressursene er. I følge Flaten 1997 vil det være mer lønnsomt å selge kvoten for bruk med gode muligheter for alternative og lønnsomme jordbruksproduksjoner enn for bruk med færre og lite lønnsomme alternativ. I mange områder av landet er det gode muligheter for å skaffe seg en jobb utenfor bruket. Mange fremhever verdsetting av ferie og fritid som viktige grunner til å endre produksjonstilpassing, som for eksempel å gå inn i samdrift.

Dersom bare melkekvoten er bindende på produksjonsomfanget, påvirkes ikke optimal avdrått av økt kvote (Flaten 1991: 57). Tilpassing til endret kvote skjer da ved å endre kutallet. Dersom flere skranker er bindende samtidig med kvoten, vil det være lønnsomt å øke bruken av en eller flere innsatsfaktorer og øke avdråtten per ku (Flaten 2001: 58).

For å beregne lønnsomheten ved kvotekjøp har vi benyttet to alternative beregningsmåter:

- Hva kan melkeprodusenter maksimalt betale per liter for melkekvote ved ulike forutsetninger om situasjonen på bruket,
- Hva er igjen til betaling for innsatt arbeid dersom melkekvoten kjøpes for 8 kroner pr liter.¹⁹

Beregningene er utført med to forutsetninger om størrelsen på kvotekjøpet:

- Det kjøpes 6000 liter kvote som omtrent tilsvarer melkemengden fra en årsku,
- Det kjøpes så mye kvote at buskappen kan utvides fra 34 til 60 årskyr. I dette tilfellet forutsettes nybygg med melkerobot.

I beregningene med et kvotekjøp på 6000 liter har vi hentet forutsetningene i så stor grad som råd fra Driftsgranskingene i jord- og skogbruk 2005. I alternativet med utvidelse til 60 kyr har

¹⁹ Oppdaterte priser på melkekvoter i de ulike omsetningsregionene fremgår av vedlegg 1

ikke driftsgranskingene data. Vi har bygd opp dette eksemplet på bakgrunn av en kombinasjon av oppgitte investeringskostnader for enkelte investeringsprosjekter av relevant størrelse og variable kostnader og produksjonsinntekter for driftsgranskingsbruk i det aktuelle området.

Som et supplement til disse beregningene har vi i vedlegg 2 tatt med en beregning av lønnsomhet ved kjøp av melkekvote, som ble gjort av Stornes og Flaten i 2003.

2.1 Beregningsalternativer

Situasjonen på brukene kan variere mye og dermed også hva som er realistisk tilpassing ved økt kvote. Før det kan foretas beregninger av lønnsomheten av kvotekjøp, må det avklares om økningen skal baseres på økt melkeavdrått grunnet sterkere fôring eller flere kyr. Videre om det er plass til flere kyr eller om det vil fortrenge annen produksjon. Videre om det må bygges for å få mulighet for økning.

Mange melkeprodusenter har fylt ledig plass i fjøset med oksekjøttproduksjon og må kutte ut en del av oksekjøttproduksjonen for å frigjøre plass for flere melkekyr (1). Enkelte produsenter kjøper kvote og satser på å fylle denne ved økt avdrått på eksisterende kyr (2). En del gårdbrukere kjøper så mye melkekvote at de også må foreta utvidelse av driftsbygningen, eller brukere går sammen i samdrift og bygger større fjøs enn deres samlede produksjon skulle tilsi, og de tar sikte på å kjøpe seg mer kvote etter hvert (3). Vi har regnet på følgende alternativer:

1. En ekstra årsku kombinert med reduksjon av to okseslakt
2. Den økte melkeknoten fylles ved økt melkeavdrått per årsku
3. Nybygg og sterk utvidelse av melkeproduksjonen

Alternativ 3 er gitt en samlet omtale i kapittel 2.5.

Vi forutsetter at de to alternativene uten nybygg ikke medfører endringer i bygningskostnader. Arealkravet for to okseslakt er for alle eksempelbrukene omtrent like stort som arealkravet for en årsku. Vi forutsetter derfor ikke endring i fôrproduksjonen og kostnader knyttet til dette.

I alternativet med økt melkeavdrått per årsku har vi forutsatt at brukeren praktiserer appetittfôring med grovfôr. Økt avdrått vil kreve større fôropptak totalt, og kraftfôrmengdene må økes. Ved appetittfôring vil grovfôropptaket gå ned med økt kraftfôropptak slik at kraftfôrmengden må øke mer enn det totale fôropptaket, jf kap 2.2.3.3. For alternativ 3 med nybygg, kreves et større disponibelt innmarksareal. Det ekstra arealet som behøves, forutsetter vi kan leies til en pris per dekar som er lik gjennomsnittsprisen for jordleie.

2.2 Datagrunnlag, beregningsverktøy og forutsetninger

2.2.1 Datagrunnlag

Vi har brukt driftsgranskingene i jordbruket for 2005 til å lage fem eksempelbruk som vi senere har gjort beregninger for. For Finnmark har vi laget et gjennomsnitt for alle de melkeproduksjonsbrukene som ligger i sone J når det gjelder distriktstilskudd for melk. I de to trøndelagsfylkene har vi tatt utgangspunkt i de brukene som har fått utbetalt distriktstilskudd for melk i sone D. På grunnlag av dette materialet har vi laget ett stort og ett mindre eksempelbruk. Det samme har vi gjort for Rogaland for de brukene som ikke har fått utbetalt distriktstilskudd for melk. Tabell 1.1 viser hvor store de fem eksempelbrukene er og hvilken sone for distriktstilskudd i melkeproduksjonen de ligger i.

Tabell 2.1 Antall årskyr og sone for distriktstilskudd for ulike gjennomsnittsbruk

	Finnmar k	Trøndela g, små bruk	Trøndela g, store bruk	Rogaland , små bruk	Rogaland , store bruk
Antall årskyr	18,4	15,3	28,5	18,3	34,3
Sone for distriktstilskudd	J	D	D	A	A

Kilde: Beregninger på grunnlag av driftsgranskingene i jordbruket

2.2.2 Beregningsverktøy

I våre beregninger har vi brukt planleggingsverktøyet NORKAP, som er et dataprogram for kombinert driftsplanlegging i jordbruk, hagebruk, skogbruk og tilleggsnæringer. Ved hjelp av programmet kan en budsjettere resultat, likviditet og soliditet i jordbruk, hagebruk, skogbruk og tilleggsnæringer for seks år framover på enkeltbruksnivå.

En viktig del av planleggingsprogrammet NORKAP er dekningsbidragskalkyler for ulike produksjoner. Dekningsbidraget er definert som produksjonsinntekter minus variable kostnader. Vi har laget dekningsbidragskalkyler på grunnlag av gjennomsnittstallene fra driftsgranskingene. Når vi gjør endringer i produksjonen beregner NORKAP-programmet hvor store de variable kostnadene blir. Programmet beregner også hvor mye det aktuelle bruket får utbetalt i tilskudd. De faste kostnadene må legges inn manuelt.

I NORKAP er det vanlig først å legge inn standard dekningsbidragskalkyler for de ulike produksjonene på en gård. Deretter er det mulig å gjøre tilpasninger i forhold til dette hvis en har erfaringstall fra den konkrete gården. Det er dette vi har gjort i våre beregninger. Produksjonsinntektene og de variable kostnadene har vi fra driftsgranskingene. Vi har med andre ord laget dekningsbidrag som gjelder for hvert enkelt eksempelbruk. Når vi gjør endringer i produksjonsvolumet, endres de variable kostnadene tilsvarende.

2.2.3 Forutsetninger

Lønnsomheten ved kjøp av melkekvote er helt avhengig av hvilke forutsetninger som er knyttet opp mot kvoteinvesteringen. For alternativene 1 og 2 forutsetter vi at det kjøpes 6 000 liter melkekvote, som omtrent tilsvarer gjennomsnittlig leveranse fra en ku. I beregningene har vi forutsatt at kvoten kan benyttes i all fremtid. Det innebærer at vi ikke har tatt inn avskrivninger ved kvotekjøpet, noe vi måtte ha gjort dersom vi hadde satt en tidsbegrensning og en eventuell restverdi på kvoten.

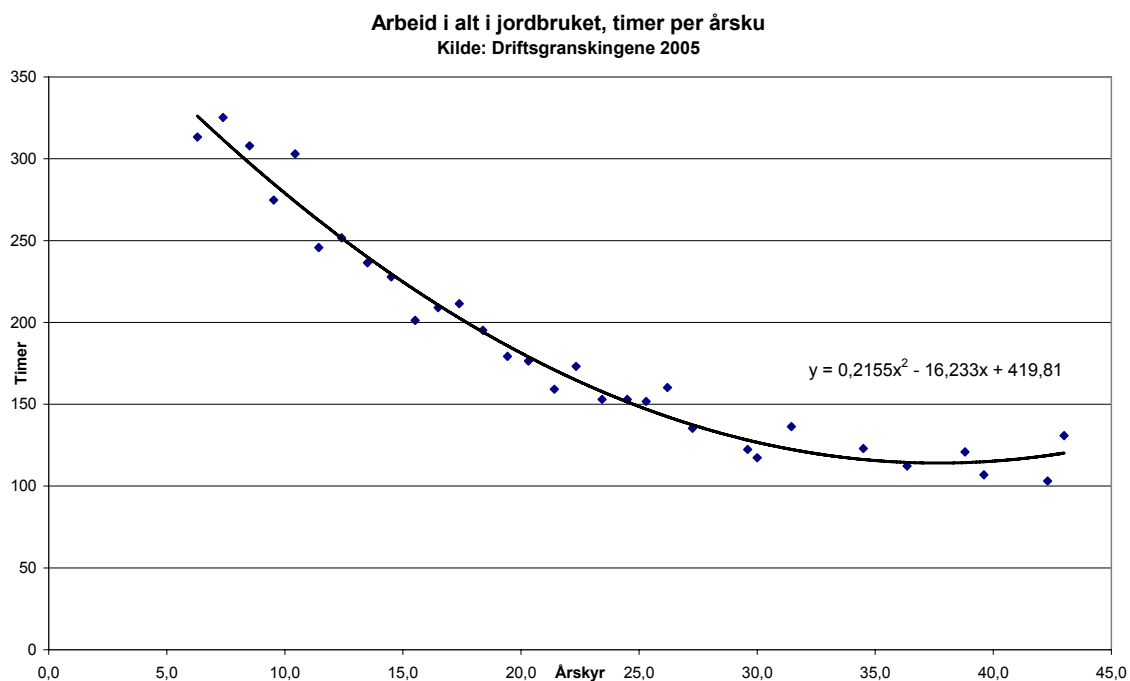
De faste kostnadene blir større ved nybygg, men ikke for alternativet med økt avdrått og alternativet med redusert kjøttproduksjon kombinert med en ekstra årsku.

Vedlikeholdsutgiftene for driftsbygning har vi forutsatt blir uendret i forhold til utgangspunktet for alternativ 1 og 2. Ved nybygg regner vi med lineære avskrivninger og en avskrivningstid på 30 år. Rentekravet er basert på halvt nedskrevet verdi. Økt produksjon krever flere arbeidstimer i jordbruket. For leid arbeid regner vi med de samme kostnadene som før i alternativ 1 og 2 og for disse alternativene har vi forutsatt at det ekstra arbeidskraftbehovet dekkes opp av brukerfamilien. I alternativ 3 har vi dekt inn økt arbeidskraftbehov med leid hjelp til tariff lønn.

2.2.3.1 Beregning av arbeidsforbruk og verdsetting av arbeidsinnsats

Ved beregning av arbeidsforbruket i jordbruket har vi sett på trendlinjen i figur 2.1 som viser hvor mange arbeidstimer som brukes i jordbruket regnet per årsku avhengig av hvor mange årskyr det enkelte bruk har. Figuren er basert på de 414 melkeproduksjonsbrukene i driftsgranskningene i 2005. Brukene er først gruppert etter størrelse, og så er det regnet regresjon på gruppegjennomsnittene. På grunnlag av den matematiske ligningen som ligger til grunn for trendlinjen i figur 2.1 vil arbeidsforbruket i jordbruket øke med 181 timer hvis produksjonen øker fra 20 til 21 årskyr. Ser vi på alternativ 3 får vi helt andre og lavere økninger i arbeidskraftbehovet da det investeres for ny teknologi (robot) og det forutsettes et mer rasjonelt driftsopplegg. Vi har for dette alternativet altså løsrevet oss fra kurven i figur 2.1 og anslagene blir mer usikre. Vi har imidlertid hentet inn opplysninger fra noen bruk med stort produksjonsomfang etter norske forhold.

Arbeidsforbruket per årsku som figur 2.1 viser, refererer seg til arbeidsoperasjonene på gården. Dette gjelder arbeid i husdyrholdet, planteproduksjonen, vedlikehold av maskiner og bygninger, administrasjon og ymse andre arbeidsoperasjoner. Når vi har sett på endringer i arbeidsforbruket for et okseslakt, har vi regnet med 35 timer til fôring og stell av en okse. Ellers er det regnet med 4 timer per dekar i forbindelse med grovfôr dyrkinga. Ut fra disse forutsetningene har vi beregnet de endringer i arbeidsforbruk for de enkelte alternativene som fremgår av tabell 2.2.

Figur 2.1 Arbeid i alt i jordbruket, timer per årsku

Fordi en del arbeidsforbruk som ikke er direkte knyttet til melke- og kjøttproduksjonen ligger inne i figur 2.1, vil våre beregninger medføre en for stor økning i arbeidskraftbehov. Det vil i så fall medføre at arbeidsforbruket i praksis ikke vil øke like mye som figur 2.1 tyder på ved en utvidelse av produksjonen med en årsku. Det vises til vedlegg 3 der vi har relatert arbeidsforbruket til kuenheter. Konsekvensen for resultatene våre er at betalingsevnen blir for lav da vi får en for stor økning i arbeidskraftbehovet i alternativ 1 og 2, alt annet likt.

Tabell 2.2 Beregning av det totale arbeidskraftbehovet for de ulike alternativene.

	2006	Økt arbeidsforbruk i forhold til i 2006 + ekstra årsku, - Økt to okser melke-avdrått Nybygg med robot og 60 kyr	
Finmark	3 651	90	10
Trøndelag små bruk	3 109	104	10
Trøndelag store bruk	4 636	60	10
Rogaland små bruk	3 336	90	10
Rogaland store bruk	3 895	50	10
Rogaland 60 årskyr	3 895		305 ¹

1) Gjennomsnittlig arbeidskraftbehov pr årsku går ned fra 115 til 70 timer.

2.2.3.2 Rentekrav av jordbruksaktiva

I beregningene har vi forutsatt at kvoten kan benyttes i all fremtid. Det innebærer at vi ikke har tatt inn avskrivninger ved kvotekjøpet, noe vi måtte ha gjort dersom vi hadde satt en tidsbegrensning og en eventuell restverdi på kvoten. Dette hadde gitt lavere betalingssevne for kvote.

Avkastningskravet påvirkes av kapitalens alternativverdi, optimal kapitalstruktur (forholdet mellom gjeld og egenkapital), risiko, skatt og "ikke økonomiske" hensyn (Flaten og Hovland 2000). Et reelt avkastningskrav før skatt ligger kanskje oftest i området mellom 3 og 7 %. Rentekravet i driftsgranskingene var 3 % for 2005. For endringer i kapitalmengde (buskap, melkekvote, nybygg), har vi benyttet et rentekrav på 5 % p.a.

Husdyr er verdsatt på samme måte som i driftsgranskingene for 2005. For de enkelte dyregrupper vil dette si følgende verdier:

- Melkeku: kr 6 800
- Kvige over 1 år: " 4 800
- Kvige under 1 år: " 2 000
- Okse over 1 år: " 6 400
- Okse under 1 år: " 2 700

I melkeproduksjonen er det regnet med 40 % påsett for de alternativene hvor antall årskyr økes.

2.2.3.3 Fôrsammensetning i forbindelse med økt melkeavdrått

For å kunne melke mer må kyrne få tilført mer fôr. Dette vil i de fleste tilfeller si mer bruk av kraftfôr. Men dersom kyrne får bestemte mengder kraftfôr og har fri tilgang på grovfôr (appetittfôring), vil økt kraftfôropptak føre til at kyrnes frivillige grovfôropptak går ned.

På bakgrunn av Flaten (2005) har vi gått ut fra at for å produsere en liter mer melk må kua få 1,39 FEm mer kraftfôr og at grovfôropptaket reduseres med 0,69 FEm.²⁰ Totalt gjør dette at bruket trenger mindre grovfôr. For dette alternativet har vi regnet med salg av grovfôr

²⁰ Flaten (2005) regnet egentlig med 1,39 kg tørrstoff (TS) mer i kraftfôr og 0,69 kg TS mindre i surfôr per liter økt melkeavdrått.

som følge av dette slik at arealkravet blir det samme som før. Forutsetningene om betydelig redusert grovfôropptak har vært diskutert og vil avhenge av kvaliteten på grovfôret mv. Hvor mye kyrnes frivillige grovfôropptak reduseres med slår ut relativt mye i beregningene.

2.2.3.4 Prisforutsetninger

Kraftfôrpriser, melkepriser og kjøttpriser er som gjennomsnittet for de enkelte typebrukene i driftsgranskningene for 2005.

2.2.3.5 Andre forhold

Kjøpt kvote aktiveres og kan ikke avskrives i skatteregnskapet. Da blir det ingen eller meget små virkninger av skattereglene på lønnsomheten ved kvotekjøp (Flaten og Hovland 2000).

Salg av melkekvote er en irreversibel beslutning. Ved å vente og se fremfor å gjennomføre en mulig salgsbeslutning straks, kan en få ny og oppdatert informasjon. Umiddelbart salg har derfor en kostnad, som ikke kommer fram i beregningene.

2.3 Resultat av beregningene

Som det vil gå fram av beregningene, har både endringen i arbeidsinnsats og verdien (per time) av arbeidsinnsatsen vesentlig betydning for resultatene. Derfor har vi regnet med tre alternativer. I det første er det brukt tarifflønn, i det andre er verdien av arbeidskraft satt lik null, mens i det tredje alternativet har vi lagt lønnsevne pr time til grunn.

2.3.1 Resultater fra ulike bruksstørrelser og lokalisering

Tabell 2.3 viser en del av hovedtallene for et gjennomsnitts melkeproduksjonsbruk i Finnmark og hvordan det går hvis det kjøpes ekstra melkekvote og melkemengden økes.

Tabell 2.3 Driftsoverskudd, familiens arbeidsfortjeneste og betalingsevne for kvotekjøp, melkeproduksjon, Finnmark, kr

	Basis	Kjøp av 6 000 liter melkekvote	
		Differanse i forhold til basis	
	18,4 årskyr	19,4 årskyr	18,4 årskyr
		+ ekstra årsku, -to okser	økt melkeavdrått
Produksjonsinntekter:			
Husdyrinntekter i alt	512 344	8 832	21 709
Produksjonstilskudd inkl. pristilskudd	524 311	6 458	10 666
Andre jordbruksinntekter	10 614	0	8 487
Sum produksjonsinntekter	1 047 269	15 290	40 861
Kostnader:			
Sum variable kostnader	287 755	-854	30 766
Sum faste kostnader	385 971	0	0
Driftsoverskudd	373 543	16 144	10 096
Renter av jordbruksaktiva	77 997	2 286	2 400
Fam. Arbeidsfortjeneste	295 547	13 858	7 696
Fam. arb.fortj. per årsverk	187 647	2 897	4 226
Betalingsevne per liter melkekvote ¹		15,15	29,31
Betalingsevne per liter melkekvote ²		54,19	33,65
Betalingsevne per liter melkekvote ³		19,16	29,76

1) Økt arbeidsforbruk for brukerfamilien er verdsatt til tarifflønn for jordbruksarbeidere

- 2) Økt arbeidsforbruk er verdsatt til 0
 3) Økt arbeidsforbruk for brukerfamilien er verdsatt til lønnssevne for referansebruket kr 116,79 per time

Alternativet med en ekstra årsku (og redusert kjøttproduksjon) gir dårligere resultat for betalingsevne enn alternativet med økt avdrått hvis vi verdsetter økt arbeidsinnsats for brukerfamilien til tarifflønn eller til basisbrukets lønnssevne per time.

Vi har også gjort tilsvarende beregninger for et gjennomsnittsbruk på 15,3 årskyr i Trøndelag. Resultatet av disse beregningene er vist i tabell 2.4. Produksjonsinntektene øker mindre ved å øke med en årsku i Trøndelag i forhold til i Finnmark. Kostnadene øker litt mer i Finnmark enn i Trøndelag. Driftsoverskuddet i jordbruket er i utgangspunktet større i Finnmark enn i Trøndelag og det øker også mest i Finnmark ved å utvide produksjonen med en årsku. Det samme gjelder alternativet med å øke melkeavdrått per årsku. En viktig forklaring er distriktstilskuddet til melk som er betydelig høyere pr liter i Finnmark. Den større kostnadsøkningen i Finnmark sammenliknet med Trøndelag oppveier ikke denne effekten.

Tabell 2.4 Driftsoverskudd, familiens arbeidsfortjeneste, melkeproduksjon Trøndelag, kr

	Basis 15,3 årskyr	Kjøp av 6 000 liter melkekvote Differanse i forhold til basis	
		16,3 årskyr + ekstra årsku, - to okser	15,3 årskyr økt melkeavdrått
Produksjonsinntekter:			
Husdyrinntekter i alt	478 064	3 229	20 969
Produksjonstilskudd inkl. pristilskudd	297 803	1 849	2 056
Andre jordbruksinntekter	15 741	0	9 211
Sum produksjonsinntekter	791 608	5 078	32 236
Kostnader:			
Sum variable kostnader	226 235	-2 733	25 980
Sum faste kostnader	309 510	0	0
Driftsoverskudd	255 863	7 811	6 256
Renter av jordbruksaktiva	67 160	2 286	2 400
Fam. Arbeidsfortjeneste	188 703	5 525	3 856
Fam. arb.fortj. per årsverk	130 603	-1 922	2 171
Betalingsevne per liter melkekvote ¹		-23,48	16,06
Betalingsevne per liter melkekvote ²		26,42	20,85
Betalingsevne per liter melkekvote ³		-4,83	17,85

- 1) Økt arbeidsforbruk for brukerfamilien er verdsatt til tarifflønn for jordbruksarbeidere
 2) Økt arbeidsforbruk er verdsatt til 0
 3) Økt arbeidsforbruk for brukerfamilien er verdsatt til lønnssevne per time for referansebruket kr 90,13

Vi har også beregnet hvor lønnsomt det er å investere i mer melkekvote for et relativt stort melkeproduksjonsbruk i Trøndelag. For å få til et stort bruk har vi brukt gjennomsnittet av de fem største melkeproduksjonsbrukene i driftsgranskingene for Trøndelag for 2005. Det kan stilles spørsmålsteget om hvor representativt dette gjennomsnittsbruket er, men det viktigste i denne sammenhengen har vært å vise hvordan det går med økonomien på dette bruket når produksjonen økes etter de forutsetningene som er vist tidligere.

Sammenligner vi tallene i tabell 2.4 og 2.5, ser vi at driftsoverskuddet øker mer for det minste bruket for alternativet med en ekstra årsku, mens det er motsatt for alternativet med økt avdrått.

Tabell 2.5 Driftsoverskudd, familiens arbeidsfortjeneste, melkeproduksjon Trøndelag, kr

	Basis	Kjøp av 6 000 liter melkevot Differanse i forhold til basis	
		29,5 årskyr	28,5 årskyr
	28,5 årskyr	+ ekstra årsku, - to okser	økt melkeavdrått
Produksjonsinntekter:			
Husdyrinntekter i alt	939 475	3 879	20 641
Produksjonstilskudd inkl. pristilskudd	460 523	-837	2 006
Andre jordbruksinntekter	38 220	0	8 779
Sum produksjonsinntekter	1 438 217	3 041	31 426
Kostnader:			
Sum variable kostnader	410 798	-2 356	24 592
Sum faste kostnader	555 125	0	0
Driftsoverskudd	472 294	5 397	6 834
Renter av jordbruksaktiva	136 302	2 286	2 400
Fam. Arbeidsfortjeneste	335 992	3 111	4 434
Fam. arb.fortj. per årsverk	152 005	-1 175	1 569
Betalingsevne per liter melkevot ¹		-10,42	17,98
Betalingsevne per liter melkevot ²		18,37	22,78
Betalingsevne per liter melkevot ³		-1,66	19,44

1) Økt arbeidsforbruk for brukerfamilien er verdsatt til tarifflønn for jordbruksarbeidere

2) Økt arbeidsforbruk er verdsatt til 0

3) Økt arbeidsforbruk for brukerfamilien er verdsatt til lønnsevne per time for referansebruket kr 100,13

Vi har også sett på melkeproduksjonen i Rogaland. I driftsgranskingene for 2005 hadde vi 22 melkeproduksjonsbruk som lå i områder som ikke får utbetalt distriktstilskudd for melk. De 11 minste brukene hadde 18,3 årskyr i gjennomsnitt og de 11 største brukene hadde 34,3 årskyr.

I tabellene 2.6 og 2.7 har vi gjort tilsvarende beregninger for rogalandsbbrukene som for trøndelagsbrukene og bruket i Finnmark. Brukene i Rogaland får utbetalt en god del mindre i tilskudd enn tilsvarende bruk i Trøndelag og i Finnmark.

Tabell 2.6 Driftsoverskudd, familiens arbeidsfortjeneste, melkeproduksjon Rogaland, kr

	Basis	Kjøp av 6 000 liter melkevot Differanse i forhold til basis	
		19,3 årskyr + ekstra årsku, - to okser	18,3 årskyr økt melkeavdrått
Produksjonsinntekter:			
Husdyrinntekter i alt	597 648	2 818	20 882
Produksjonstilskudd inkl. pristilskudd	222 107	638	-1
Andre jordbruksinntekter	11 472	0	9 074
Sum produksjonsinntekter	831 227	3 457	29 956
Kostnader:			
Sum variable kostnader	235 683	-3 107	25 160
Sum faste kostnader	327 998	0	0
Driftsoverskudd	267 546	6 563	4 796
Renter av jordbruksaktiva	70 350	2 286	2 400
Fam. Arbeidsfortjeneste	197 196	4 277	2 396
Fam. arb.fortj. per årsverk	129 909	-1 892	1 111
Betalingsevne per liter melkevot ¹		-22,29	11,04
Betalingsevne per liter melkevot ²		22,26	15,99
Betalingsevne per liter melkevot ³		-4,75	12,99

1) Økt arbeidsforbruk er verdsatt til tarifflønn for jordbruksarbeidere

2) Økt arbeidsforbruk er verdsatt til 0

3) Økt arbeidsforbruk er verdsatt til lønnsevne for referansebruket kr 90,03

For Rogaland har de største brukene mer igjen enn de minste brukene, i form av økt driftsoverskudd og familiens arbeidsfortjeneste ved en økning i melkemengde på 6 000 liter. Dette gjelder for begge alternativene vi har regnet på.

Tabell 2.7 Driftsoverskudd, familiens arbeidsfortjeneste, melkeproduksjon Rogaland, kr

	Basis	Kjøp av 6 000 liter melkekvote Differanse i forhold til basis	
	34,3 årskyr	35,3 årskyr + ekstra årsku, - to okser	34,3 årskyr økt melkeavdrått
Produksjonsinntekter:			
Husdyrinntekter i alt	1 022 865	6 515	21 840
Produksjonstilskudd inkl. pristilskudd	292 989	-643	0
Andre jordbruksinntekter	5 673	0	9 125
Sum produksjonsinntekter	1 321 527	5 872	30 964
Kostnader:			
Sum variable kostnader	407 532	-1 467	22 702
Sum faste kostnader	509 722	0	0
Driftsoverskudd	404 273	7 339	8 263
Renter av jordbruksaktiva	165 448	2 286	2 400
Fam. arbeidsfortjeneste	238 825	5 053	5 863
Fam. arb.fortj. per årsverk	132 261	260	2841
Betalingsevne per liter melkekvote ¹		0,10	22,59
Betalingsevne per liter melkekvote ²		24,84	27,54
Betalingsevne per liter melkekvote ³		8,38	24,25

1) Økt arbeidsforbruk for brukerfamilien er verdsatt til tarifflønn for jordbruksarbeidere

2) Økt arbeidsforbruk er verdsatt til 0

3) Økt arbeidsforbruk for brukerfamilien er verdsatt til lønnsevne per time for referansebruket kr 98,79

2.4 Oppsummering av beregningseksemplene for alternativ 1 og 2

I det følgende presenteres et utdrag av de resultatene som er presentert ovenfor. Tabell 2.8 viser hvor mye familiens arbeidsfortjeneste endres når det kjøpes 6 000 liter ekstra melkekvote og produksjonen økes tilsvarende for forskjellige eksempelbruk og for de to alternativene (1 og 2).

Tabell 0.8 Endring i familiens arbeidsfortjeneste ved økt melkeproduksjon for ulike eksempelbruk

Endring i familiens arbeidsfortjeneste ved kjøp av
6 000 l melkekvote

	+ ekstra årsku, - to okser	Økt melkeavdrått
Finnmark	13 858	7 696
Trøndelag små bruk	5 525	3 856
Trøndelag store bruk	3 111	4 434
Rogaland små bruk	4 277	2 396
Rogaland store bruk	5 053	5 863

Tabell 2.8 viser at lønnsomheten ved å kjøpe mer melkekvote og øke melkeproduksjonen er høyest i Finnmark. Dette gjelder for begge alternativene. I forhold til de andre eksempelbrukene kommer Finnmark spesielt godt ut for alternativet med å erstatte to okseslakt med en ekstra melkeku. Dette har sammenheng med at melkeproduksjon er mye mer lønnsom i forhold til kjøttproduksjonen i Finnmark enn i Trøndelag og Rogaland. Gårdbrukerne i Finnmark har tilpasset seg til den situasjonen at kjøttproduksjonen relativt sett er mye mindre lønnsom enn melkeproduksjonen. Eksempelbruket i Finnmark med 18,4 årskyr har således bare 5 okseslakt mens eksempelbruket i Rogaland med 18,3 årskyr har 10 okseslakt. Det minste eksempelbruket i Trøndelag med 15,3 årskyr har 8 okseslakt.

Tabellene 2.9, 2.10 og 2.11 viser hva som kan betales for kjøp av melkekvote under ulike forutsetninger for de forskjellige eksempelbrukene. I tabell 2.9 har vi forutsatt at brukerfamilien skal ha en godtgjørelse for alle ekstra arbeidstimer i forbindelse med den økte produksjonen tilsvarende tarifflønn for jordbruksarbeidere i området. Lønnsevnen for det aktuelle bruket er lagt til grunn som timebetaling i tabell 2.10, mens tabell 2.11 er beregnet under forutsetning av at brukerfamilien ikke krever noen godtgjørelse for de ekstra timene de setter inn i produksjonen. Til sammen viser alternativene noe av spennet i resultat og følsomheten for valg av forutsetninger. Hva den enkelte gårdbruker kan betale for melkeliteren er svært avhengig av hvilken situasjon vedkommende er i.

Tabell 2.9 Betalingsevne per liter ved kjøp av melkekvote. Ekstra arbeidsbehov verdsettes til tarifflønn for jordbruksarbeidere

	+ ekstra årsku, - to okser	Økt melke- avdrått
Finnmark	15,15	28,31
Trøndelag små bruk	-23,48	16,06
Trøndelag store bruk	-10,42	17,88
Rogaland små bruk	-22,29	11,04
Rogaland store bruk	0,10	22,58

Tabell 2.10 Betalingsevne per liter ved kjøp av melkekvote. Ekstra arbeidsbehov verdsettes til lønnsevne per time for de ulike referansebrukene

	+ ekstra årsku, - to okser	Økt melke- avdrått
Finnmark	19,16	28,76
Trøndelag små bruk	-4,83	17,85
Trøndelag store bruk	-1,66	19,44
Rogaland små bruk	-4,75	12,99
Rogaland store bruk	8,38	24,25

Tabell 2.11 Betalingsevne per liter ved kjøp av melkekvote. Ekstra arbeidsbehov godtgjøres ikke

	+ ekstra årsku, - to okser	Økt melkeavdrått
Finnmark	54,19	33,65
Trøndelag små bruk	26,42	20,85
Trøndelag store bruk	18,37	22,78
Rogaland små bruk	22,26	15,88
Rogaland store bruk	24,84	27,54

2.5 Bygging av ny driftsbygning for 60 melkekyr

Strukturutviklingen i norsk melkeproduksjon går sin gang og nå investerer stadig flere gårdbrukere i melkerobot. For å kunne forsvare en investering i melkerobot må det bygges driftsbygning og planlegges en produksjon for forholdsvis mange kyr.

I driftsgranskingene i jordbruket er det foreløpig ikke med så store melkeproduksjonsbruk. Derfor er erfaringstallene for hvordan økonomien vil være på så store bruk forholdsvis dårlige. NILF har begynt å samle inn regnskapstall for samdrifter. Av disse var det i 2005 to bruk som hadde investert i melkerobot. Det ene av disse bygde ny driftsbygning og investerte i melkerobot i 2005. For å kunne si noe om økonomien på et etter norske forhold forholdsvis stort melkebruk, har vi laget en tenkt driftsplan for et slikt bruk.

Vi tar utgangspunkt i det referansebruket vi har presentert tidligere på 34,3 årskyr i Rogaland. Dette melkeproduksjonsbruket bygges ut til 60 årskyr. Samtidig økes kjøttproduksjonen tilsvarende. Vi forutsetter at bruket fremdeles skal drives som et selvstendig bruk og at det ikke er samdrift med andre brukere.

Den gamle driftsbygningen kan antakelig brukes til ungdynene og den nye driftsbygningen trenger bare å ha plass til kyrne, noen spedkalver og de største kvigene. Vi har likevel forutsatt at den nye driftsbygningen skal ha plass til kyrne og alle ungdynene.

Hvor mye en driftsbygning for 60 melkekyr og ungdyr vil koste å bygge, er en viktig usikkerhetsfaktor i beregningene. Vi har undersøkt prisnivået hos flere kilder og i utgangspunktet har vi forutsatt at selve driftsbygningen med fôrrom kommer på 7,8 millioner kroner. Vi forutsetter også at det investeres i en melkerobot til 1,2 millioner kroner. Dette gir en samlet investering på 9 mill kroner. For å få et inntrykk av hvor mye investeringskostnadene slår ut i beregningene, har vi også laget et alternativ hvor vi reduserer byggekostnadene med to millioner kroner. I driftsplanen har vi lagt inn en investeringsstøtte ved bygging av ny driftsbygning på kr 500 000. Dette er det maksimale beløpet som kan gis i slik støtte i Rogaland. Dette gir samla investeringer som brukeren selv må betale på henholdsvis 8,5 og 6,5 mill kroner.

Det må kjøpes melkekvote for den økte produksjonen. Det trenges 6 000 liter per årsku og med 25,7 flere kyr må det kjøpes 154 200 liter ekstra melkekvote. Med en pris for melkekvote på kr 8,- per liter gir dette en investering på kr 1 233 600. Det må også investeres i buskap. Å øke buskapen med egen avlsproduksjon vil ta for lang tid. Med så store investeringer det her er snakk om, bør brukeren komme i gang med full produksjon med en gang. Litt avhengig av hvilke livdyrpriser som markedet opererer med, må det investeres i livdyr for i underkant av en halv million kroner.

De variable kostnadene forutsettes å øke proporsjonalt når produksjonen øker. Spørsmålet er hvor mye de faste kostnadene vil øke. Her er vi usikker og mange av postene kan selvsagt diskuteres.

Vi regner med at kostnadene til avskrivninger og vedlikehold på maskiner blir som før, men har økt kostnadene til maskinleie.

Innmarksarealet forutsettes å øke fra 322 dekar til 563 dekar. I 2005 leide referansebruket på 34,3 årskyr 61 dekar jord til en pris av kr 264 per dekar. Vi forutsetter at bruket vårt kan leie det ekstra innmarksarealet for samme gjennomsnittspris per arealenhet som i 2006. Da får vi en kostnad til jordleie på omtrent 80 000 kroner.

En melkerobot må fungere alle dager. Derfor er det nødvendig med en serviceavtale med installasjonsfirmaet på anslagsvis kr 30 – 40 000 per år. I tillegg har vi tatt hensyn til at en melkerobot krever mye vann og at det påløper ekstra kostnader til vannavgift.

I tabell 2.12 vises driftsoverskuddet og familiens arbeidsfortjeneste for bruket vårt etter utbygging sammenlignet med utgangspunktet på 34,3 årskyr. Tabellen viser også hvilken betalingsevne bruket har ved kjøp av melkekvote.

Referansebruket i Rogaland på 34,3 årskyr hadde i 2006 et samlet arbeidsforbruk på 3 895 i jordbruket. Vi forutsetter at arbeidsforbruket etter utbygging vil være på 4 200 timer. Brukerfamilien setter inn omtrent like mange arbeidstimer som før. Det ekstra arbeidskraftbehovet dekkes ved mer innleid arbeidshjelp til en kostnad av kr 150 per time. Dette gjør at kostnadene til leid hjelp øker fra knapt kr 80 000 til 125 000 kroner.

Tabell 2.12 Driftsoverskudd, familiens arbeidsfortjeneste og betalingsevne for kjøp av melkekvote ved utvidelse av melkeproduksjonen fra 34,3 til 60 årskyr i Rogaland

	2006	2007, økning fra 34,3 til 60 årskyr			
		Differanse i forhold til utgangspunktet i 2006			
	34,3 årskyr	7,8 mill. kr i ny driftsbygning	Differanse	5,8 mill. kr i ny driftsbygning	Differanse
Produksjonsinntekter:					
Husdyrinntekter i alt	1 022 865	1 789 354	766 490	1 789 354	766 490
Produksjonstillegg	292 989	382 115	89 125	382 115	89 125
Andre jordbruksinntekter	5 673	5 673		5 673	
Sum produksjonsinntekter	1 321 527	2 177 142	855 615	2 177 142	855 615
Kostnader:					
Sum variable kostnader	407 532	712 933	305 401	712 933	305 401
Sum faste kostnader	509 722	1 148 597	638 875	1 081 931	572 209
Driftsoverskudd	404 273	315 612	-88 661	382 278	-21 995
Renter av jordbruksaktiva	165 448	370 796	205 348	320 796	155 348
Fam. arbeidsfortjeneste	238 825	-55 185	-294 009	61 482	-177 343
Fam. arb.fortj. per årsverk	132 261	-30 515	-162 776	33 998	-98 263
Betalingsevne per liter melkekvote ¹			-41,21		-26,02

1) Økt arbeidsforbruk for brukerfamilien er verdsatt til lønnssevne per time for referansebruket kr 98,79

Beregningene våre viser at utbyggingen til 60 årskyr og innkjøp av melkerobot ikke lønner seg rent økonomisk, i hvert fall ikke i første omgang. Produksjonsinntektene øker betydelig, men kostnadene øker enda mer slik at driftsoverskuddet blir lavere enn før.

Melkeroboten har vi avskrevet på 10 år og dette gir en avskrivning på kr 120 000. Investeringen i ny driftsbygning på kr 7,8 mill. kroner og med kr 500 000 i investeringsstøtte gir en avskrivning på vel kr 243 000 når vi regner med en avskrivningstid på 30 år. Kan vi redusere investeringene i bygning med to millioner kroner, vil dette redusere avskrivningene med nesten kr 67 000.

Hvor mye en må investere for har mye å si for hvilken økonomi en får etter utbyggingen. Dette slår spesielt sterkt ut hvis vi ser på familiens arbeidsfortjeneste. For å komme fram til familiens arbeidsfortjeneste, må vi fra driftsoverskuddet trekke et rentekrav. Her er det satt til 5 % av jordbruksaktiva. Da er rentekravet av driftsbygningen beregnet ut fra

halvt nedskrevet verdi. For alternativene med henholdsvis 5,8 og 7,8 millioner kroner i nybygg, får vi en differanse på nesten kr 116 667 i familiens arbeidsfortjeneste. Avskrivningene blir kr 66 667 større og rentekravet kr 50 000 større ved en forskjell i investeringsbeløp for driftsbygningen på 2 mill. kroner.

2.6 Bygging av ny driftsbygning til eksisterende omfang i forhold til utbygging for 60 kyr

Vi har også regnet på et tilfelle hvor driftsbygningen til referansebruket på 34,3 årskyr blir kondemnert og det bygges ny driftsbygning for *samme* buskapsstørrelse. Vi har forutsatt en investeringskostnad for en slik bygningen på 5 millioner kroner og at det gis investeringsstøtte med kr 500 000. I tabell 2.13 er driftsoverskuddet og familiens arbeidsfortjeneste etter nybygging for 34,3-kyrsbruket sammenlignet med situasjonen der bruket bygges ut til 60 årskyr. Dette kan representere en reell avveining for mange brukere enten det er snakk om flere brukere som vil inngå samdrift å sette opp et fellesfjøs. De kan da være interessert i å bygge for større kapasitet enn dagens samla kvote tilsier for å kjøpe mer kvote i markedet. Det samme kan være en aktuell avveining for enkeltbrukere som vurderer å investere i et større omfang for å kunne ta i bruk ny teknologi og få et mer rasjonelt driftsopplegg.

Tabell 2.13 Driftsoverskudd, familiens arbeidsfortjeneste og betalingsevne for kjøp av melkekvote ved alternative størrelser for nybygg – med eller uten utvidelse til 60 årskyr i Rogaland

	2007	2007, økning fra 34,3 til 60 årskyr			
	Basis	Differanse i forhold til utgangspunktet			
	34,3 årskyr	7,8 mill. kr i ny driftsbygning	Differanse	5,8 mill. kr i ny driftsbygning	Differanse
Produksjonsinntekter:					
Husdyrinntekter i alt	1 022 865	1 789 354	766 490	1 789 354	766 490
Produksjonstillegg	292 989	382 115	89 125	382 115	89 125
Andre jordbruksinntekter	5 673	5 673		5 673	
Sum produksjonsinntekter	1 321 527	2 177 142	855 615	2 177 142	855 615
Kostnader:					
Sum variable kostnader	407 532	712 933	305 401	712 933	305 401
Sum faste kostnader	592 747	1 148 597	555 850	1 081 931	489 184
Driftsoverskudd	321 248	315 612	-5 636	382 278	61 030
Renter av jordbruksaktiva	194 230	370 796	176 567	320 796	126 567
Fam. arbeidsfortjeneste	127 019	-55 185	-182 203	61 482	-65 537
Fam. arb.fortj. per årsverk	70 343	-30 515	-100 858	33 998	-36 345
Betalingsevne per liter melkekvote ¹			-15,76		-0,57

2) Økt arbeidsforbruk for brukerfamilien er verdsatt til lønnssevne per time for referansebruket på kr 98,79

Vi ser at heller ikke i dette tilfellet, hvor vi sammenlikner nybygg til 34 kyr for 5 mill kroner og nybygg til 60 kyr for 7 mill kroner, blir det noe lønnsomhet igjen til å betale for kvotekjøp. Familiens arbeidsfortjeneste går ned.

3 Kostnader knyttet til tidlig utrangerte fjøs

Ved en større utvidelse av driftsomfanget på melkebruk vil det ofte bli et spørsmål om nybygg eller ombygging/påbygging av eksisterende driftsbygning. En utvidelse av driftsomfanget følges også gjerne av et ønske om en bedre arbeidsplass og mulighet til et mer effektivt arbeidsopplegg. Dersom det etableres samdrift mellom flere bruk kan denne problemstillingen gjelde flere av fjøsene til de produsentene som går sammen om å bygge samdriftsfjøs. I de tilfellene der eksisterende bygning og tomteforhold teknisk sett gjør det mulig med en helhetlig løsning med ombygging/tilbygging, vil avveiningen mellom en slik løsning og nybygg gjerne stå mellom hva som er akseptable investeringskostnader og hva som gir akseptable arbeidsforhold.

I noen tilfeller kan den eksisterende driftsbygningen ha en alternativverdi i forbindelse med annen virksomhet eller ved utleie. Dette vil gjøre nybygg mer aktuelt. Utleiealternativet er mest aktuelt i sentrale strøk, der behovene er størst, adkomsten enklest, og når bygningen egner seg til slike formål eller det koster lite å bygge dem om til det nye formålet.

Vi har sett på eksemplet med utvidelse av melkeproduksjonen på et Rogalandsbruk fra 34 til 60 årskyr, jf kapittel 2.5. I eksemplet er det regnet med ny driftsbygning, og det er sett bort fra at den eksisterende driftsbygningen går ut av bruk, og at den representerer en uavskrevet restverdi. I denne sammenhengen kan vi si at det i regneeksempelet er forutsatt at bygningen leies bort, med leieinntekter som dekker avskrivning, vedlikehold og forsikring.

I 2005 var restverdien på driftsbygningene på dette bruket 1,2 mill. kroner i åpningsstatus, og årlig avskrivning var på 67 000 kroner. Vi forutsetter at bruket har kun denne driftsbygningen. Uten nyinvesteringer, og med uendrede avskrivninger, ville den eksisterende driftsbygningen belaste driftsregnskapet i 18 år framover, hvis en alternativ bruk av bygningen ikke fantes. Dette er et moment som brukerne tar med i overveiningene når nye bygningsløsninger planlegges. Ofte må derfor ønsket om effektivitet i driftsopplegget midlertidig vike, og det gamle fjøset brukes for ungdyr lengst mulig, før ny ungdyrplass bygges i tilknytning til den nye driftsbygningen.

Vedlikeholdskostnadene på Rogalandsbruket var 63 000 kroner i 2005. I tillegg kommer forsikring. Det er rimelig at vedlikeholdskostnadene reduseres når bruken av bygningen endres til mer ekstensiv bruk. For eksempel krever ikke et fjøs for ungdyr like mye av fast teknisk utstyr som et fjøs for melkekyr, og lagerlokaler krever vanligvis mindre både av vedlikehold og av elektrisk kraft til ventilasjon og lys enn husdyrrom krever.

I et driftsregnskap er det ikke bare bygningsmassens tekniske tilstand som er avgjørende for hvor lang avskrivningstiden bør være. Nye teknologiske løsninger som letter og effektiviserer arbeidet, endrede dyrehelseforskrifter mv. kan tilsi at avskrivningstiden må kortes ned. Slike endringer kan også gjøre det nødvendig å øke driftsomfanget for å kunne forsvare investeringene. Kostnader knyttet til tidlig utrangerte fjøs er derfor mer enn et spørsmål om bygningenes tekniske tilstand på tidspunktet for utrangering, og bygningenes regnskapsmessige restverdi som delvis er et resultat av antatt brukstid i utgangspunktet. Det kan hevdes at bygningen er skrevet ned på urealistisk lang sikt og at det er årsaken til den regnskapsmessige restverdien ved utrangering. Likevel er en teknisk sett brukbar bygning generelt en ressurs som brukeren må vurdere hvordan kan anvendes best mulig.

Mange bruk slutter med melkeproduksjon, og noen av disse slutter også med jordbruk. I slike tilfeller vil bygningsmasse ofte gå ut av bruk. Så sant dette er en frivillig avvikling, har eieren vurdert det slik at fortsatt drift er mindre gunstig enn avvikling. Fortsatt bruk av bygningene til melkeproduksjon gir ikke noe positivt økonomisk bidrag, totalt sett. Når det er omsettelige melkekvoter, kan en vente at noen produsenter avvikler tidligere enn de ellers ville ha gjort. Salgssummen for kvoten er en erstatning for tapt framtidig inntekt (og gir kanskje noe ren netto utover dette). Omsettelige kvoter vil derfor si at de som slutter, kompenseres for tapet ved at de tar bygningene ut av drift. Denne delen av kostnaden ved strukturendring finansieres av de som kjøper kvote og fortsetter. Har bygningene alternativ verdi, trekker også dette i retning av å slutte, uavhengig av regler for kvoteomsetning.

De ”gamle” bygningene har gjerne en likningsmessig verdi. Dersom en kan fortsette å avskrive bygningen skattemessig (og skattesatsen er den samme), har ikke utrangeringen skattemessig konsekvens. Dersom en ikke har skattbare inntekter å avskrive mot, oppstår et tap.

For næringa samlet kan det hevedes at det er ulønnsomt at produsenter med driftsbygninger som fortsatt er brukbare går ut av produksjon og at andre produsenter bygger ny driftsbygning for å skaffe rom for den kvoten som har skiftet eier. Næringa binder opp mer kapital i produksjonen enn strengt tatt nødvendig. Det er imidlertid tvilsomt at dette er spesielt for melkeproduksjonen og en følge av kvoteomsetning. Det skjer i alle produksjonsbedrifter at produksjonsutstyret fornyes med kortere eller lengre intervaller enten det skyldes teknologiske fremskritt, nye måter å organisere produksjonene på eller på grunn av at produksjonsutstyret blir utslitt. Det kan også skyldes relative endringer i priser på ulike innsatsfaktorer i produksjonen.

4 Konsekvenser av kvoteomsetning for strukturutvikling

I rapporten «Quota mobility and quota values – Influence on the structural development of dairy farming» har Oskam og Speijers (1992) vurdert kvoteregulering som landbrukspolitisk verktøy. De hevder at i et regulert kvotemarked vil det være et press mot å liberalisere markedet for kvoter og at det å introdusere kvoter innebærer at forventet fordel av kvoterettighetene kapitaliseres i en kvotepris. Økt mobilitet innebærer at (for gitte markedspriser) kvoter allokeres til de mest effektive produsentene. Hovedårsaken til innføring av kvoter i melkeproduksjonen har vært å redusere produksjonen uten å redusere inntektene til melkeprodusentene. Inntektsøkninger på kort og mellomlang sikt forsvinner i et mer langsiktig perspektiv når nye produsenter møter høyere kapitalkostnader. De som har tjent mest på kvoteomsetningssystemet er brukere som selger kvoten sin og som har fått kvoten gratis. Oskam og Speijers fremhever at land som har innført kvoteleie har fått økt mobilitet i forhold til land som kun har kvotehandel. Undersøkelser både i Storbritannia og Nederland viser at kvoteleie øker mobiliteten til melkekvote betraktelig.

Kvotepriser i et kvotemarked er påvirket av flere faktorer. De viktigste er melkeprisen, prisen på variable kostnader og alternativverdien på de faktorene som nyttes i melkeproduksjonen og som kunne ha vært nyttet til annen verdiskaping.

Strukturen i melkeproduksjonen påvirkes av organiseringen av kvotemobiliteten. Redusert antall melkeproduksjonsbruk, økt kutall og produksjon pr bruk er resultater. I Storbritannia fant man i studier at brukere med lave marginale kostnader i melkeproduksjonen vil relativt sett overtar mer av produksjonen enn brukere med høyere marginalkostnader. Langsiktig marginalkostnader stemte godt med omsetningsmodellen for kjøp og salg av kvoter.

Hegrenes m.fl. 2000 fant at melkeproduksjonen er kjennetegnet av at det er mange produsenter med omtrent gjennomsnittlig buskapsstørrelse, i motsetning til potet- og eggproduksjonen der mange små står for en liten del og få store står for en stor del av produksjonen. Det særegne for melk er at det er den eneste jordbruksproduksjonen i Norge som har vært kvoteregulert.

Hegrenes m.fl. viser til at «Den teoretiske drøftingen av årsaker til strukturendringer tar utgangspunkt i en situasjon med stordriftsfordeler i produksjonen, og der teknologi og priser er gitt. Det konkluderes med at i en slik situasjon vil det være incentiver til at brukene enten vokser eller avviker. Sett over tid vil ikke teknikken (teknologien) være konstant. Det

utvikles stadig nye og endrede maskiner, det foregår en planmessig husdyravl og planteforedling osv. Utviklingen av ny teknikk har i stor grad gjort det mulig og ønskelig for bøndene å øke bruksstørrelsen. Også andre forhold, som endringer i relative priser (spesielt prisen på arbeidskraft i forhold til prisen på kapital), økonomisk vekst, bedre utdanning, og endringer i etterspørsel vil påvirke strukturen i jordbruket, men det er ikke gitt at alle faktorer trekker i retning av større bruk. En underliggende forutsetning i drøftingen er at brukerne har profittmaksimering som eneste mål.»

Hegrenes peker også på at landbrukspolitiske tiltak har innvirkning på strukturen i jordbruket: «Det er mange tiltak som stimulerer til flere og mindre enheter enn det en kunne ventet med en annen utforming av politikken»

Hegrenes m.fl. (2000) viser også til utenlandske undersøkelser som belyser drivkrefter for strukturutvikling. I en dansk undersøkelse utført av Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (1998) går det frem at drivkrefter for den kraftige strukturendringen i dansk landbruk de siste 25 år har vært;

- Større bruk har vært i stand til å utnytte landbruksteknologiske fremskritt
- Større bruk har relativt sett mindre forbruk av arbeidskraft som har steget vesentlig mer i pris enn andre produksjonsfaktorer.

Av andre faktorer med betydning nevnes landbruks- og miljøpolitiske virkemidler og skattesystemet.

Hegrenes peker videre på at begrepene struktur og strukturendring har mange dimensjoner og at det er lett å peke på mange faktorer som en kan vente har innvirkning på strukturen. Han viser til at strukturutvikling er et resultat av mange personers handlinger – handlinger som vedrører organisering og drift av gårdsbruk. Slike handlinger er i følge Hegrenes trolig påvirket av minst tre viktige forhold;

1. At det er incentiver til å endre organisering og drift av gårdsbrukene
2. At bøndene har evne til å foreta de ønskede endringer
3. At det er mulig å foreta de ønskede endringer

Det er faktorer i gruppe 1 og 3 som kan beskrives som drivkrefter i strukturendringsprosessen. Hegrenes fremhever to grupper av faktorer, nemlig den teknologiske utviklingen og politiske og økonomiske forhold. Disse gruppene har sammenheng med hverandre og vil gjensidig kunne påvirke hverandre.

Det kan være nyttig mot denne teoretiske inngangen å vurdere enkelte av utviklingstrekkene i melkesektoren i Norge. Det er klart at det har vært drivkrefter som har virket i hver sin retning. Gjennom landbrukspolitikken virker mange tiltak bremsende på strukturutviklingen. Eksempler på dette er:

- Kvoteordningen
- Strukturdifferentierte satser i økonomiske virkemidler
- Krav til areal for spredning av husdyrgjødsel og til dyrking av grovfôr

Også vedvarende overproduksjon frem til 2001 før man oppnådde tilnærmet balanse i melkesektoren har gitt mindre strukturutvikling enn hva som ellers ville vært tilfelle med gjeldende reguleringsregime.

På den andre siden påvirker en rekke faktorer i retning av økt bruksstørrelse;

- Stordriftsfordeler generelt
- Åpning for statlig omsetning av kvoter
- Åpning for en betydelig andel privat omsetning av kvoter

- Økt tak for hvor stor kvote enkeltbruk og samdrifter kan ha, fjerning av aktivitetskravet og andre regelverksendringer som øker fleksibiliteten og tilpassingsmulighetene
- Teknologiske fremskritt som melkerobot, melkestall, fôringsautomater, rundballeensilering mm
- Offentlige krav til hold av husdyr (stordriftsfordeler knyttet til bygningsinvesteringer med mer da nyinvesteringer uansett tvinger seg frem)
- Vanskeligere å få tak i egnet arbeidskraft
- Arbeidskraften er relativt dyr i forhold til kapital og lønnsevnene i melkeproduksjonen

Innføringen av den statlige administrerte omsetningsordningen for melkekvote åpnet mulighet for omfordeling av kvoter mellom produsenter dersom ikke staten trakk inn all solgt kvote pga overskudd. Dette åpnet for en viss utvikling i retning av økt kvote for enkeltbruk, men medførte ikke mer enn helt moderate strukturendringer på landsbasis. Da muligheten for å omsette en viss andel av kvoten privat ble innført økte muligheten for enkeltprodusenter å kjøpe seg opp betydelig kvotemengde og dermed ta større sprang mht produksjonsomfang på eget bruk.

Muligheten for å inngå i samdrifter etter regelverket for samdrifter i melkeproduksjonen har vært en annen mulighet for å få til en strukturendring uten at kvotene skiftet eier – altså på driftssiden. Etter hvert som det viste seg problematisk å kontrollere aktivitetskravet og dette kravet ble fjernet, har en del samdrifter i realiteten bestått av ren kvoteleie, der kun en produsent er aktiv. Dette har gitt økt fleksibilitet for enkeltprodusenter og en strukturutvikling som muligens ikke gjenspeiles fullt ut i statistikken (inngår som samdrift). I vedlegg 3 er det lagt ved en figur som viser utvikling i arbeidsforbruk ved økt produksjonsomfang med bakgrunn i tall fra driftsgranskningene.

5 Samfunnsøkonomi og næringsøkonomiske konsekvenser av melkekvoteomsetning

5.1 Samfunnsøkonomiske vurderinger av omsettbare melkekvoter

De følgende vurderingene er i hovedsak basert på Burrell (1989) og Colman (2000), og vi viser til disse for en mer fullstendig framstilling av standardteorien for prisdannelse på kvoter og effekter av kvoter på verdier i jordbruket. Dette er en statisk teori som kan nyttes til å forklare den årlige verdien av kvoter i et perfekt marked. Figur 1, som også er hentet fra Colman (2000), illustrerer teorien.²¹

Både Burrell (1989) og Colman (2000) antar at en går fra en situasjon uten kvote til en situasjon med kvote. En kan også bruke figur 1 til å drøfte overgang fra en kvoteordning uten omsettelige kvoter til en situasjon med omsettelige kvoter. Framstillinga må nødvendigvis bli litt forskjellig i de to alternativene, men konklusjonene blir så vidt vi kan se de samme.

SS er tilbudskurva for melk, det vil si den mengde melk produsentene ville levere til en gitt pris uten kvoter. SS kan defineres som tilbudskurve på kort, mellomlang eller lang sikt. På lang sikt må alle kostnader dekkes, mens på kort sikt er det nok at de variable kostnadene dekkes. Colman (2000) forutsetter en langsiktig tilbudskurve, mens Burrell (1989) i tilsvarende figurer forutsetter en tilbudskurve på mellomlang sikt. Generelt vil tilbudskurven være brattere jo kortere sikt en har.

Vi antar at p_s er melkeprisen (gjennomsnittspris til produsent). Denne prisen inkluderer eventuelle pristilskudd. Q er den melkemengden produsentene ville levere til denne prisen. Det innføres så kvoter på til sammen Q^* . Med kvoter er den optimale grensekostnaden p_c . Den årlige prisen på kvote i et fullstendig fritt marked skulle da tilsvare $p_s - p_c$. Individuelle kvoter vil bety at noen produsenter ikke får produsere så mye som de hadde villet til en gitt pris. Det blir en ny marginalkostnadskurve og tilbudskurve, $Sus'f$.

²¹ Vi ser på to hovedtyper for kvoter, omsettelige og ikke-omsettelige kvoter. Innenfor disse to typene kan det være mange former, se for eksempel Oskam og Speijers (1992). Vi går ikke grundig inn på dette her, men prøver å få fram viktige trekk ved hovedformene.

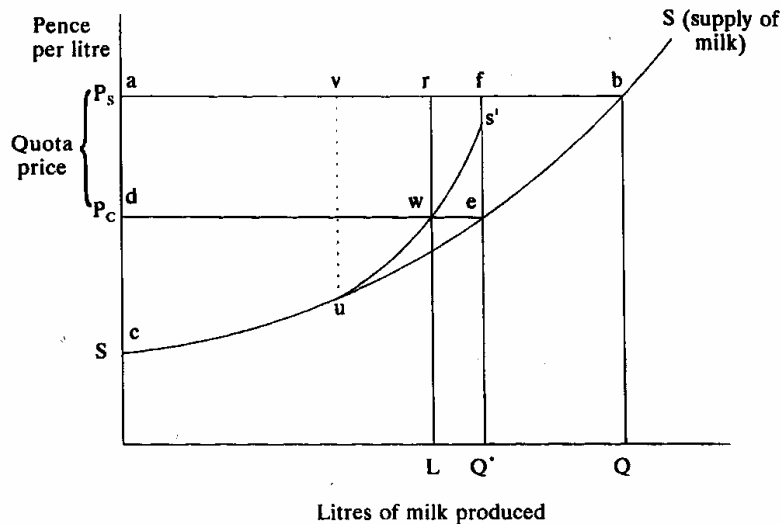

Fig. 1. Quota price determination in a tradeable quota market.

Figur 5.1 Kvotepristdannelse i et marked med omsettelig kvote

Kilde: Colman (2000)

Fra et rendyrket teoretisk perspektiv ville det optimale være at mengde Q^*-L ble omsatt til en kvotepris (årlig leie) på p_s-p_c . Kvoteprisen vil være avhengig av forskjellen på Q og Q^* og dermed av hvor bratt tilbudskurva er. Det ville bli omsatt kvoter for et beløp på $rfew$. Arealet $wrfs'$ tilsvarer kompensasjon for tap av inntekt til faste faktorer, og selgerne/utleierne ville ha en netto på $ws'e$ (Burrell 1989:102). De som kjøper/leier kvote, vil ha en nettofortjeneste på maksimum $w eu$. (Colman skriver ikke dette direkte, men basert på bl.a. Burrell (1989) må det være slik.)

Hvis noen selgere/uleiere går ut av næringa, vil en del av gevinsten "forsvinne" med dem fra næringa, maksimum $ws'e$.

Muligheter for omsetning av melkekvoter vil sikre at kvotene etter hvert havner hos de mest effektive produsentene, mens de minst effektive går ut at produksjon. Ut fra denne teorien vil det fra et effektivitetshensyn være en fordel om kvoter kan omsettes eller leies.

Også uten omsetning av kvoter vil det være noen produsenter (de minst effektive) som slutter, og det blir noe kvote "ledig". Dersom dette kvantumet deles ut til alle ved for eksempel proporsjonal justering av kvotene, vil en ikke sikre at de mest effektive får overta kvotene. Fra et effektivitetshensyn oppnår en altså ikke så mye som ved omsettelige kvoter.

Dette fører til følgende konklusjon: Dersom en innfører kvoter på levert mengde, er det økonomisk effektivt at kvotene kan omsettes (Colman 2000).

Omsetning av kvoter fører til at gjenværende produsenter får større kostnader. Vanligvis er variable kostnader på kort sikt mindre enn variable kostnader på mellomlang og lang sikt. Maksimal (leie)pris på kort sikt er derfor høyere enn maksimal pris på mellomlang og lang sikt. Enkelte produsenter kan komme til å betale mer enn det som er "forsvarlig" på mellomlang og lang sikt.

I praksis kan en vente at tilpasningene av melkeproduksjonen vil ta tid. Ikke alle med høye kostnader selger/leier bort kvote med en gang, og ikke alle med lave kostnader vil leie/kjøpe med en gang. Forholdene vil også kunne forandre seg på de enkelte brukene. For eksempel kan kostnadene øke på noen bruk og avta på andre bruk etter hvert som for eksempel arbeidskraftsituasjonen endres. Det kan derfor være noen bruk som en periode leier bort kvote og i andre perioder leier inn kvote.

Kvotecomsetning fører til at noe av det økonomiske overskuddet kapitaliseres i kvoteverdi. Uten kvoter vil dette kapitaliseres i andre faste aktiva (bygninger, jord, osv). Gitt at det er samme produserte mengde og samme melkepris med og uten omsettelige kvoter, vil ikke det totale overskuddet bli endret. Når kvotene får en verdi, må verdien av andre aktiva gå ned. Dersom disse konsekvensene er effektive i praksis, vil de først og fremst komme til syne ved eventuelle omsetning av eiendommer med og uten kvote.

Burrell (1989) hevder at det er minst to alternative teorier som kan forklare motivasjonen til å kjøpe eller leie kvote, og at disse teoriene står i motsetning til eller i det minste svekker effektivitetsargumentet. En teori fokuserer på at mange produsenter har begrenset kapital, at kredittmarkedet ikke er perfekt og betydningen av risikoaversjon for både kjøper og selger. En investering kan med andre ord være lønnsom men ikke bli realisert likevel.

En annen teori legger vekt på at kvotekjøp er en funksjon av vekstdynamikken i familiebedrifter. Brukere som er i en ekspansiv fase har stor sannsynlighet for å ville kjøpe (eller leie) kvote, mens eldre brukere uten noen til å overta, har stor sannsynlighet for å ville selge eller leie ut kvote.

- Burrell (1989: 104) trekker fire konklusjoner av den teoretiske drøftinga. En konklusjon gjelder introduksjon av kvoter og tas ikke med her. De tre andre er:
- Kvoter vil bli kjøpt eller leid av produsenter med låge marginalkostnader og solgt eller leid ut av produsenter med høyere marginalkostnader,
- Prisen på kvote vil bli presset over den økonomiske verdien, jf at tilbudskurven er brattere jo kortere sikt produsentene har,
- Små produsenter er mindre tilbøyelige til å kjøpe eller leie kvoter enn større produsenter, produsenter med god likviditet eller produsenter med inntekt fra andre kilder eller stor formue.

Administrert fordeling av kvoter er mer fleksibelt enn omsettelige kvoter dersom politikerne vil fordele kvoter etter andre kriterier (mål) enn økonomisk effektivitet (Burrell 1989). Statlig fordelingsordning kan nyttes for å nå andre mål enn økonomisk effektivitet. Statlig kjøp og salg kan være en mellomform som kan ha en økt fleksibilitet i seg i forhold til politiske mål.

I Norge skjer kvotecomsetning skje innenfor geografiske områder. Dette hindrer sannsynligvis noe kvote fra å bli solgt til områder med lavest kostnader (justert for tilskudd?). For at dette skal være effektivt, må det være andre fordeler ved den eksisterende fordelingen som oppveier effektivitetstapet ved restriksjoner på omsetningen. Dette kan eventuelt være knyttet til distriktpolitiske hensyn, hensyn til kulturlandskap osv.

De som kjøper kvote i fri omsetning, må ta i betraktning at dersom de vil selge kvoten igjen, må en (usikker) andel selges til staten til en lavere pris. Dette er et eksempel på at det er risiko ved en investering i kvote. Risiko vil isolert sett trekke i retning av at kvoteprisen blir lavere.

Statlig kjøp og salg til en pris som er relativt lav i forhold til markedspris, gjør at alle kan kjøpe noe til en pris som er under markedsprisen, også de som ikke hadde sett seg tjent med å kjøpe til markedspris. Så lenge kvoteordningen består, og en kan selge en andel til fri pris, er det liten risiko ved å kjøpe til statlig pris. Isolert sett vil dette føre til at også lite effektive produsenter kjøper kvote, og at effektiviseringsgevinsten blir mindre enn den ville ha blitt ved fri omsetning.

Den teoretiske framstillinga ovenfor indikerer at dersom en har kvoteordning, er det samfunnsøkonomisk gunstig å ha omsettelige kvoter. En årsak er at produksjonen da blir effektivisert og at denne omstillingen går raskere enn hvis kvotene ikke kan omsettes. Flaten og Giæver (1998) kom til at hvis det var ønskelig å øke buskapsstørrelsen til 40-60 kyrs nivået, var det samfunnsøkonomisk lønnsomt med rask endringstakt. Hvis det var ønskelig med noe mindre bruk, vil en dempet endringstakt være mer lønnsom, spesielt for de som i

utgangspunktet er relativt store. Erstattes brukene med bruk på omtrent dagens størrelse, er det ikke lønnsomt å framskynde investeringene i bygninger. En overgang til større bruk var mest lønnsomt. Flaten og Giæver (1998) drøfter mange forhold som kan svekke denne konklusjonen, bl.a. distriktpolitiske hensyn.

Dette illustrerer at det er en sammenheng mellom ønsket effektivitet landbrukspolitiske mål, for eksempel distriktpolitiske mål. Det ene spørsmålet kan ikke diskuteres uavhengig av det andre.

5.2 Næringsøkonomiske konsekvenser av omsettbare melkekvoter

Omsetning av melkekvoter kan benyttes for å oppnå flere formål, hovedsakelig to;

- Oppkjøp av melkekvoter for å oppnå markedsbalanse og bedre pris til produsent
- Omfordeling av melkekvoter mellom produsenter for å effektivisere produksjonen

Nedenfor vil vi kort beskrive effektene av kvoteomsetning for melkeprodusentene som næring ut fra disse to formålene, og drøfte dette opp mot alternative måter å nå disse formålene på. Ut fra dette vil vi belyse effekter av alternativene for næringa som helhet sett ut fra ulike målsettinger for melkeproduksjonen som næring.

5.2.1 Oppkjøp av kvote som produksjonsregulerende virkemiddel

Kvoter er et produksjonsregulerende virkemiddel og nyttes for å tilpasse produksjonen (tilbudet) til etterspørselen. Med redusert kvantum kan en redusere de minst inntektsbringende anvendelsene. Teoretisk kan redusert produksjon gi større bruttotinntekt til næringa, for eksempel ved at faktisk pris kommer nærmere målpris. Det er kanskje mer realistisk å anta at gjennomsnittsverdien går opp. Alternativet til en kvoteordning kunne ha vært å la prisen falle relativt kraftig for på den måten å oppnå en reduksjon i produksjonen. Kvoteordningen som sådan må derfor antas å ha betydelig positiv inntektseffekt for melkeprodusentene som både enkeltaktører og spesielt som næring..

Til tross for kvoteordningen for melk har det i perioder vært et betydelig overskudd av melk i forhold til innenlandsk omsetning. Mulighetene for subsidiert eksport har blitt reduserte, og kan bli ytterligere reduserte. Valget har da stått mellom:

(1) å redusere produksjonsmulighetene jevnt for alle produsenter (negativt forholdstall i forhold til opprinnelig kvote – også kalt ”ostehøvel-prinsippet”)

(2) la prismekanismen virke og gjennom naturlig avgang av produsenter i melkeproduksjon få redusert mengden, eller

(3) å kjøpe ut enkeltprodusenter/kvoter gjennom en omsetningsordning.

Alternativet med forholdstall (”ostehøvel-prinsippet”) er benyttet i Norge. Alle produsenter får da redusert sin kvote med en lik prosentstørrelse. Denne mekanismen tar ikke hensyn til at produsentene har ulike marginalkostnader i sin melkeproduksjon samtidig som den fører til at de fleste produsenter får en dårligere kapasitetsutnyttelse. Ved bruk av forholdstall får næringa høyere totale kostnader per produsert enhet. Dette er forsterket av manglende muligheter for å investere og bygge ut større produksjonsenheter. Det er bl.a størrelsen på stordriftsfordelene i melkeproduksjonen som avgjør hvor stort tap dette innebærer for næringa som helhet.

Alternativet med å la reduksjonen i produksjonen gå av seg selv gjennom naturlig avgang, ville ført til at det tok lang tid før markedsbalansen ville blitt nådd og med tilhørende tap for hele næringen.

Ved en omsetningsordning hvor samtidig kvote trekkes inn for å redusere totalt produksjonsvolum, vil det, gitt at produsentene handler ut fra målet om foretaksøkonomisk profittmaksimering og har full informasjon om sin økonomi, være de produsentene som produserer med høyest kostnader som vil selge kvoten. De produsentene som er mest effektive blir igjen. En vil da samtidig som en oppnår den ønskede produksjonsreguleringen også oppnå en effektivisering av gjennværende produksjon.

Både reduksjon i forholdstall, redusert pris og omsetningsordning, vil antakelig føre til økt avgang fra melkeproduksjonen.

2001 var siste år der staten trakk inn kvote (36 %), mens det var ved den ekstraordinære oppkjøpsrunden i 2000 at størst kvotekvantum ble solgt til staten og trukket inn. Etter 2001 har imidlertid all kvote som er solgt også blitt videresolgt. Gjennom omfordeling av produksjonen, mellom mer og mindre effektive produsenter og geografisk mellom ulike deler av fylkene har dette gitt grunnlag for en effektivisering av produksjonen.

5.2.2 Omfordeling av melkekvote for å effektivisere produksjonen, uten behov for reduksjon i produksjonsvolumet

Her skal vi konsentrere oss om omsetning av melkekvote som virkemiddel for omfordeling av produksjon mellom produsenter, med *effektivisering* som formål. I dette tilfellet holdes total kvotemengde konstant, noe som også fører til at prisen på melk (netto pris til produsenten) også holdes konstant, gitt at alle andre rammebetingelser er uendret.

Ved en omsetningsordning gis produsenter som ønsker å vokse mulighet til det gjennom kjøp av kvote, mens produsenter som ønsker å slutte med melkeproduksjon, gis incentiver til å gjøre det gjennom en "sluttpakke", dvs salg av kvoten/produksjonsrettigheten. Omfordelingen av kvote gjennom omsetning i et fritt marked vil være lønnsomt for samfunnet da en oppnår effektiviseringsgevinster ved at det vil være de mest effektive produsentene som produserer melka med lavest kostnader som vil kjøpe kvote, mens de minst effektive produsentene som produserer med de høyeste kostnadene vil selge kvoten, se avsnitt 5.1. Om dette er lønnsomt for næringa beror på hvilke alternativer næringa har.

Dersom vi forutsetter at melkeprodusentenes motiv kun er foretaksøkonomisk optimalisering og at produsentene har full informasjon om sin økonomi, slik at de vil kjøpe og selge når prisen er riktig for dem, er kvoteprisen som etableres i markedet en riktig pris. Både de som kjøper og selger kvote handler riktig for å maksimalisere sin profitt. For både kjøpere og selgere vil en slik omsetningsordning være lønnsom. I og med at ordningen da må sies å være lønnsom for alle produsenter, kan en også si at ordningen er lønnsom for næringa som helhet.

Et alternativ kan være at kvote frigis gjennom naturlig avgang fra næringa (uten omsetning av kvote) og omfordeling av ledig kvote skjer f.eks gjennom forholdstall. Da vil alle gjennværende produsenter få større kvote uten å betale for det. Det vil trolig ikke være lønnsomt for alle å benytte seg av denne kvoten, mens andre kunne ha fått bedre lønnsomhet ved å ha produsert enda mer. Alle som blir igjen, slipper å betale for å få mer kvote, men effektiviseringsgevinstene vil ikke bli utnyttet like raskt som ved en omsetningsordning og alle produsentene vil ikke kunne nyttiggjøre seg den økte kvoten.

I hvilken grad en slik ordning er mer lønnsom enn en omsetningsordning vil avhenge av flere forhold:

- Om det finnes ledig produksjonskapasitet og hvordan denne kapasiteten er fordelt. Er det mye ledig produksjonskapasitet og denne produksjonskapasiteten er jevnt

fordelt i næringa vil det peke i retning av at det vil være mer lønnsomt uten omsetningsordning.

- Behovet for nyinvesteringer i produksjonskapasitet. Hvis investeringsbehovet er stort i dag og ledig produksjonskapasitet er skjevt fordelt vil det virke i retning av at det blir mest lønnsomt for næringa totalt sett med omsetningsordning. Mye tyder på at investeringsbehovet i melkeproduksjonen i dag er stort. Det er nå ca 30 år siden de store utbyggingene på 1970-tallet etter opptrappingsvedtaket. Nye krav til hold av husdyr virker i samme retning.
- Graden av utnyttede stordriftsfordeler i melkeproduksjon og spørsmålet om hvor raskt og på hvilken måte det er lønnsomt å ta ut disse stordriftsfordelene. Hvis det er et stort potensial for å utnytte stordriftsfordeler vil det trolig være lønnsomt å ta ut disse så raskt som mulig for de som skal være i næringa. Dette vil peke i retning av at en omsetningsordning er lønnsom for de som skal drive i næringa.
- Forskjeller i effektivitet blant melkeprodusentene (bl.a pga driftsledelseegenskaper og forskjeller i kompetanse). Ut fra analyser NILF har gjort av driftsgranskingsmaterialet vet vi at det er til dels store forskjeller i effektivitet på mer eller mindre like bruk. Jo større forskjellene er i effektivitet, jo mer lønnsom vil en omsetningsordning være for næringa.
- Forskjeller i effektivitet basert på naturgitte rammebetingelser ved ulik lokalsiering av produksjonen. Jo større forskjellene er i naturgitte rammebetingelser, jo mer lønnsomt vil det være å omfordele produksjonen.
- Forskjeller i lønnsomhet basert på tilskuddssystemet. Kan være en tendens til at det blir brukt gass (omsettbare kvoter) og brems (strukturdifferensierte tilskudd) samtidig.
- Fordeling av effektiviseringsgevinster som tas ut gjennom avgang av melkeprodusenter. Hvem får effektiviseringsgevinsten ved reduksjon i totale tilskudd; staten eller de gjenværende melkeprodusentene?
- Bøndenes motiver. Er motivet foretaksøkonomisk profittmaksimering og optimalisering, eller er det andre motiver som spiller inn; strategisk tilpasning, oppfatning av at skal en være med må en kjøpe, ønske om å være størst i bygda, ønsket om mer ordnede arbeidsforhold, ønske om mer fritid med mer. Bøndene har ulike motiver, disse motivene påvirker kvoteprisen i en omsetningsordning.
- Om bøndene har full informasjon om sin situasjon; økonomi og ressursgrunnlag. Har de i hele tatt mulighet til handle foretaksøkonomisk riktig? Hvis bøndene ikke har full informasjon og foretaksøkonomisk profittmaksimering er det viktigste motivet kan det tale for at det gjøres ukloke beslutninger ang kvotekjøp – prisen blir ikke riktig – og det kan være at det er de som går ut av næringa som stikker av med gevinsten. Dette kan tilsi at en omsetningsordning blir ugunstig for de som blir igjen i næringa/næringa som helhet.
- Hvor god lønnsomheten er i melkeproduksjon sett i forhold til alternativ anvendelse av arbeids- og kapitalinnsats. Hvis lønnsomheten er god vil naturlig avgang gå seinere. Hvis det derimot er god tilgang på alternative jobber vil avgangen gå raskere. Hvis en får en rask naturlig avgang i melkeproduksjon vil det peke i retning av at omfordeling uten omsetning kan være et bedre alternativ for de som blir igjen.
- Rentenivå: høyt rentenivå vil favorisere naturlig avgang, lavt rentenivå vil favorisere omsetningsordning

Hva som er mest lønnsomt for næringa som helhet; omsetning av kvoter eller forholdsvis lik omfordeling ved naturlig avgang er med andre ord ikke gitt. Det avhenger i stor grad at hvor

mye ubenyttede stordriftsfordeler det er i melkeproduksjonen, og i hvilket tempo det er mest lønnsomt og ta ut disse stordriftsfordelene. Det er videre avhengig av en rekke øvrige forhold, økonomiske og ikke-økonomiske. Det vil være vanskelig å gjøre beregninger hvor en tar hensyn til alle disse forholdene. Vi har ikke gjort noe forsøk på det innenfor rammene av denne utredningen. I tabellen under har vi satt opp noen forskjeller i effekt av omsetningsordning og ikke omsetningsordning.

Tabell 5.1 Sammenligning av effekter av omsetningsordning og naturlig avgang fordelt ved forholdstall for næringa

Omsetningsordning	Naturlig avgang
Sterk strukturutvikling	Svak strukturutvikling
Mulighet for sterk økning i produksjonen for enkelte	Svak økning i produksjonen for alle avhengig av hvor mye kvote som går ut
Effektiviseringsgevinst tas ut raskt	Effektiviseringsgevinst tas ut sent
Gitt dagens strukturdifferensierte tilskuddssystem rask nedgang i overføringene/tilskuddene totalt sett	Gitt dagens strukturdifferensierte tilskuddssystem sen nedgang i overføringene/tilskuddene totalt sett
Transaksjonskostnader knyttet til omsetning av kvoter	Transaksjonskostnader knyttet til administrasjon av forholdstall
Økte investeringskostnader for næringa ved utvidelse av produksjonen	Uendret investeringskostnader for næringa ved utvidelse av produksjonen

5.2.2.1 Forholdet mellom produsenter som går ut av næringa og produsenter som blir igjen

Dersom de som selger eller leier ut kvote, går ut av næringa går det kapital ut av næringa. Kjøp av kvote påfører gjenværende produsenter økte kostnader. Kostnadsøkningen er større jo større andel av totalkvoten som er omsatt. Dette fører til at inntektsøkningen for de gjenværende produsentene er mindre enn det den ville ha vært om en hadde fått samme omfordeling uten kjøp eller leie.

Tabell 5.2 Økonomiske effekter for de som slutter og de som blir igjen

Ordning	Slutter	Blir igjen i næringa
Omsetning av kvoter	Sluttpakke	Må betale for å utvide, kan utvide raskt
Naturlig avgang	Ingen sluttpakke	Gratis å utvide, må utvide gradvis

For de som går ut av næringa vil det nok ikke være tvil om at en omsetningsordning er mest lønnsom, de mottar en sluttpakke de kan gjøre hva de vil med den bortsett fra å kjøpe

melkekvote. Sluttpakken er (delvis) et vederlag for tapt framtidig inntekt. De som vurderer å selge må vurdere sluttpakken opp mot framtidige inntektsmuligheter. Disse er bl.a. avhengig av deres forventning om rammebetingelsene for melkeproduksjon i framtida. De vet hva de får ved å slutte, men vet ikke hva de får ved å fortsette. De som slutter, overlater med andre ord risikoen til de som blir igjen.

De som blir igjen vet hva de kunne ha fått for å slutte, men vet ikke hva de får ved å fortsette. De som blir igjen tar en risiko. De må på kort sikt vurdere dagens økonomi i produksjonen og på lengre sikt opp mot forventningen av framtidige rammebetingelser opp mot kvoteprisen. Kvoteprisen blir lavere jo høyere produsentene setter risikopremien. Usikre rammebetingelser vil gi en høy risikopremie og en lav kvotepris, sikre rammebetingelser vil gi en lav risikopremie og en høy kvotepris. Samtidig innebærer kvoteprisen at alternativene til å utvide melkeproduksjonen blir relativt sett bedre da investeringskostnaden i utvidelse av melkeproduksjonen øker. Dette kan bidra til at produsenten velger å avvikle fremfor å utvide.

Tabell 5.3 Risiko for de som slutter og de som blir igjen i næringa

Ordning	Slutter	Blir igjen i næringa
Omsetning av kvoter	Liten	Stor
Naturlig avgang	Liten	Liten

5.2.2.2 Hvem tar ut effektiviseringsgevinsten

Det tradisjonelle spørsmålet om hvem det er som skal ta ut rasjonaliseringsgevinsten i næringa, staten eller næringa, blir også i denne vurderingen sentralt. De årlige jordbruksforhandlingene med utgangspunkt i inntektsutviklingen til næringa og de enkelte produksjoner har vist seg å legge sterke føringer for dimensjonering og fordeling av virkemiddelbruken. Dette innebærer at næringa kan miste mye av effektiviseringsgevinsten.

Som et ledd i strukturendringen vil arbeidsinnsatsen i næringa gå ned. Det blir således færre årsverk i jordbruket. Det blir lettere å opprettholde en inntektsutvikling, under ellers like forhold. Dersom de økonomiske virkemidlene til melkeproduksjonen reduseres som følge av mer positiv inntektsutvikling hos gjenværende melkeprodusenter (effektivisering av produksjonen), vil staten eller forbrukerne altså få en stor del av rasjonaliseringsgevinsten som følger av kvoteomsetning.

5.2.2.3 Konsekvenser for samlet utbetaling av tilskudd

I Norge er husdyrtilskudd differensiert etter dyretall og arealtilskudd er differensiert etter areal (og region). Når produksjonen går fra en gruppe med høye tilskudd til en gruppe med lavere tilskudd, vil samlet utbetalt tilskudd avta, gitt uendret tilskuddstruktur og -satser. Det blir da "ledige" midler som kan brukes til andre formål, eventuelt "trekkes inn" av staten. Om det reduserte tilskuddsbeløpet i melkeproduksjonen føres tilbake til de som blir igjen eller om den inndras av staten, vil også påvirke hvor mye næringa tjener på å ta ut stordriftsfordeler.

Samtidig vil det på den annen side kunne presse prisen på melkekvote oppover dersom en større andel av effektiviseringsgevinsten tilfaller næringa og det blir mer lønnsomt å bli fortsette som melkeprodusent.

Referanser

- Burrell, A. 1989. "The microeconomics of quota transfer". I: A. Burrell (red.). Milk quotas in the European Community. CAP International. Kapittel 8.
- Colman, D., 2000. "Inefficiencies in the UK milk quota system". Food Policy 25: 1-16.
- Flaten, O., 2005. Kvotekjøp ved økt mjølkeavdrått. *Bondebladet* 18. august 2005.
- Flaten, O., 1997. Lønnsomhetsvurderinger ved kjøp og salg av mjølkekvoter. NLH 1997
- Flaten, O. & I. Hovland, 2000. Beregning av pris for leie av mjølkekvoter. I: Utredning av partssammensatt arbeidsgruppe, Leie av mjølkekvoter, Innstilling avgitt 22.11.2000. Landbruksdepartementet, Oslo.
- Flaten, O. & H. Giæver 1998. Strukturendringer i norsk mjølkeproduksjon. Norges landbrukshøgskole, Institutt for økonomi og samfunnsfag. Melding nr. 18. Ås.
- Hegrenes, A., H. Romarheim, K. Samseth & Ø. Strøm. 2000. *Strukturutviklingen i norsk jordbruk – Årsaker og trender*. NILF-rapport 2000:5.
- Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri 1998. *Landbrugets strukturudvikling*. Betænkning fra Udvalget vedrørende landbrugets strukturudvikling. Betænkning nr. 1351.
- Oskam, A. & D.P. Speijers, 1992. "Quota mobility and quota values". Food Policy, Februar 1992.
- Stornes, O.K. & O. Flaten, 2003. Lønnsomheten ved kjøp av melkekvote. Norden nr. 11/2003, s. 6-8.

Vedlegg 1

Oversikt over markedspriser ved kjøp og salg av melkekvote.

Fylke	Akkurat nå			Hittil i kvoteåret 2006		Kvoteåret 2005	
	Salgs- ønsker	Kjøps- ønsker	Pris- antydning	Antall liter solgt	Gjennom- snittspris	Antall liter solgt	Gjennom- snittspris
Aust-Agder	40 800	187 000	6,50	0		0	
Buskerud	126 598	294 361	5,30	177 103	4,94	188 872	5,19
Finnmark	0	740 000	10,50	0		94 383	8,88
Hedmark	0	1 580 253	9,00	198 261	8,86	495 826	7,16
Hordaland	123 992	587 400	4,60	511 486	4,44	493 561	4,10
Møre og Romsdal	588 643	1 151 660	7,15	296 364	7,29	183 711	7,76
Nord- Trøndelag	22 822	2 042 499	9,60	225 798	9,19	250 429	8,33
Nordland	0	2 065 097	9,60	319 764	9,11	528 850	9,01
Oppland	0	1 543 155	8,50	204 708	8,89	411 557	8,29
Rogaland	0	1 925 000	9,10	0		373 483	8,38
Sogn og Fjordane	65 313	550 674	6,30	490 319	6,20	388 018	6,81
Sør- Trøndelag	147 415	1 267 628	8,90	115 388	8,56	205 803	7,78
Telemark	0	339 146	6,10	20 354	6,10	123 906	6,00
Troms	123 722	360 169	8,25	250 885	8,22	149 003	7,76
Vest-Agder	0	418 249	8,50	70 779	8,70	171 086	8,16
Østfold, Vestfold, Oslo og Akershus	75 885	1 359 000	7,75	223 799	7,49	184 161	6,73

Prisantydningen er gjennomsnittet mellom laveste salgssønske og høyeste kjøpsønske. I de fylkene der det ikke finnes både salgssønsker og kjøpsønsker oppgis den prisen som finnes som prisantydning.

Kilde: Melkebørs.no

Vedlegg 2

LØNNSOMHETEN VED KJØP AV MELKEKVOTE

av Ole Kristian Stornes (NILF-Bodø) og Ola Flaten (NILF-Oslo)

På grunn av overproduksjon av melk ble det i 1983 innført et toprissystem for melkeproduksjonen. I forbindelse med jordbruksoppgjøret i 1996 ble det vedtatt å innføre et system med omfordeling av melkekvoter mellom bruk. Omfordelingssystemet var sentralt administrert, og både pris og fordeling av kvoter var politisk styrt. I 2003 ble dette systemet endret. Nå skal 70 % av melkekvoten selges til staten til en fastsatt pris, mens 30 % omsettes privat. I denne artikkelen vises beregninger som sier noe om hva en kjøper kan betale for kumelkekvote.

Innledning

Mange bruk har kubåsplasser som ikke nyttes til melkekyr og et melkeanlegg som kan ta imot mer melk. Ledige kubåsplasser står enten tomme eller brukes til oksekjøttproduksjon. I beregningene i denne artikkelen forutsettes at kjøp av melkekvote ikke medfører behov for ekstra investeringer i driftsbygninger og maskiner. Hvis det kjøpes så mye ekstra melkekvote at det kreves nye investeringer, blir situasjonen en annen. Da blir de økonomiske beregningene mer kompliserte og det må gjøres flere forutsetninger for å kunne si noe om hva prisen ved kjøp av melkekvote kan være.

Utgangspunktet for beregningene er et typisk nordnorsk melkebruk med 14 årskyr. I tillegg til melkeproduksjon med nødvendig oppdrett produserer bruket seks okseslakt i året. Noen av oksene står på kubåser. Priser og tilskudd gjelder jordbruksavtaleåret 2003/2004. Bruket ligger i Salten i Nordland. Dette gjør at det blir utbetalt kr 0,55 per liter melk og kr 10,50 per kg kjøtt i distriktstilskudd.

Bidragkalkyler

Tabell 1 viser dekningsbidraget for melkeproduksjon på bruket. Avdråttene er satt til et nivå som gjør at melkekvoten på 82 500 liter fylles med 14 årskyr. Melkeavdråttene i tabell 1 gjelder meierileveranse i liter og ikke produksjon i kg.

Tabell 1. Dekningsbidrag per årsku (inkludert 40 % påsett) i Nordland

Produksjonsinntekter:	
Melk: 5 893 liter * kr 3,30/liter	kr 19 447
Distriktstilskudd, melk: 5 893 liter*kr 0,55/liter	” 3 241

Kuslakt: 100 kg * kr 26,-/kg	” 2 600
Distriktstilskudd, kukjøtt: 90 kg* kr 10,50/kg	” 945
Spekalv, 0,6 stk. til salg á kr 1 800	” <u>1 080</u>
	kr 27 313
Variable kostnader:	
Grovfôr: 3 490 FEm * kr 0,72/FEm	kr 2 513
Kraftfôr: 2 294 FEm * kr 2,83/FEm	” 6 492
Dyrlege, medisin, semin	” 1 050
Andre forbruksartikler	” 700
Kapitalbinding i livdyr, kr 17 500* 5%	” <u>875</u>
	kr 11 631
Dekningsbidrag:	kr 15 682

Arealkravet for en årsku med påsett er 14 dekar. Til å produsere en okse på 270 kg kreves et innmarksareal på 7,0 dekar. Oksekjøttproduksjonen har et dekningsbidrag på kr 5672 per okseslakt (tabell 2).

Tabell 2. Dekningsbidrag for et okseslakt på 270 kg i Nordland (15 mnd. slaktealder)

Produksjonsinntekter:

Oksekjøtt: 270 kg * kr 32,-/kg	kr 8 640
Distriktstilskudd, oksekjøtt: 270 kg * kr 10,50/kg”	<u>2 835</u>
	kr 11 475

Variable kostnader:

Grovfôr: 1 745 FEm * kr 0,72/FEm	kr 1 256
Kraftfôr: 900 FEm * kr 2,83/FEm	” 2 547
Fôringskalv	” 1 800
Andre forbruksartikler	” <u>200</u>
	kr 5 803

Dekningsbidrag:	kr 5 672
------------------------	-----------------

Lønnsomhetsberegning

Brukeren vurderer å kjøpe melkekvote tilsvarende ei ekstra ku. Hvis kyrnes avdråttsnivå holdes konstant, vil dette kreve kjøp av 5 893 liter melkekvote. Samtidig reduseres oksekjøttproduksjonen fra seks til fire dyr for å få plass til den ekstra kua inklusiv oppdrett. Arealkravet blir som før, slik at grovfôrproduksjonen er uforandret. Hva kan gårdbrukeren

betale for den ekstra melkekvoten, hvis vi forutsetter at lønnsomheten i det minste skal bli like god som før?

Å erstatte to okser med ei ku øker arbeidskravet. Hvis vi regner med et marginalt arbeidsforbruk på 100 timer per årsku inkludert oppdrett og 25 timer per slakteokse, vil samlet arbeidskraftbehov på gården i løpet av et år øke med 50 timer. Vi forutsetter at brukerfamilien har kapasitet til å ta dette ekstra arbeidet uten at det er behov for mer leid hjelp. Likevel har familiens arbeidskraft en alternativverdi, som en må ta hensyn til i lønnsomhetsberegningen.

Tabell 3 er en differansekalkyle som viser endringer i dekningsbidrag (inkludert tilskudd), kostnader og fortjenesten per årsku og per liter levert melk ved utskifting av to okseslakt med ei ku (inkludert oppdrett). Hvilken verdi en skal sette på arbeidskrafta varierer ut fra den konkrete situasjonen. I tabell 3 er ekstra arbeidskraftbehov verdsatt til 75 kroner per time. Andre lønnskrav og behov for arbeidskraft påvirker lønnsomheten ved kvotekjøp.

Tabell 3. Differansekalkyle ved utskifting av to okseslakt med ei årsku inklusiv oppdrett

A. Økt dekningsbidrag (inkludert tilskudd for de siste dyra):

Melkeku (inkludert oppdrett):	
Dekningsbidrag, 1 årsku * kr 15 682/årsku	kr 15 682
Produksjonstillegg, husdyr:	
Melkeku, 1 årsku * kr 3 330/årsku	” 3 330
Ungdyr, 0,8 dyr * kr 768/dyr	” 614
Tilskudd avløser:	
Melkeku, 1 årsku * kr 1 900/årsku	” 1 900
Ungdyr, 0,8 dyr * kr 405/dyr	” <u>324</u>
	kr 21 850

B. Redusert dekningsbidrag (inkludert tilskudd):

Slakteokser:	
Dekningsbidrag, 2 dyr * kr 5 672/dyr	kr 11 344
Produksjonstillegg, 2,5 årstyr * kr 768/årstyr	” 1 920
Tilskudd avløser, 2,5 årstyr * kr 405/årstyr	” <u>1 012</u>
	kr 14 276

C. Differansedekningsbidrag (A - B)

kr 7 574

D. Økte kostnader:

Arbeid melk, 100 t/årsku * kr 75/t	kr 7 500
------------------------------------	----------

E. Reduserte kostnader:

Arbeid storfekjøtt, 50 t * kr 75/t kr 3 750

F. Differansekostnad (D – E) kr 3 750

G. Økt fortjeneste per årsku (C – F) kr 3 824

Økt fortjeneste per l levert melk, kr 3 824/5 893 l kr 0,65/l

Hvis ytterligere kvote tildeles gratis vil man, gitt forutsetningene i tabell 3, årlig tjene kr 0,65 per ekstra liter melk levert. Ved kjøp av melkekvote fra staten betales for tiden kr 3,50 per kvoteliter, mens priser fastsettes fritt ved privat omsetning. Utbetalingen ved kjøp av kvote kan omregnes til en årlig kapitalkostnad (renter og driftsmessige avskrivninger). For at kvotekjøp skal lønne seg, må årlig kapitalkostnad være lavere enn økt fortjeneste per liter i tabell 3.

Årlig kapitalkostnad bestemmes av kvotens kjøpspris, rentefoten (avkastningskravet), kvotens varighet og kvotens verdi ved utgangen av levetida. Avkastningskravet varierer mellom brukere. Her nyttes en rentefot på 5 %. Tildeles bruket kommunalt tilskudd til kjøp av melkekvote, kan det regnes som et fradrag i innkjøpsprisen. Kjøpt kvote aktiveres og kan ikke avskrives i skatteregnskapet. Da blir det ingen eller meget små virkninger av skattereglene på lønnsomheten ved kvotekjøp, og kalkyleoppsettet gjelder også som en "etter skatt"-beregning.

Det er enklest å beregne kapitalkostnaden hvis man antar evigvarende kvote.

Kapitalkostnaden beregnes da som kjøpspris × rentefot. Ved kjøp av kvote fra staten vil det si kr 3,50 per liter × 0,05 = kr 0,18 i årlig kapitalkostnad. I tabell 3 gir det en årlig gevinst på kr 0,47 (0,65 – 0,18) per liter ved å kjøpe tilleggskvotet. På privat kvotebørs kan man - forutsatt stabile rammevilkår for jordbruket i all framtid - betale inntil kr 13,00 per kvoteliter (0,65/0,05) uten å tape penger på kjøpet. Men denne høge prisen gir heller ingen større fortjeneste enn å drive som før.

I et generelt tilfelle beregnes rentekostnaden av gjennomsnittlig kvotekapital ved kjøp og levetidas slutt, mens avskrivningene beregnes med like store årlige beløp. Kjøpes kvote for kr 3,50 per liter, og selges igjen om 10 år for kr 2,00 per liter fås følgende resultat:

Årlig avskrivning: $\text{kr } (3,50 - 2,00)/10 = \text{kr } 0,15$

Årlig rente: $\text{kr } (3,50 + 2,00)/2 \times 0,05 = \text{kr } 0,14$

Årlig kapitalkostnad = kr 0,29

Årlig kapitalkostnad på kr 0,29 per kvoteliter er lavere enn fortjenesten, og kvotekjøp lønner seg. Høyere restverdi av kvoten, f.eks. kjøp av kvote fra staten som delvis selges til høyere privat pris noen få år senere, gjør et slikt kjøp mer lønnsomt. Kjøper man derimot privat kvote til f.eks. kr 6,00 per liter, og denne kvoten blir verdiløs om ti år (kvotesystemet kan f.eks. fjernes uten kompensasjon) blir årlig kapitalkostnad kr 0,75 per kvoteliter. Da blir kvotekjøp ulønnsomt. Priser og tilskudd kan bli annerledes enn regnet med i tabell 1 og 2. Fallende priser er kanskje mest sannsynlig, men hvor mye er temmelig uforutsigbart. En rekke risikofaktorer ved kvotekjøp bør derfor vurderes. Hvis ikke kan kjøp av kostbar (privat)kvote bli en dyr fornøyelse.

Konklusjoner

Beregningene antyder at lønnsomheten ved kvotekjøp påvirkes mye av de forutsetninger en velger. Tallene vi har kommet fram til må ikke brukes for mer enn de er verdt. Beregningene er gjort under forutsetning av at melkeproduksjonen kan øke uten behov for ekstra investeringer utover flere livdyr. Øker antall kyr på bekostning av kjøttproduksjonen kan det lønne seg å betale forholdsvis mye for melkeliteren – forutsatt stabile rammevilkår framover. Lønnsomheten i kjøttproduksjonen er såpass lav at det er god økonomi å redusere denne for å kunne produsere mer melk.

Situasjonen på andre bruk kan være annerledes enn i eksemplet. Ressursene på gården kan være godt utnyttet i forhold til hva det er mulig å produsere av melk. Da forutsetter kjøp av ekstra melkekvote også nye investeringer i driftsbygninger, jord og maskiner. Hvor mye det er forsvarlig å betale for ekstra melkekvote i et slikt tilfelle, må det regnes konkret på i det enkelte tilfelle. Det bør lages en driftsplan før en går i gang med et slikt prosjekt for å finne ut om dette lar seg gjennomføre.

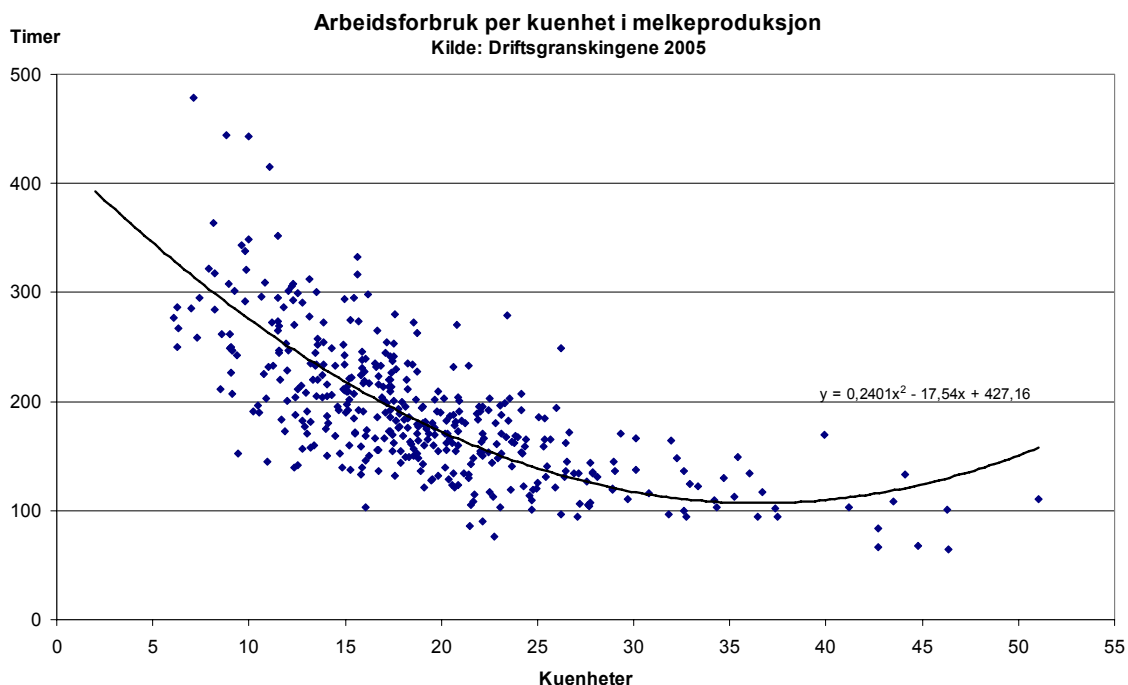
Vedlegg 3

ARBEIDSFORBRUK BEREGNET PER KUENHET

I melkeproduksjon, som i annen jordbruksproduksjon, har vi som regel et større eller mindre innslag av tilknyttet virksomhet. I kapittel 2.2 er antall *årskyr*, inkludert tilknyttet kjøttproduksjon, brukt som enhet for produksjonsomfang i beregningene av endringer arbeidsinnsats når dyretallet endres.

I en del andre sammenhenger har vi brukt termen "kuenhet" = 1 årsku = 1200 kg "annet storfekjøtt" (tilsvarende for eksempel 4 ungdyr á 300 kg). Da får vi en fordeling av faste kostnader og arbeid også til den kjøttproduksjonen som ikke er nødvendig for å drive melkeproduksjon. Annen sidevirksomhet som gjerne følger med melkeproduksjon, er stort sett bare inntekter fra planteproduksjon og maskinutleie. For enkelte bruk kan slik virksomhet bety mye, men for gjennomsnittet er betydningen svært liten. I figuren under viser vi derfor beregningsresultater per kuenhet, og har ikke tatt hensyn til andre sidevirksomheter.

I figuren kan vi se hvordan arbeidsforbruket varierer med antall kuenheter og ikke årskyr i melkeproduksjonen. Sammenligner vi denne figuren med figur 2.1 i kapittel 2 ser vi at behovet arbeidsforbruket avtar.

Figur 2. *Arbeid i alt i jordbruket, timer per kuenhet*

Vedlegg 3 Forskrift om kvoteordningen for melk

FOR 2003-01-07 nr 14: Forskrift om kvoteordningen for melk.

DATO: FOR-2003-01-07-14
DEPARTEMENT: LMD (Landbruks- og matdepartementet)
AVD/DIR: Landbrukspolitisk avd.
PUBLISERT: I 2003 hefte 1
IKRAFTTREDELSE: 2003-01-07
SIST-ENDRET: FOR-2006-12-21-1596 fra 2007-03-01
ENDRER: FOR-1997-12-17-1450
GJELDER FOR: Norge
HJEMMEL: LOV-1936-07-10-6-§5a, LOV-1936-07-10-6-§19, LOV-1967-02-10-§27a, FOR-1996-12-06-1125

For å lenke til dette dokumentet bruk: <http://www.lovdata.no/cgi-wift/lcles?doc=/sf/sf/sf-20030107-0014.html>

INNHold

Forskrift om kvoteordningen for melk.

- [§ 1. Formål](#)
- [§ 2. Kvote](#)
- [§ 3. Administrasjon](#)
- [§ 4. Generelle bestemmelser](#)
- [§ 5. Beregning av kvote](#)
- [§ 6. Minimumskvote](#)
- [§ 7. Opphør og gjenopptakelse av melkeproduksjon](#)
- [§ 8. Konvertering av kvote](#)
- [§ 9. Vilkår for beregning av samdriftskvote](#)
- [§ 10. Vilkår for beregning av felles kvote for ektefeller eller samboere](#)
- [§ 11. Beregning av samdriftskvote eller felles kvote for ektefeller eller samboere](#)
- [§ 12. Vilkår for sammenslåing av kvoter ved erverv av landbrukseiendom](#)
- [§ 13. Beregning og fordeling av kvote ved sammenslåing](#)
- [§ 14. Geografiske begrensninger ved kjøp og salg av kvoter](#)
- [§ 15. Salg av kvote](#)
- [§ 16. Innmelding av kvotesalg](#)
- [§ 17. Kjøp av kvote](#)
- [§ 18. Særlige bestemmelser om kjøp av kvote fra staten](#)
- [§ 19. Fordeling av kvote mellom kjøpere ved statlig salg](#)
- [§ 20. Kjøp av kumelkkvote til nyetablering](#)
- [§ 21. Tildeling av kvote ved omlegging fra sauehold i særlig rovdyrutsatte områder](#)
- [§ 22. Kjøp av særskilt kvote til økologisk melkeproduksjon](#)
- [§ 22a. Ekstraordinært kjøp av særskilt kvote til økologisk melkeproduksjon](#)
- [§ 23. Særlige bestemmelser om tildeling av kvote](#)
- [§ 24. Opplysningsplikt og kontroll](#)
- [§ 25. Klagenemnda for kvoteordningen](#)
- [§ 26. Dispensasjon](#)
- [§ 27. Sanksjoner](#)
- [§ 28. Ikrafttredelse](#)

[Vedlegg 1. Satsingsområdet for geitmelkproduksjon til industriell bearbeiding](#)

Forskrift om kvoteordningen for melk.

Fastsatt av Landbruksdepartementet 7. januar 2003 etter samråd med Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag med hjemmel i lov av 10. juli 1936 nr. 6 til å fremja umsetnaden av jordbruksvaror § 19, lov av 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) § 27a og kgl.res. av 6. desember 1996 nr. 1125. Endret ved forskrifter 27 juni 2003 nr. 873, 17 des 2003 nr. 1633, 25 mai 2004 nr. 777, 25 juni 2004 nr. 978, 22 des 2004 nr. 1804, 2 sep 2005 nr. 961, 19 sep 2006 nr. 1084, 22 jan 2007 nr. 61, 21 des 2006 nr. 1596.

§ 1. Formål

Formålet med kvoteordningen for melk er å tilpasse melkeproduksjonen til avsetningsmulighetene i markedet.

§ 2. Kvote

Med kvote menes den mengde melk eller melkeprodukter som i henhold til denne forskriften årlig kan produseres i løpet av et kvoteår på en landbrukseiendom uten overproduksjonsavgift. Kvoten tilligger den enkelte landbrukseiendom. Det beregnes separat kvote for ku- og geitmelk. Kvoteåret for geitmelk følger kalenderåret. Kvoteåret for kumelk gjelder i ett år fra og med 1. mars.

Melk som ikke leveres meieriselskap i henhold til forskrift om prisutjevningsordningen for melk,¹ men omsettes som foredlet melkeprodukt omregnes til liter produsert melk etter omregningsfaktorer som er fastsatt i tredje ledd.

Omregningsfaktorene for de ulike produktgrupper er som følger:

Produktgrupper	Beskrivelse Gjelder både ku- og geitmelk	Omregningsfaktorer	
1.	Smør	Smør kjernet av fløte/rømme.	21,6
2.	- Brunost og helfet brunost, Tinn-type - Fast og halvfast hvitost	- Brunost kokt av myse etter ysting av helmelk og tilsatt under 30% melk. - Brunost kokt av mager myse minus myseprotein og tilsatt fløten. - Fast og halvfast hvitost.	11,0
3.	- Seterrømme	- Syrnet fløte med 30-40% fett	10,0
4.	- Helfet brunost - Brunost med melk	- Brunost kokt av mager myse og tilsatt fløten. - Brunost tilsatt over 30% melk.	8,5
5.	- Bløt hvitost	- Bløt hvitost.	7,5
6.	- Smørbar ost - Rømmegrøt	- Fersk hvitost med smørbar konsistens. - Brunostprodukt med primlignende konsistens. - Rømmegrøt.	5,0
7.	- Gomme - Ostekake	- Melkeprodukt med gomme-/grøtkonsistens. - Kake laget med ost som råstoff.	3,0
8.	- Melk - Spesialprodukt	- Melk uten tilsetning og melk syrnet med yoghurtkultur eller annen bakteriekultur, solgt som konsummelk. - Spesialprodukt med mer enn 50% vektandel av melkeråstoff i produktet (kaker, paier etc.).	1,0

0 Endret ved forskrifter 27 juni 2003 nr. 873 (i kraft 1 juli 2003), 25 mai 2004 nr. 777, 23 des 2004 nr. 1804 (i kraft 1 jan 2005), 21 des 2006 nr. 1596 (i kraft 1 mars 2007).

1 Jf. forskrift 4. desember 2003 nr. 1453 om prisutjevningsordningen for melk § 3.

§ 3. Administrasjon

Kvotordningen for melk forvaltes av Statens landbruksforvaltning som har avgjørelsesmyndigheten etter denne forskriften.

§ 4. Generelle bestemmelser

Som melkeproduksjon uten eller ut over kvote regnes produksjon

1. som ikke foregår på den landbrukseiendommen som kvoten tilhører,
2. som foregår gjennom samarbeid utenfor beitesesongen,
3. som ikke har karakter av normal helårsproduksjon,
4. fra foretak som ikke oppfyller vilkårene for å motta eget produksjonstilskudd,¹ eller
5. fra dyr som foretaket ikke eier eller ikke leier på varig basis.

Første ledd nr. 1 og 2 gjelder ikke foretak som har fått beregnet kvote etter § 11.

Første ledd nr. 3 gjelder ikke geitmelkproduksjon.

Første ledd nr. 4 gjelder ikke dersom vilkårene i forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket ikke er oppfylt fordi foretakets inntekter av produksjonen er så lav at foretaket ikke oppfyller kravene til merverdiavgiftsregistrering. Bestemmelsen gjelder heller ikke der to ektefeller eller samboere blir regnet som ett foretak i henhold til forskrift om produksjonstilskudd, men der vilkårene for å få beregnet felles kvote (jf. § 10) ikke er oppfylt.

Dersom det hører flere kvoter til samme landbrukseiendom, eller et foretak disponerer flere kvoter, kan bare en av kvotene benyttes. Melk produsert på fellesbeite/-seter fordeles på de enkelte landbrukseiendommene som om produksjonen fant sted i deltagerens egne fjøs.

Kvotetildelt etter § 21 og § 22 i denne forskriften, kapittel VI i forskrift av 17. desember 1997 nr. 1450, kapittel VI i forskrift av 16. desember 1996 nr. 1316 og « Toprisordningen for melk - Utfyllende bestemmelser om fordeling av kvote avsatt til økologisk kumelkproduksjon for 1996 », må produseres i samsvar med de vilkår som gjaldt da kvoten ble tildelt.

0 Endret ved forskrifter 27 juni 2003 nr. 873 (i kraft 1 juli 2003), 17 des 2003 nr. 1633 (i kraft 1 jan 2004), 2 sep 2005 nr. 961.

1 Jf. forskrift av 22. mars 2002 nr. 283 om produksjonstilskudd i jordbruket.

§ 5. Beregning av kvote

Såfremt ikke annet følger av forskriften ellers, skal landbrukseiendommens kvote utgjøre kvote foregående kvoteår multiplisert med forholdstallet 1,01 for kumelk og 1,00 for geitemelk, og deretter tillagt kvote kjøpt foregående kvoteår. Tillegget for kjøpt kvote kan likevel ikke føre til at landbrukseiendommens kvote overstiger 400.000 liter kumelkkvote eller 200.000 liter geitmelkkvote, med mindre eiendommens basiskvote 1983 eller senere tildelt basiskvote etter unntaksbestemmelsene i topisordningen er over disse grensene. I slike tilfeller kan kjøpt kvote tillegges i den grad denne basiskvoten ikke overstiges.

Dersom forholdstallet er høyere enn 1,00, legges kjøpt kvote til i sin helhet såfremt landbrukseiendommens kvote i innmeldingsåret for kjøp tillagt kjøpt kvote ikke overstiger grensene i første ledd.

Tildelt kvote etter § 21 og § 22 i denne forskriften, kapittel VI i forskrift 17. desember 1997 nr. 1450, kapittel VI i forskrift 16. desember 1996 nr. 1316 og i « Topprisordningen for melk - Utfyllende bestemmelser om fordeling av kvote avsatt til økologisk kumelkproduksjon for 1996 », underlegges forholdstallsberegning etter første ledd fra og med det året kvoten tas i bruk.

0 Endret ved forskrifter 27 juni 2003 nr. 873 (i kraft 1 juli 2003), 17 des 2003 nr. 1633 (i kraft 1 jan 2004), 25 juni 2004 nr. 978 (i kraft 1 juli 2004), 23 des 2004 nr. 1804 (i kraft 1 jan 2005), 2 sep 2005 nr. 961, 21 des 2006 nr. 1596 (i kraft 1 mars 2007).

§ 6. Minimumskvote

Kumelkkvote kan ikke settes lavere enn 30.000 liter. Geitmelkkvote kan ikke settes lavere enn 15.000 liter.

0 Endret ved forskrift 17 des 2003 nr. 1633 (i kraft 1 jan 2004).

§ 7. Opphør og gjenopptakelse av melkeproduksjon

Landbrukseiendom som har hatt sammenhengende leveranse de siste 24 måneder før opphør av melkeproduksjonen, får beregnet kvote i 10 kvoteår etter opphør (opphørsperiode) som om det har vært sammenhengende leveranse fra eiendommen i hvert av disse år. Dersom kvoten ikke tas i bruk i løpet av opphørsperioden, faller den bort.

Denne bestemmelsen gjelder ikke landbrukseiendommer der det er inngått avtale om omstillingsbidrag eller der kvoten er solgt. Bestemmelsen gjelder heller ikke landbrukseiendommer med geitmelkkvote lokalisert utenfor satsingsområdet for geitmelkproduksjon til industriell bearbeiding, jf. vedlegg 1.

0 Endret ved forskrifter 23 des 2004 nr. 1804 (i kraft 1 jan 2005), 21 des 2006 nr. 1596 (i kraft 1 mars 2007).

§ 8. Konvertering av kvote

Statens landbruksforvaltning kan etter søknad gi tillatelse til konvertering mellom kumelkkvote og geitmelkkvote. Ved konvertering skal det benyttes et forholdstall mellom geitmelkkvote og kumelkkvote på 1:2.

Konvertering fra kumelkkvote til geitmelkkvote kan bare foretas innenfor satsingsområdet for geitmelkproduksjon til industriell bearbeiding. Statens landbruksforvaltning kan fastsette nærmere avgrensning av konvertering innenfor disse geografiske områdene.

Ved konvertering fra geitmelkkvote til kumelkkvote utenfor satsingsområdet for geitmelkproduksjon til industriell bearbeiding ytes det et omstillingsbidrag på kr 75.000 pr. år i 4 år. Omstillingsbidraget kan gis som en engangsutbetaling.

0 Endret ved forskrift 23 des 2004 nr. 1804 (i kraft 1 jan 2005).

§ 9. Vilkår for beregning av samdriftskvote

Statens landbruksforvaltning kan etter søknad gi tillatelse til å få beregnet egen kvote for felles melkeproduksjon på helårsbasis (samdrift). Følgende vilkår må være oppfylt for å få beregnet samdriftskvote etter § 11:

1. Landbrukseiendommene som inngår i samdriften har kvote.
2. Det må ha vært to års sammenhengende leveranse innenfor kvote, jf. § 4, fra landbrukseiendommene i løpet av de siste tre årene før søknad om samdriftskvote ble sendt Statens landbruksforvaltning.
3. Landbrukseiendommene som inngår i samdriften må ha forskjellige eiere. Landbrukseiendommer

som eies eller forpaktes av personer som er gift eller samboende med hverandre kan ikke inngå i samdrift med hverandre.

4. Foretak som inngår i samdrift må helt eller delvis eies av eieren eller forpakteren av landbrukseiendommen som kvoten tilligger.
5. Avstanden mellom landbrukseiendommer som inngår i samdriften og samdriftens driftssenter skal ikke overstige 17 km målt langs vei.

Statens landbruksforvaltning kan godkjenne samdrifter for oppstart i vedtaksåret eller i påfølgende kalenderår. Dersom samdriften ikke igangsetter normal helårsproduksjon fra godkjent oppstartstidspunkt, faller tillatelsen bort.

0 Endret ved forskrifter 27 juni 2003 nr. 873 (i kraft 1 juli 2003), 25 juni 2004 nr. 978 (i kraft 1 juli 2004), 2 sep 2005 nr. 961, 19 sep 2006 nr. 1084.

§ 10. Vilkår for beregning av felles kvote for ektefeller eller samboere

Statens landbruksforvaltning kan etter søknad gi tillatelse til at to ektefeller eller samboere som eier, eller konsesjonsfritt erverver, hver sin landbrukseiendom med tilhørende kvote, kan få beregnet felles kvote. Det er et vilkår at det fra landbrukseiendommene har vært to års sammenhengende leveranse innenfor kvote, jf. § 4, i løpet av de siste tre årene før søknad om felles kvote ble sendt Statens landbruksforvaltning.

For å få beregnet felles kvote etter § 11, må landbrukseiendommene ligge i samme fylke eller omsetningsregion, med mindre avstanden mellom landbrukseiendommene ikke overstiger 17 km målt langs vei.

Statens landbruksforvaltning kan godkjenne produksjon fra felles kvote med oppstart i vedtaksåret eller i påfølgende kalenderår. Dersom det ikke igangsettes normal helårsproduksjon fra godkjent oppstartstidspunkt, faller tillatelsen bort.

0 Endret ved forskrifter 27 juni 2003 nr. 873 (i kraft 1 juli 2003), 2 sep 2005 nr. 961, 19 sep 2006 nr. 1084.

§ 11. Beregning av samdriftskvote eller felles kvote for ektefeller eller samboere

Der vilkårene for beregning av kvote etter § 9 eller § 10 er oppfylt, skal kvoteberegningen skje ved at kvotene på de enkelte landbrukseiendommer slås sammen. Slik kvote kan likevel maksimalt settes til 750.000 liter, med unntak for samdrifter som har fått fastsatt større kvote i medhold av tidligere regelverk for kvote- eller topriorordningen for melk. I slike tilfeller kan kvoten ikke overstige det høyeste fastsatte kvantum.

For samdrifter godkjent etter 1. juli 2004 kan samdriftskvote maksimalt utgjøre summen av 5 enkeltkvoter innenfor de begrensninger som går fram av første ledd.

Dersom forholdstallet etter § 5 første ledd er høyere enn 1,00, legges kjøpt kvote til i sin helhet såfremt samdriftens kvote i innmeldingsåret for kjøp tillagt kjøpt kvote ikke overstiger grensene i første ledd.

0 Endret ved forskrifter 25 juni 2004 nr. 978 (i kraft 1 juli 2004), 2 sep 2005 nr. 961.

§ 12. Vilkår for sammenslåing av kvoter ved erverv av landbrukseiendom

Dersom to eller flere landbrukseiendommer slås sammen ved erverv av eiendom, kan Statens landbruksforvaltning etter søknad gi tillatelse til at den ervervede landbrukseiendommens kvote kan bli lagt til den eller de ervervende landbrukseiendommers kvoter. Følgende vilkår må være oppfylt:

1. Avstanden mellom landbrukseiendommene som slås sammen skal ikke overstige 17 km målt langs vei.

2. Landbrukseiendommen som erverves må ha hatt to års sammenhengende leveranse i løpet av de siste tre årene før søknad om sammenslåing ble sendt Statens landbruksforvaltning.
3. Ervervet som ligger til grunn for sammenslåingen må være tinglyst.

0 Endret ved forskrifter 2 sep 2005 nr. 961, 19 sep 2006 nr. 1084.

§ 13. Beregning og fordeling av kvote ved sammenslåing

Der vilkårene for beregning av kvote etter § 12 er oppfylt, skal kvoteberegningen skje ved at kvotene på landbrukseiendommene slås sammen. Samlet kvote etter sammenslåing kan maksimalt utgjøre 400.000 liter kumelk eller 200.000 liter geitmelk.

Dersom innmark og utmark på en ervervet landbrukseiendom deles mellom flere erververe og vilkårene i § 12 er oppfylt, tilfaller kvoten den som erverver innmarken. Med innmark menes fulldyrket jord, innmarksbeite og overflatedyrket jord til slått og beite. Hvis også innmarken deles mellom flere erververe, deles kvoten forholdsmessig etter ervervet areal. Ett dekar innmarksbeite regnes som 0,6 dekar fulldyrket jord. Den ervervede landbrukseiendommen kan ikke beholde deler av kvoten.

0 Endret ved forskrifter 27 juni 2003 nr. 873 (i kraft 1 juli 2003), 17 des 2003 nr. 1633 (i kraft 1 jan 2004), 23 des 2004 nr. 1804 (i kraft 1 jan 2005), 2 sep 2005 nr. 961.

§ 14. Geografiske begrensninger ved kjøp og salg av kvoter

Kumelkkvoter omsettes innenfor hvert fylke eller omsetningsregionen som består av fylkene Akershus, Vestfold, Østfold og Oslo. Geitmelkkvoter omsettes innenfor omsetningsregionene Nord-Norge (Finnmark, Troms og Nordland) og Sør-Norge.

Geitmelkkvoter kan kun kjøpes av eiere av landbrukseiendommer innenfor satsingsområdet for geitmelkproduksjon til industriell bearbeiding.

0 Endret ved forskrift 23 des 2004 nr. 1804 (i kraft 1 jan 2005).

§ 15. Salg av kvote

Eier av landbrukseiendom kan selge eiendommens kvote, med mindre

1. det er reist odelsløsningssak mot landbrukseiendommens eier,¹
2. landbrukseiendommens eierforhold er uklare,
3. kvoten inngår i samdrift, eller
4. det ikke har vært to års sammenhengende leveranse innenfor kvote, jf. § 4, fra landbrukseiendommen i løpet av de siste tre årene før fristen for innmelding av kvotesalget, jf. § 16 første ledd. Ved salg av kumelkkvoter med innmeldingsfrist 1. oktober 2007, må det ha vært to års sammenhengende leveranse innenfor kvote, jf. § 4, fra landbrukseiendommen i løpet av de tre siste årene før 1. august 2007.

Ved salg av kvote kan inntil 50% av kvote selges til eiere av landbrukseiendommer med kvote innenfor samme fylke eller omsetningsregion. Minimum 50% av kvoten skal selges til staten for kr 3,50 pr. liter.

Ved salg av geitmelkkvoter innen 1. januar 2008 fra landbrukseiendommer lokalisert utenfor satsingsområdet for geitmelkproduksjon til industriell bearbeiding betales kr 7,50 pr. liter for kvote solgt til staten. I tillegg ytes et omstillingsbidrag på kr 75.000 pr. år i 4 år. Ved omlegging til annen produksjon kan omstillingsbidraget gis som en engangsutbetaling.

Kvote tildelt etter § 21 og § 22 i denne forskriften, kapittel VI i forskrift av 17. desember 1997 nr. 1450, kapittel VI i forskrift av 16. desember 1996 nr. 1316, « Topprisordningen for melk - Utfyllende bestemmelser om fordeling av kvote avsatt til økologisk kumelkproduksjon for 1996 » og kvoter tildelt

etter « Retningslinjer for innvilging av tilskott til omlegging av driften pga. rovviltskader » av 22. juli 1994 (rovdyrkvoter) kan ikke avhendes de første 10 år etter tildelingen.

0 Endret ved forskrifter 23 des 2004 nr. 1804 (i kraft 1 jan 2005), 19 sep 2006 nr. 1084, 21 des 2006 nr. 1596 (i kraft 1 mars 2007).

1 Jf. lov 28. juni 1974 nr. 58 om odelsretten og åsetesretten kapittel XIV.

§ 16. Innmelding av kvotesalg

Innmelding av kvotesalg er bindende, og skal sendes Statens landbruksforvaltning på eget skjema. Innmeldingsfristen for salg av geitmelkkvote er 1. august. Innmeldingsfristen for salg av kumelkkvote er 1. oktober. Innmeldingen medfører at selgers kvote bortfaller fra og med påfølgende kvoteår.

Innmeldingsskjemaet må være underskrevet av landbrukseiendommens eier og dennes eventuelle ektefelle. Vedlagt skjemaet skal det foreligge samtykke fra panthavere med pant i landbrukseiendommen og fra eventuelt foretak som driver kvoten. Innmeldingsskjemaet skal også inneholde erklæring om privat salg, herunder kjøpernes bekreftelse på at det foreligger avtale om slikt salg.

0 Endret ved forskrift 21 des 2006 nr. 1596 (i kraft 1 mars 2007).

§ 17. Kjøp av kvote

Med unntak av kjøpere som oppfyller vilkårene i § 20, kan bare eier av landbrukseiendom med kvote i henhold til denne forskriften kjøpe kvote.

Kjøpt kvote gis virkning fra påfølgende kvoteår i samsvar med erklæring gitt i innmeldingsskjemaet for kvotesalg eller -kjøp, og med eventuelle begrensninger som måtte følge av § 5 og § 11.

0 Endret ved forskrifter 25 juni 2004 nr. 978 (i kraft 1 juli 2004), 21 des 2006 nr. 1596 (i kraft 1 mars 2007).

§ 18. Særlige bestemmelser om kjøp av kvote fra staten

Ved kjøp av kvote fra staten, skal det i innmeldingen angis størrelsen på kvote som ønskes kjøpt. Med mindre det kjøpes kvote etter § 20, kan det ikke innmeldes større kumelkkvote enn tilsvarende 30% av kvoten på kjøperens landbrukseiendom i kjøpsåret. Minste kvotemengde som kan innmeldes for kjøp er 1.500 liter kumelkkvote og 500 liter geitmelkkvote.

Det kan ikke kjøpes kvote som fører til at kvote etter kjøp overstiger de begrensninger som følger av § 5 og § 11.

Ved kjøp av kvote fra staten betales det kr 3,50 pr. liter samt et gebyr på kr 200.

Innmelding av kvotekjøp fra staten skal sendes Statens landbruksforvaltning på eget skjema. Innmeldingsfristen for kjøp av geitmelkkvote er 1. oktober. Innmeldingsfristen for kjøp av kumelkkvote er 1. desember. Kjøp av kvote gis virkning fra påfølgende kvoteår.

0 Endret ved forskrifter 23 des 2004 nr. 1804 (i kraft 1 jan 2005), 21 des 2006 nr. 1596 (i kraft 1 mars 2007).

§ 19. Fordeling av kvote mellom kjøpere ved statlig salg

All eller deler av kvote solgt til staten, kan fordeles mellom kjøperne i henhold til innmeldt kvotemengde etter § 18.

Ved etterspørselsoverskudd av kumelkkvoter innen et fylke eller omsetningsregion, skal alle kjøpere få kjøpe lik kvotestørrelse begrenset oppad til 1.500 liter kumelkkvote. Er det lagt ut større kvotemengder for kjøp enn 1.500 liter kumelkkvote pr. kjøper, men likevel ikke så mye at alle kjøperne kan få kjøpe ønsket mengde, avsettes først 1.500 liter kumelkkvote til alle kjøperne. Deretter avkortes de individuelle innmeldingene, fratrukket 1.500 liter kumelkkvote, med en lik prosentsats.

Ved etterspørselsoverskudd av geitmelkkvoter innen en omsetningsregion, skal alle kjøpere få kjøpe lik kvotestørrelse begrenset oppad til 500 liter geitmelkkvote. Er det lagt ut større kvotemengder for kjøp enn 500 liter geitmelkkvote pr. kjøper, men likevel ikke så mye at alle kjøperne kan få kjøpe ønsket mengde, avsettes først 500 liter geitmelkkvote til alle kjøperne. Deretter avkortes de individuelle innmeldingene, fratrukket 500 liter geitmelkkvote, med en lik prosentsats.

0 Endret ved forskrift 23 des 2004 nr. 1804 (i kraft 1 jan 2005).

§ 20. Kjøp av kumelkkvote til nyetablering

Statens landbruksforvaltning kan etter søknad selge kumelkkvote til eier av landbrukseiendommer som ikke har kvote fra før, men som ønsker å etablere seg innenfor melkeproduksjon. Slikt salg kan kun skje i de fylker hvor det er avsatt et tilbudsoverskudd fra kjøp og salg av kvote. Salget skal foregå til pris fastsatt i § 18 tredje ledd. Søknaden må sendes Statens landbruksforvaltning innen 1. desember for å få virkning fra påfølgende kvoteår.

Prioritering av søknader skjer etter en samlet vurdering der blant annet følgende forhold kan vektlegges:

- Etableringen bidrar til å oppfylle landbrukspolitiske mål og retningslinjer.
- Investeringene sikrer langsiktig økonomisk drivverdige enheter.
- Tidsperiode fra det har foregått kvotesalg fra eiendommen.

0 Endret ved forskrift 21 des 2006 nr. 1596 (i kraft 1 mars 2007).

§ 21. Tildeling av kvote ved omlegging fra sauehold i særlig rovdyrutsatte områder

For å gjennomføre en omlegging fra sauehold til melkeproduksjon i særlig rovdyrutsatte områder, kan Statens landbruksforvaltning etter søknad tildele kvote dersom landbrukseiendommen baserer saueholdet på beiter som ligger innenfor kjerneområdene for bjørn og sentrale leveområder for ulv. Miljøverndepartementet fastsetter nærmere avgrensning og foretar prioritering innenfor disse områdene.

Kun søkere som prioriteres av Direktoratet for naturforvaltning kan tildeles kvote. I tillegg må omfanget av saueholdet på eiendommen de siste fem år ha

- a) tilsvart rundt 100 vinterföra sauer ved ensidig produksjon, eller
- b) utgjort en viss andel av landbrukseiendommens driftsinntekter ved kombinert melke- og sauekjøttproduksjon.¹

Ved tildeling av kvote skal det legges vekt på å få i stand et økonomisk forsvarlig driftsopplegg. Prioritering av søknadene skjer etter en samlet vurdering der bl.a. følgende kriterier vektlegges:

- Forebyggende tiltak mot rovviltskader tidligere er utprøvd uten tilfredsstillende resultat,
- Forholdene på eiendommen ikke ligger bedre til rette for omlegging til andre produksjoner enn melkeproduksjon,
- Foretaket over flere år kan dokumentere betydelige tap forårsaket av fredet rovvilt.

Ved søknad om kvote skal det vedlegges driftsplan godkjent av fylkesmannen.

Tildeling av geitmelkkvoter kan bare foregå innenfor geografiske områder som har naturlig tilknytning til meierianlegg med geitmelkanvendelse, herunder anlegg for lokal foredling. Statens landbruksforvaltning kan fastsette nærmere avgrensning av disse geografiske områdene.

Tildelt kvote faller bort dersom den ikke er tatt i bruk innen tre år etter vedtak om kvotetildeling ved nyetablering, og innen to år etter vedtak om utvidelse av melkeproduksjon.

0 Endret ved forskrift 17 des 2003 nr. 1633 (i kraft 1 jan 2004).

1 I henhold til opplysninger gitt i godkjent søknads- og registreringsskjema for produksjonstilskudd i jordbruket pr. 1. januar.

§ 22. Kjøp av særskilt kvote til økologisk melkeproduksjon

Statens landbruksforvaltning kan etter søknad selge økologisk kumelkkvote til eier av landbrukseiendom med kvote som ønsker å legge om til eller utvide økologisk melkeproduksjon. Det må dokumenteres at melken vil bli levert til meieri som omsetter melken som økologisk vare.

§ 18 om kjøp av kvote fra staten gjelder tilsvarende for kjøp av kvote til økologisk melkeproduksjon. Innmelding av kjøp av ordinær kvote fra staten, begrenser ikke kjøpers muligheter til også å melde inn økologisk kvote etter de regler som følger av § 18 første ledd.

Ved etterspørselsoverskudd av økologiske kumelkkvoter, skal alle kjøpere få kjøpe lik kvotestørrelse begrenset oppad til 1.500 liter kumelkkvote. Er det lagt ut større kvotemengder for kjøp enn 1.500 liter kumelkkvote pr. kjøper, men likevel ikke så mye at alle kjøpere kan få kjøpe ønsket mengde, avsettes først 1.500 liter kumelkkvote til alle kjøpere. Deretter avkortes de individuelle innmeldingene, fratrukket 1.500 liter kumelkkvote, med en lik proSENTSATS.

Kvote kjøpt etter denne paragrafen kan bare selges tilbake til staten.

0 Endret ved forskrift 19 sep 2006 nr. 1084.

§ 22a. Ekstraordinært kjøp av særskilt kvote til økologisk melkeproduksjon

Innmelding av ekstraordinært kjøp av særskilt kumelkkvote til økologisk melkeproduksjon skal sendes Statens landbruksforvaltning på egne skjemaer innen 1. februar 2007 for å få virkning fra og med kvoteåret som starter 1. mars 2007. For øvrig gjelder § 22 så langt den passer.

0 Tilføyd ved forskrift 22 jan 2007 nr. 61.

§ 23. Særlige bestemmelser om tildeling av kvote

Tildelt kvote etter § 21 og § 22 kan sammen med landbrukseiendommens opprinnelige kvote maksimalt utgjøre 400.000 liter kumelk eller 200.000 liter geitmelk.

I tillegg må kvote som tildeles etter § 21 stå i et rimelig forhold til saueholdet som var på eiendommen før omlegging.

Søknad om tildeling av kvote skal forelegges kommunen og fylkesmannens landbruksavdeling for uttalelse. Søknad om tildeling etter § 21 oversendes deretter til Direktoratet for naturforvaltning for prioritering. Søknad sendes Statens landbruksforvaltning for avgjørelse.

Dersom det oppstår forhold som er i strid med vilkårene for kvotetildeling etter § 21 og § 22 i denne forskriften, kapittel VI i forskrift av 17. desember 1997 nr. 1450, kapittel VI i forskrift av 16. desember 1996 nr. 1316 eller etter « Topprisordningen for melk - Utfyllende bestemmelser om fordeling av kvote avsatt til økologisk kumelkproduksjon for 1996 », kan Statens landbruksforvaltning trekke tilbake hele eller deler av tildelt kvote. Som et forhold i strid med vilkårene regnes også videreføring eller gjenopptakelse av sauehold etter omlegging. Inndragning av kvote kan likevel ikke skje senere enn 20 år etter at tildelingen fant sted.

§ 24. Opplysningsplikt og kontroll

Foretak som får beregnet eller tildelt kvote plikter å gi alle nødvendige opplysninger som Statens landbruksforvaltning krever.

Statens landbruksforvaltning fører kontroll med at vilkårene for kvote er oppfylt, og har adgang til all bokføring, korrespondanse og opptegetninger som vedkommer kvoteordningen. Opplysninger gitt i forbindelse med kvoteordningen kan også kontrolleres ved besøk på de landbrukseiendommer foretaket disponerer.

§ 25. Klagenemnda for kvoteordningen

Vedtak fattet i medhold av denne forskriften kan påklages til Klagenemnda for kvoteordningen etter lov av 10. februar 1967 om behandlingssåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) kapittel VI.

Klagenemnda oppnevnes av Landbruksdepartementet, og skal ha to personer som representerer Landbruksdepartementet, herav lederen. Videre skal nemnda bestå av en representant fra Norges Bondelag og en representant fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

§ 26. Dispensasjon

Statens landbruksforvaltning kan i særlige tilfeller dispensere fra denne forskriften.

§ 27. Sanksjoner

Produksjon uten eller ut over kvote i henhold til denne forskrift ilegges overproduksjonsavgift etter gjeldende forskrift om omsetningsavgift på jordbruksvarer, og om overproduksjonsavgift på melk.

Overtredelse av bestemmelser i denne forskriften eller i medhold av forskriften, er straffbart etter omsetningsloven § 15 dersom overtredelsen ikke rammes av en strengere straffebestemmelse.

§ 28. Ikrafttredelse

Denne forskriften trer i kraft straks. Fra samme tid oppheves forskrift av 17. desember 1997 nr. 1450 om kvoteordningen for melk.

Vedlegg 1. Satsingsområdet for geitmelkproduksjon til industriell bearbeiding

Satsingsområdet for geitmelkproduksjon til industriell bearbeiding omfatter alle kommuner med landbrukseiendommer med tilliggende geitmelkkvote, med unntak for følgende kommuner:

Ås

Trysil

Tinn

Tysvær

Tysnes

Fusa

Aure

Rissa

Midtre Gauldal

Leksvik

Verran

Lierne

Røyrvik

Namsskogan

Brønnøy

Grane

Hattfjelldal

0 Vedlegg I tilføyd ved forskrift 23 des 2004 nr. 1804 (i kraft 1 jan 2005).

Vedlegg 4 Statistikk samdrifter pr. 31.12.2006

Fylke	Total kvote*	Total kvote i samdrift	Total kvote i samdrift (i %)	Kvoteliter fordelt på antall medlemmer						
				2	3	4	5	6	7	8
Østfold	34 476 695	6 110 190	17,7	5 532 186	578 004	-	-	-	-	-
Akershus	28 996 844	3 755 615	13,0	2 417 882	1 337 733	-	-	-	-	-
Hedmark	89 801 441	19 417 350	21,6	12 641 675	2 570 199	2 631 085	935 054	639 337	-	-
Oppland	175 709 540	64 353 299	36,6	41 918 069	12 260 015	5 529 811	2 802 202	854 329	492 353	496 520
Buskerud	35 774 319	7 506 835	21,0	3 082 636	1 101 864	2 915 190	407 145	-	-	-
Vestfold	16 371 575	4 564 350	27,9	2 377 605	1 021 554	415 191	750 000	-	-	-
Telemark	14 951 321	2 470 329	16,5	1 426 848	872 047	171 434	-	-	-	-
Aust-Agder	13 855 026	2 010 290	14,5	1 650 295	359 995	-	-	-	-	-
Vest-Agder	35 130 699	7 284 028	20,7	5 760 289	1 523 739	-	-	-	-	-
Rogaland	283 817 323	75 437 603	26,6	51 648 095	14 548 479	3 816 078	3 719 568	710 010	995 373	-
Hordaland	84 347 177	19 675 286	23,3	14 292 096	1 861 917	1 642 797	1 316 312	562 164	-	-
Sogn og Fjordane	112 851 643	22 470 577	19,9	15 133 995	4 473 218	441 528	1 056 285	449 035	916 516	-
Møre og Romsdal	157 549 235	35 481 864	22,5	24 044 930	6 382 744	3 399 503	413 152	-	494 025	747 510
Sør- Trøndelag	156 059 508	29 851 666	19,1	19 473 748	5 191 963	3 398 122	1 353 516	434 317	-	-
Nord- Trøndelag	175 300 308	49 311 630	28,1	31 718 352	8 429 566	4 743 167	3 558 225	280 317	582 003	-
Nordland	111 266 302	15 927 028	14,3	12 651 948	2 546 613	292 203	-	436 264	-	-
Troms	37 145 771	2 057 972	5,5	2 057 972	-	-	-	-	-	-
Finnmark	19 662 723	2 510 643	12,8	1 729 266	487 062	294 315	-	-	-	-
Totalt	1 583 067 450	370 196 555	23,4	249 557 887	65 546 712	29 690 424	16 311 459	4 365 773	3 480 270	1 244 030

*Kvote det blir levert melk på

Fylke	Antall kvoter*	Antall kvoter i samdrift	Ant. kvoter i samdr. (i %)	Kvoter fordelt på antall medlemmer						Antall samdrifter	
				2	3	4	5	6	7		8
Østfold	250	37	14,8	17	1	-	-	-	-	-	18
Akershus	222	27	12,2	9	3	-	-	-	-	-	12
Hedmark	895	184	20,6	62	8	5	2	1	-	-	78
Oppland	2 270	858	37,8	295	49	16	6	2	1	1	370
Buskerud	413	73	17,7	16	4	6	1	-	-	-	27
Vestfold	116	29	25,0	7	2	1	1	-	-	-	11
Telemark	208	35	16,8	11	3	1	-	-	-	-	15
Aust-Agder	163	23	14,1	10	1	-	-	-	-	-	11
Vest-Agder	451	89	19,7	37	5	-	-	-	-	-	42
Rogaland	2 568	674	26,2	240	41	7	6	1	1	-	296
Hordaland	1 131	259	22,9	97	8	5	3	1	-	-	114
Sogn og Fjordane	1 652	321	19,4	108	22	1	3	1	2	-	137
Møre og Romsdal	1 694	382	22,6	128	22	10	1	-	1	1	163
Sør- Trøndelag	1 650	330	20,0	108	19	9	3	1	-	-	140
Nord- Trøndelag	1 767	514	29,1	167	28	12	7	1	1	-	216
Nordland	1 227	187	15,2	75	9	1	-	1	-	-	86
Troms	370	20	5,4	10	-	-	-	-	-	-	10
Finnmark	184	23	12,5	8	1	1	-	-	-	-	10
Totalt	17 231	4 065	23,6	1 405	226	75	33	9	6	2	1 756
Antall kvoter i samdrift				2810	678	300	165	54	42	16	-

*Antall kvoter er beregnet ved å ta antall produsenter minus antall samdrifter for så å legge til antall kvoter i samdrift.

Ut i fra dette tallet får man beregnet den reelle prosentandelen av kvotene som er i samdrift.

Vedlegg 5 Strukturtabeller salg av melkekvote 1997-2006

1997

Kvote i 1000 liter	Landet		Region 1		Region 2		Region 3	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	147	3 419 407	19	440 190	20	424 355	27	635 725
30-40	124	4 362 725	16	558 613	21	748 704	6	209 387
40-60	180	8 840 786	21	1 060 634	20	996 944	11	538 294
60-80	121	8 384 451	17	1 202 671	8	547 090	7	467 292
80-100	42	3 723 860	6	531 529	2	175 603	2	178 278
100-130	18	1 984 802	4	446 992	2	230 615		
130-160	8	1 135 593	3	412 209	1	138 945		
160-200	1	178 820					1	178 820
> 200								
SUM	641	32 030 444	86	4 652 838	74	3 262 256	54	2 207 796

Gj.snitt		49 969		54 103		44 085		40 885
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Region 4		Region 5		Region 6		Region 7	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30			57	1 346 281	10	268 339	6	137 061
30-40	6	216 630	46	1 605 721	13	454 020	9	320 844
40-60	7	350 365	46	2 215 489	25	1 221 031	27	1 336 250
60-80	11	786 484	23	1 587 617	20	1 406 210	18	1 241 461
80-100	11	945 644	7	643 514	1	83 973	5	460 847
100-130	4	432 602	2	222 923	4	427 030	2	224 640
130-160	3	426 170					1	158 269
160-200								
> 200								
SUM	42	3 157 895	181	7 621 545	73	3 860 603	68	3 879 372

Gj.snitt		75 188		42 108		52 885		57 050
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Region 8		Region 9	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	8	167 456		
30-40	6	214 872	1	33 934
40-60	21	1 031 161	2	90 618
60-80	14	932 568	3	213 058
80-100	7	624 107	1	80 365
100-130				
130-160				
160-200				
> 200				
SUM	56	2 970 164	7	417 975

Gj.snitt		53 039		59 711
-----------------	--	---------------	--	---------------

1998

Kvote i 1000 liter	Landet		Region 1		Region 2		Region 3	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	212	4 909 100	18	415 900	28	622 600	30	695 600
30-40	179	6 343 200	20	717 900	29	1 035 800	22	779 700
40-60	299	14 793 100	28	1 357 900	47	2 321 500	23	1 149 200
60-80	229	15 894 600	32	2 193 800	20	1 359 400	16	1 084 900
80-100	84	7 553 400	16	1 453 900	5	467 000	2	182 300
100-130	47	5 229 900	11	1 236 400	1	118 600	2	202 600
130-160	14	1 967 400	4	548 500				
160-200	7	1 088 800	2	348 800	1	196 900		
> 200	1	292 500	1	292 500				
SUM	1 072	58 216 000	132	8 565 600	131	6 121 800	95	4 094 300
Gj.snitt		54 306		64 891		46 731		43 098

Kvote i 1000 liter	Region 4		Region 5		Region 6		Region 7	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	1	28 700	76	1 700 700	17	439 400	20	496 300
30-40	6	212 100	58	2 048 200	15	540 500	13	463 700
40-60	17	853 600	77	3 792 200	41	2 029 400	36	1 829 200
60-80	27	1 932 300	47	3 293 100	31	2 165 400	27	1 841 500
80-100	14	1 266 900	11	966 900	17	1 504 700	11	984 900
100-130	20	2 257 500	2	227 000	4	432 300	4	434 200
130-160	6	843 100	1	155 900	3	419 900		
160-200	1	16 400	1	161 800	0		2	364 900
> 200					0			
SUM	92	7 554 600	273	12 345 800	128	7 531 600	113	6 414 700
Gj.snitt		82 115		45 223		58 841		56 767

Kvote i 1000 liter	Region 8		Region 9	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	22	509 900		
30-40	16	545 300		
40-60	26	1 255 700	4	204 400
60-80	24	1 685 900	5	338 300
80-100	5	444 100	3	282 700
100-130	2	216 900	1	104 400
130-160				
160-200				
> 200				
SUM	95	4 657 800	13	929 800
Gj.snitt		49 029		71 523

1999

Kvote i 1000 liter	Landet		Region 1		Region 2		Region 3	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall Selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	116	2 802 897	15	369 595	18	378 281	23	582 285
30-40	110	3 894 263	10	346 632	17	604 181	12	410 708
40-60	136	6 904 992	22	1 104 710	24	1 185 810	16	815 837
60-80	133	9 240 786	35	2 457 362	14	961 194	8	560 941
80-100	68	6 084 802	19	1 695 308	5	448 359	2	172 263
100-130	20	2 231 249	5	577 470			1	100 218
130-160	10	1 389 097	3	420 371				
160-200	1	165 734	1	165 734				
> 200	1	219 831	1	219 831				
SUM	595	32 933 651	111	7 357 013	78	3 577 825	62	2 642 252

Gj.snitt		55 351		66 279		45 870		42 617
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Region 4		Region 5		Region 6		Region 7	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	2	46 852	33	791 127	3	86 607	6	159 724
30-40	3	106 253	40	1 397 315	6	222 108	14	513 613
40-60	7	345 131	23	1 211 373	10	511 083	17	910 747
60-80	9	632 769	16	1 102 755	9	635 455	32	2 239 819
80-100	9	800 190	11	1 012 802	3	272 079	12	1 068 119
100-130	6	676 882	3	353 075			3	309 325
130-160	3	405 297					2	276 609
160-200								
> 200								
SUM	39	3 013 374	126	5 868 447	31	1 727 332	86	5 477 956

Gj.snitt		77 266		46 575		55 720		63 697
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Region 8		Region 9	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	14	342 825	2	45 601
30-40	8	293 453		
40-60	13	621 720	4	198 581
60-80	9	585 596	1	64 895
80-100	4	353 830	3	261 852
100-130	1	107 654	1	106 625
130-160	2	286 820		
160-200				
> 200				
SUM	51	2 591 898	11	677 554

Gj.snitt		50 822		61 596
-----------------	--	---------------	--	---------------

2000 – ekstraordinær runde

Kvote i 1000 liter	Landet		Region 1		Region 2		Region 3	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	137	3 427 537	17	444 450	15	394 350	19	497 400
30-40	161	5 668 968	12	419 843	29	1 057 223	23	789 832
40-60	365	18 328 938	34	1 738 228	47	2 326 735	36	1 714 071
60-80	346	23 804 758	44	3 076 584	31	2 080 783	12	804 610
80-100	109	9 683 245	20	1 791 997	9	799 855	5	444 338
100-130	63	7 030 123	21	2 442 916				
130-160	20	2 836 936	7	972 206	1	151 797	1	149 644
160-200	6	1 099 858	4	725 428				
> 200	2	615 586	1	247 486				
SUM	1209	72 495 949	160	11 859 138	132	6 810 743	96	4 399 895

Gj.snitt		59 964		74 120		51 597		45 832
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Region 4		Region 5		Region 6		Region 7	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	5	142 764	58	1 374 015	8	195 075	4	86 706
30-40	5	166 755	54	1 873 831	9	313 301	18	658 192
40-60	16	787 568	102	5 055 539	34	1 723 213	51	2 633 335
60-80	25	1 779 173	66	4 468 656	28	1 959 063	90	6 247 424
80-100	12	1 085 323	14	1 240 362	17	1 496 811	22	1 926 819
100-130	13	1 424 099	4	439 883	6	642 802	10	1 075 120
130-160	4	592 203	1	150 264	1	155 287	2	273 392
160-200	1	197 729					1	176 701
> 200			1	368 100				
SUM	81	6 175 614	300	14 970 650	103	6 485 552	198	13 077 689

Gj.snitt		76 242		49 902		62 967		66 049
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Region 8		Region 9	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	11	292 777		
30-40	11	389 991		
40-60	44	2 295 364	1	54 885
60-80	46	3 118 210	4	270 255
80-100	7	630 047	3	267 693
100-130	7	783 014	2	222 289
130-160	3	392 143		
160-200				
> 200				
SUM	129	7 901 546	10	815 122

Gj.snitt		61 252		81 512
-----------------	--	---------------	--	---------------

2000 – ordinær salgsrunde

Kvote i 1000 liter	Landet		Region 1		Region 2		Region 3	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	69	1 700 221	4	99 366	9	209 799	6	138 965
30-40	73	2 593 890	3	99 745	11	398 006	14	485 829
40-60	135	6 629 537	12	585 442	20	934 464	4	188 911
60-80	102	7 176 503	13	918 132	8	551 605	2	138 173
80-100	35	3 031 209	8	685 583	3	272 971		
100-130	15	1 666 410	2	234 997	1	119 981	1	104 329
130-160	4	559 972	2	281 363				
160-200	2	337 363						
> 200		-						
SUM	435	23 695 105	44	2 904 628	52	2 486 826	27	1 056 207

Gj.snitt		54 472		66 014		47 824		39 119
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Region 4		Region 5		Region 6		Region 7	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30			33	853 872	6	136 321	1	29 556
30-40	2	74 554	25	878 625	5	182 326	6	222 078
40-60	2	92 081	36	1 782 948	7	353 198	25	1 254 509
60-80	5	363 916	16	1 116 908	16	1 138 954	25	1 744 128
80-100	2	178 011	5	441 226			8	692 281
100-130	1	116 882	4	441 278	1	122 627	1	112 859
130-160							2	278 609
160-200	2	337 363						
> 200								
SUM	14	1 162 807	119	5 514 857	35	1 933 426	68	4 334 020

Gj.snitt		83 058		46 343		55 241		63 736
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Region 8		Region 9	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	10	232 342		
30-40	5	176 969	2	75 758
40-60	28	1 389 687	1	48 297
60-80	12	841 563	5	363 124
80-100	7	583 821	2	177 316
100-130	2	205 330	2	208 127
130-160				
160-200				
> 200				
SUM	64	3 429 712	12	872 622

2001

Kvote i 1000 liter	Landet		Østfold		Akershus		Hedmark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	96	2 385 226	1	21 145			4	114 122
30-40	126	4 519 558	5	174 915	4	145 987	6	206 343
40-60	254	12 801 944			6	311 772	18	943 500
60-80	248	17 274 489	9	652 294	11	789 947	12	834 059
80-100	94	8 272 189	1	94 733	4	343 490	9	762 439
100-130	58	6 436 237	1	109 380	2	227 387	1	103 506
130-160	10	1 436 841						
160-200	3	511 609			1	162 000		
> 200	3	713 137			1	205 605	1	296 700
SUM	892	54 351 230	17	1 052 467	29	2 186 188	51	3 260 669

Gj.snitt		60 932		61 910		75 386		63 935
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Oppland		Buskerud		Vestfold		Telemark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	7	173 603	3	70 257			3	77 216
30-40	21	752 968	5	176 555	3	116 967	3	96 626
40-60	20	1 018 691	11	555 109	1	48 543	5	241 536
60-80	16	1 094 493	8	553 482	5	357 310	4	265 127
80-100	7	620 714	4	340 604	5	449 720		
100-130	4	441 847	3	323 267	2	221 877		
130-160	2	270 313	1	155 518	2	296 408		
160-200								
> 200	1	210 832						
SUM	78	4 583 461	35	2 174 792	18	1 490 825	15	680 505

Gj.snitt		58 762		62 137		82 824		45 367
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Aust-Agder		Vest-Agder		Rogaland		Hordaland	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	3	57 502	8	207 475	3	84 408	10	234 329
30-40	3	117 991	6	216 284	10	351 622	15	536 171
40-60	5	231 105	4	214 652	25	1 246 527	23	1 127 913
60-80	5	329 291	11	753 622	18	1 260 317	15	1 041 338
80-100			1	95 978	15	1 368 437	1	82 734
100-130			4	428 294	14	1 565 975	6	653 274
130-160					3	430 778		
160-200					1	174 433		
> 200								
SUM	16	735 889	34	1 916 305	89	6 482 497	70	3 675 759

Gj.snitt		45 993		56 362		72 837		52 511
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Sogn og Fjordane		Møre og Romsdal		Sør-Trøndelag		Nord-Trøndelag	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	21	540 306	7	174 946	7	173 411	4	111 330
30-40	15	538 017	14	514 491	8	278 615	5	182 908
40-60	15	736 143	38	1 914 971	23	1 198 625	18	897 861
60-80	8	544 582	32	2 210 349	36	2 522 088	28	1 954 002
80-100	1	98 676	15	1 297 039	13	1 147 994	8	718 187
100-130			8	916 613	4	472 845	6	654 222
130-160					1	141 128		
160-200					1	175 176		
> 200								
SUM	60	2 457 724	114	7 028 409	93	6 109 882	69	4 518 510

Gj.snitt		40 962		61 653		65 698		65 486
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Nordland		Troms		Finnmark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	12	287 212	3	57 964		
30-40	1	39 873	2	73 225		
40-60	29	1 447 288	13	667 708		
60-80	19	1 338 919	10	698 938	1	74 281
80-100	7	599 123	2	169 465	1	82 856
100-130	2	215 339	1	102 411		
130-160	1	142 696				
160-200						
> 200						
SUM	71	4 070 450	31	1 769 711	2	157 137

Gj.snitt		57 330		57 087		78 569
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

2002

Kvote i 1000 liter	Landet		Østfold		Akershus		Hedmark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	77	1 836 004	1	17 720			3	69 919
30-40	65	2 309 190					3	106 229
40-60	181	8 957 483	2	112 266	4	217 547	10	510 463
60-80	161	11 179 166	1	74 794	1	62 071	11	769 575
80-100	52	4 544 407	3	257 156	2	174 207		
100-130	43	4 773 875	3	326 721	8	899 139	5	555 435
130-160	5	691 290	1	139 889				
160-200	2	358 880					1	190 916
> 200								
SUM	586	34 650 295	11	928 546	15	1 352 964	33	2 202 537

Gj.snitt		59 130		84 413		90 198		66 744
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Oppland		Buskerud		Vestfold		Telemark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	6	144 474	1	36 699	1	20 450	3	72 229
30-40	4	147 654	4	135 235			1	36 971
40-60	12	631 499	7	332 756			1	50 251
60-80	9	626 613	8	527 472	4	291 334	1	63 883
80-100	2	182 495			2	181 734		
100-130	1	125 623			2	229 448		
130-160								
160-200								
> 200								
SUM	34	1 858 358	20	1 032 162	9	722 966	6	223 334

Gj.snitt		54 658		51 608		80 330		37 222
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Aust-Agder		Vest-Agder		Rogaland		Hordaland	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	2	57 724	3	83 508	4	100 742	12	291 750
30-40	1	39 981	3	103 782	7	252 926	9	301 485
40-60	2	92 928	10	492 331	10	484 292	22	1 068 692
60-80			2	137 740	19	1 352 541	11	758 061
80-100	1	83 021			10	875 618	2	175 564
100-130			1	100 335	6	637 450		
130-160					1	141 076		
160-200								
> 200								
SUM	6	273 654	19	917 696	57	3 844 645	56	2 595 552

Gj.snitt		45 609		48 300		67 450		46 349
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Sogn og Fjordane		Møre og Romsdal		Sør-Trøndelag		Nord-Trøndelag	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	16	362 545	6	146 514	8	209 528	2	50 398
30-40	8	276 661	9	322 293	4	145 759	5	189 094
40-60	16	761 060	30	1 498 705	16	772 367	20	1 003 212
60-80	9	610 599	31	2 130 424	18	1 272 869	22	1 567 278
80-100	2	172 793	12	1 054 490	2	162 271	8	715 886
100-130			7	789 874			6	682 527
130-160					1	136 104	2	274 221
160-200							1	167 964
> 200								
SUM	51	2 183 658	95	5 942 300	49	2 698 898	66	4 650 580

Gj.snitt		42 817		62 551		55 080		70 463
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Nordland		Troms		Finnmark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30	4	98 493	4	73 311		
30-40	3	111 883	4	139 237		
40-60	18	885 800	1	43 314		
60-80	10	669 697	2	135 633	2	128 582
80-100	2	167 202	2	169 702	2	172 268
100-130	3	325 850	1	101 473		
130-160						
160-200						
> 200						
SUM	40	2 258 925	14	662 670	4	300 850

Gj.snitt		56 473		47 334		75 213
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

2003

Kvote i 1000 liter	Landet		Østfold		Akershus		Hedmark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30								
30-40	94	3 191 116	2	75 887			5	154 244
40-60	116	5 916 478	2	108 162	2	106 411	6	276 548
60-80	138	9 592 645	3	212 189	2	135 989	7	495 903
80-100	60	5 278 692			3	262 109	5	426 927
100-130	30	3 286 397	4	418 443			2	232 506
130-160	5	714 152						
160-200	5	884 238						
> 200	4	1 174 786	1	353 086			1	255 476
SUM	452	30 038 504	12	1 167 767	7	504 509	26	1 841 604

Gj.snitt		66 457		97 314		72 073		70 831
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Oppland		Buskerud		Vestfold		Telemark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30								
30-40	9	317 899	3	105 412			5	165 607
40-60	20	985 378	2	100 450			1	47 744
60-80	15	1 062 653	2	136 702	2	125 855	4	276 617
80-100	5	445 905	1	99 585	1	96 138		
100-130	1	120 073	1	105 640				
130-160								
160-200			1	186 936				
> 200			1	282 361	1	283 863		
SUM	50	2 931 908	11	1 017 086	4	505 856	10	489 968

Gj.snitt		58 638		92 462		126 464		48 997
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	----------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Aust-Agder		Vest-Agder		Rogaland		Hordaland	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
0-30								
30-40	7	242 569	4	126 475	5	171 911	13	434 261
40-60	3	143 262			11	507 693	9	473 958
60-80	1	71 476	3	213 552	11	772 963	6	430 499
80-100	1	81 984	1	92 603	4	328 139	2	188 369
100-130					4	423 948	2	219 833
130-160	1	131 000			3	432 248		
160-200					2	333 731		
> 200								
SUM	13	670 291	8	432 630	40	2 970 633	32	1 746 920

Gj.snitt		51 561		54 079		74 266		54 591
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvotekategori i 1000 liter	Sogn og Fjordane		Møre og Romsdal		Sør-Trøndelag		Nord-Trøndelag	
	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum
0-30								
30-40	13	449 176	12	404 492	2	69 666	4	138 372
40-60	13	686 537	12	609 853	16	831 532	4	212 931
60-80	5	335 738	18	1 254 495	18	1 250 209	18	1 285 861
80-100	3	247 085	4	355 671	11	968 670	9	814 787
100-130			2	219 470	6	640 317	4	446 002
130-160			1	150 904				
160-200							2	363 571
> 200								
SUM	34	1 718 536	49	2 994 885	53	3 760 394	41	3 261 524

Gj.snitt		50 545		61 120		70 951		79 549
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvotekategori i 1000 liter	Nordland		Troms		Finnmark	
	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum	Antall selgere	Salgs-kvantum
0-30						
30-40	8	270 820	2	64 325		
40-60	12	614 607	3	155 737	1	55 675
60-80	17	1 175 703	4	281 843	1	74 398
80-100	6	517 929	3	265 994	1	86 797
100-130	2	234 325	2	225 840		
130-160						
160-200						
> 200						
SUM	45	2 813 384	14	993 739	3	216 870

Gj.snitt		62 520		70 981		72 290
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

2004

Kvote i 1000 liter	Landet		Østfold		Akershus		Hedmark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	68	2 286 638					4	129 760
40-60	81	4 186 343			1	52 903	6	322 565
60-80	76	5 355 770					6	441 241
80-100	53	4 768 849	1	98 746			3	276 406
100-130	26	2 883 550	3	355 220			2	223 613
130-160	13	1 888 902	1	142 221	1	150 213	1	159 235
160-200	1	192 898						
> 200	1	282 284						
SUM	319	21 845 234	5	596 187	2	203 116	22	1 552 820

Gj.snitt		68 480		119 237		101 558		70 583
-----------------	--	---------------	--	----------------	--	----------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Oppland		Buskerud		Vestfold		Telemark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	12	396 914	6	206 750			2	71 899
40-60	11	561 468	4	218 917	1	42 024	2	84 431
60-80	8	535 867	1	67 148				
80-100	3	254 348	3	275 899	1	89 069		
100-130	2	216 223	3	328 674			1	118 163
130-160					2	275 766		
160-200								
> 200								
SUM	36	1 964 820	17	1 097 388	4	406 859	5	274 493

Gj.snitt		54 578		64 552		101 715		54 899
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	----------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Aust-Agder		Vest-Agder		Rogaland		Hordaland	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	1	31 184	2	67 588	3	94 820	8	268 689
40-60	1	58 335			5	278 597	14	729 330
60-80	1	68 927	4	269 357	8	587 148	6	424 835
80-100					3	271 372	3	278 682
100-130					6	675 894	2	227 413
130-160					3	439 284	1	150 490
160-200								
> 200					1	282 284		
SUM	3	158 446	6	336 945	29	2 629 399	34	2 079 439

Gj.snitt		52 815		56 158		90 669		61 160
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Sogn og Fjordane		Møre og Romsdal		Sør-Trøndelag		Nord-Trøndelag	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	8	272 973	8	262 561	8	280 675	6	202 825
40-60	5	243 251	5	237 636	9	480 864	6	311 101
60-80	2	138 909	12	846 696	10	731 032	7	469 339
80-100	2	163 878	7	621 705	8	701 296	7	648 385
100-130			1	104 839	1	101 321	1	114 695
130-160					3	427 430	1	144 263
160-200								
> 200								
SUM	17	819 011	33	2 073 437	39	2 722 618	28	1 890 608

Gj.snitt		48 177		62 831		69 811		67 522
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Nordland		Troms		Finnmark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40						
40-60	7	351 779	3	163 860	1	49 282
60-80	5	346 624	6	431 647		
80-100	8	737 062	3	265 204	1	86 797
100-130	1	110 055	2	205 282	1	102 158
130-160						
160-200			1	192 898		
> 200						
SUM	21	1 545 520	15	1 258 891	3	238 237

Gj.snitt		73 596		83 926		79 412
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

2005

Kvote i 1000 liter	Landet		Østfold		Akershus		Hedmark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- Kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	116	3 955 733	1	32 924			6	216 993
40-60	193	9 631 152	1	44 262			12	594 521
60-80	233	16 188 092	7	487 175	2	143 669	9	639 904
80-100	135	11 930 859	5	448 908	2	179 078	11	1 013 237
100-130	83	9 204 926	1	129 852	4	438 445	3	320 828
130-160	30	4 275 310			2	306 697	2	291 428
160-200	11	1 873 554			1	167 268	1	162 163
> 200	7	1 777 670	1	205 648	2	536 482	2	457 446
SUM	808	58 837 296	16	1 348 769	13	1 771 639	46	3 696 520

Gj.snitt		72 818		84 298		136 280		80 359
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	----------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Oppland		Buskerud		Vestfold		Telemark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- Kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	11	392 107	7	242 883			1	31 844
40-60	26	1 283 497	5	244 466			3	156 974
60-80	21	1 451 138	4	281 876	2	149 376	2	139 508
80-100	7	605 172	6	524 525			1	91 940
100-130	6	691 648	1	102 430	2	225 606	1	114 570
130-160	2	271 259			1	132 883		
160-200	1	186 947			1	172 095		
> 200								
SUM	74	4 881 768	23	1 396 180	6	679 960	8	534 836

Gj.snitt		65 970		60 703		113 327		66 855
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	----------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Aust-Agder		Vest-Agder		Rogaland		Hordaland	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- Kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	5	170 670	8	268 463	13	463 141	18	570 991
40-60	7	355 040	5	242 981	28	1 441 243	14	682 021
60-80	3	215 548	11	747 244	35	2 406 284	13	879 923
80-100	2	179 129	2	165 649	28	2 478 988	4	353 852
100-130			2	227 056	17	1 891 586	1	123 876
130-160					11	1 571 680	1	144 816
160-200					5	839 562		
> 200					1	248 608		
SUM	17	920 387	28	1 651 393	138	11 341 092	51	2 755 479

Gj.snitt		54 140		58 978		82 182		54 029
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Sogn og Fjordane		Møre og Romsdal		Sør-Trøndelag		Nord-Trøndelag	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- Kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	13	447 947	6	218 127	6	204 023	11	357 109
40-60	14	744 598	22	1 078 646	19	916 588	16	801 904
60-80	13	888 220	30	2 058 351	30	2 106 423	26	1 833 100
80-100	3	263 032	13	1 121 324	17	1 485 886	17	1 526 475
100-130	1	117 257	7	722 705	13	1 423 464	16	1 757 189
130-160			6	874 070	2	279 420	1	131 315
160-200							2	345 519
> 200							1	329 486
SUM	44	2 461 054	84	6 073 223	87	6 415 804	90	7 082 097

Gj.snitt		55 933		72 300		73 745		78 690
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Nordland		Troms		Finnmark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- Kvantum
30-40	10	338 511				
40-60	16	817 401	1	46 845	4	180 165
60-80	16	1 135 389	7	486 842	2	138 122
80-100	13	1 124 494	3	277 115	1	92 055
100-130	6	691 207	1	123 995	1	103 212
130-160	2	271 742				
160-200						
> 200						
SUM	63	4 378 744	12	934 797	8	513 554

Gj.snitt		69 504		77 900		64 194
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

2006

Kvote i 1000 liter	Landet		Østfold		Akershus		Hedmark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	73	2 453 436	1	37 905			2	73 736
40-60	154	7 640 438	2	110 397	1	49 618	5	269 714
60-80	204	13 924 874	4	289 389	4	279 857	6	443 411
80-100	132	11 320 207			4	329 354	5	423 987
100-130	60	6 504 372	1	122 400	2	233 036	4	447 056
130-160	12	1 618 629	1	144 245			1	159 124
160-200	9	1 478 489			1	171 065		
> 200	2	442 988	1	226 040			1	216 948
SUM	646	45 383 433	10	930 376	12	1 062 930	24	2 033 976

Gj snitt		70 253		93 038		88 578		84 749
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Oppland		Buskerud		Vestfold		Telemark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	8	279 444	2	61 206			3	95 130
40-60	19	976 951	8	387 885			3	154 900
60-80	24	1 666 626	5	343 528	1	65 671		
80-100	5	457 862	3	250 852	1	84 949		
100-130			2	236 985				
130-160	1	135 405						
160-200	1	174 893	1	188 987	1	168 636		
> 200								
SUM	58	3 691 181	21	1 469 443	3	319 256	6	250 030

Gj snitt		63 641		69 973		106 419		41 672
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	----------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Aust-Agder		Vest-Agder		Rogaland		Hordaland	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	2	73 128	4	136 904	8	264 395	1	18 638
40-60	1	48 796	8	408 315	19	984 351	11	381 681
60-80	4	278 895	3	180 670	30	2 099 013	16	792 214
80-100	1	82 122	1	85 712	23	2 036 571	12	787 517
100-130			1	100 487	7	763 264	6	521 410
130-160							3	317 516
160-200	1	170 398			1	168 398	2	273 409
> 200								
SUM	9	653 339	17	912 088	88	6 315 992	51	3 092 385

Gj snitt		72 593		53 652		71 773		60 635
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Sogn og Fjordane		Møre og Romsdal		Sør-Trøndelag		Nord-Trøndelag	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	14	447 630	6	225 103	9	302 342	7	237 932
40-60	19	958 482	23	1 175 893	14	703 589	12	570 782
60-80	16	1 094 791	18	1 254 179	22	1 524 275	23	1 646 883
80-100	6	526 127	14	1 244 896	12	1 036 590	19	1 663 245
100-130	2	218 916	9	969 433	5	546 776	14	1 557 956
130-160			2	291 954	1	146 520	1	150 611
160-200							1	162 703
> 200								
SUM	57	3 245 946	72	5 161 458	63	4 260 092	77	5 990 112

Gj snitt		56 946		71 687		67 621		77 794
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Kvote i 1000 liter	Nordland		Troms		Finnmark	
	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum	Antall selgere	Salgs- kvantum
30-40	6	199 943				
40-60	8	402 463			1	56 621
60-80	23	1 602 633	2	145 619	3	217 220
80-100	17	1 511 442	8	703 583	1	95 398
100-130	4	465 279	3	321 374		
130-160	1	132 613	1	140 641		
160-200						
> 200						
SUM	59	4 314 373	14	1 311 217	5	369 239

Gj snitt		73 125		93 658		73 848
-----------------	--	---------------	--	---------------	--	---------------

Vedlegg 6 Kjøp og salg av kvoter i prosent 1997-2006

Fylke	2006		2005		2004		2003	
	Selgere i %	Mengde i %	Selgere i %	Mengde i %	Selgere i %	Mengde i %	Selgere i %	Mengde i %
Østfold	4,3	2,7	6,5	4,0	2,0	1,8	4,1	3,2
Akershus	5,8	3,7	5,8	5,9	0,9	0,7	2,9	1,7
Oslo								
Hedmark	3,0	2,3	5,3	4,1	2,4	1,7	2,6	2,0
Oppland	3,2	2,1	3,8	2,8	1,8	1,1	2,1	1,5
Buskerud	5,7	4,1	5,7	3,9	3,9	3,0	2,0	2,5
Vestfold	3,1	2,0	5,7	4,3	3,4	2,5	3,3	3,1
Telemark	3,2	1,7	4,0	3,6	2,3	1,8	3,3	2,4
Aust-Agder	6,0	4,7	10,2	6,7	1,7	1,1	6,8	4,8
Vest-Agder	4,2	2,6	6,2	4,7	1,3	1,0	1,6	1,2
Rogaland	4,0	2,2	5,7	4,0	1,2	0,9	1,4	1,0
Hordaland	5,2	3,7	4,7	3,2	3,0	2,4	2,6	2,0
Sogn og Fjordane	3,9	2,9	2,8	2,2	1,0	0,7	1,9	1,4
Møre og Romsdal	4,9	3,3	5,2	3,9	2,0	1,3	2,7	1,9
Sør-Trøndelag	4,3	2,7	5,4	4,1	2,3	1,7	2,8	2,2
Nord-Trøndelag	5,2	3,4	5,6	4,1	1,7	1,1	2,1	1,7
Nordland	5,2	3,9	5,2	4,0	1,7	1,4	3,1	2,3
Troms	3,9	3,5	3,2	2,5	3,8	3,4	6,5	2,6
Finnmark	2,9	1,9	4,3	2,6	1,6	1,2	1,5	1,1
Totalt	4,3	2,9	5,0	3,7	1,9	1,4	2,4	1,8

Fylke	2002		2001		2000		2000ekstr.	
	Selgere i %	Mengde i %	Selgere i %	Mengde i %	Selgere i %	Mengde i %	Selgere i %	Mengde i %
Østfold	3,9	2,8	5,5	3,1	2,8	1,7	8,5	6,4
Akershus	5,8	4,4	9,8	6,9	2,9	2,0	9,8	8,1
Oslo								
Hedmark	3,3	2,4	4,8	3,5	2,0	1,2	5,3	4,4
Oppland	1,5	1,1	3,2	2,6	0,9	0,6	3,2	2,5
Buskerud	4,3	2,8	6,6	5,9	1,3	0,7	6,6	5,3
Vestfold	6,6	4,4	11,5	8,8	5,5	4,0	6,7	5,3
Telemark	2,4	1,4	5,5	4,2	1,4	1,3	5,9	4,1
Aust-Agder	3,0	2,0	7,3	5,2	3,0	1,7	7,3	4,7
Vest-Agder	3,6	2,6	6,0	5,3	2,2	1,4	7,4	6,0
Rogaland	2,1	1,4	3,2	2,3	1,3	0,9	4,9	3,5
Hordaland	4,4	3,0	4,8	3,9	2,4	1,7	6,2	5,1
Sogn og Fjordane	2,8	1,9	3,1	2,1	2,3	1,6	4,8	3,4
Møre og Romsdal	5,0	3,8	5,6	4,4	2,0	1,4	5,9	4,7
Sør-Trøndelag	2,6	1,7	4,7	3,9	2,8	2,1	5,6	4,5
Nord-Trøndelag	3,5	2,7	3,5	2,6	1,8	1,4	5,4	4,1
Nordland	2,9	2,0	4,8	3,6	2,8	2,0	5,9	4,8
Troms	3,2	1,7	6,6	4,6	4,8	3,6	5,8	5,1
Finnmark	2,0	1,5	1,0	0,8	4,2	3,2	4,4	3,8
Totalt	3,1	2,2	4,4	3,4	2,1	1,5	5,4	4,2

Fylke	1999		1998		1997	
	Selgere i %	Mengde i %	Selgere i %	Mengde i %	Selgere i %	Mengde i %
Østfold	5,1	3,3	6,7	5,0	4,4	3,0
Akershus	8,2	5,3	7,4	6,0	4,2	2,7
Oslo						
Hedmark	2,5	2,0	4,5	2,8	2,0	1,3
Oppland	2,0	1,4	2,5	1,8	1,8	1,2
Buskerud	3,4	2,6	5,0	4,3	1,3	0,7
Vestfold	4,3	3,3	5,1	3,4	2,9	1,9
Telemark	5,7	4,2	7,3	6,1	6,4	5,6
Aust-Agder	5,6	4,6	6,3	4,9	5,7	3,7
Vest-Agder	4,3	3,1	6,9	5,1	2,0	1,3
Rogaland	2,2	1,6	4,3	3,4	2,0	1,5
Hordaland	1,9	1,3	4,7	3,7	2,0	1,5
Sogn og Fjordane	2,4	1,6	3,7	2,5	3,0	1,8
Møre og Romsdal	1,7	1,3	7,2	5,5	4,0	3,0
Sør-Trøndelag	2,4	1,8	4,0	3,0	3,0	2,2
Nord-Trøndelag	2,4	1,9	2,3	1,5	1,0	0,7
Nordland	2,2	1,6	3,7	2,5	2,0	1,5
Troms	2,7	1,6	5,4	3,9	3,3	2,6
Finnmark	4,2	3,0	4,0	3,1	1,9	1,3
Totalt	2,6	1,9	4,4	3,0	2,5	1,8

Vedlegg 7 Privat kjøp av kvote 2003-2006

	Østfold			Akershus			Hedmark		
	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt
2003	18	349 993	19 444	9	151 353	16 817	37	552 483	14 932
2004	10	178 855	17 886	4	60 934	15 234	24	465 847	19 410
2005	34	1 274 934	37 498	13	518 928	39 918	108	2 216 154	20 520
2006	21	714 040	34 002	10	355 573	35 557	44	1 220 367	27 736

	Oppland			Buskerud			Vestfold		
	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt
2003	70	879 574	12 565	12	305 124	25 427	7	151755	21 679
2004	54	589 430	10 915	23	329 037	14 306	9	170057	18 895
2005	151	2 927 831	19 390	36	837 331	23 259	16	486359	30 397
2006	98	2 214 433	22 596	34	881 619	25 930	9	317927	35 325

	Telemark			Aust-Agder			Vest-Agder		
	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt
2003	13	146809	11 293	14	201087	14 363	12	129789	10 816
2004	9	82347	9 150	3	47534	15 845	10	128799	12 880
2005	14	320901	22 922	34	552231	16 242	47	988958	21 042
2006	7	150019	21 431	18	444034	24 669	23	546559	23 763

	Rogaland			Hordaland			Sogn og Fjordane		
	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt
2003	55	881886	16 034	38	523964	13 789	45	515500	11 456
2004	47	788814	16 783	42	623820	14 853	22	243797	11 082
2005	264	6770617	25 646	101	1591471	15 757	101	1476504	14 619
2006	160	3740501	23 378	88	1747932	19 863	126	1910211	15 160

	Møre og Romsdal			Sør-Trøndelag			Nord-Trøndelag		
	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt
2003	79	896055	11 342	66	1110366	16 824	48	978280	20 381
2004	49	617129	12 594	53	816782	15 411	36	565076	15 697
2005	162	3641181	22 476	159	3848923	24 207	212	4229641	19 951
2006	150	3096141	20 641	127	2549512	20 075	141	3593697	25 487

	Nordland			Troms			Finnmark		
	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt	Antall	Mengde	Gj.snitt
2003	57	843884	14 805	18	298082	16 560	3	64942	21 647
2004	33	463544	14 047	20	377666	18 883	4	71471	17 868
2005	140	2627235	18 766	18	560828	31 157	14	308132	22 009
2006	123	2539257	20 644	27	786727	29 138	6	221543	36 924

Vedlegg 8 Soner for distriktstilsnitt for mjølk

Sone A

Rogaland:

Deler av kommunane Bjerkreim, Gjesdal, Hå, Rennesøy, Sandnes, Stavanger og Time.

Sone B

Østfold:

Heile fylket.

Akershus:

Heile fylket.

Oslo:

Heile fylket.

Vestfold:

Heile fylket.

Hedmark:

Eidskog, Sør-Odal, Nord-Odal, Stange, Løten og Hamar kommunar.

Områda i kommunane Kongsvinger, Grue, Åsnes, Våler, Elverum, Åmot og Ringsaker som ikkje er nemnde under sone C og D.

Oppland:

Lunner, Jevnaker, Gran og Østre Toten kommunar.

Områda i kommunane Gjøvik, Vestre Toten, Søndre Land, Nordre Land, Lillehammer, Gausdal, Øyer som ikkje er nemnde under sone C, D og E.

Buskerud:

Hurum, Røyken, Drammen, Lier, Nedre Eiker, Øvre Eiker, Flesberg, Modum, Krødsherad, Hole og Flå kommunar.

Områda i kommunane Kongsberg, Sigdal og Ringerike som ikkje er nemnde under sone C og D.

Telemark:

Porsgrunn, Skien, Siljan, Nome og Sauherad kommunar.

Områda i kommunane Bø og Notodden som ikkje er nemnde under sone C og D.

Rogaland:

Strand kommune.

Av Eigersund kommune: Heile kommunen med unntak av dei bruk som er nemnde under sone C.

Lund og Hjelmeland kommunar: Heile kommunane unntatt bruka som er nemnde i sone C.

Av Bjerkreim kommune: Ørsdalen, Strandgardane langs Ørsdalsvatnet og heiagardane Sundvor, Austrumdal, Gravdal, Hatteskaret, Skiftinsholen, Dalen, Tjørn, Hytland, Netland, Efteland og Åsen.

Av Finnøy kommune: Bruka på øyane Finnøy og Talje.

Av Gjesdal kommune: Frafjord og Dirdal samt Rage og Mork.

Av Sola kommune: Øya Rott.

Av Rennesøy kommune: Brimse og sjølve Rennesøya.

Sør-Trøndelag:

Klæbu og Skaun kommunar med unntak av dei områda som er nemnde under sone C.

Av Bjugn, Selbu og Meldal kommunar: Heile kommunane med unntak av områda nemnde under sone C og D.

Av Malvik kommune: Heile kommunen med unntak av områda nemnde under sone C.

Av Melhus kommune: Heile kommunen med unntak av områda nemnde under sone C og D.

Av Midtre Gauldal kommune: Bruka i dalbotnen langs Gaula/Fora frå Hage bru til og med Kvernrod/Morset/Singsås stasjon og bruka på begge sider av Sokna til Haukdalsbrua.

Av Orkdal kommune: Bruka i dalbotn frå fjorden til Meldal grense. Bruka Grøtte 32/1, Solhus 203/1, Ekeli 42/2, Solbu Søndre 49/1.

Av Rennebu kommune: Heile kommunen så nær som dei områda som er nemnde under sone C, D og E.

Av Rissa kommune: Hasselvika med unntak av Aarlott 127/1 som er i sone C og bruka i nedre Rissa med følgjande avgrensingar: Sagelva, Fossbrua, utløpet av Flytelva i Botn, utløpet av Bergsbekken i Botn, Kammen, Esvikneset, dessutan bruket Flyta 66/1. Bruket Berg 63/13 er i sone C.

Bruka i Stadsbygd med følgjande avgrensingar: Slakken, Høglia, Blikksåsen, Lyngåsen og Råsalån.

Av Trondheim kommune: Heile kommunen med unntak av området nemnd under sone C.

Av Ørland kommune: Heile kommunen unntatt Storfosan og Kråkvåg.

Nord-Trøndelag:

Frosta kommune.

Inderøy kommune.

Av Levanger kommune: Heile området med unntak av området nemnd under sone C.

Av Steinkjer kommune: Heile kommunen med unntak av område som er nemnd under sone C, D og E.

Av Stjørdal kommune: Heile kommunen med unntak av området som er nemnd under sone C.

Av Verdal kommune: Heile kommunen med unntak av områda som er nemnde i sone C, D og E.

Sone C

Rogaland:

Av Eigersund kommune: Bruka Eigelandsdalen 116/12 og Gystøl 119/1.

Hedmark:

Av Elverum kommune: Bruka langs fylkesvegen rett aust for denne frå Åmot grense gjennom Julusdalen til den krysser riksvegen til Trysil. Bruka i Sørskogbygda, Nordskogbygda og på strekningen Bråta - Sveva. Hernes.

Av Grue kommune: Grue Finnskog aust for lina Bruberget - Hvebergsjøen. Risberget vest for ei line Åsen - Stenrud - Skyrud - Vika samt gnr. 13 bnr. 26.

Av Kongsvinger kommune: Brandval Finnskog aust for lina Hvebergsjøen - Digeren samt bruket Verhaug 23/7.

Av Ringsaker kommune: Bruka over 550 m.o.h.

Av Stor-Elvdal kommune: Heile kommunen unntatt dei bruk som er nemnde i sonene D og E.

Av Rendalen kommune: Heile kommunen unntatt dei bruka som er nemnde i sone D.

Av Våler kommune: Gravberget og Risberget krinsar.

Av Åmot kommune: Heile kommunen unntatt bruka i Haugedalen og langs Glomma og dei distrikt som er nemnde i sone D.

Av Åsnes kommune: Hof - Åsnes Finnskog. Området aust for lina Grautsjøberget - Løvberget - nord for Husubækken - til veg ca. 2 km aust for Væltå - Flisbroen - Sæbuseter - Haukåsen - Heberget ved Vålers grense. Nordre og Søndre Åsa.

Oppland:

Av Etnedal kommune: Områda nedanfor Lunde bru.

Av Gjøvik kommune: området (bruka) ovanfor og vest for ei line frå Åndalen ved Vestre Totengrense - Sønsteby - Ålstad - Mæhlum - Kolstad - Neråsen - Neråsbakken - Storsveen - Rønningsveen - Ålseth Bru - riksveg 249 til Elvedalen - fylkesvegen til Etnestad nedre - Bjørge - Høyby ved Lillehammers grense etter attestasjon av kommunen. Bruka Brateng gnr. 48/15 og Austdal gnr. 222/1,2.

Av Gausdal kommune: Alle bruka som sokner til Tredjehøgdsvegen i Follebu inkludert bruka Valseth gnr. 128 bnr. 5 og Liom gnr. 121 bnr. 1. Alle bruka ovanfor Øverbygdsvegen i Østre Gausdal med unntak av Reistadgardane. Bruka i Svingvoll og omegn, Øygardsgardane nord-øst for Ulva og bruka Hovde gnr. 206 bnr. 1 og Kleva gnr. 208 bnr. 2. Alle bruka ovafor desse som ikkje er nemnd i sone D. Bruka i krinsane Auggedal, Forseth, Bødal og Olstad sør for elva Dørja, og som ikkje er nemnde i sone D, etter attestasjon frå kommunen.

Av Nord-Fron kommune: Heile kommunen med unntak av bruka nemnde under sone D og E.

Av Lillehammer kommune: Dei bruk som ligg minst 550 m.o.h.

Av Ringebu kommune: Alle bruk som ikkje er nemnde under sone D og E.

Av Øyer kommune: Dei bruk som ligg minst 550 m.o.h., unntatt garden Nerli som er i sone D.

Av Sør-Fron kommune: Heile kommunen med unntak av områda som er nemnde i sone D og E.

Av Sør-Aurdal kommune: Heile kommunen unntatt dei bruka som er nemnde i sone D.

Av Vestre Toten kommune: Området innanfor grensa Eina - Raufoss (langs Hunnselva) - Nyjordet (etter Nyssetvegen) - kommunegrensa mot Gjøvik (langs Veltmanåa). Herfrå følgjer ein kommunegrensa til Skjellbreia og Hunnselva i Eina sentrum.

Av Nordre Land kommune: Bruka på Austinniåsen, Loengbygda, og Dælibygda. Bruka i tidlegare Torpa herad som ikkje er nemnde under sone D.

Av Søndre Land kommune: Landåsbygda, Vestrumsbygda, Bergegarda og bruka på nord- og austsida av riksveg 33 mellom Gjøvik og Nordre Land, Nordre Austbygda og Søndre Austbygda.

Buskerud:

Dei bruk i fylket som ligg minst 550 m.o.h. og som elles ikkje er nemnde under sone C, D og E, etter stadfesting av administrasjonen i dei aktuelle kommunar.

Rollag kommune.

Av Sigdal kommune: Bruka i Eggedal ovafor Kopseng.

Av Ringerike kommune: Hedalen ned til Strypefoss.

Av Kongsberg kommune: Bruka i Mykleområdet og Hoppestul.

Telemark:

Kragerø, Bamble og Drangedal kommunar.

Av Hjartdal kommune: Bruka som ikkje er nemnd under sonene D og E.

Av Bø kommune: Vatnar skulekrins. Østerliheia.

Aust-Agder:

Tvedestrand, Grimstad, Arendal, Åmli, Vegårshei, Gjerstad, Lillesand, Risør og Froland kommunar. Områda i Birkenes, Evje og Hornnes og Iveland kommunar som ikkje er nemnde under sone D.

Av Bygland kommune: Heile kommunen med unntak av bruka som er nemnde i D.

Vest-Agder:

Heile fylket unntatt områda som er nemnde under sone D og E.

Rogaland:

Karmøy, Haugesund, Tysvær, Vindafjord, Sauda, Forsand, Sokndal, Ølen og Kvitsøy kommunar.

Av Bjerkreim kommune: Bruket Grøtteland gnr. 21, bnr. 1 og 2.

Av Hjelmeland kommune: Bruka nord for Årdalsfjorden, Melsåsen og Riskedalsvatnet.

Av Finnøy kommune: Heile kommunen unntatt bruka på øyane Finnøy og Talje.

Av Lund kommune: Bruka på vestsida av Lundevatnet frå og med Skåland og sørover.

Av Gjesdal kommune: Øvre og nedre Maudal. Byrkjedal. Øvstebødal.

Av Suldal kommune: Heile kommunen unntatt dei bruka som er nemnde i sone D.

Hordaland:

Av Etne kommune: Tidlegare Etne herad.

Møre og Romsdal:

Av Surnadal kommune: Bruka i dalbotnen frå kommunegrensa mot Rindal ned til Surnadalsfjorden.

Av Rindal kommune: Bruka i dalbotnen langs elva Surna frå Rindal meieri til kommunegrensa mot Surnadal.

Sør-Trøndelag:

Av Bjugn kommune: Tidlegare Jøssund herad. Den delen av tidlegare Stjørna herad som ikkje er nemnd under sone D. Helland - Haugen og Brandvikområdet.

Av Midtre Gauldal kommune: Bruka langs Gaula frå og med Åsheim/Aunøien/Singsåsmo til Holta. Bruka langs austsida av Sokna/Stavilla frå Haukedalsbrua til Kjotrød/Lykkja. Bruka på vestsida av Sokna frå Haukedalsbrua til Fossumgrenda med Trøen.

Melhus kommune: Tidlegare Hølonda herad, med unntak av bruka nemnde under sone D. Tømmesdalen og Løksmyrene.

Av Meldal kommune: Området langs og nord for Åsskjerva og vest for Orkla med unntak av bruket i Stupelvik som er i sone D. Meldalsskogen med unntak av bruka Litj-Næve, Høydal, Stolsmo og Storbuan som er i sone D. Vest for Orkla; grendene Jerpstad, Resell, Hilstad, Syrstad, Hove, gardane Mosbrynd, Holan, Halsgjerd og Solem. Øst for Orkla; bruk i grendene Hoel, Fikke, Stokke og Lund, samt bruka Berg og Reberg.

Av Malvik kommune: Bruka i Nybrodalen. Mostadmarka.

Av Orkdal kommune: Heile kommunen unntatt områda nemnd under sone B og D. Bruka i Skjenaldalen; 254/1, 257/6, 255/3, 256/1, 260/3.

Av Rennebu kommune: Skjeppehaugen - Røra, nord for Rv 700. Nylia, Nesjan - Meldal grense på vestsida av Orkla.

Av Rissa kommune: Bruket Aarlott 127/1, Berg 63/13. Områda som ikkje er nemnde under sone B og D.

Av Selbu kommune: Selbustrand med bruka i Amdal, Solem, Espet/Tømra samt bruket Engan 17/2. Innbygda med bruka nord for Garbergselva frå og med Garberg 36/1 og austover, samt bruka Almå 50/10, Uglem 53/1 og Volseth 55/1. Mebonden med bruket Dyrdal 62/1.

Øverbygda avgrensa til området Lien - Kyllotrø. Grenda Vikvarvet, med bruka i områda Samstad, Slind, Guldseth og Aftret.

Av Skaun kommune: Bruka på Kvernberget, Buvikåsen, Klett, Stavholt, Åsbygda, Vassbygda, Rekstadåsen, området er avgrensa av Myrindsbekken, fylkesvei 751 og elva Mora, Aunbygda og Østhus. Jåren, Melby, Kråkset/Lefstad og Svorkland.

Av Klæbu kommune: Bruket Tangen 35/8.

Av Trondheim kommune: Brattsberg krins og Jonsvatn krins.

Nord-Trøndelag:

Leksvik, Mosvik, Verran, Snåsa, Høylandet, Grong og Overhalla kommunar.

Av Levanger kommune: Bruka i Ertsåsen ovanfor Slåttsve samt bureisingsfeltet i Frol skogeigedomar. Buraune, bruka på Åsfjellet og bruka i Markabygd ovanfor Sjøstad.

Av Namsos kommune: Heile kommunen med unntak av områda nemnde under sone D.

Av Verdal kommune: Helgådalen ovanfor Ullvika, samt bruka på Hellbakkene og Årstadbakkane. Bruka i Tromsdalen og Åsan, Skavhaug og Kvernmo.

Av Namdalseid kommune: Heile kommunen så nær som dei områda som er nemnde under sone D.

Av Stjørdal kommune: Vigdenes krins, Åsanfeltet, Beitland og Buland. Ytteråsen og Øvre Langstein krins. Sunndal.

Av Steinkjer kommune: Områda i dalføret frå Lia i vest til Borgan/Støstad i aust i gamle Kvam kommune. Bruka Vanebo 377/1, Vanebo 377/3, Linåssveit 377/4, Haugtun/Vanebo 377/17, Linåbakken 378/5, Tisløv 378/6, Søråunet 379/2 og Skei 379/6.

Sone D

Hedmark:

Av Tynset kommune: Dei områda som ikkje er nemnde under sone E.

Av Alvdal kommune: Heile kommunen unntatt Strålsjøåsen, som er i sone E.

Av Stor-Elvdal kommune: Atna krins.

Av Rendalen kommune: Midtskogen, Finnstad, Undsetbrenna og Hanestad.

Av Åmot kommune: Osen, Osdalen, Valmen og Slemdal.

Av Elverum kommune: Bruka frå Klingenberg og Ørbekken fram til Trysil grense.

Oppland:

Dovre kommune.

Vågå kommune: Heile kommunen med unntak av områda Synsteliene, Skårvangen og Øvregardane i Skogbygda.

Sel kommune: Heile kommunen med unntak av områda nemnde i sone E.

Lom kommune: Heile kommunen med unntak av Bøverdalen ovafor Røysheim som er i sone E.

Sjåk kommune: Heile kommunen med unntak av Bråtå og Billingsdalen som er i sone E.
Lesja kommune: Heile kommunen med unntak av Rånåbygd som er i sone E.
Av Sør-Fron kommune: Kvarvet, Kile, Øverbygda øvre, Baukholgrenda øvre, Toftegrenda. Hola og Heggelihaugen i Søre Lia.
Av Nord-Fron kommune: Leinebakkene, bruket Ølvstad 245/21, Sødorp øvre. Rustelia langs vegen Brattliflata - Klemetsrud og ovanfor.
Av Vang og Vestre og Øystre Slidre kommunar: Heile kommunen med unntak av dei bruka som er i sone E.
Av Ringebu kommune: Venabygd krins ned til og med Rudi øvre. Risstubben og Vekkom øvre (Stensgrenda). Odolia. Brekkom krins ned til utstillingsplassen på Flya. Rudrudgrenda og Liagrenda. Bruka Hageødegården 150/9, Bakken 158/2, Korshagen 151/2, Åsen 116/2, Sikle 64/6 og Glimt/Skotte 71/2.
Av Øyer kommune: Garden Nerli.
Av Etnedal kommune: Områda ovafor Lunde bru.
Av Nord-Aurdal kommune: Heile kommunen med unntak av Øvrevegen Skrautvål og Skrindsrud.
Av Sør-Aurdal kommune: Reinli med Stavadalen, Hedalen og Leirskogen.
Av Gausdal kommune: Alle bruk som ligg minst 600 m.o.h. i Østre Gausdal solside, Lieshøgda og Øygardane, med tillegg av bruket Løype gnr. 210 bnr. 8. Alle bruk som ligg minst 550 m.o.h. i krinsane Auggedal, Forseth, Bødal og Olstad sør for Dørja, med tillegg av bruket Solset gnr. 51 bnr. 1. Krinsane Nedre og Øvre Svatsum og Olstad nord for elva Dørja etter attestasjon frå kommunen.
Av Nordre Land kommune: Nord-Torpa. Vest-Torpa. Skartlibygda og Skinnerlibygda i Aust-Torpa. Åsli krins.

Buskerud:

Hemsedal kommune: Dei områda som ikkje er nemnde i sone E.
Gol kommune: Heile kommunen med unntak av Grønli som er i sone E.
Av Nore og Uvdal kommune: Heile kommunen med unntak av dei områda som ikkje er nemnde i sone E.
Av Nes kommune: Børtnesødegardane, Liagardane, Haugeplassgrenda og Garnås.
Av Ål kommune: Heile kommunen med unntak av Vats, Leveld, Votndalen, Kvinnegardslia som er i sone E.

Telemark:

Nissedal og Fyresdal kommunar.
Av Hjartdal kommune: Hjartdal sokn samt Skårdalsgrenda i Lonar krins og Tjønnåsgrenda.
Av Notodden kommune: Gransherad og bruket Årlia.
Av Seljord kommune: Heile kommunen med unntak av Åmotsdal og bruka i Svartdal og på Seljordsheia.
Av Kviteseid kommune: Heile kommunen med unntak av bruket Hovdekleiv.

Aust-Agder:

Valle kommune.
Av Iveland, Birkenes, Evje og Hornnes: Alle bruk over kote 300. Området øst for riksvei 8, nord for riksvei 403 og fylkesveien mellom Iveland og Vatnestrøm, i øst avgrenset mot riksveiene 405 og 42.
Av Bygland kommune: Bruka Gakkestad gnr. 21/2, Lidtveit gnr. 22/1 og Haugetveit gnr. 23/1 i Åraksbø.

Vest-Agder:

Av Hægebostad, Åseral, Kvinesdal kommunar: alle bruka nord for rv. 42 over 300 m.o.h. etter attestasjon frå fylket.

Av Sirdal kommune: alle bruka nord for rv. 42 over 300 m.o.h. som ikkje er nemnd under sone E etter attestasjon frå kommunen.

Rogaland:

Bokn og Utsira kommunar.

Av Suldal kommune: Bruka frå Våge og innerter. Bruket Kjetilstad gnr. 40 og bruket Slagstad gnr. 39. Fjellbygda i Erfjord etter attestasjon frå kommunen.

Hordaland:

Heile fylket unntatt områda i Etne kommune som er nemnde under sone C.

Sogn og Fjordane:

Heile fylket.

Møre og Romsdal:

Heile fylket med unntak av dei delane av kommunane Surnadal og Rindal som er nemnde under sone C samt bruka på Brøste i Rauma kommune som er i sone E.

Sør-Trøndelag:

Hitra, Frøya, Hemne, Snillfjord, Osen og Agdenes kommunar.

Av Oppdal, Roan og Åfjord kommunar: Heile kommunen med unntak av områda nemnde i sone E.

Av Bjugn kommune: Nord-Stjørna ut til og med Søtvika. Valsøya.

Av Meldal kommune: Bruka Stupelvik, Litj-Næve, Høydal, Stolsmo, Storbuan og Agholt 168/1.

Av Orkdal kommune: Området nord/vest for Rove til grensa mot Agdenes. Området nord/vest for Harrang. Gjønnes/Sølberg og Ustjåren. Søvassli, Knubben og Rise.

Av Midtre Gauldal kommune: Heile kommunen unntatt områda som er nemnde under sone B, C og E. Med bruka 215/1, 217/1, 222/1, 224/9, 229/1 og 26/1 i Gaulas dalside.

Av Holtålen kommune: Heile kommunen unntatt Aunegrenda og gamle Ålen herad som er i sone E.

Av Tydal kommune: Heile kommunen med unntak av bruka i Stugudalen og på Løvøya.

Av Rennebu kommune: Den del av kommunen som ligg ovafor Skjeppehaugen.

Av Rissa kommune: Bergmyran og tilgrensa bruk nord for Alset bru. Rødsjø, Øyan og Fiksdal. Bruka Nesli 76/3 og Skimmeli 71/1 i Modalen og bruka i Åsbygda i Stadsbygd, inkludert Johnsli 37/1.

Av Ørland kommune: Storfosna og Kråkvåg.

Av Selbu kommune: Alle bruka i Flora og i Sjøbygda.

Av Melhus kommune: bruka som ligg i grendene Næve, Holtet/Tverrhaugen og Litj-Fuglås.

Nord-Trøndelag:

Fosnes, Meråker og Flatanger kommunar.

Av Namdalseid kommune: Området nord og vest for Alteskaret. Almlia og Vestre Fjellbygd, Statland.

Av Namsos kommune: Øvre Bangdal, Botnan, Elvalandet og Otterøy.

Av Nærøy kommune: Den delen av kommunen som ligg sør for Sørsalten, vest for line frå Leirvika i Sørsalten til Kolvereidvågen og områda nord for Follafjorden.

Av Verdal kommune: Sul.

Av Steinkjer kommune: Gaulstadgrenda.

Verran kommune: Krinsane Selet og Fjellet. Bruket til Even Brattsti, Holden. Almli 79/2 og Almås 79/3. Ørsjødalsfeltet til og med Lyngset. Fjellgardane i Malm.

Sone E

Hedmark:

Os, Trysil, Tolga, Folldal og Engerdal kommunar.

Av Alvdal kommune: Strålsjøåsen.

Av Stor-Elvdal kommune: Sollia.

Av Tynset kommune: Kvikne, Kvikneskogen, Fådal og Lonås. Telmo 62/9, Eggmo 62/10 og Fjellstad 62/11. Brydalen.

Oppland:

Av Sør-Fron/Gausdal kommunar: Espedalen.

Av Nord-Fron kommune: Kvikne, Skåbu og Lauvåsfeltet.

Av Etnedal kommune: Bruk som ligg 700 m.o.h.

Av Sel kommune: Murudalen, Tolstadåsen (inkl. bruket Gringstuen gnr. 276/3), Bruka i Øverbygda i Heidal, og høgareliggjande bruk i Otta-området etter attestasjon frå kommunen.

Av Lom kommune: Bøverdalen ovafor Røysheim.

Av Skjåk kommune: Bråtå og Billingstad.

Av Lesja kommune: Rånabygd.

Av Vågå kommune: Områda Synsteliene, Skårvangen og Øvregardane i Skogbygda.

Av Vang kommune: Liagardane (Kjørlien - Austreim)

Øvre og nedre Dalen, Vestsida og Høre (øvre N + S).

Av Nord-Aurdal kommune: Øvrevegen Skrautvål og Skrindsrud.

Av Vestre Slidre kommune: Bruk med innkjøring mellom Finneberg og Magistadkrysset, vidare øvrevegen i Røn fram til krysset ved Rudvang og vidare øvre vegen til Nord-Aurdal grense. Bruk med innkjøring på vegen frå Vanggrensakrysset ved Eggebakken. Øyebygda (ned til skarpsvingen). Bruka Høyne gnr. 26/1, Høyne gnr. 26/2 og Krøssengen gnr. 24/3.

Av Øystre Slidre: Lykjegrenda, Liagardane. Bruka langs riksveg 51 ned til Varpet. Bruk som ligg langs vegen etter Heggebø skule og Røbølsbygda. Bruk med innkjøring frå vegen frå bommen mot Juvika, sørover til krysset mot skiferbruddet og i øvre vegen ved Kollstadbygda ned til Rogne Samvirkelag. Bruk med innkjøring på vegen frå krysset ved Rognli/Mo mot Øyangen.

Aust-Agder:

Bykle kommune.

Vest-Agder:

Av Sirdal kommune: Øvre Sirdal.

Telemark:

Tinn, Vinje og Tøkke kommunar.

Av Hjartdal kommune: Tuddal sokn.

Kviteseid kommune: Bruket Hovdekleiv i Brunkeberg sokn.

Av Seljord kommune: Åmotsdal sokn samt bruka i Svartdal og på Seljordsheia.

Buskerud:

Hol kommune.

Av Gol kommune: Grønlia.

Av Hemsedal kommune: Hemsedal ned til Trøimsåni og Lykja, Ålrust og Eikre.

Av Nes kommune: Rukkedalen.

Av Nore og Uvdal kommune: Alle sidedalane og hoveddalføret ovafor Dokkebergfossen.

Av Ål kommune: Vats, Leveld, Votndalen, Kvinnegardslia.

Møre og Romsdal:

Rauma kommune: Bruka på Brøste.

Sør-Trøndelag:

Røros kommune.

Av Holtålen kommune: Aunegrenda og tidlegare Ålen herad.

Av Roan kommune: Området mellom Langløftet og grensa mot Åfjord.

Av Tydal kommune: Bruka i Stugudalen og på Løvøya.

Av Rennebu kommune: Nerskogen til og med Meåsen.

Av Midtre Gauldal kommune: Bruka i dalføra Bua og Endalen, avgrensa frå og med tettstaden Enodden og sørover.

Av Oppdal kommune: Nerskogen, Storlidalen frå og med Stenboeng utover til Storligrenda og Drivdalen ovafor Isbrekka.

Av Åfjord kommune: Området mellom brua nord for Børmark og grensa mot Roan.

Nord-Trøndelag:

Namsskogan og Vikna kommunar.

Av Nærøy kommune: Dei områda av kommunen som ikkje er nemnde i sone D inkl. Nærøya.

Av Meråker kommune: Bruka i dei avgrensa fjellgrendene Stordalen, Teveldalen og Feresdalen.

Av Verdal kommune: Vera.

Av Steinkjer kommune: Lustadgrenda.

Nordland:

Distrikta sør for Polarsirkelen med unntak av dei områda som er nemnde under sone F og G.

Sone F**Nord-Trøndelag:**

Røyrvik, Leka og Lierne kommunar.

Nordland:

Distrikta sør for Vestfjorden og nord for Polarsirkelen med unntak av dei områda som ligg i sone G.

Vega, Træna, Lurøy, Rødøy, Dønna og Herøy kommunar.

Av Hattfjelldal kommune: Heile kommunen med unntak av dei bruk som er nemnde i sone G.

Av Rana kommune: Røssvassdalen ned til Røssvold. Området Langvatnet.

Av Grane kommune: Bruka Stormoen gnr. 81/4 og 81/6.

Av Vefsn kommune: Elsfjord og Drevvatn etter følgjande avgrensing: Frå aust langs Kaldåga ned til Ømmervatn - over Ømmervatn - over Helfjellet - ned Mølnbekken til Drevjaelva og vidare opp Tveråga etter attestasjon frå kommunen, Eiterådalen gnr. 29/1 og Hundåla.

Av Brønnøy kommune: Sauren, Velfjorden og Tosen-området. Grensa mot Brønnøy blir sett ved Gåseheia, slik at gnr. 114 Salbu blir med i sone F.

Av Alstahaug kommune: Husvika, Vestvågan og Oppland. Lauvøylandet krets. Austbø og Mindland.

Av Nesna kommune: Hugla, Handnesøy og Tomma.

Av Leirfjord kommune: Sundøy.

Vevelstad kommune.

Av Bindal kommune: Gaupen, Skotnes og Harangen.

Sone G

Nordland:

Lofoten, Vesterålen og Ofoten.

Hamarøy og Tysfjord kommunar.

Av Rana kommune: Dunderlandsdalen ned til Storforshei, Grønnfjelldalen, Plurdalen ned til Villen, Rausandaksel og Bjørnvassli.

Av Grane kommune: Bruka i Fiplingsdalen samt bruket ved Svartvatn og bruket Svenningdal gnr. 55/18.

Av Hattfjelldal kommune: Bruka som ligg i området Røssvatnet inkl. Favnavatnet og Krutådalen.

Av Hemnes kommune: Bruka i Bleikvassli ned til Stabbfossen, Bjerkadalen (5 høgtligjande gardar) og 4 bruk i Brygfjelldal.

Av Vefsn kommune: Austerbygda samt bruca 84/1 og 84/6 i Herringbotn, Ravassåsen 93/1.

Troms:

Heile fylket med unntak av dei områda som er nemnde i sone H og I.

Sone H

Troms:

Lyngen, Karlsøy og Storfjord kommunar.

Av Balsfjord kommune: Lakselvdalen.

Av Tromsø kommune: Ringvassøy, Reinøy, Rebbenesøy, Sandøya, Musvær, Vengsøy, Ullsfjord/Oldervik/Sørfjord.

Sone I

Troms:

Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen kommunar.

Finnmark:

Alta kommune.

Sone J

Finnmark:

Heile fylket med unntak av Alta kommune.